
SIGILL : COLL : HARVARD CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO ET ECCLESIAE
N. Hurd Sc
BOSTON

CLASSICI

ROMANORVM SCRIPTORES.

VOLVMEN I.

IVVENALIS ET PERSII SATIRAE.

PARS II.

A. PERSII FLACCI

SATIRAE VI.

AD OPTIMORVM EXEMPLARIVM FIDEM

RECENSITAE

ATQVE

PROOEMIO ET INDICE RERVM

INSTRVCTAE

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.

SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

A. PERSII FLACCI

SATIRAE VI.

AD OPTIMORVM EXEMPLARIVM FIDEM

RECENSITAE

PROOEMIO ET INDICE RERVM

INSTRVCTAE

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.
SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

PROOEMIVM

DE

PERSII VITA,

MORIBVS ET SCRIBENDI GENERE.

Debellatis tot tantisque nationibus a Romanis omnique ratione expilatis, ingentes diuitiae, quaeque ex his nasci solent, auaritia, luxuria omniaque vitiorum genera, Romam confluxerant, quibus tandem conrupti victores et eneruati omnem honestatis et libertatis sensum adeo amiserunt, vt grauissimum seruitutis iugum, a turpissimis interdum hominibus sibi inpositum, aequo animo paterentur. Prisca illa animi magnitudo et gravitas, qua Romani veteres reliquas nationes praestiterant, vili cessit adulationi puerilique leuitati. Etenim ipsa frugalitas, mater paene omnium virtutum, quibus nomen Romanum vel hostes infestissimos in sui admirationem rapuerat, opibus orbis terrarum in vrbem congestis expulsa adeo euanuit, vt in paucis admodum generosioris indolis, qui a communi vitiorum contagio intactum seruauerant animum, vestigia eius remanerent. Vmbra libertatis, quam Augustus ciuibus, magis vt sui ipsius saluti, quam vt eorum commodis consuleret, reliquerat, a Tiberio funditus sublata *a*), Romani, cura rerum publicarum omissa,

a) Tacit. Annal. I. 15; Dio Caſſ. LVIII. 20. ibi v. Reimar. Sueton. Tib. 37; Pompon. II. §. 9. D. de or. Iur.

conuertebant animos ad res priuatas, atque amor patriae ſtudiumque rerum communium ſenſim ſenſimque exſtirpabatur. Quum iam ab vnius beneuolentia aut inuidia omnia vel exſpectanda vel timenda eſſent, id omnes agebant, vt, quibuscumque rebus poſſent, gratiam eius aucuparentur, neque quidquam committerent, quod minus illi placeret. Delatorum porro greges, per Italiam omnesque prouincias ſparſi, non facta ſolum et dicta, ſed ex iis etiam intima animi ſenſa rimabantur et vel domeſticorum fidem infeſtam reddebant. Quam ob rem nemo liberam vocem emittere audebat; vel taciti Imperatorum inſaniam resque imperii ruentes adſpiciebant, vel obculte et ambigue loquebantur, ſortemque ſuam domi deliteſcentes lugebant. Inde quoque ſermonis indoles et natura colorem traxit; quae, quum antea ſimplex eſſet et aperta, quandoquidem nemini fraudi erat, ea proloqui, quae cogitaſſet, nunc obſcuritate quadam obuoluta erat et tecta, atque a naturali ſimplicitate in dies magis magisque deflexit *b*). Ipſa eloquentia foro relicto vel in ſcholarum vmbraculis abscondita ſitu conrumpebatur, vel in ſenatu peregrino fuco oblita in laudandis Imperatoribus ſententiisque illorum abiecte comprobandis erat occupata; quumque rerum argumentorumque magnitudo deficeret, inani verborum pompae ſententiarumque tumori ſtudebat *c*). Senſu ſublimitatis verae, decoris et ingenuitatis obtuſo, ſtudium conlocabatur in rebus minutis, et noui-

b) Huc quoque imago pertinet, quam Tacitus (Hiſt. I. 2.) temporum, quae Neronis mortem inſecuta ſunt, adumbrauit.

c) Senec. Controv. praef. ad l. I. Quintil. Inſt. IX. 3. Auctor de conrupt. eloq. c. 24, 28, 32.

tatis cupidine et acuminis ieiuni scriptores obscuri et inepti fiebant. Mutata rei publicae forma moribusque pristinis exutis, sermo quidem nouis subinde dicendi rationibus et verbis passim auctus est, praecipue a peregrinis, qui vndique ex prouinciis Romam confluxerant, at multa contraxit, quae antiquam puritatem eius candoremque contaminarent. Multa plebeia ei admista sunt, multa adulandi studium inuexit; maior tamen conruptelae pars grammaticorum et rhetorum scholis debetur, communique fere furori, quo ad versus conscribendos vulgo compellebantur *d*), omnisque elo-

d) Carmina scribendi studium sub Augusto potissimum apud Romanos ita increbuit, vt ad elegantiam pertineret, versus scribere et recitare. Horat. Epist. II. 1, 108 seqq. et 2. 90 seqq. Illud studium, in quod tunc animi vel sponte inclinabant, ab Augusto ipso promotum est cum honoribus, quos poëtis concessit, tum bibliothecarum publicarum institutione. Hic morbus communis non inminutus sed potius auctus est sub sequentibus Imperatoribus, quum vnusquisque, nisi animi causa aut otii fallendi scriberet, facilius et commodius poetices studio nomen se inuenturum esse arbitraretur, quam alia quacumque re grauiori. Petron. 118. Etiam Tiberius, crudelissimus turpissimusque Princeps, graeca et latina poëmata fecit, Euphorionem, Rhianum et Parthenium (de quibus v. Suidam et Voss. de hist. graec.) in graecis, in latinis Messalam Corvinum imitatus. Sueton. in Tib. 70. cf. Tacit. Ann. I. 11; XIII. 3. Caligula quidem, qui caedibus, rapinis et stupris omnia miscuit, Virgilii et Livii scripta abolere tentauit, (Sueton. Calig. 34.) ingenio illorum scriptorum et gloria obfensus, verum illis fauisse videtur, qui vel ipsius laudes canerent, vel libidini excitandae versibus suis inservirent. Ne Claudius quidem a Musis erat auersus, Sueton. Claud. 3. 28. 40. Plin. Epist. I. 13; Tacit, Annal. XIII. 3. Nero omnes liberales disciplinas

quentia et poëſis, quam non in naturae et ingenii dotibus, ſed in obſeruandis artium praeceptis poſitam exiſtimabant, in pueriles declamationes abiit et in frigidum troporum et figurarum adhibendarum artificium. Iudicio veri et pulcri ſemel corrupto, placendi quoque ſtudium ſcriptores in fraudem inlexit, vt non optima quaeque ſequerentur, exemplaque veterum ſcriptorum imitanda ſibi proponerent, verum vt ea chartis inlinerent, quae multitudini probarentur, quaeque in magna frequentia auditorum recitata maximas exclamationes plauſusque excitarent. Neque vero ii, in quibus altior ſpiritus inerat, immunes erant omnino ab illis vitiis, quae huius aetatis eſſent; plerique vigore et vi deſtituti aliorum veſtigiis inhaeſerunt, et in ſententiarum vario ornatu occupati inuentionis et compoſitionis laudem neglexerunt.

Erant ſane illa tempora nulli poëſeos generi magis quam ſatirico adcommodata; nam morum corruptela, luxuriae et profuſionis inſania vitiorumque omnis generis immanitas tanta erat, vt contemplanti haec difficile eſſet, ſatiram non ſcribere. Atque his temporibus viuebat *Aulus Perſius Flaccus e)*, natus *Volaterris*, vetuſto Hetruriae

puer adtigit, poëſinque exercuit. Suet. Ner. 10, 52; Martial. IX. 27. Tres eius verſus non vltimae notae profert Schol. ad Lucan. III. 261. Verum cf. Tacit. Ann. XIV. 16. Satiram quoque aut carmen ſcripſit, quo Clodium Pollionem, et alterum, quo Afranium Quinctianum, mollitia corporis infamem, perſtrinxit. Suet. Domit. 1. Tacit. Ann. XV. 49. Quamobrem Neronem ab Iuuenali IV. 106. tactum putant interpretes.

e) Perſii gentis raro in Romanorum monimentis mentio fit. Tempore belli Punici ſecundi circa 544 florebat C. Perſius militari laude conſpicuus. Annis

oppido, ſub Tiberio a. V. c. 787. prid. non. Decbr. Fabio Perſico, Lucio Vitellio Coſſ. *f*), equeſtri genere, ſanguine et adfinitate primi ordinis viris coniunctus. Flaccum patrem amiſit annos fere ſex natus. Vsque ad duodecimum aetatis annum Volaterris manſit. Tum Romam delatus ad *Rhemnium Palaemonem* grammaticum *g*) et *Virginium Flaccum* rhetorem *h*). Annos ſexdecim natus in diſciplinam venit *Annaei Cornuti*, philoſophi ſtoici *i*), eoque patre magis et amico, quam ma-

poſt hunc paullo minus centum alter C. Perſius vrbanitate et doctrina inſignis. Cic. de Orat. II. 6. Verum dubitari poteſt, an illi ad noſtri Perſii genus pertinuerint. Mentio quoque ſit Perſii poëtae Phocaeenſis apud Polluc. in onom. IX. 6.

f) Caſſiodorus natum eum dicit anno ſequenti, quod ab Euſebio forſan mutuatus eſt, quem vide in Chron. ad ann. 2050.

g) Rhemnius Fannus Palaemon erat nobilis grammaticus tempore Claudii. Verna natus literas didicit quum paedagogus eſſet, deinde manumiſſus Romae docuit. Erat *omnibus vitiis infamis, palamque et Tiberio et mox Claudio praedicantibus, nemini minus inſtitutionem puerorum vel iuuenum committendam. Capiebat homines cum memoria rerum, tum facilitate orationis; nec non etiam poëmata faciebat ex tempore.* Sueton. de clar. gramm. 23. Quadragena annua ex ſchola cepit, nec paullo minus ex re familiari, cuius erat diligentiſſimus. Ibid.

h) *Virginius Flaccus* rhetor ſub Traiano mortuus eſt. Scripſit de arte dicendi. Quint. Inſt. III. 1; Tacit. Ann. XV. 71.

i) *Annaeus Cornutus Afer*, ſtoicae ſectae aemulus, magnam humanitatis diſciplinarum gloriam nactus eſt. Philoſophiam Romae profeſſus inuentuti ad ſapientiam erudiendae omne tempus inpendebat.

gistro vsus est. Amicos habuit a prima adolescentia *Caesium Bassum k)* et *Annaeum Lucanum*, quem per Cornutum cognouerat, poëtas, quorum ille lyricum, hic epicum poëseos genus secutus est. Erat Persius, vt auctoris eius vitae verbis vtar, *morum lenissimorum, virginalis fere verecundiae, formae pulcrae, summaeque pietatis in matrem, sororem et amitam.* Adcuratiorem naturae eius atque indolis imaginem in scriptis, quae reliquit, expressam videmus, viuidissimis quasi coloribus depictam, cuius pulcritudine adcensi vel inuiti cogimur in iudicio de satiris eius ferendo id potius spectare, quod perficere potuisset, si vel aequiori Musis tempore vixisset, vel longior aetas ei subpetiuisset ad ea polienda, quae satis pulcre inchoauerat, quam iuueniles illos conatus ad seueras critices regulas exigere. Est, sane quod miremur, tantam grauitatem et constantiam in iuuene praesertim locuplete fuisse, vt omnes voluptates, quibus, ex illius aetatis opinione, vel honeste frui potuisset, respuerit, tantum virtutis et honestatis ardorem, quo eum quauis pagina abreptum videmus, tantam seueritatem in omni mollitie castiganda moribusque effeminatis acerbe notandis, vt barbatum aliquem ex priscis Romanis existimes audire. Quod autem maxime nos ei conciliat, est pietas sensus, quem erga Cornutum praeceptorem declarat, tam candidus et vehemens, vt quisque

Quum Neronem, insignem eruditionem adfectantem, libere dicto obfendisset, in exsilium est eiectus. Dio Cass. LXII. 29. cf. quae ibi in notis laudantur. Suidas in Κορνοῦτος Cornutum historicum, Liuii aequalem, cum hoc philosopho confudit. adde not. ad Pers. Sat. V. 16.

k) De hoc vide quae notata sunt ad Sat. VI.

animaduertat, in rei magnitudine verbis adſequenda eum magnopere elaboraſſe, nec tamen ſibi ſatis feciſſe. Quibus virtutibus inſtructus digniſſimus ſane fuit amicitia et conſuetudine *Paeti Thraſeae l*), ſummi et clariſſimi viri, quocum etiam adfinitate erat coniunctus. Deceſſit Perſius vel ſeptimo vel octauo anno imperii Neronis a. V. c. 815. Auctor vitae eius memoriae proditum reliquit, eum in pueritia *Praetextam* et *Odoiporicon* librum vnum et paucos verſus in ſocrum Thraſeae Arriam matrem, quae ſe ante virum occiderat, ſcripſiſſe, quae omnia Cornuto auctore a matre Perſii abolita ſint. Porro, raro Perſium et tarde ſcripſiſſe, librumque, quem nunc etiam habemus, vltimam manum eius non eſſe expertum. In huius vltima parte verſus aliquot eſſe demptos, vt finitus videretur, Cornutumque ipſum nonnulla conrexiſſe, Caeſioque petenti, vt ederetur liber, edendum tradidiſſe. Continet hic liber, a

l) *Thraſeas Paetus* Patauinus. Tacit. Ann. XVI. 21. Gener *Caecinae Paeti* et *Arriae*, de quibus v. Martial. I. 14; Plin. Epiſt. III. 16; Dio. Caſſ. LX. 16. Erat ſtoicus et admirator Catonis Vticenſis, cuius vitam ſcripſerat, atque vir antiquae plane virtutis et inter tot abiectiſſimos Neronis adulatores ſolus erectus et conſtans, intrepidus et grauis, notaque humanitate et clementia. Plin. Epiſt. VIII. 22. 3. Is Neroni inuiſus ob multas res, praecipue ob ſententiam de Antiſtio. Tacit. l. c. XIV. 48. Tamen virtutem Thraſeae vel inuitus adnouit. Plut. reipubl. ger. praec. c. 14. T. XII. ed. Hutt. Adcuſatus deinde, Tacit. l. c. XVI. 21; mortis arbitrium adcepit, venisque ſectis obcubuit. Tacit. l. c. 31; Sueton. Ner. 37; Schol. ad Iuvenal. V. 36; Dio Caſſ. LXII. 26. Laudauit eum poſtea *Aurulenus Ruſticus*, quod ipſi ſub Domitiano capitale fuit, liberque exuſtus eſt. Tacit. vit. Agric. 2 et 45; Sueton. Domit. 10.

Quintiliano et Martiale laudatus *m*), praeter prologum ſex ſatiras, non pari omnes dignitate, quarum prima ex duarum laciniis compoſita videtur, etiam ex quarta non pauca intercidiſſe probabile eſt. Vt adcuratius de illis ſatiris iudicare poſſimus, age videamus paucis, quid et qualis ſit ſatira aut ſatiricum genus, quod a Romanis inuentum, excultum et perfectum eſt.

Carminis genus, quod ſatirae nomine inſignitum eſt, hoc habet propoſitum, vt mores emendet, eoque a libello ſeu carmine famoſo differt, quo id agitur, vt aliquis indigno more infamia adſpergatur. Verum ratio, qua ſatiricus vtitur, non in eo poſita eſt, vt praecepta tradantur virtutis, mores candidi laudentur, vitaeque honeſtas commendetur, verum diuerſam viam ingreditur, ridet ſtultitiam, carpit inprobos mores, ſcelera flagellat, atque, vt breuiter dicam, τὸ ἐλεγκτικὸν ſatirico propoſitum eſt. Ad hanc rem non argumenta adhibet, vt morum praeceptor in ſcholis, aut turpitudinem vitiorum communi ratione deſcribit, ſed omnes artes adſumit, quibus poëta vti poſſit et debeat, omnia loca et regiones quaſi ridiculi, inuidiae et indignationis perſcrutatur, eaque inde depromit, quibus lectoris animum, quocumque velit, flectat, ſimulque teneat atque delectet. Neque vero de vniuerſo vitiorum genere agit poëta, ſed vt cum perſonis iuncta eſſe ſoleant, loco quoque et tempore definito. Perſonae poſſunt eſſe vel fictae, ad viuum tamen expreſſae, vel verae, turpitudine notae atque inſignes. Quo id adſe-

m) Quintil. X. 1. *Multum et verae gloriae, quamuis vno libro, Perſius meruit.* Martial. IV. 29. 7 ſeq.
Saepius in libro memoratur Perſius vno,
Quam leuis in tota Marſus Amazonide.

quitur poëta, vt paucis tantum lineis ductis viuidiſſima vitiorum imago eorumque turpitudo et deformitas ante oculos obuerſetur, quum hominis, cui ea inſunt, ſentiendi, cogitandi et agendi rationem velut oculis contemplari videamur. Omnes imagines et ſimilitudines, quibus vtitur, e vita communi petitae, aptae atque inſignes debent eſſe, omniaque, quae proferuntur, ita temperanda ſunt, vt agi videantur non narrari. Ratio, qua res tractari poſſint, multiplex eſt, partimque a poëtae indole et natura, partim ab argumenti ratione pendet. Semper autem impetu aliquo ductus ſatiricus videri debet vel ridendi vel carpendi, occaſionemque oblatam adripuiſſe non quaeſiuiſſe; optimum igitur dicendi genus, quod adhibere poſſit, hoc eſt, quod ſponte et e re natum, non diu quaeſitum videtur. In quo etiam nec acerbitas nocet nec acrimonia, ſi res ita poſtulat, dummodo ſalibus et vrbanitate quadam temperata ſit, ne in mera conuicia res abeat. Si vero ſtudium adparet, omnis ſatirae vis quodammodo debilitatur et frangitur, praeſertim id genus, quod riſu et facetiis hominum ſtultitiam exagitat. Eſt quidam rerum ordo, qui primo adſpectu ſolutus eſſe videtur ac liber, qualis eſſe ſolet, quum ipſi quieti imaginandi facultati permittimus in latiſſimum rerum campum, quacumque lubet, exſpatiari, quo tunc in animo res rebus, imagines imaginibus ſuccedere ſoleant, prout vel ſimul iunctae fuerint, vel ſimilitudine aliqua copulatae ſint. Hunc ordinem imitabitur ſatirarum ſcriptor, ſummamque artem in omni artis ſuſpicione amouenda declarabit.

His lineis de vniuerſo genere ſatirico ductis ad noſtrum Perſium redeamus, paulloque adcuratius de eo genere diſſeramus, quod ille ſecutus eſt.

Videamus igitur primum de argumentis, quae tractanda ſibi propoſuit, in quorum delectu magna cautio habenda eſt poëtae. Debent enim eſſe eiusmodi, vt per ſe iam lectorem quodammodo adliciant, nota quidem atque inſignia, ita tamen animo comprehenſa, vt nouitatis quoque gratiam habeant, quamquam vel negligentius circumſpicienti vbique obuia videantur. In prima ſatira egit Noſter de inportuna ſcribendi et recitandi cupidine ac de prauo et conrupto venuſtatis et pulcritudinis iudicio. In ſecunda de precibus inprobis et ineptis. Tertia deſidioſam et mollem Romanam iuuentutem perſtringit; quarta regnandi cupiditatem rerumque publicarum curam, eorum omnium ignaram, quibus niti debeat. In quinta de vera libertate agitur; in ſexta de legitimo divitiarum aut rei familiaris vſu. In prima, tertia, quarta et ſexta non tam in delectu rerum peccaſſe Perſium dixerim, quam in tractatione, tamen in tertia et ſexta meo quidem ſenſu felicius verſatus eſt. Secundae ſatirae argumentum minus aptum videtur ſatirico poëtae, ei praeſertim, qui pietatis ſenſu tam vehementer inbutus eſt, quam Perſius, quamquam Iuuenalis et hoc ſatis commode tractavit, verum declamatoria ratione magis quam ſatirica. Luciano riſori melius res proceſſit. Sed in quintae ſatirae argumento deligendo, non e vita communi, verum e ſtoicae diſciplinae penetralibus deprompto, cuius ſacris ne ipſe quidem ſatis initiatus fuiſſe videtur, maxime forſan peccauit. Diſputatio enim, quae ſubtili rerum a communi vſu remotarum finitione nititur, in qua animus vel maxime ab oculorum et aurium conſuetudine auocandus eſt, per ſe iam omnem poëticam tractationem reſpuit, quique eam nihilominus tamen tentauerit, is neque apud diſciplinae rudes neque

apud philosophos gratiam inibit. Eiusmodi enim quaestiones verbis scholae omissis, vt poëtae par est, commode tractari vix possunt, nec quiuis lector subtilis orationis sensum capere valet, nisi stoicam rationem quasi in numerato habeat. Videmus quidem Persium operam dare, vt scholasticis compedibus liber ita loquatur, vt rem vel rudibus aperiat, verum ipsa eius contentio, quum felici subcessu destituatur, ingrata est lectori, obficitque interdum voluptati, quam ex quibusdam locis satis feliciter tractatis alioquin capere potuisset. Atque tota haec res, quum per se difficillima sit, si cuiquam vmquam, ei tantum prospere cedere potest, qui id, quod tractare vult, penitius ipse inspexerit, vt ea seponat, quae omnino vulgarem rationem non capiant, reliqua ad captum multitudinis adcommodet, magisque sensibus lectorum quam intellectui consulat.

Secundae, quintae et sextae satirae epistolarum forma induta est; sunt tamen proprie disputatiunculae poëticae, ad Macrinum, Cornutum et Bassum missae, ex cogitatione aliqua grauiori, fortuito quasi scribenti oborta, quam statim adreptam longius prosequeretur, natae. Iniquum videtur statuere, Persium in his Horatianam epistolam imitari voluisse, verum, quod sibi proposuerit, non fuisse adsecutum. Horatianas satiras ab epistolis eius et rebus, quae vtroque genere continentur, et expositionis ratione diuersas esse, iam viderunt veteres *n*), nuperque *Morgenstern* doctam disputationem de discrimine earum instituit *o*). Non

n) Statius Silv. I. 3. 103 seq.

o) De satirae atque epistolae Horatianae discrimine. Lips. 1801. In hac disputatione (pag. 52. in notis) reprehendit Casaubonum, qui illas tres satiras epi-

exigenda haec Perſii ratio eſt ad eam formam, quam lectis Horatii aut Iuuenalis epiſtolis forſan animus complexus ſit, quum rationes et viae, quibus poëtae res tractandas efferre poſſint, innumerabiles ſint, nec ad certum numerum natura adſtrictae, praeceptaque et regulae huius vel illius formae aut imitatoribus aut lectoribus tantum ſcribantur, vt habeant, quod ſequantur, aut ad quod in legendo adtendant, non poëtis, qui libero curſu, quo impetus et Muſae ducant, ſequuntur. Illae ſatirae aut epiſtolae ad amicos miſſae eo conſilio ſcriptae ſunt, vt ipſi quaſi inſcriptionis honore amicique pietate gauderent, lectores vero, quorum ratio praecipue habita eſt, lectionis fructum conligerent.

Neque eorum opinio mihi probatur, qui perhibent, Perſium eum rerum ordinem in ſatiris ſeruare, quem dialectices regulae praeſcribant. Videtur potius in hac re philoſophus non ſatis

ſtolas vocauerit: *nam tres Perſii ſatirae*, inquit, *ſunt illae quidem quibusdam inſcriptae, ſed nonniſi dedicationis cauſa, quae tractandi modum nihil adficiat. Quosdam quidem verſus ſecundae et ſextae ſatirae praemiſit, in illa quatuor, in hac ſex, quibus Plotium Macrinum et Caeſium Baſſum amicos adloqueretur. Sed verſus iſti aut nihil faciunt aut parum ad argumenti tractationem, quo in altera ſuperſtitioſos, in altera ſordide viuentes locis communibus caſtigat. At in quintae maxima parte Cornuti praeceptoris encomium pius a ſ ipulus proſequitur. Quod qui adfirmat Caſaubonus, eum caue ne audias. Nam illa ſatira tribus et triginta verſibus* (21 — 51, 62 — 64.) *habet Cornuti laudes. Cetera, quae deſunt ad ducentorum verſuum ſummam conficiendam, ad alios quosuis, quam ad Cornutum, pertinerent, niſi forte dicere velis,* ***puerum dictata magiſtri reddere.***

adcuratus et subtilis, simulque poëta non satis solutus ac liber. Vnusquisque statim, quacumque satira perlecta, animaduerterit necesse est, Persium non vno tenore argumentum detexuisse, sed in singulis partibus elaborasse, prout quaeque illi in mentem venerit, easque curiose interdum et diligenter ita expoliuisse, vt vbique ornatum poëtae vel in singulis verbis adnoscas, deinde eas, neglecta arte, quae in commissura celanda cernitur, composuisse, vt primo adspectu totius operis partes adpareant. Qua ex re colligas, inuentionis vbertate rerumque copia magis illum destitutum fuisse, quam rerum singularum tractandi arte, qua probe instructus grammaticorum et rhetorum scholas reliquisse videtur. Poetices porro ratio postulat, vt res, quas mente tantum et ratione videmus, ita tractentur et exponantur, vt omnia videantur in ea esse mutata, quae sensibus percipi possint. In quo genere Persius ab Horatio longe a tergo relinquitur: ad quos enim scopulos ille temere naufragium saepe fecit, eos prudenti consilio hic semper euitauit. Oblitus est Persius, eas philosophiae partes, quae in rebus contemplandis positae sunt, eaque principia recondita, quibus morum disciplina nititur, non esse res vulgi, ineptumque esse, multitudinem harum rerum iudicem constituere, coram quo philosophi causam suam agant. Etenim in huiusmodi iudicio facilius esse, illas res in risum et iocum vertere, quam graui disputatione causam obtinere, Horatius non vno in loco comprobauit, neque quemquam fugit, quantos plausus scurrae passim et sanniones tulerint nostra memoria in philosophia critica deridenda, dum defensores eius doctissimi atque acutissimi non intellecti illi quidem causa cecidisse videantur. Innumerabiles praeterea sunt rationes, quibus Ho-

ratius vfus eft, ad rem aliquam haud raro vulgarem nouitate aliqua et venuftate commendandam, quae ingeniofiffimum, verfatiffimum rationisque humanae peritiffimum indicant, politiffimorumque hominum commercio et confuetudine vfum, quarum pauca tantum veftigia in Perfio deprehenduntur. Neque fane eft, quod miremur, ita fe rem habere. Etenim fatiricus in hominum frequentia debet verfari, vt eorum ingenia, mores, vitae confuetudinem cognofcat, non in vmbra et folitudine, in qua maiorem vitae partem Perfius exegiffe videtur. Qui quidem in hominum moribus et vitiis defcribendis fumma vtitur diligentia coloribusque exquifitiffimis: fed in lineamentis, quae ducta funt, non leuem et quafi fugacem artificis manum, fed timentem et in minutis adcuratam adnofcis, vt ftatim adpareat, naturam fibi ipfam eum non propofuiffe, fed regulas fecutum effe et praecepta, eaque imitando expreffiffe, quae iam ab aliis expreffa viderit. Quae caufa quoque eft, vt loca quaedam non polita folum diligenter, fed cultu operofo vndique conlecto paene rigida videantur, quaedam oratorio fuco adeo obducta, vt, quae fubfint, nemo perfpicere poffit. Porro res, exempla, fimilitudines, quae proponuntur, non domi nata aut fponte oborta, fed fchola videntur adlata, ideoque faepe non mouent animum lectoris, nec inopinato feriunt, fed frigidum relinquunt adhibitae artis admiratorem. Quae vitia omnia, a quibus ne optimi quidem Romanorum poëtae omnino liberi funt, ex praepoftera rhetorum difciplina, quae tum maxime vigere coepit, repeti poffunt, qua prius difcerent iuuenes, quemadmodum inuenta effent tractanda, quam ipfi rerum cognitione fatis inftructi, quae cuique argumento forent adcommodata, inuenire et excogitare valerent: fieríque omnino neceffe fuit, vt, dum me-

moriae infinita illa praecepta inculcarentur, ipsique in legendis poëtis et oratoribus ad ea semper animum adtenderent, seque in illis adhibendis exercerent, ingenium neglectum exaresceret, omnisque generosior et altior spiritus aut exstingueretur, aut saltem quasi compedibus vinciretur, quae omnem liberum cursum retardarent et impedirent.

Dramatica ratio, qua saepe felicissime Horatius vtitur, quaeque prudenter adhibita in satiris non vltima laus est, in Persio, qui eam quoque tentauit, multas creat difficultates. Etenim modo aduersarium loquentem inducit, eoque dimisso statim alius in scenam prodit, non ille prior; nisi mauis statuere, parum cogitasse Persium, quas partes tuendas semel ei, quocum sibi rem esse finxerit, tribuerit, et inde modo hoc modo illud defendentem induxisse. Saepe etiam imitatur tantum Noster aliorum sermonem, dictionemque naturae illorum et indoli adcommodat. Difficultas autem inde saepe oboritur, quod in ipsis dialogis non adcurate satis et ipsius et aduersarii partes discretae sunt, vt statim cum ex iis, quae dicuntur, tum ex ratione dicendi ipsa intelligas, vter sit, qui loquatur, quum repente orationem excipiens ea dicere pergat, quae aduersarius exorsus fuerat, tamquam eius vices sibi essent tutandae. Pertinet quidem haec ratio ad ironiam, sed magnam habet cautionem, ne perspicuitati obficiatur, cui a poëtis etiam consulendum est, quaeque ab iis tantum negligi solet, qui ingenio destituti aliorum inuentis vtuntur, nouitatemque in ornatu solum quaerunt.

Verum in ironia adhibenda Persius saepe nequidquam laborauit. Non videtur enim illa elocutionis figura ardentis esse ingenii, nec ab eo facile posse tractari, cuius animus grauiori aliqua

commotionis genere conturbatur; eſt potius ludentis aut riſui ſtultitiam ſalibus et facetiis propinantis. Quo etiam fit, vt Perſius ab ironia, qua vti coeperit, ſtatim deflectat, atque ad priſtinam gravitatem et acrimoniam reuertatur. Omnino quidem id vitio non verterim, ſi quis ironiam per totum opus non tueatur, quod vt fiat, a quibusdam pulcritudinis et venuſtatis doctrinae magiſtris velut lege ſancitum videmus; neque ad Socratem confugio, vt illius exemplo hoc defendam, qui ſaepe ſerio dicta ironiae inmiſcuerit: ſed in ipſa ironiae natura ſitum hoc eſſe exiſtimo, vt eius vis tum praecipua ſit, quum quaſi ambigi poſſit, vtrum ſerio dictum ſit, nec ne, id quod tum maxime adcidat neceſſe eſt, quum iis, quae ficta mente dicta ſint, ſerio dictis diſtincta videamus. Verum hac exquiſitiori ironiae genere numquam vtitur Noſter, ſemperque fere rem vel adeo deprimit vel exaggerat, vt vel ſtupidiſſimus mentem veram poſſit diuinare. Raro igitur in hoc genere pungit, aut aculeum alte in animum demittit, ſed id tantum efficit, vt res ſtudio deformata et distorta riſum moneat.

Iam de dicendi genere, quo Perſius vſus eſt, pauca dicamus. Non eſt illud hilarum, iocoſum, facetum et vrbanitate ſalibusque temperatum, quo Horatius lectores tantopere detinet ac delectat, ſed triſte plerumque, ſeuerum, mordax, acerbitate et acrimonia plenum. Non ridet ſtultitiam, ſed flagello increpat vitia et turpitudinem. Ingenium nactus forſan natura triſtius, modeſtiusque a parentibus in ſolitudine paene educatus, Romam quidem ſed ad grammaticos et rhetores delatus eſt, deinde in diſciplinam Cornuti venit. Hic generoſus ille animus iuuenili ardore ſtoicorum praecepta adripiens e praeceptoris ſermonibus res humanas, non vt ſint, ſed vt eſſe debeant, cognouit, atque,

vt folent, qui erectioris et ardentioris ingenii funt, formam et imaginem illarum mente concepit, ad quam deinde omnia, quae audiffet vidiffetue, exigebat. Quae quum animaduertiffet ab illa norma longius aberrare, eaque faepe derideri, quae fibi extra omnem dubitationis aleam pofita effe viderentur, graui indignatione adcenfus eft. Haec deinde quum premenda effet, vixque tuto inter familiariffimos poffet effundi, non folum vehementer aucta eft, verum etiam in acerbitatem et acrimoniam abiit. Quae acerbitas praecipue fe exferuit in fententiarum conformationibus, in tropis figurisque deligendis, in quibus extrema femper, quae fermonis ratio fubpeditet, fequitur, nec femel vel omnem vfum et confuetudinem, vt nobis quidem videtur, migrat, vt ea, quae proponat, indignationis vehementiae refpondeant.

Hinc magna ex parte aliud vitium ortum eft, quo Perfii fcribendi genus laborat, ambiguitas et obfcuritas, quae etiam aucta eft breuitatis ftudio, cui ex ftoica forfan difciplina nimium adfueuit, et fententiarum argutiis, quibus tunc homines delectabantur. Verum, ne grauius aequo de Perfio conqueramur, hoc vtique tenendum eft, obfcura nos dicere, quae a nobis non perfpiciantur, iuftoque breniora, quae rem, nunc quidem ignotam, fignificent tantum, non exprimant, noftram rerum cognitionem, noftrum fermonis latini vfum refpicientes. Quis autem non intelligit, quae nunc obfcura vocamus, perfpicua aequalibus effe potuiffe, quae nunc dura videntur, ex parte tunc vfu fuiffe mollita; etiam breuitatis ftudium, quod nimium effe indicamus, aut nullum aut modicum iis videri potuit, quibus res ipfae tam notae effent, vt vno verbo abunde ad intellectum indicarentur. Quod fi enim tam obfcurus aequalibus vifus fuiffet, quam quibusdam ex recentioribus, qui potuiffet

censuram Quintiliani effugere, qui perspicuitatem non solum in oratore, verum etiam in poëta requirit? Atque, si volumus verum fateri, loca aeque obscura in quibusuis auctoribus deprehenduntur, difficilioraque passim aenigmata nobis soluenda fuissent, nisi ea veterum grammaticorum diligentia occupasset, atque explicata nobis tradidisset. Verum enim vero prope dixerim, ridiculos eos esse, qui Persium obscuritati studuisse perhibeant, vt delatorum periculum effugeret, aut Neronis iram euitaret. Quasi istis temporibus vel leuissima suspicio non vim ipsius delicti habuerit, aut Persius arbitratus sit, Neronem id non esse intellecturum, quod ab omnibus reliquis intelligi optaret. Mihi quidem verisimile videtur, Persium de edendis satiris tum, quum eas scriberet, ne cogitasse quidem, verum in animo habuisse, aequiora tempora exspectare, vt Iuvenalis, vt ipse Tacitus fecit, sed morte eius praematura illud opus inperfectum in amicorum manus venisse, vt ipse vitae auctor, quisquis ille tandem sit, testatur. Quid hi resecuerint vel inmutauerint vel castigauerint, aut quando satiras illas vulgauerint, ipsi vitae auctori ignotum fuisse videtur. Quod enim dicit, Cornutum vnum versum in prima satira mutasse, ne eum ad se traheret Nero *p*), tam absurdum est, vt mirer fuisse, qui huiusmodi quid serio repeterent, nec intelligerent, ex varia codicum lectione grammaticum nescio quem illud somniasse *q*).

p) Verba, quae leguntur Sat. I. v. 121: *Auriculas asini Mida rex habet*, narrat vitae auctor Cornutum ita satis absurde mutasse: *Auriculas asini quis non habet.*

q) Vitae auctor praeterea haec habet: *Hunc ipsum librum inperfectum reliquit. Versus aliqui dempti sunt vltimo libri, vt quasi finitus esset. Leuiter retractauit Cornutus* cet. Sic haec Reizius exhibuit,

In morum turpitudine carpenda dum verfatur Perfius, res adeo ei indigna atque intoleranda videtur, vt, iudicio ex noftro fenfu lato, verbis et dictionibus vtatur obfcoenis, et in tropis figurisque deligendis omnem modum ita excedat, vt interdum, quid fibi velit, plane nefciamus. Atque, fi rem adcuratius confideramus, adparet, eum non illa abominanda adtigiffe, quibus homines tunc paffim erant contaminati, fed leuiora tantum, et iam dudum, praefertim a delicatulis, more recepta, ad inmodicum corporis cultum effeminatamque mollitiem magis, quam ad morum infamiam voluptatumque turpitudinem fpectantia. Quid? fi ea caftigaffet, quae Iuuenalis quibusdam locis exagitat, quibus tandem verbis eum vfurum fuiffe exiftimemus? Verum illae dictiones, quas adhibuit, rebus, quae notantur, adcommodatae funt, nec dici poteft, eum indignatione abreptum virgineum illum pudorem, quem vulgo illi tribuerunt, exuiffe, quum illa verba tunc vel a viris honeftis vfurparentur, nec Cicero erubuerit in Philippicis fuis de rebus foedioribus verbis etiam obfcoenioribus vti.

quae aliter apud alios, femper tamen ita leguntur, vt nullus fenfus idoneus inde elici poffit. Ceterum hoc ita non effe adcipiendum, quafi nunc fatira fexta manca fit, quae procul dubio integra eft, iam Cafaubonus monuit; idemque exiftimat, verfus illos deletos ad nouam fatiram pertinuiffe inchoatam tantum nec dum finitam. Addit praeterea: *Etfi vero certum eft, recte Perfii librum hodie in fex fatiras diftingui; in antiquiffimis tamen membranis aliam diftinctionem inuenimus: in multis enim codicibus quinque folum fatirae numerantur, quarta ad tertiam adiuncta: in quibusdam continuus eft vnus liber, nulla fatirarum facta diftinctione. Sane Prifcianus, atque alii grammatici antiqui, quoties Perfium laudant, librum nominant, non fatiras numerant.*

Vt vbique artem redolet Noſter, ſic etiam in verſuum concinnitate numerorumque grauitate et canore. Qui verſus, ab Horatiana leuitate et negligentia longiſſime remoti, non tam ob id praeſtantiores exiſtimandi ſunt, quam colori, quem Perſius ſatiris ſuis induxit, aptiores. Non vacat varias doctorum virorum ſuper hanc rem opiniones conligere, quae paſſim longius, quam a doctrina et elegantia illorum exſpectari potuiſſet, a vero aberraſſe videntur. Hoc mihi quidem certiſſimum videtur eſſe, virtutes hexametri ab Horatio melius et adcuratius eſſe perſpectas, quam nunc ab acutiſſimis criticis poſſint intelligi, eumdemque non tam inexercitatum in iis condendis fuiſſe, quam nunc ex negligentia, quae tamen procul dubio quaeſita eſt, conligere ſe poſſe quidam opinantur *r*).

Qui Graecis literis inbutus monimenta Romanorum poëtarum perluſtrauit, eum non fugit, praeſtantiſſimam ingenii partem, quae cernitur in inueniendo, omnibus paene, ex parte ſaltem, defuiſſe, eosque non tam inuentores rerum eſſe vocandos, quam imitatores Graecorum et ab eorum exemplis pendentes. Eſt enim in populorum aetatatibus et ſingularis hominis vita et inſtitutione quaedam ſimilitudo. Omnium mentis facultatum memoria et imaginandi vis prima ſe exſerit, perfectionemque aliquam adtingit et maturitatem cum in pueris ſeu adoleſcentibus, tum in populis rudibus nondumque excultis. In hac aetate, mul-

r) Recte Morgenſtern l. c. pag. 30 ſeqq. hac de re indicat, at paullo ſeuerius pag. 47 in notis addit: Perſio quidem in triſti illo ſupercilio, in ſingulari illa orationis obſcuritate maxime opus erat concinnis verſibus et canoris, *ne omni dote*, quae praeter ſanctum pectus poëtae poſſet lectorem tenere, carerent poëmata auſtera.

tis simul aliis rebus in hoc conspirantibus, poëtae solent nasci a natura sola docti atque instituti. In qua aetate quum populus Romanus esset, ingenium minus ei defuisse dici potest, quam otium rerumque ad vitam sustinendam adfluentia quaedam et certus animorum sermonisque cultus. Praeterlabso illo tempore non Musarum sedes ipsi frequentasse, sed commercia cum illis per Graecos quasi internuncios celebrasse existimandi sunt. Inde factum est, vt omnes Romani poëtae a Graecis pendeant, a quibus omnia fere iam occupata invenerant, magisque semper imitationi, quam inventioni studuerint, ita vt recentiores antiquiorum vestigiis insistere soleant. Vt Horatius Lucilium, qui tamen noui generis carminum auctor est habendus, si formam spectes, non materiam, liberiori tamen incessu secutus est, ita Persius ex Venusino fonte hortulos suos rigauit. In explorando autem, quantum Noster Horatio debeat, Casaubonus curiosius, paene dicam, iniquius, quam par est, versatur, quum non solum dictiones sed singula paene verba rimetur, quae vtrique communia fuerint, et in quae vterque sponte incidere potuerit. Verum Persii imitatio Horatiana non solum in dictionibus et verbis, sed etiam in sententiis, quas suo more tractauit, cernitur, ad quod imitationis genus Casaubonum minus adtendisse iure mireris. Non dixerim tamen eum omnia satirarum argumenta ex Horatio sumsisse, multoque minus loca in illius satiris et epistolis desiniverim, quibus lectis Persio in mentem venerit, hoc vel illud argumentum detexere *s*). Haec

s) Auctor disputationis germanicae de A. Persio (in Charactere der vornehmsten Dichter aller Nationen. Sechsten Bandes erstes Stück. pag. 87.) existimat, ad primam satiram scribendam Persium adductum

ſane lubrica eſt iudicandi ratio, ex qua etiam ea cuique ſcriptori ſubtrahere liceat, quae tamen propria eius ſint, neminique antiquiori debeantur. Iſto modo quis prohibeat, quominus dicamus, et Iuuenalem Perſio multa ſublegiſſe: nam is quoque eodem dicendi genere paſſim vtitur, quo Perſius vſus eſt, et eadem argumenta tractat, quae ab illo tractata ſunt. In rebus huiusmodi diiudicandis ſemper ante oculos habere debemus, fieri potuiſſe, vt ſcriptores eodem ſermone vſi et neque temporum neque locorum ratione a ſe longe diverſi in eadem ſaepe inciderint, parique modo iisdem rebus adfecti easdem imagines, dictiones et verba adhibuerint, praeſertim ſi ea eiusmodi ſint, vt non recens cuſa ſed conſuetudine ſermonis iam recepta et in medio poſita fuiſſe videantur.

Verum, inquis, iſte poëta tam longe ab eo, quem ſecutus fuerat, relictus, in quo tot tantaque deſiderantur, num dignus eſt, qui legatur? Vtique dignus eſt, et voluptatem eius lectio ſuppeditabit et vtilitatem. Sunt enim loca quaedam in illis ſatiris ſatis bene tractata; incidet lector in imagines et ſimilitudines nouas et non ineptas; deprehendet mores et ingenia hominum adcurate delineata; mouebunt eius animum ſententiae inluſtres et graves; oſtenduntur hic et illic ingenii igniculi, qui deſiderium adoleſcentis praematura morte erepti excitabunt. Ipſeque virtutis amor pietatisque ſenſus, qui vbique oſtenditur, efficiet, vt auctor nobis probetur, etiamſi facultate poëtica minus fuerit inſtructus. Ac quum Virgilio lecto nec Lu-

eſſe per Horat. Epiſt. I. 19; II. 91 ſeqq.; ad ſecundam per Epiſt. I. 17. 57. et Satir. II. 3. 281 — 295; ad quartam ſaltem ex parte per Epiſt. I. 16; ad quintam per Sat. II. 7. Plura etiam ex ſexta ſatira ad Epiſt. I. 2. 145 — 198. formata eſſe putat.

canum nec Silium nec Statium fastidiamus, cur Persium negligamus Venusina Musa delectati, qui, meo quidem sensu, lectorem ab Horatii lectione recentem magis delectabit, quam Statius placere possit, quum Virgilio deposito statim ad eum adcesseris. Ceterum antiquitatis studiosis Persii lectionem fructuosam esse, equidem vix monendum esse existimo.

Magno plausu etiam satiras editas confestim exceptas esse, memoriae prodidit vitae Persii auctor *t*), idemque Martialis testatur et Quintilianus, patribusque ecclesiae probatum illum fuisse indicant loca, quae passim ex Persio protulerunt *u*). Etenim vel ea ipsa, quae nunc scriptoribus vitio vertere iure solemus, multis tum quodammodo probata erant, sententiarum argutiae, dicendi genus concisum, translationes audaces et obscuritas quaedam orationi inducta *x*). Verum fieri non potuit, quin, quum et res, quarum mentio fit in satiris, coepissent ex parte ignorari, et dicendi genus a vulgari ratione in dies magis magisque discrepare, inter obscuros scriptores Persius referretur, grammaticique ad eum explicandum se adcingerent. Fuerunt, qui putarent, Persii satiras

t) *Editum librum continuo mirari homines et diripere coeperunt.* Et paullo supra: *Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, vt vix retineret se, illo recitante, a clamore.*

u) E. g. Lactant. III. 16. 15; VI. 2. 11. Augustin. de Civ. D. II. 7.

x) Quintil. instit. VIII. 2. *At peruasit quidem iam multos ista persuasio, vt id iam demum eleganter atque exquisite dictum putent, quod interpretandum sit.* Et IX. 3. *Verborum figurae et mutatae sunt semper, et vtcumque voluit consuetudo mutantur. Itaque si antiquum sermonem nostro comparemus, paene iam, quidquid loquimur, figura est.*

a Cornuto ſcholiis inſtructas in lucem prodiiſſe, atque ex iis ſcholiis decerpta quaedam fragmenta iis adhuc ineſſe ſcholiis, quae nunc circumferuntur. A quorum opinione equidem tam longe abſum, vt putem, Perſium antiquitus nullis ſcholiis fuiſſe inſtructum, quum iis nihil opus eſſet aequalibus eius; quibus et cognitae res et ſermonis ratio notior erat. Quin probabile eſt, ne Hieronymum quidem codicem manu exaratum Perſii ſcholiis ditatum aut ante oculos habuiſſe aut cognouiſſe, alioquin tam acerbum de obſcuritate illius iudicium non tuliſſet. Neque in ſcholiis, vt nunc ſunt, vllum antiquitatis veſtigium adparet; pleraque ſunt eiusmodi, vt vnusquisque non plane ineptus, lecto aliquo loco, eadem adlinere poſſet, quia nihil iis ineſt, quod non ipſis auctoris verbis contineatur; pauca tantum ex aliquo grammatico non nimis vetuſto temere decerpta videri poſſunt. Sed neſcio quo fato id adcidiſſe dicam, vt nullus locus difficultate aliqua inſignis aliquid lucis nactus ſit ex illis ſcholiis, nam vel omnino ſilent, vel ea explicant, in quibus nemo haereat. Nihilominus tamen ea ſcholia *vtiliſſima* in Perſium paſſim etiam a doctiſſimis viris vocantur. Verum quum in antiquioribus editionibus ſcholia proferantur pleniora, quam ea, quae Caſaubonus editioni ſuae adiecit, nonnullaque a viris doctis inedita laudentur et in bibliothecis adhuc latentia, tota iſta de ſcholiis disputatio ei, qui melioribus praeſidiis inſtructus eſt, relinquenda mihi videtur.

A. PERSII FLACCI SATIRAE.

PROLOGVS.

ARGVMENTVM.

Forſan iam Perſii aetate more erat receptum, peculiari aliquo carmine reliquis carminibus praeludere, illudque diuerſo metri genere enuntiare. A poëtis Perſio recentioribus haec ratio magis etiam frequentata eſſe videtur; in primis eam adhibuit Claudianus. Fuerunt, qui ſtatuerent, hunc prologum ad primam ſatiram pertinere, in quo quid ſecuti ſint, equidem videre non poſſum. Ceterum ſententiam prologi ratione vulgari expreſſam hanc eſſe exiſtimo: Quamquam talia de me praedicare non poſſum, qualia noſtri poëtae de ſe praedicant, neque vllo Muſarum commercio vſus ſum, quo illi vſos ſe eſſe gloriantur, quos noſtrà aetas tantopere amplexatur et in pretio habet: tamen carmen meum illorum ſacris (diuinis illis carminibus) addere audeo. Poteſt enim fieri, quemadmodum vſus docet, vt aliquis carmina ſcribat, longe alia re, quam a Muſis inſtinctus; nam fames, vt hoc vtar, quae aues ipſas humanam vocem imitari docet, minus eſt artifex, et auri ſpes non dici poteſt quam praeclaros verſus interdum extorqueat.

Nec fonte labra prolui caballino,
Neque in bicipiti ſomniaſſe Parnaſo
Memini, vt repente ſic poeta prodirem.
Heliconidasque pallidamque Pirenen

Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederae sequaces: ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.
Quis expediuit psittaco suum χαῖρε,
Picasque docuit verba nostra conari?
Magister artis ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Coruos poetas et poetrias picas
Cantare credas Pegaseium nectar.

SATIRA I.

ARGVMENTVM.

Ambitiosam nobilium in carminibus condendis vanitatem, qua omnia ad ostentationem, neglecto veri, honesti et simplicitatis studio, comparentur, seuere reprehensurum poëtam amicus quidam superueniens a proposito dimouere conatur, et sermone super hanc rem instituto initium huius satirae continetur. Ordo sententiarum hic est: Operam ludis scribendo, scripta enim tua nemo leget. — Quid hoc ad me? quasi vero curem prauum meorum ciuium iudicium, quorum mores omnino grauem censuram merentur. — Sed heus, quis te censorem creauit? — Grauitati et seueritati aetatis meae munus hoc conuenit. — Non mandabitur tibi, inquam. — Nihilominus tamen vel inuitis omnibus, natura vel inuitum inpellente, scribendum mihi est. v. 12. Iam ipsius argumenti tractatio incipit, quae est ex dramatico genere. Inducitur enim aliquis, qui praeposteram et inportunam illius aetatis scribendi pruriginem defendat. — Scribimus sublimia. — Scilicet, interpellat *eum Noster, vt habeas, quod recites coram hominibus iudicii corruptissimi, quibus probari vehementer cupis. v. 23. — Quid alioquin iuuat summo cum labore aliquid didicisse? v. 26. — Quasi vero scientiae fructus pendeat omnis ab hominum existimatione, nihilque in se pretii habeat. v. 27. — Ain' tu? parui pendis in*

ore hominum eſſe, in ſcholis tractari, inter pocula frequentari ac laudari, beatus poſt mortem eo futurus? Quid rides? an erit, qui inmortalitati inſeruite recuſet? v. 43. — Sentio equidem, quid ſit merito laudari; verum adclamationes iſtas: Euge! *et* Belle! *quum futiliſſimorum et viliſſimorum ſcriptorum, vt nunc eſt, praemia ſint, nullus curo. v. 53. Quid, quod auditores quoque, variis artibus conrupti, velificantur quidem recitantium auribus, a tergo autem rident. v. 62 Age iam, videamus, quale ſit populi iudicium! molles et infractos requirit verſus, rerumque tumorem. v. 68. Cuius rei, ſi verum volumus fateri, inſana iſta puerorum in ſcholis inſtitutione, ſtultaque antiquitatis verecundia auctores ipſi ſumus. v. 78. Hinc ſermonis conruptela repetenda eſt, quae adeo in deliciis habetur, vt vel capite fortunisque omnibus rei neglectis populi plauſum patroni inde mereri ſtudeant. v. 91. — At ſoni tamen et concinnitatis ratio habenda eſt, quam priores poëtae neglexerunt. v. 92. — Hoc adlatis exemplis ridetur v. 106. Quo facto iudicium ſuum de toto illo genere Noſter breui ſubiungit. Tandem aduerſarius, quum nihil praeterea, quo cauſam ſuam ſuſtentet, habeat; cur tibi ipſe, inquit, nimio veri ſtudio noces? — Quantum ad me, reſpondet Noſter ſimilanter, omnia haec praeclara ſint, equidem vlcera haec non tangam. Enimuero, quod aliis conceſſum fuerat, cur non idem mihi concedatur? — Non fiet. v 119. — Quid, ſi animi ſenſa literis tantum mandem? Et hae literae, quas nemo fortaſſe leget, maiori mihi in pretio erunt, quam reliqui omnes, qui mea aetate prodeunt, ingenii fetus. Vos, qui animum habetis inbutum antiqua Graecorum comoedia, adeſte recitaturo; vos vero, philoſophiae et bonarum artium inriſores, ſuperbi et diſſoluti, procul eſſe iubeo.*

"O curas hominum! o quantum eſt in rebus inane!
Quis leget haec?" Min tu iſtud ais? "Nemo hercule." Nemo?
"Vel duo, vel nemo. turpe et miſerabile." Quare?
Ne mihi Pulydamas et Troïades Labeonem
Praetulerint? nugae. non, ſi quid turbida Roma
Eleuet, adcedas, examenue inprobum in illa

Castiges trutina: nec te quaesiueris extra.
Nam Romae quis non? ah, si fas dicere! sed fas
Tunc, quum ad canitiem et nostrum istud viuere triste
Adspexi, et nucibus facimus quaecumque relictis,
Quum sapimus patruos: tunc, tunc. ignoscite. "Nolo."
Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.
Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet.
Scilicet haec populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardonyche, albus
Sede leges celsa, liquido quum plasmate guttur
Mobile conlueris, patranti fractus ocello.
Heic neque more probo videas neque voce serena
Ingentes trepidare Titos, quum carmina lumbum
Intrant, et tremulo scalpuntur vbi intima versu.
Tun vetule auriculis alienis conligis escas?
Auriculis, quibus et dicas cute perditus, ohe?
"Quo didicisse, nisi hoc fermentum et quae semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus?"
En pallor seniumque! o mores! vsque adeone
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
"At pulchrum est digito monstrari, et dicier, hic est!
Ten cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?" Ecce inter pocula quaerunt
Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.
Heic aliquis, cui circum humeros hyacinthina laena est,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorabile si quid,
Eliquat et tenero subplantat verba palato.
Adsensere viri. nunc non cinis ille poetae
Felix? non leuior cippus nunc inprimit ossa?
Laudant conuiuae. nunc non e manibus illis,

Nunc non e tumulo fortunataque fauilla
Naſcentur violae? Rides, ait, et nimis vncis
Naribus indulges. an erit, qui velle recuſet
Os populi meruiſſe? et cedro digna locutus,
Linquere nec ſcombros metuentia carmina nec thus?
Quisquis es, o modo quem ex aduerſo dicere feci,
Non ego, quum ſcribo, ſi forte quid aptius exit,
Quando haec rara auis eſt, ſi quid tamen aptius exit,
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra eſt:
Sed recti finemque extremumque eſſe recuſo
EVGE tuum et BELLE. nam BELLE hoc excute totum:
Quid non intus habet? non hic eſt Ilias Acci
Ebria veratro? non ſi qua elegidia crudi
Dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis? Calidum ſcis ponere ſumen:
Scis comitem horridulum trita donare lacerna:
Et, Verum, inquis, amo: verum mihi dicite de me.
Quî pote? vis dicam? nugaris, quum tibi, calue,
Pinguis aqualiculus propenſo ſesquipede exſtet.
O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinſit,
Nec manus auriculas imitata eſt mobilis altas,
Nec linguae, quantum ſitiat canis Appula, tantum!
Vos o patricius ſanguis, quos viuere fas eſt
Occipiti caeco, poſticae obcurrite ſannae.
Quis populi ſermo eſt? quis enim? niſi carmina molli
Nunc demum numero fluere, vt per leue ſeueros
Effundat iunctura vngues. ſcit tendere verſum
Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat vno.
Siue opus in mores, in luxum, in prandia regum
Dicere, res grandes noſtro dat Muſa poetae.
Ecce modo heroas ſenſus adferre videmus
Nugari ſolitos Graece, nec ponere lucum

Artifices, nec rus saturum laudare, vbi corbes,
Et focus, et porci, et fumosa Palilia foeno:
Vnde Remus, sulcoque terens dentalia Quinti,
Quum trepida ante boues dictatorem induit vxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. euge poeta.
Est nunc, Briseïs quem venosus liber Acci,
Sunt, quos Pacuuiusque et verrucosa moretur
Antiopa, *aerumnis cor luctificabile fulta.*
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Quum videas, quaerisne, vnde haec sartago loquendi
Venerit in linguas? vnde istud dedecus, in quo
Trossulus exsultat tibi per subsellia leuis?
Nilne pudet, capiti non posse pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire, DECENTER?
Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis. doctas posuisse figuras
Laudatur. bellum hoc. hoc bellum? an Romule ceues?
Men moueat? quippe et, cantet si naufragus, assem
Protulerim? cantas, quum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes. verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incuruasse querela.
Sed numeris decor est et iunctura addita crudis.
Claudere sic versum didicit, *Berecynthius Attin.*
Et, *qui caeruleum dirimebat Nerea delphin.*
Sic, *costam longo subduximus Apennino.*
Arma virum, nonne hoc spumosum et cortice pingui?
Vt ramale vetus praegrandi subere coctum.
Quidnam igitur tenerum, et laxa ceruice legendum?
Torua Mimalloneis inplerunt cornua bombis:
Et raptum vitulo caput ablatura superbo
Bassaris, et lyncem Maenas flexura corymbis
Euion ingeminat: reparabilis adsonat Echo.

Haec fierent, ſi teſticuli vena vlla paterni
Viueret in nobis? ſumma delumbe ſaliua
Hoc natat in labris, et in vdo eſt *Maenas* et *Attin.*
Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues.
"Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide ſis, ne maiorum tibi forte
Limina frigeſcant: ſonat hic de nare canina
Litera." Per me equidem ſint omnia protinus alba,
Nil moror. euge, omnes, omnes bene mirae eritis res.
Hoc iuuat? Heic, inquis, veto quisquam faxit oletum.
Pinge duos angues: pueri, ſacer eſt locus: extra
Meiite. diſcedo. Secuit Lucilius Vrbem,
Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis.
Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admiſſus circum praecordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuspendere naſo.
Men mutire nefas, nec clam, nec cum ſcrobe? "Nusquam."
Heic tamen infodiam. vidi, vidi ipſe, libelle,
Auriculas aſini Mida rex habet. hoc ego opertum,
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque adflate Cratino,
Iratum Eupolidem praegrandi cum ſene palles,
Adſpice et haec, ſi forte aliquid decoctius audis.
Inde vaporata lector mihi ferueat aure:
Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere geſtit
Sordidus, et luſco qui poſcit dicere, luſce,
Seſe aliquem credens, Italo quod honore ſupinus
Fregerit heminas Areti aedilis iniquas:
Nec qui abaco numeros et ſecto in puluere metas
Scit riſiſſe vafer, multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
His mane edictum, poſt prandia Callirhoen do.

SATIRA II.

AD PLOTIVM MACRINVM DE BONA MENTE.

ARGVMENTVM.

Haec satira est epistola gratulatoria ad Macrinum die eius natali missa, in cuius principio amicum suum nil nisi recta a Diis petere dicit, ideoque ei magno sacrificiorum adparatu non opus esse. 4. Hinc occasionem petit ad reliquorum hominum stultitiam seuere notandam, quorum vota plerumque eiusmodi sint, vt clara voce ea nuncupare erubescant. 16. Operae pretium esse scire, quid tandem de Ioue sentiant. Etenim si in Iovis locum nequissimum quemque mortalium substituissent, eique vota sua commisissent, non posse fieri, quin is plenus indignationis Iovem ipse inclamaret. 25. Verum Deos propterea ab hominibus contemni, quod vindictam illorum non continuo experirentur, sacrificiisque propitios reddi posse, existimari. 30. Iam quasdam species huius stultitiae profert, inepta vota auiae aut materterae. 40. Ostendit deinde, ea saepe Deos rogari, quae, quo minus consequi possint homines, eos ipsos in culpa esse. 44. Hoc inlustratur exemplo eius, qui multarum pecudum sacrificiis, Mercurio oblatis, greges suos augere velit, eoque ipso autem eos minuat. 51. Pergit porro: ex suis ipsorum ingeniis homines Deos metiri, pretiosasque res, quoniam sibi gratae et adceptae sint, etiam Diis placere, arbitrari. 68. Homines quidem in parandis sibi diuitiis peccare, tamen vtilitatem quamdam ex suo errore capere; aurum vero in templis ne minimum quidem vsum habere. 70. Conligit tandem, gratissimum munus, quod Diis obferre possimus, animum esse ad omnem virtutem probitatemque compositum, quo Superis oblato faustissima quaeuis ab illis nos esse inpetraturos.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes adponit candidus annos.

Funde merum Genio. non tu prece poſcis emaci,
Quae niſi ſeductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacita libauit acerra.
Haud cuiuis promptum eſt, murmurque humilesque ſuſurros
Tollere de templis, et aperto viuere voto.
Mens bona, fama, fides, haec clare, et vt audiat hoſpes:
Illa ſibi introrſum et ſub lingua inmurmurat: O ſi
Ebullit patruus, praeclarum funus! et, O ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule! pupillumne vtinam, quem proximus heres
Inpello, expungam! namque eſt ſcabioſus, et acri
Bile tumet. Nerio iam tertia ducitur vxor!
Haec ſancte vt poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, et noctem flumine purgas.

Heus age, reſponde: (minimum eſt, quod ſcire laboro:)
De Ioue quid ſentis? eſtne vt praeponere cures
Hunc — "cuinam?" cuinam? vis Staio? an ſcilicet haeres,
Quis potior iudex, puerisue quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Iouis aurem inpellere tentas,
Dic agedum Staio: proh Iupiter! o bone, clamet,
Iupiter! at ſeſe non clamet Iupiter ipſe?
Ignouiſſe putas, quia, quum tonat, ocius ilex
Sulfure discutitur ſacro, quam tuque domusque?
An quia non fibris ouium Ergennaque iubente
Triſte iaces lucis euitandumque bidental,
Idcirco ſtolidam praebet tibi vellere barbam
Iupiter? aut quidnam eſt, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas? pulmone et lactibus vnctis?

Ecce auia, aut metuens diuum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque atque vda labella
Infami digito et luſtralibus ante ſaliuis
Expiat, vrentes oculos inhibere perita.

Tunc manibus quatit, et spem macram supplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Craſſi mittit in aedes.
Hunc optent generum rex et regina! puellae
Hunc rapiant! quidquid calcauerit hic, roſa fiat!
Aſt ego nutrici non mando vota: negato
Iupiter haec illi, quamuis te albata rogarit.
Poſcis opem neruis corpusque fidele ſenectae.
Eſto, age: ſed grandes patinae tucetaque craſſa
Adnuere his Superos vetuere, Iouemque morantur.
Rem ſtruere exoptas caeſo boue, Mercuriumque
Arceſſis fibra: Da fortunare penates!
Da pecus, et gregibus fetum! quo, peſſime, pacto,
Tot tibi quum in flammis iunicum omenta liqueſcant?
Et tamen hic extis et opimo vincere ferto
Intendit: iam creſcit ager, iam creſcit ouile,
Iam dabitur, iam iam: donec deceptus et exſpes
Nequidquam fundo ſuſpirat numus in imo.
Si tibi crateras argenti incuſaque pingui
Auro dona feram, ſudes, et pectore laeuo
Excutiat guttas laetari praetrepidum cor.
Hinc illud ſubiit, auro ſacras quod ouato
Perducis facies. nam fratres inter aenos,
Somnia pituita qui purgatiſſima mittunt,
Praecipui ſunto, ſitque illis aurea barba.
Aurum vaſa Numae Saturniaque inpulit aera,
Veſtalesque vrnas et Tuſcum fictile mutat.
O curuae in terras animae, et caeleſtium inanes!
Quid iuuat hoc, templis noſtros inmittere mores,
Et bona dis ex hac ſcelerata ducere pulpa?
Haec ſibi conrupte caſiam disſoluit oliuo:
Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.
Haec baccam conchae raſiſſe, et ſtringere venas

Feruentis maſſae crudo de puluere iuſſit.
Peccat et haec, peccat: vitio tamen vtitur. at vos
Dicite pontifices, in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatae a virgine puppae.
Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non poſſit magni Meſſalae lippa propago,
Compoſitum ius fasque animo, ſanctosque receſſus
Mentis, et incoctum generoſo pectus honeſto.
Haec cedo vt admoueam templis, et farre litabo.

S A T I R A III.

ARGVMENTVM.

Mollem ac deſidioſam iuuentutem Romanam, opibus et nobilitate fretam, acriter Perſius ſub perſona philoſophi ſtoici perſtringit. Sententiarum ordo hic eſt. Dormiunt iuuenes delicatuli in multam diem 4; excitati ſomno moroſi ſurgunt, adcingunt ſe labori, deſidiaeque crimen vanis excuſationibus effugere tentant. 14. Hanc rationem puerilem magna cum indignatione exprobrat magiſter adultis, monſtratque, eos ſibimetipſis verba dare non magiſtro, ſibique nocere ſumma mollitie deprauatos. 22. Formandi fingendique ad virtutis praecepta animi nunc maxime tempus inſtare. 24; diuitias ac nobilitatem ad bene beateque viuendum minime ſubficere. 29. Quarum rerum externarum ſplendorem oculos quidem poſſe perſtringere inperitorum, ſapientis non item. 30. Miſerrimam eſſe conditionem eorum, qui relicta virtute ſcirent, quid perdidiſſent. 34. Id quod magis inluſtratur breui digreſſione in virtutis praeſtantiam et conſcientiae ſtimulos, quibus illius deſertores ceu furiarum taedis exagitantur. 43. Communem quidem puerorum morem, quam auerſi a rectis ſtudiis eſſe ſoleant, quibusque rebus ludicris maxime teneantur, exemplo ex ſua ipſius pueritia ducto demonſtrat. 51. Sed illos, quum iam ex ephebis exceſſerint, atque id aetatis ſint, vt rectum a prauo dignoſcere queant, nihilominus tamen mira quadam negligentia in deligendo

ſibi certo aliquo vitae genere eſſe, ideoque ſine omni futuri cura. 62. In tempore ſi adhibeatur medicina, magnum eius vſum eſſe; perditis autem ſemel moribus ſapientiae praecepta raro mederi. 76. Doctrinarum quidem magiſtri a ſtupidis derideri, tetricamque ipſorum ac moroſam philoſophiam, vt vulgo perhibeant, non curari 87; exemplo tamen ab aegroto ſumpto demonſtrat, quam periculoſum ſit, medici conſilia neglexiſſe, ſaepiſſimeque mortem huius neglectus poenam eſſe. 106. Vt corporis morbi nonnunquam lateant, eoque vehementius vim ſuam ſubito exſerere ſoleant: ſic etiam animi commotiones, occaſione oblata, ſolere ſe oſtendere. 111. Magnam igitur curam nobis adhibendam eſſe, vt, etiamſi vim alicuius morbi non ſentiamus, omnem tamen diligentiam in nobismetipſis tutandis futurisque morbis cum corporis tum animi obcurrendo ponamus.

Nempe hoc adſidue? iam clarum mane feneſtras
Intrat, et anguſtas extendit lumine rimas.
Stertimus, indomitum quod deſpumare Falernum
Sufficiat, quinta dum linea tangitur vmbra.
En quid agis? ſiccas inſana canicula meſſes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne ſub vlmo eſt:
Vnus ait comitum. "Verumne? itane? ocius adſit
Huc aliquis! nemon?" Turgeſcit vitrea bilis,
Finditur: Arcadiae pecuaria rudere credas.
Iam liber et bicolor poſitis membrana capillis,
Inque manus chartae nodoſaque venit arundo.
Tunc queritur, craſſus calamo quod pendeat humor;
Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha;
Dilutas queritur geminet quod fiſtula guttas.
O miſer inque dies vltra miſer! huccine rerum
Venimus? at cur non potius, teneroque palumbo
Et ſimilis regum pueris, pappare minutum
Poſcis, et iratus mammae lallare recuſas?

"An tali ſtudeam calamo?" Cui verba? quid iſtas
Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens.
Contemnere. ſonat vitium percuſſa, maligne
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.
Vdum et molle lutum es, nunc nunc properandus, et acri
Fingendus ſine fine rota. Sed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum et ſine labe ſalinum,
(Quid metuas?) cultrixque foci ſecura patella.
Hoc ſatis? an deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis?
Cenſoremne tuum vel quod trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras. ego te intus et in cute noui.
Non pudet ad morem diſcincti viuere Nattae?
Sed ſtupet hic vitio, et fibris increuit opimum
Pingue: caret culpa: neſcit, quid perdat: et alto
Demerſus, ſumma non rurſus bullit in vnda.
Magne pater diuum, ſaeuos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, quum dira libido
Mouerit ingenium, feruenti tincta veneno,
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt aera iuuenci,
Aut magis auratis pendens laquearibus enſis
Purpureas ſubter ceruices terruit, *imus*
Imus praecipites, quam ſi ſibi dicat, et intus
Palleat infelix, quod proxima neſciat vxor?
Saepe oculos, memini, tangebam paruus oliuo,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Dicere, non ſano multum laudanda magiſtro,
Quae pater adductis ſudans audiret amicis.
Iure: etenim id ſummum, quid dexter ſenio ferret,
Scire erat in voto: damnoſa canicula quantum
Raderet: anguſtae collo non fallier orcae:

Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertum curuos deprendere mores,
Quaeque docet ſapiens braccatis inlita Medis
Porticus, inſomnis quibus et detonſa iuuentus
Inuigilat, ſiliquis et grandi paſta polenta.
Et tibi quae Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monſtrauit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage ſoluta
Oscitat heſternum, disſutis vndique malis?
Eſt aliquid quo tendis, et in quod dirigis arcum?
An paſſim ſequeris coruos teſtaque lutoque,
Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuis?
Helleborum fruſtra, quum iam cutis aegra tumebit,
Poſcentes videas. venienti obcurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Diſcite io miſeri, et cauſſas cognoſcite rerum!
Quid ſumus, et quidnam victuri gignimur? ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et vnde?
Quis modus argento? quid fas optare? quid aſper
Vtile numus habet? patriae cariſque propinquis
Quantum elargiri deceat? quem te deus eſſe
Iuſſit, et humana qua parte locatus es in re?
Diſce: nec inuideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defenſis pinguibus Vmbris,
Et piper, et pernae, Marſi monimenta clientis,
Maenaque quod prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircoſa centurionum
Dicat, Quod ſatis eſt, ſapio mihi: non ego curo
Eſſe, quod Arceſilas aerumnoſique Solones,
Obſtipo capite, et figentes lumine terram,
Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,

Aegroti veteris meditantes ſomnia, gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.
Hoc eſt, quod palles? cur quis non prandeat, hoc eſt?
His populus ridet: multumque toroſa iuuentus
Ingeminat tremulos naſo criſpante cachinnos.
  Inſpice: neſcio quid trepidat mihi pectus, et aegris
Faucibus exſuperat grauis halitus: inſpice ſodes,
Qui dicit medico, iuſſus requieſcere, poſtquam
Tertia compoſitas vidit nox currere venas,
De maiore domo modice ſitiente lagena
Lenia loturo ſibi Surrentina rogauit.
Heus bone, tu palles. "Nihil eſt." Videas tamen iſtud,
Quidquid id eſt: ſurgit tacite tibi lutea pellis.
"At tu deterius palles: ne ſis mihi tutor:
Iam pridem hunc ſepeli: tu reſtas." Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis atque albo ventre lauatur,
Gutture ſulfureas lente exhalante mephites.
Sed tremor inter vina ſubit, calidumque triental
Excutit e manibus: dentes crepuere retecti:
Vncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelae: tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit: at illum
Heſterni capite induto ſubiere Quirites.
  "Tange miſer venas, et pone in pectore dextram:
Nil calet hic: ſummosque pedes adtinge manusque:
Non frigent." Viſa eſt ſi forte pecunia, ſiue
Candida vicini ſubriſit molle puella,
Cor tibi rite ſalit? Poſitum eſt algente camino
Durum olus, et populi cribro decuſſa farina:
Tentemus fauces. tenero latet vlcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.

Alges, quum excuffit membris tremor albus ariftas:
Nunc face fubpofita feruefcit fanguis, et ira
Scintillant oculi: dicisque facisque, quod ipfe
Non fani effe hominis non fanus iuret Oreftes.

SATIRA IV.

ARGVMENTVM.

Sub perfona Socratis Alcibiadem obiurgantis inuehitur, fecundum veteres et omnes fere recentiores interpretes, in Neronem, omnino autem in vnumquemque ad rei publicae gubernacula fedentem, qui vilis plebeculae adulationibus, fuaeque ipfius nobilitate elatus, parem fe tanto, cuius vim et magnitudinem ipfe ignoret, oneri ferendo exiftimet, nulla philofophiae, quae fola rei publicae bene et recte adminiftrandae facultatem fubpeditare poffit, ratione habita. Socrates inducitur Alcibiadem increpans: Qua, Alcibiades, fiducia ad rem publicam id praefertim aetatis acceffifti? Prudentia fcilicet annos tuos praeuertit 5; exortam feditionem vel vno verbo comprimere potes, plebemque errantem in rectam viam reducere, quippe qui diserimen inter rectum et prauum probe fcias. 13. Quin, tu ftultiffime rerum, formae pulchritudine tantopere fuperbiens, plebis fauorem captare defìnis! 16, qui, a philofophia nondum inftructus, certum finem, quo omnia referenda fint, adhuc ignoras, vel corporis voluptate eum metiris vt viliffimus quisque. 19. — Alcibiades fubiicit: Sed generis claritate gaudeo, pulchritudine inftructus fum. 20. Socrates: Si hoc vel maxime fit, tamen ne abiectiffimae quidem mulierculae fapientia praeftas. 22. Haec hominum peruerfitas, qua fe ad difficillima quaeque aptos putant, aliorumque iniqui aeftimatores funt, inde exiftit, quod nemo fe ipfum nofcere ftudet, quilibet aliena vitia curat, fua negligit. Hoc exemplo expreffum eft ab homine vitae turpitudine infami, mores fordidos auari cuiusdam notante, communique hominum more et confuetudine propenfum fuum ad aliena vitia exagitanda animum excufante, fumpto. 43. Quo facto com-

cludit Socrates: Latent vitia tua, et, quem te homines putant, talis tibi videris eſſe, quum tamen omnibus cupiditatibus inſeruias. Deſcendas in te velim, et adnoſces ipſe, quantum tibi adhuc ad animi perfectionem deſit.

Rem populi tractas? (barbatum haec crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicutae:)
Quo fretus? dic hoc magni pupille Pericli.
Scilicet ingenium et rerum prudentia velox
Ante pilos venit: dicenda tacendaque calles.
Ergo vbi commota feruet plebecula bile,
Fert animus calidae feciſſe ſilentia turbae
Maieſtate manus. quid deinde loquere? Quirites,
Hoc, puta, non iuſtum eſt: illud male: rectius illud.
Scis etenim iuſtum gemina ſuspendere lance
Ancipitis librae: rectum diſcernis, vbi inter
Curua ſubit, vel quum fallit pede regula varo:
Et potis es nigrum vitio praefigere Theta.
Quin tu igitur ſumma nequidquam pelle decorus,
Ante diem blando caudam iactare popello
Deſinis, Anticyras melior ſorbere meracas.
Quae tibi ſumma boni eſt? vncta vixiſſe patella
Semper, et adſiduo curata cuticula ſole.
Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus. i nunc;
Dinomaches ego ſum, ſuffla: *ſum candidus.* eſto:
Dum ne deterius ſapiat pannucea Baucis,
Quum bene diſcincto cantauerit ocima vernae.
Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere, nemo!
Sed praecedenti ſpectatur mantica tergo.
Quaeſieris, Noſtin Vectidi praedia? "cuius?"
Diues arat Curibus quantum non miluus oberret.

"Hunc ais? hunc dis iratis genioque finiftro?
Qui quandoque iugum pertufa ad compita figit,
Seriolae veterem metuens deradere limum,
Ingemit, *Hoc bene fit!* tunicatum cum fale mordens
Caepe: et farrata pueris plaudentibus olla,
Pannofam faecem morientis forbet aceti."
At fi vnctus cesses, et figas in cute folem,
Eft prope te ignotus, cubito qui tangat, et acre
Defpuat in mores: penemque arcanaque lumbi
Runcantem, populo marcentes pandere vuluas.
Tu quum maxillis balanatum gaufape pectas,
Inguinibus quare detonfus gurgulio exftat?
Quinque palaeftritae licet haec plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe adunca,
Non tamen ifta filix vllo manfuefcit aratro.
Caedimus, inque vicem praebemus crura fagittis.
Viuitur hoc pacto: fic nouimus. ilia fubter
Caecum vulnus habes: fed lato balteus auro
Praetegit. vt mauis, da verba, et decipe neruos,
Si potes. "Egregium quum me vicinia dicat,
Non credam?" Vifo fi palles, inprobe, nummo;
Si facis, in penem quidquid tibi venit amarum;
Si puteal multa cautus vibice flagellas:
Nequidquam populo bibulas donaueris aures.
Refpue, quod non es: tollat fua munera cerdo.
Tecum habita, et noris, quam fit tibi curta fupellex.

SATIRA V.

AD MAGISTRVM SVVM
ANNAEVM CORNVTVM.

ARGVMENTVM.

Vt gratissimum erga Cornutum, praeceptorem suum, animum declaret poeta, vtitur lepida sententiarum conformatione. Scilicet ad rei magnitudinem, quae verbis aequari non possit, declarandam, poetae sibi optare solent centum ora et linguas, Homerum secuti; quorum more et instituto Persius quoque hoc loco vtitur, subindeque se a Cornuto interpellatum fingit: Quorsum haec? quippe neque carmen aliquod sublime condas, neque in argumento aliquo tragico verseris, neque omnino prauum huius saeculi morem, quo tenues et ieiunae res ingenii strepitu verborum ac tumultu, vt grauissimae, efferuntur, in animum induxeris sequi, sed vitae humanae consuetudinem, in dies magis magisque in deterius delabentem, acerrimo sale defricare tibi propositum sit; quin huc igitur verba et sententias dirigis? 18. *Enimuero, Persius subiicit, huic rerum vanitati equidem nullus studeo; animi mei recessus tibi vt aperirem, ostenderemque, quanto amore te complecterer, vota poetarum, vel in minutis rebus a nonnullis inepte adhibita, in maxima re et meo sensu grauissima, mea feci.* 29. *Recensum iam instituit omnium beneficiorum, quibus a Cornuto puer adfectus sit, declaratque, quantum eius institutioni et praeceptis debeat.* 40. *Familiaritatis deinde mentionem facit, quae sibi cum illo semper intercesserit, intimae* 44, *studiorumque communium morumque similitudinis.* 62. *Hinc deflectit ad stoicum aliquod dogma de libertate, quo sapiens solus liber perhibetur, transitione admodum felici. Animo enim gratissimo reputans, quantum ipse stoicorum disciplinae debeat, ex illorumque ratione ad vitam cum animi tranquillitate et constantia transigendam profecerit, suo ipsius exemplo monet iuuenes, vt eadem obportunitate vtantur, neque occasionem discendi differant.* 72. *Ad bene autem et beate viuendum libertate opus esse, non ista, quae in Damae, agasonis cuiusdam, persona ridetur, ciuili.* 82. *Docet porro, quid sit ex Stoicorum sententia, ita vi-*

vere, vt velis, id eſt, verae libertatis vim et naturam, quae a praetore, philoſophiae ignaro, non poſſit cuiquam impertiri. 95. Ad omnia, quaecumque velis, facienda requiri adcuratam omnium rerum cognitionem 104, libertatemque ſine cognitione veri, rerumque vel expetendarum vel fugiendarum ratione, et animo ab omnibus cupiditatibus motibusque vehementioribus vacuo ac ſoluto ne cogitari quidem poſſe. 118. Non poſſe fieri, vt aliquis ſapiens idemque ſtultus ſit, ſed vel omnino ſapiens vel omnino ſtultus. 123. Vt domini in ſeruos, ſic cupiditatum in ipſos dominos eſſe imperium aeque ſeuerum. 131. Quod vt amplius confirmet, exemplo vtitur, a mercatoris auaritia petito, ad omnia facinora illum impellente 130; contra pugnantem inducit luxuriam, mercatoris animum in diuerſa trahentem 153, qui miſer, alterutro vitio declinato, in alterum praecipitem ſe neceſſario daturus ſit. 160. Iam ad aliam ſimilitudinem tranſit, ab amante aliquo ſumptam, qui valedicere amicae quum apud animum ſtatuerit, illico ad eam priſtina caritate retrahatur. 169 Quibus rebus monſtrat Noſter, ne illum quidem liberum eſſe, qui imperium in vitia ad tempus exercere poſſit 175, multo minus eos libertatem nactos cenſendos eſſe, quos ambitione religionibusque per vices excitatos turbatosque ſemper conſpiciamus.

Vatibus hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces,
Centum ora, et linguas optare in carmina centum,
Fabula ſeu maeſto ponatur hianda tragoedo,
Vulnera ſeu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
Quorſum haec? aut quantas robuſti carminis offas
Ingeris, vt par ſit centeno gutture niti?
Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
Si quibus aut Procnes, aut ſi quibus olla Thyeſtae
Feruebit, ſaepe inſulſo coenanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos; nec clauſo murmure raucus
Neſcio quid tecum graue cornicaris inepte;

Nec ſtloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togae ſequeris, iunctura callidus acri,
Ore teres modico, pallentes radere mores
Doctus et ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe, quae dicas, menſamque relinque Mycenis
Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.
Non equidem hoc ſtudeo, bullatis vt mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur. tibi nunc, hortante Camena,
Excutienda damus praecordia: quantaque noſtrae
Pars tua ſit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
Oſtendiſſe iuuat. pulſa, dignoſcere cantus,
Quid ſolidum crepet, et pictae tectoria linguae.
His ego centenas auſim depoſcere voces,
Vt, quantum mihi te ſinuoſo in pectore fixi,
Voce traham pura, totumque hoc verba reſignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibra.
Quum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit,
Bullaque ſubcinctis laribus donata pependit;
Quum blandi comites, totaque inpune Suburra
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo;
Quumque iter ambiguum eſt, et vitae neſcius error
Diducit trepidas ramoſa in compita mentes:
Me tibi ſubpoſui. teneros tu ſuscipis annos
Socratico, Cornute, ſinu. tunc fallere ſollers
Adpoſita intortos oſtendit regula mores,
Et premitur ratione animus vincique laborat,
Artificemque tuo ducit ſub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Vnum opus et requiem pariter diſponimus ambo,
Atque verecunda laxamus ſeria menſa.

Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo
Conſentire dies, et ab vno ſidere duci.
Noſtra vel aequali ſuſpendit tempora Libra
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora
Diuidit in Geminos concordia fata duorum,
Saturnumque grauem noſtro Iove frangimus vna.
Neſcio quod certe eſt, quod me tibi temperat, aſtrum.
Mille hominum ſpecies, et rerum diſcolor vſus.
Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno.
Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper et pallentis grana cumini:
Hic ſatur inriguo mauult turgeſcere ſomno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem eſt putris. ſed quum lapidoſa cheragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi:
Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem,
Et ſibi iam ſeri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis iuuat inpalleſcere chartis.
Cultor enim iuuenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleanthea. Petite hinc iuuenesque ſenesque
Finem animo certum, miſerisque viatica canis.
"Cras hoc fiet." Idem cras fiet. "Quid, quaſi magnum?
Nempe diem donas." Sed quum lux altera venit,
Iam cras heſternum conſumpſimus. ecce aliud cras
Egerit hos annos, et ſemper paullum erit vltra.
Nam quamuis prope te, quamuis temone ſub vno
Vertentem ſeſe, fruſtra ſectabere canthum,
Quum rota poſterior curras et in axe ſecundo.
Libertate opus eſt, non hac, quam vt quisque Velina
Publius emeruit, ſcabioſum teſſerula far
Poſſidet. heu ſteriles veri, quibus vna Quiritem
Vertigo facit! hic Dama eſt non treſſis agaſo,

Vappa et lippus, et in tenui farragine mendax:
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama. papae! Marco ſpondente recuſas
Credere tu numos? Marco ſub iudice palles?
Marcus dixit: ita eſt. adſigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas: hoc nobis pilea donant.
"An quisquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet vt voluit? licet vt volo viuere: non ſim
Liberior Bruto?" Mendoſe colligis, inquit
Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto.
Hoc reliquum adcipio: *licet* illud et *vt volo* tolle.
"Vindicta poſtquam meus a praetore receſſi,
Cur mihi non liceat, iuſſit quodcumque voluntas,
Excepto, ſi quid Maſuri rubrica vetauit?"
Diſce! ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna,
Dum veteres auias tibi de pulmone reuello.
Non praetoris erat, ſtultis dare tenuia rerum
Officia, atque vſum rapidae permittere vitae.
Sambucam citius caloni aptaueris alto.
Stat contra ratio, et ſecretam gannit in aurem:
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inſcitia debilis actus.
Diluis helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen? vetat hoc natura medendi.
Nauem ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Melicerta periſſe
Frontem de rebus. tibi recto viuere talo
Ars dedit? et veri ſpeciem dignoſcere calles,
Ne qua ſubaerato mendoſum tinniat auro?
Quaeque ſequenda forent, et quae vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox haec carbone notaſti?

Es modicus voti? preſſo lare? dulcis amicis?
Iam nunc adſtringas, iam nunc granaria laxes?
Inque luto fixum poſſis transſcendere nummum,
Nec glutto ſorbere ſaliuam Mercurialem?
Haec mea ſunt, teneo, quum vere dixeris, eſto
Liberque ac ſapiens, praetoribus ac Iove dextro.
Sin tu, quum fueris noſtrae paullo ante farinae,
Pelliculam veterem retines, et fronte politus
Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quae dederam ſupra, repeto, funemque reduco.
Nil tibi conceſſit ratio: digitum exſere, peccas.
Et quid tam paruum eſt? ſed nullo thure litabis,
Haereat in ſtultis breuis vt ſemuncia recti.
Haec miſcere nefas: nec, quum ſis caetera foſſor,
Tres tantum ad numeros ſatyri moueare Bathylli.
"Liber ego." Vnde datum hoc ſumis, tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?
I puer, et ſtrigiles Criſpini ad balnea defer:
Si increpuit, ceſſas nugator? ſeruitium acre
Te nihil inpellit: nec quidquam extrinſecus intrat,
Quod neruos agitet. ſed ſi intus et in iecore aegro
Naſcantur domini: qui tu inpunitior exis,
Atque hic, quem ad ſtrigiles ſcutica et metus egit herilis?
Mane piger ſtertis: Surge, inquit auaritia: eia
Surge. negas. inſtat, Surge, inquit. "Non queo." Surge.
"Et quid agam?" Rogitas? ſaperdas aduehe Ponto,
Caſtoreum, ſtuppas, ebenum, thus, lubrica Coa.
Tolle recens primus piper e ſitiente camelo.
Verte aliquid, iura. "Sed Iupiter audiet." Eheu
Baro, reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi viuere cum Iove tendis.
Iam pueris pellem ſubcinctus et oenophorum aptas:

Ocius ad nauem, nihil obſtat, quin trabe vaſta
Aegaeum rapias, niſi ſollers luxuria ante
Seductum moneat: Quo deinde inſane ruis? quo?
Quid tibi vis? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non exſtinxerit vrna cicutae?
Tun mare transſilias? tibi torta cannabe fulto,
Coena ſit in tranſtro? Veientanumque rubellum
Exhalet vapida laeſum pice ſiſſilis obba?
Quid petis? vt numi, quos hic quincunce modeſte
Nutrieras, pergant auidos ſudare deunces?
Indulge genio, carpamus dulcia: noſtrum eſt,
Quod viuis: cinis et manes et fabula fies.
Viue memor leti, fugit hora: hoc, quod loquor, inde eſt.
En quid agis? duplici in diuerſum ſcinderis hamo:
Hunccine, an hunc ſequeris? ſubeas alternus oportet
Ancipiti obſequio dominos; alternus oberres.
Nec tu, quum obſtiteris ſemel, inſtantique negaris
Parere imperio, Rupi iam vincula, dicas.
Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Quum fugit, a collo trahitur pars longa catenae.
Daue, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
Praeteritos meditor, (crudum Chaereſtratus vnguem
Abrodens ait haec.) an ſiccis dedecus obſtem
Cognatis? an rem patriam rumore ſiniſtro
Limen ad obſcoenum frangam, dum Chryſidis vdas
Ebrius ante fores exſtincta cum face canto?
"Euge, puer, ſapias: dis depellentibus agnam
Percute." Sed cenſen plorabit, Daue, relicta?
"Nugaris: ſolea puer obiurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque arctos rodere caſſes.
Nunc ferus et violens; at, ſi vocet, haud mora, dicas,
Quidnam igitur faciam? ne nunc, quum adcerſor, et vltro

Supplicat, adcedam? si totus et integer illinc
Exieras, ne nunc." Hic, hic, quem quaerimus, hic est:
Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.
Ius habet ille sui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? vigila, et cicer ingere large
Rixanti populo, nostra vt Floralia possint
Aprici meminisse senes. quid pulchrius? — At quum
Herodis venere dies, vnctaque fenestra
Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moues tacitus, recutitaque sabbata palles.
Tunc nigri lemures, ouoque pericula rupto:
Hinc grandes Galli, et cum sistro lusca sacerdos,
Incussere deos inflantes corpora, si non
Praedictum ter mane caput gustaueris alli.
Dixeris haec inter varicosos centuriones:
Continuo crassum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Graecos curto centusse licetur.

SATIRA VI.

AD CAESIVM BASSVM.

ARGVMENTVM.

Satira haec ad Caesium Bassum scripta de legitimo diuitiarum vsu agit. In principio amicum Noster certiorem facit, se in praesentia Lunae, Liguriae oppido, summo otio frui procul a curis et omni inuidia. 17. Alios aliter sentire, saepeque eorum, qui eodem temporis puncto nati sint, studia esse diuersissima. 19. Se, quamuis alii diuersum vitae genus sequantur, suo more viuere, parcumque et sobrium sine sordibus esse velle. 24. Annuos reditus licere consumi. 26. Si quid inopinati adcidisset, non dubitandum,

de patrimonio ipſo aliquid detrahere. 32. In conligendis opibus heredis, ne funus minus ſplendidum curet, rationem habere, ſtultum eſſe. 41. Si vel legitimus hereditatem, ſumptibus factis imminutam, ſe aditurum eſſe negaſſet, heredem ſibi omnino non defuturum. 56. Nihil intereſſe, quonam loco ille natus ſit, omnes enim homines cognatione quadam inter ſe iungi. 60. Rem familiarem viuentis eſſe, nihilque habere heredem, quod iure ſuo poſtulare poſſit; quodcumque eſſet relictum, aequi bonique ipſi conſulendum, lucrique inſperati loco habendum eſſe. 71. Stulti eſſe, vitae commoditatibus ipſum carere propter auaritiae ſordes, vt heredes poſteri vitam diſſolutam et omni voluptatum genere plenam agant. 74. Sic enim ſemper exiſtimandum, huiusmodi hominum cupiditati opes maximas, omni modo congeſtas, numquam eſſe ſatis facturas, vt ne vel ſic quidem ſit, quod ſperes, fore, vt gratiam illorum hac ratione merearis.

Admouit iam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Iamne lyra et tetrico viuunt tibi pectine chordae?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinae:
Mox iuuenes agitare iocos et pollice honeſto
Egregius luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora
Intepet, bibernatque meum mare, qua latus ingens
Dant ſcopuli, et multa litus ſe valle receptat.
Lunai portum eſt operae cognoſcere, ciues.
Cor iubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Maeonides Quintus pauone ex Pythagoreo.
Heic ego ſecurus vulgi, et quid praeparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus et, angulus ille
Vicini noſtro quia pinguior. etſi adeo omnes
Diteſcant orti peioribus, vsque recuſem
Curuus ob id minui ſenio, aut coenare ſine vncto,
Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.
Diſcrepet his alius. geminos horoſcope varo

Producis genio. ſolis natalibus eſt qui
Tingat olus ſiccum muria, vafer in calice empta,
Ipſe ſacrum inrorans patinae piper. hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer. vtar ego, vtar,
Nec rhombos ideo libertis ponere lautus,
Nec tenuem ſollers turdarum noſſe ſaliuam.
Meſſe tenus propria viue, et granaria, fas eſt,
Emole. quid metuas? occa, et ſeges altera in herba eſt.
Aſt vocat officium: trabe rupta Bruttia ſaxa
Prendit amicus inops, remque omnem ſurdaque vota
Condidit Ionio; iacet ipſe in litore, et vna
Ingentes de puppe dei, iamque obuia mergis
Coſta ratis lacerae. nunc et de ceſpite viuo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret
Caerulea in tabula. "Sed coenam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaueris; vrnae
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiae, neſcire paratus.
Tune bona incolumis minuas?" Et Beſtius vrget
Doctores Graios: "Ita ſit, poſtquam ſapere vrbi
Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers;
Foeniſecae craſſo vitiarunt vnguine pultes."
Haec cinere vlterior metuas? at tu, meus heres
Quisquis eris, paullum a turba ſeductior audi.
O bone, num ignoras? miſſa eſt a Caeſare laurus
Inſignem ob cladem Germanae pubis, et aris
Frigidus excutitur cinis: ac iam poſtibus arma,
Iam chlamydes regum, iam lutea gauſapa captis,
Eſſedaque, ingentesque locat Caeſonia Rhenos.
Dis igitur genioque ducis centum paria, ob res
Egregie geſtas, induco. quis vetat? aude.
Vae, niſi conniues! oleum artocreasque popello

Largior, an prohibes? dic clare. Non adeo, inquis.
Exoſſatus ager iuxta eſt. age, ſi mihi nulla
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, ſterilis matertera vixit,
Deque auia nihilum ſupereſt: adcedo Bouillas
Cliuumque ad Virbi: praeſto eſt mihi Manius heres.
"Progenies terrae!" Quaere ex me, quis mihi quartus
Sit pater; haud prompte, dicam tamen. adde etiam vnum,
Vnum etiam; terrae eſt iam filius. et mihi ritu
Manius hic generis prope maior auunculus exit.
Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?
Sum tibi Mercurius; venio deus huc ego, vt ille
Pingitur. an renuis? vin tu gaudere relictis?
"Deeſt aliquid ſummae." Minui mihi: ſed tibi totum eſt,
Quidquid id eſt. vbi ſit, fuge quaerere, quod mihi quondam
Legarat Tadius, nec dicta repone paterna:
Feneris adcedat merces: hinc exime ſumptus.
"Quid reliquum eſt?" Reliquum? nunc nunc inpenſius vnge,
Vnge puer caules. mihi feſta luce coquatur
Vrtica, et fiſſa fumoſum ſinciput aure?
Vt tuus iſte nepos olim ſatur anſeris extis,
Quum moroſa vago ſingultiet inguine vena,
Patriciae inmeiat vuluae? mihi trama figurae
Sit reliqua: aſt illi tremat omento popa venter?
  Vende animam lucro; mercare, atque excute ſollers
Omne latus mundi, ne ſit praeſtantior alter
Cappadocas rigida pingues plauſiſſe cataſta.
Rem duplica. Feci: iam triplex, iam mihi quarto,
Iam decies redit in rugam. depunge, vbi ſiſtam,
Inuentus, Chryſippe, tui finitor acerui.

INDEX RERVM

ET DICTIONVM MEMORABILIVM.

COMMENTARII PERPETVI

IN

CLASSICOS

ROMANORVM SCRIPTORES.

VOLVMEN I.

IN

IVVENALIS ET PERSII SATIRAS.

PARS II.

COMMENTARIVS

IN

A. PERSII FLACCI

SATIRAS VI.

CONSCRIPTVS

A

G. L. KÓENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.

SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

2

o

COMMENTARIVS PERPETVVS

IN

A. PERSII FLACCI

SATIRAS VI.

CONSCRIPTVS

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.
SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

COMMENTARIVS
IN PROLOGVM.

V. 1 – 3. Equidem carminum faciendorum facultatem ſolenni illo more nactus ſum, quo nactos ſe eſſe eam reliqui poëtae gloriantur, neque bibi ex Hippocrene, neque ſomniaui in Parnaſo.

1. *Nec labra prolui. Proluere* pro madefacere, rigare ſaepe ponitur; *proluere ſe vino*, aut *prolui vino* pro: potare vinum, vinum largius haurire. Virgil. Aen. I, 738; Cop. 29; Horat. Sat. I, 5. 16. Quae vis huic quidem loco per ſe bene conueniret. Nam vt poëtae antiqui, qui quidem modeſtiores eſſent, ſe bibiſſe tantum ex Muſarum fontibus dixerunt, eorum imitatores non poterant eſſe modico illo hauſtu contenti, ipſique aqua illa, Apollinis et Muſarum numine et vi quaſi medicata, probe repleti eſſe videri voluerunt. Martial. VIII, 70, 3. Stat. Silv. II, 7, 12. Et Sidonius Apollin. IX, 285. Muſas vocat *madidas potata ab Hippocrene.* Illud igitur ipſum potuit Perſius ridere, quum illa dictione vteretur. Verum dixit: *Nec labra prolui*, h. e. ne primoribus quidem labris ſacros illos fontes adtigi. Hom. Il. *ι*, 495. *χείλεα μέν τ' ἐδίηνʼ, ὑπερῴην δ' οὐκ ἐδίηνε.* Qui exiſtimant, largiorem hauſtum his verbis indicari, a pecudibus hoc ductum putant, quae vehementer ſitientes non labra ſolum, ſed totam proboſcidem aquis inmergunt. Verum hoc alienum videtur. Ceterum cf. Propert. III, 2, 52. Stat. Silv. V, 3. 122. *fonte caballino*, i. e. Hippocrene, quem fontem Pegaſus, vt aiunt, vngulae ictu protulit. Arati phaen. 205 ſqq. Ovid. Faſt. III, 450 ſqq. Sidon. Apoll. VIII, 9 ſqq. Barth. ad Stat. Theb. VI, 338. Inde Propertius (III, 2, 2.) eius aquam vocat: *humorem Bellerophontei equi.* In adiecto *caballino* non eſt argutandum, vt exiſtimes, Perſium minus honeſtiori vocabulo vſum eſſe, vt fontis religionem rideret, quia *caballus* equum ſaepius minus generoſum ſignificet. Hoc enim non ſemper ita ſe habet; cf. Iuvenal. X, 6. Auſon. Epiſt. IV, 8. Forſan retinuit hoc vo-

cabulum ab iis poëtis vfurpatum, quorum ftultam adrogantiam perftringere inftituit. Non folum ex hoc Perfii loco, verum etiam ex multis aliis poëtarum, in primis recentiorum, adparet, et illi fonti et aliis quibusdam fingularem vim fuiffe tributam, vt aquae illorum hauftae facultatem poëticam infpirarent. Homeri et Hefiodi aetate haec opinio nondum erat nata. Neque apud tragicos et Pindarum tale quidquam legimus, quamquam fontium Apollini facrorum mentio ibi fit. Primum huius rei veftigium occurrere videtur apud Mofchum Idyll. III, 77 fq. *Ἀμφότεροι* (Homerus et Bion) *παγαῖς πεφιλαμένοι, ὃς μὲν ἔπινε Πηγάσιδος κράνας, ὃ δ' εἶχεν πῶμα τᾶς Ἀρεθούσας* Cuius loci fenfus mihi videtur: Vterque erat poëta infignis, alter epicus, alter bucolicus. Verum, an ex illis verbis colligi poffit, Homerum ex Hippocrene epici carminis, Bionem ex Arethufa paftoritii facultatem haufiffe, dubitari faltem poteft, nec huius loci et temporis effe puto, vlterius hac de re quaerere. Mirum fane videri poteft, quod Paufanias IX, 28 fq., vbi de Helicone eiusque fontibus loquitur, huius rei mentionem nullam facit. Etiam Plinius maior cum Strabone, quorum vterque loca illa et fontes recenfet, neglexiffe faltem illud videtur. Solus fere Solinus c. 9. hanc rem verbo tantum adtigit. Videtur itaque hoc recentiorum poëtarum commentum effe inde forfan natum, quod fontium et aquarum hauftu celebrium commoratio in aliquo loco et fedes exprimeretur, fimulque quod enthufiasmus, furor ille Bacchicus, quo faepe poëtae abreptos fe finxerunt, a bibendo plerumque repeteretur. Fortaffe etiam haec opinio, Caftaliam bibentibus vaticinandi facultatem impertire, antiquior fuit, (Lucian. Iov. Tragoed. T. II. p. 675. ed. Reiz.) illiusque commenti anfam praebuit, quod, quum de vno fonte aliquis poëta infignis finxiffet, ab eius imitatoribus ad omnes fontes facile transferri potuit, qui Apollini et Mufis facri effent, mirumque in modum variari atque exornari. Iam apud Propertium (II, 8, 19 fq. vbi v. Pafferat. Brouckh. et Burm.) rem adeo excultam deprehendimus, vt, discrimine fontium facto, ex Hippocrene et Aganippe maiores, ex Permeffo minores poëtae biberent. Sic quoque fons, vnde hauferit poëta, pro carminis genere ponitur, quo vfus eft. Horat. Epift. I, 3, 10. Ex hac re fontes illi varia epitheta nacti funt; Stat. Silv. I, 2, 6. *vocalis vnda e Pieriis fontibus;* cf. II, 7, 12. et V, 5, 2. *docti amnes;* I, 4, 25. *enthea Pimplea, confcia Pi-*

rene; Analect. Brunk. T. II. p. 344. ἀοιδοτόκοι πηγαί; T. I. p. 218. κράνας Ἑλικονίδος ἔνθεον ὕδωρ.

2. 3. *Nec in bicipiti Parnaso* (cf. Ovid. Met. I, 316 sq. Lucan. V, 71 sq. Senec. Oedip. 227.) *somniasse Memini.* Hoc quoque ad ridiculas poëtarum praedicationes spectat, inde forsan natum, quod opinabantur, quibus in locis vel Deo vel Deae consecratis somnum caperent, ab horum numine sibi aliquam facultatem impertiri. v. Heyn. ad Virg. Aen. VII, 86 sq. Ovid. Heroid. XV, 157 sq. Aristoph. Plut. 411. et 679 sq. Ad ridiculum augendum dixit: *nec somniasse memini* pro: nec somniaui; potuisset scilicet fieri, vt illius rei tam memorabilis oblitus sit. *repente*, temporis momento. *sic*, vt eram ante somnium, sine vlla meditatione et studiis ad rem poeticam pertinentibus. *prodirem* sc. somno in Parnaso capto plane mutatus ab illo, qualis ante somnum fueram. *Prodire* est Graecum ἐπανέρχεσθαι. Epict. 22. ὅτι ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε. Ad poëtarum sacra rite colenda non solum requiritur ingenium, verum etiam studium acerrimum multusque vsus. quae res poëtis, quos respexit Noster, quique huiusmodi aliquid de se praedicabant, maxime deesse solebat. Quapropter ii, quum gloriarentur, se vel bibendo ex Hippocrene vel somniando in Parnaso repente poëtas factos esse, eo ipso ridendos se praebebant.

4. *Heliconidas*, Musas, a monte Helicone, vbi maxime colebantur, sic dictas, v. Hesiod. Gen. Deor. princ. Pari ratione vocabantur *Olympiades*, *Parnasides;* sic a fontibus *Castalides*, *Pimpleades*. *Pirene* fons erat in Acrocorintho. Diodor. IV, 74; Pausan. Corinth. II, 3. Strab. p. 582. *Pirene* vel Acheloi vel Oebali filia vi lacrumarum, quas ob mortem Cenchriae filii ab Artemide interfecti profuderat, in fontem mutata esse dicitur. Fons ille erat inlustris. Pind. Olymp. XIII, 84 sqq. ibi Schol. Ovid. ex Ponto I, 3. 75. Iuxta fontem erat Apollinis simulacrum. Inde et huic fonti vis aliqua tributa est carminum facultatem bibentibus impertiendi. Stat. Silv. I, 4, 15. Religio huius fontis satis antiqua videtur esse, legimus enim in Euripid. Med. 69. σέμνον ὕδωρ Πειρήνης. Ibi Schol. narrat, Aesopum Oceani filium hunc fontem in gratiam Sisyphi inuenisse. cf. Troad. 207. Huc pertinet Honesti epigr. 4. Analect. Brunk. T. II. p. 289. Pegasum e Pirene bibentem captum esse a Bellerophonte tradidit Schol. Pind. ad l. supra l.: eam ob rem Pegasus vocatur πει-

ϱηναῖος πῶλος Eurip. Electr. 475. et Statius (Thebaid. IV, 60 fq.) difertis verbis et hunc fontem pulfu vngulae Pegafi ortum effe dicit, in quo fane non erraffe, vt quidam volunt, fed antiquam narrationem fecutus effe videtur, quam et Euripides l. c. fortaffe refpexit, quae ad nos perlata non eft. cf. quae de Pegafi mytho docte difputauit Lenzius in N. T. Mercur 1796. T. II. p. 263 fqq. Verum cur huius fontis potiffimum mentionem facit Nofter? Ratio in promptu eft, quia poëtae huius aetatis, quos vellicat Perfius, ex hoc fonte minus vulgari fe bibiffe frequentius fimilabant. Difficiliorem explicatum habet epitheton *pallida.* Alii ad luctum *Pirenes*, matris Cenchriae, alii ad ftudium feu pallorem poëtarum labore contractum id trahunt. Vtraque ratio dura effe videtur, pofterior tamen priori probabilior. Sed cogitandum eft, in hoc laboraffe poëtas, vt multa fcriberent: nam illud ftudium, quo adfidue carmina poliuntur et perficiuntur Nofter intelligere non potuit.

5. 6. *illis remitto.* fenfus: Omnibus de Mufarum commercio et potatione aquarum Mufis facrarum praedicationibus ego non vtar, easque, quamquam in medio pofitas, illis proprias cedo. Hanc vim illud *remitto* h. l. mihi habere videtur. *quorum imagines lambunt Hederae fequaces.* Sub Imperatoribus literarum ftudium vel colentibus vel fimilantibus poëtarum celebrium *imagines* (*Büften*) vel hedera vel lauro coronatae in bibliothecis cum publicis tum priuatis exponi ornatus caufa folebant. Horat. Sat. I, 4, 21 fq. Sen. de Tranq. an. 9. Plin. XXXV. fect. 2. Sueton. Tib. 70. Iuvenal. VII, 29. Plin. Epift. IV, 18. X, 25. *Hederae* proprie Baccho facrae; quoniam autem in eius comitatu Mufae ideoque poëtae inueniuntur, hi quoque hedera cincti repraefentantur. Ariftoph. Nub. 603. ibi Schol. et Ran. 1242. Horat. Od. I, 1, 29. Propert. IV, 7, 75 fq. Orpheus Arg. 7 fq. ait fe Bacchi et Apollinis *κέντρῳ ἐλαυνόμενον.* A Diofcor. in Anal. Brunk. T. I. p. 499. ep. 25. Ἑλικὼν vocatur *εὐκισσος. fequaces* naturam hederae exprimit. cf. Plin. Pan. 45. Valer. Flac. I, 124. *lambunt*, vt Virgil. Aen. II, 684. A lingua hoc ad flammas et h. l. ad folia translatum, quae flammarum figuram referunt. Confulto magnifica ratione dicendi Nofter vtitur, fuperbiae et faftui illorum poëtarum adcommodata. Illa remitto, dicere vult, poëtis praeftantiffimis vel illorum ipforum vel ftolido vulgi iudicio. Petron. 83. *Poëta fum et, vt*

spero, non humillimi spiritus, si modo coronis aliquid credendum est, quae etiam ad inperitos deferre gratia solet.

Ipse semipaganus. Quanta magnificentia verborum de illis poëtis locutus est, tanta modestia per ironiam de se loquitur, et illorum doctissimorum et Musarum commercio honoratorum virorum amplitudini quasi adsurgens *semipaganum* se vocat. *Paganus* est rusticus, et opponitur militi. Iuvenal. XVI, 33. Plin. Epist. X, 18. Veget. II, 23. H. l. *semipaganus* is est, qui non proprie inter poëtas est referendus, quum bibendo ex Hippocrene somniandoue in Parnaso non sit initiatus.

7. *Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.* *Sacra* opponuntur vulgaribus; sunt igitur ea, quae ad omnium intelligentiam non veniunt, ideoque arcana cuiuscumque artis et disciplinae non nisi artem colentibus nota. Possunt itaque sacra vocari praecepta artis poëticae et carmina ipsa. Broukh. ad Propert. III, 1. 1. Ovid. ex Ponto II, 10. 17 seq. III, 4. 65 seq. IV, 8. 81 seq. Bene Noster ironiam tuetur, et vocat carmina istorum poëtarum *sacra vatum*, quasi familiariori Musarum commercio earumque adflatui proprio debeantur, suum contra opus simpliciter *carmen*. Hoc *carmen* adferre se *semipaganum*, ait, *ad sacra vatum*, i. e. addere *sacris vatum*, carminibus illis ab Apolline et Musis dictatis. Sic egregie *semipaganus vatibus*, *carmen sacris* opponitur. Sensus hac ratione simplicissimus oritur: Carmen hoc meum edo et, qua par est, modestia praestantissimis poëtarum operibus iam enulgatis adiungo. Alii, inter quos Lambinus, sub *sacris* illa carmina poëtarum intelligunt, quae adseruabantur in bibliotheca Apollinis Palatini, quo auctores scripta sua deferre et recitare solebant. Sueton. Aug. 29. Dio LIII. princ. Ovid. Trist. III, 1. 59 seqq. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Sat. I, 10. 38. Bentlei. ad Horat. Epist. II, 2. 92. Calpurn. Sic. 157 seqq. cf. Wernsdorf. ad Aram Pythiam in poët. lat. min. T. II. p. 381. Hoc non displicet, verum caue existimes, Persium de delatione carminis sui in illud templum et de recitatione cogitasse.

8—14. Subiicit Persius rationem, quid sit, quod, quum non sit poëta initiatus, carmina scribere nihilominus audeat. Sunt aliae res, inquit, praeter memoratas, quae ingenium hominibus largiri soleant, fames et auri spes. Haec ita extulit, vt eae causae, quas exempli tantum gratia protulisse videri vult, ad illos poëtas transferri posse

videantur, tecteque innuatur, quid proprie intelligendum sit, quum illi gloriantur, se somniasse in Parnaso aut bibisse ex Hippocrene.

8. 9. Vel natura infantes fame eloquentes redduntur. Hoc expressit similitudine a psittaco et pica sumpta, quas vulgo ad imitandas voces humanas condocefaciunt, per interrogationem. *Quis expediuit psittaco* i. e. quis fecit, vt psittacus facile eloqueretur. χαῖρε, humanitatis verbum, quo psittacus intrantes salutabat. *verba nostra*, voces humanas. *conari*, cum delectu; *conantur* enim ea, in quibus periculum facimus, et quorum perficiendorum facultas adhuc nobis deest. Quintil. Instit. I, 1. *Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur.* Bene itaque hoc de aue dicitur, quam homines condocefaciebant voces coram recitando, quas imitaretur. Ceterum ad luxum pertinebat, psittacos alere et picas, vt intrantes domum salutarent. Ovid. Amor. II, 6. 37 sqq. Martial. XIV, 73 et 76. Petron. 28. Stat. Silv. II, 4. 16 sqq. Plin. H. N. X, 42 sqq.

10. *Magister artis.* Fames nempe omnes ad omnia dociles reddit. Iuvenal. III, 78. *ingenii* h. l. facultatis poëticae. Ovid. A. A. III, 57.

11. *artifex sequi*, Graeca constr. et duriuscule pro: artifex in condocefaciendo, vt *sequantur*, adsequantur, exprimant. Per gradus Noster bene adsurgit ad vim famis exprimendam; ea non solum rudes instituere (*magister artis*) verum etiam plane ineptos aptos reddere potest (*ingenii largitor*), quin, quod natura omnino alicui negauit, ei largiri. *negatas* sc. a natura.

12. *refulserit* pro: ostentata sit, vel a stella salutari, quae nautis subito in tempestate adparet (Horat. Od. I, 12. 27 seq.), vel ab auri et argenti fulgore (Virgil. Aen. VI, 204.) sumptum. cf. Vellei. Paterc. II, 103. *nummi dolosi*; qui homines quasi circumuenire et ad ea perducere solet, ad quae apti non sunt.

13. *Coruos poëtas et poëtrias picas*, mares ineptos ad poësin et feminas garrulitate tantum insignes.

14. *Pegaseium nectar. Nectar* h. l. legendum esse iam Barthius monuit ad Calpurn. Sic. Eclog. IV, 151. *Nectar* vocat carmina sua Pindarus Olymp. VII, 12 sq. et Theocrit. Idyll. VII, 82. cantum. Cantus enim et oratio saepe cum flumine dulci, quod e canentis ore fluit, comparatur, Homer. Il. α, 249, vt cum imbre, Nestor. Larand. Ep. I.

Anal. Brunk. T. II. p. 344. ἡδὺς ὄμβρος Ἑλικωνίδος ἀοιδῆς. et cum dulci potu Ovid. ex Ponto III, 4. 55. Martian. Capella lib. IX. *Post hos honoratior fontigenarum virginum chorus Pegaseae vocis nectare diffluebat.* Quo loco Martianum respexisse Persii versum existimat Vossius in Instit. orator. IV, 12. 1. cf. Antipatr. Sidon. in Analect. Brunk. T. II. p. 26. Epigr. 75, vbi Brunk. Persii verba: *Pegaseium nectar*, laudat. H. l. *nectar Pegaseium* est tam dulce carmen, quam Hippocrenes latices ipsi esse finguntur, qui ab Honesto in Analect. Brunk. T. II. p. 289. Epigr. 3. νεκτάρεαι λιβάδες Πηγάσιδος κρήνης vocantur.

COMMENTARIVS

IN SATIRAM I.

v. 1. Poëta fingit se a quodam interpellatum, dum in satiris scribendis occupatus est. *Curae* h. l. pro rebus omnibus, quae curas iniiciunt, animumque occupant. *quantum est in rebus inane*, i. e. quam inanes sunt plerumque res, quarum causa homines tantopere se torqueant? Graece: ὅσον τὸ κενόν. Omnes fere interpretes haec verba Persii esse, satiram his incipientis, disputant. Casaubonus quidem in eo nescio quid artificii poëtici quaerit, quo totum satiricae poëseos argumentum exhaustum sit. Meo quidem sensu haec verba melius homini, Persium satiras meditantem interpellanti, tribuuntur.

2. *Min tu istud ais?* dialogi naturae aptum; sic quoque Nostrates: *meinst du mich?* Talibus quaestiunculis, saepe superuacaneis, etiam Latini in quotidiano sermone vtuntur. *Nemo hercule*, verba interpellantis, sibique ipsi, quum in respondendo dubitare Persius videatur, respondentis. *Nemo?* Quasi miratur Persius pro certo adfirmantem: nullos omnino lectores satiras esse inuenturas. Hoc sentit alter, statimque subiicit quasi ad molliendum omen.

3. *Vel duo vel nemo* i. e. paucissimi. *turpe et miserabile.* Haec quoque verba monitoris, hoc labore Persium nullam gratiam capturum, reputantis. *Turpe* dixit, quia obficit certe existimationi scriptoris negligi ab omnibus; *miserabile* spectat ad conditionem auctoris eo modo neglecti. Verum hoc *turpe* et *miserabile* ei tantum videri

poteſt, qui multitudinis plauſus captat, non item Perſio; proinde interrogat, quaſi rationem, cur id turpe et miſerabile ſit, ignorans: *Quare?*

4. 5. Verear ſcilicet, ne iniqui iudices inique de meis ſcriptis iudicent? Hoc *verear* intelligendum eſt. *Pulydamas* ſapientiſſimus quondam inter Troianos et fortiſſimus, cuius cenſuram Hector verebatur. Hom. Il. χ, 100 ſqq. Res in prouerbium abiiſſe videtur, (Cic. ad Att. VII, 1.) quo bene Noſter h. l. vtitur, quandoquidem ſub *Pulydama* per ironiam cenſor iniquus quicumque, ſiue Neronem intelligas ſiue alium, intelligitur, cuius iudicium multitudo temere ſequatur, et *Troiades* praeclare Romani inbelles dicuntur, Troianorum origine tantopere ſuperbientes. Iuvenal. I, 100. *Accius Labeo* ſecundum Schol. inepta Iliadis et Odyſſeae verſione famoſus, (cf. infra v. 50.) in pretio tamen ab aequalibus eiusdem farinae habitus. *Nugae:* vt Noſtrates in ſimili re dicunt: *Poſſen!* Pro nugis habeo iudicium, quod de me ferant Romani. *turbida Roma* pro Romanis variis ſtudiis in diuerſa tractis, variis adfectibus turbatis, vt verum ſentire non poſſint. Virgil. Aen. IX, 57. Lucian. in Nigrino.

6. 7. *Eleuet*, parui pendat. *Examen* eſt lingula trutinae. Similitudinem, qua Noſter h. l. vſus eſt, pauci ex interpretibus intellexiſſe videntur. *Examen inprobum* eſt lingula non ad perpendiculum erecta, quae igitur perperam indicat duorum ponderum aequalitatem, ergo iniuſta, et hoc loco valet pro iudicio iniuſto. *trutina*, foramen, intra quod vergit lingula, pro ipſa bilance. Iuvenal. VI, 436. Antholog. lat. T. II. lib. V. Epigr. 141. Sublata ſimilitudine ſenſus erit: ne corrigas (*caſtiges*) iudicium inprobum eorum hominum, quibus recte iudicandi facultas omnino deeſt.

8—11. Locus difficilis eſt, et, vt equidem puto, minime ſanus. *Nam Romae quis non?* ſc. peruerſe iudicat, in primis de huiusmodi ſcriptis, *ob hanc rem*, vt ait Horat. Sat. I, 4. 23 ſq. *Quod ſunt, quos genus hoc minime iuuat, vtpote plures Culpari dignos.* Hanc cauſam quidem odii aut peruerſi de ſatiris iudicii non addidit Noſter, verum ex ſequentibus ea poteſt haud difficulter diuinari. Illius morum turpitudinis cogitatio poëtam repentino quaſi ictu ferit, adeo vt exclamatione nondum plene enunciata, alteram inchoet: *Ah, ſi fas dicere!* ſi mihi liceret de iſtis, qui iniquam cenſuram agunt, libere

dicere. Haec dicit poëta quaſi adhuc incertus, quid faciat; deinde animo confirmato pergit: *Sed fas*, ſed permiſſum mihi eſſe, aut permittendum, exiſtimo *tunc, quum ad canitiem*, ad ſenectutem meam, *et noſtrum iſtud viuere triſte*, ad noſtram vitam ſeu vitae genus triſte ac tetricum, propenſum ad alios reprehendendos, *adſpeximus* (per enall. temp. pro praeſenti) *et nucibus facimus quaecumque relictis*, ad ea adſpeximus, quae facimus nugis relictis, quibus pueri delectantur, ideoque, aetate puerili exacta. Catull. XIV, 183 ſq. Phaedr. III, 14. Martial. V, 86. 1. Petron. 81. *Quum ſapimus patruos*, quum ſapientiam, prudentiam patruorum nobis ſumimus ad aliorum mores obiurgandos, (e comoedia forte, vbi patruorum partes in obiurgandis nepotibus verſabantur, aut e vita communi petita haec dictio. Horat Od. III, 12. 3, Sat. II, 3. 88.) *tunc tunc* ſc. fas eſt, aut fas eſſe exiſtimo. Iteratum *tunc* non ſolum adſeuerandi vim habet, ſed etiam impetum exprimit, quo ad ſatiras ſcribendas Noſter abripitur. *Ignoſcite*, i. e. veniam igitur date ſcribendi. *Nolo*. Recuſat monitor, quaſi de ſententia multitudinis, dare veniam. Videtur itaque poëta ſenis perſonam induiſſe, cui cenſoris munus conueniat, et a moribus et conſuetudine ſenum, eorumque vitae genere triſti ac moroſo prauos ciuium mores notandi caſtigandique licentiam ſibi ſumere. Quam quum vidiſſet ne ſic quidem ſibi eſſe conceſſam, pergit: *Quid faciam? Sed ſum petulanti ſplene cachinno.* Tamquam imperioſo illo: *Nolo* motus, incertus adhuc interrogat: *Quid faciam?* deinde naturam ſuam reſpiciens conſilio ſubinde confirmato: *ſed*, inquit, ſcribendum mihi eſt, nam *ſum petulanti ſplene cachinno.* Cuicumque adfectui veteres quaſi ſedem poſuerunt; laetitiae ſedem in ſplene, (Ariſtoph. Theſmoph. 3. ibi Sch.) iracundiae in felle, (Iuvenal. V, 159.) etiam in corde, (Virgil. Aen. VI, 407.) amoris in hepate, (Theocrit. XI, 6. XIII, 71. Claudian. VIII, 241 ſq.) non tamen ſemper ſibi conſtant. Senſus h. l. eſt: natura ſum cachinno petulans, deriſor; quod nomen tamen Perſius iniuria ſibi vindicare videtur. Caſaubonus locum hunc a v. 8 — 12. ſic intelligit: Aequum eſt ſatiras ſcribere, quum intuemur ſenes noſtros, vitam tetricam et auſteram ſimi lantes a pueritia ad vltimam vſque vitae metam, qui nihilominus tamen cenſores agere volunt. Si hi verſus Iuvenalis eſſent, viro doctiſſimo adcederem: verum ratio-

nem ſatiras ſcribendi non poterat Noſter repetere ab eo, quod nusquam argumentum ſatirae alicuius fecit. Ceterum leni literarum mutatione interpretatio loci fit facilior: *Nam Romae quis non? — at qui fas dicere? — Qui fas? Tunc? quum ad canitiem et noſtrum iſtud viuere triſte Adſpexi, et nucibus facimus quaecumque relictis? Quum ſapimus patruos? — Et tunc ignoſcere nolo. — Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.*

13 ſqq. Intendit flagellum ſatiricum Noſter in ſcribendi pruriginem, quam primae ſatirae argumentum fecit, eamque quaſi ex inprouiſo inuadit. cf. not. ad v. 107. *incluſi*, a turba remoti, in cubiculi receſſu. Poëtae et oratores in lectulo ſedentes ſolebant meditari. Ovid. Triſt. I, 1. 41. Cic. de Orat. III, 5. Plin. Epiſt. V, 5. 6. *numeros*, verſus. *pede liber*, rhythmi legibus ſolutus. Senſus eſt: ſcribimus et pedeſtri et ligato ſermone. Prima perſona pluralis, qua Noſter vtitur, inridendi vim habet. Emendatio Gronovii (Diatrib. c. XXIV.) concinnitatis laude commendatur: *Scribimus. incluſus numeris ille, hic pede liber.* — *Grande aliquid.* Quid illud ſit, ex ſequentibus adparet; idem nempe, quod Petron. cap. 1. *rerum tumorem et ſententiarum vaniſſimum ſtrepitum* adpellat. v. ibi interpp. et Ariſtoph. Ran. 860 ſqq. Eodem ſenſu Horat. in arte 457 habet *ſublimes verſus.* De illo ſublimi genere, quod epicorum et lyricorum proprium eſt, in quo ſententiae rerum magnitudini, et verba rurſus ſententiarum grauitati ac dignitati adcommodata ſunt, vt apud Prop. II, 8. 10 ſqq. Ovid. A. A. I, 206 ſqq. ſermo eſſe non poteſt: *quod pulmo animae praelargus anhelet* ſimpliciter pro: ad recitandum, ſed cum delectu expreſſum, et apte ad eam vim, quae τῷ *grande* h. l. ſubiecta eſt. *Pulmo praelargus animae*, pro: pulmones capaciſſimi. Ariſtoph. Ran. 851 ſqq. ῥήματα δαιομένη ſc. γλῶττα κατχλεπτολογήτει πλευμόνων πόλυν πόνον. Contra hoc vitium in recitando monet Quintil. Inſtit. XI, 3. *Sunt qui crebro anhelitu et introrſum etiam clare ſonante imitentur iumenta onere et iugo laborantia. Quod adfectant quoque, tamquam inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiae ingruat, quam quae faucibus emitti poſſit.*

15. Senſus: vt ea ſcilicet coram populo recites. Hoc ita expreſſum eſt, vt recitantis pariter atque auditorum vitia acriter perſtringantur, illius cultus mollis et effeminatus, vox fracta, oculi libidinoſi; horum incontinen-

tia in ſtudio ſuo profitendo et leuitas. Mos ille ſcripta ſua amicis doctis recitandi multum valuit ſane ad latinae linguae, quam adtigit, perfectionem, ideoque a ſapientiſſimis Romanorum quibusque commendatus eſt. Ovid. Triſt. III, 14. 39. ex Pont. I, 5. 57. IV, 2. 33. Plin. Epiſt. VII, 17. Quo tamen inſaniae proceſſerit, leges apud Iuvenal. I. princ., et III, 10. Martial. III, 44. Aedes ſaepe magna pecunia a recitante conducebantur. Horat. Sat. I, 3. 88 ſqq. et 4. 74 ſqq. Iuvenal. VII, 38 ſqq. *pexusque togaque recenti.* Non tam cultu corporis praecipue ſe commendaturus, quam ingenii ſui triumphum externo corporis habitu quaſi celebraturus.

16. *ſardonyche.* Plin. H. N. XXXVII, 23. Haec gemma ſculpta ſola ſere ceram non auferebat, ideoque in ſignaculis primum locum obtinebat. Iuvenal. XIII, 138 ſqq. Ceterum gemma pro annulo poſita eſt. *natalitia*, vel qua natali die ſolum vtebatur, vel quam natali die dono adceperat. Iuvenal. IX, 50. Plaut. Curcul. V, 2. 56. In gemmis pretioſiſſimis parandis, quum primis temporibus rei publicae vitio daretur, plures annulos quam vnum digito geſtare, (Iſidor. XIX, 32.) nec finem nec modum Perſii aetate nouerunt. Iuvenal. I, 27 ſqq. VI, 379 ſqq. Petron. 55. Martial. V, 11. 1. Quintil. Inſt. XI, 3. de cultu oratoris: *Manus non impleatur annulis, praecipue medios articulos non transeuntibus.* cf. Martial. II, 29; V, 9. *albus.* Ad pallorem recitantis de euentu recitationis anxii, vt Caſaubonus vult, hoc non retulerim, nam in huiusmodi homuncione, tantopere ſibi placente, plauſumque auditorum cogitatione iam audiente, oculis gaudio et laſciuia natantibus eos adſpiciente, timor vix locum habere poteſt; rectius ad ſplendorem totius ornatus externi trahas. Martial. I, 56. 14. X, 62. 6. Huc pertinet imago, quam Lucianus (Rhet. praec. T. III. p. 11. ed. Reiz.) de rhetore ad auditorum plauſum ſe comparante adumbrauit: *πάνσοφόν τινα, καὶ πάγκαλον ἄνδρα* ſc. *εὑρήσεις, διασεσαλευμένον τὸ βάδισμα, ἐπικεκλασμένον τὸν αὐχένα, γυναικεῖον τὸ βλέμμα, μελιχρὸν τὸ φώνημα, μύρων ἀποπνέοντα* cet.

17. *Sede celſa* i. e. ex cathedra; indicat oſtentationem recitantis. Plin. Epiſt. VIII, 21, 2. Iuvenal. VII, 45. *plasmate Plasma* hoc ſaltem loco medicamentum videtur fuiſſe ad guttur molliendum, vocemque ſuauiorem reddendam. Salmaſius ad Solin. p. 85. disputat, *liquido plasmate guttur colluere* idem eſſe, quod ſequens v. 35:

eliquare et tenero palato verba subplantare; μετὰ κλάσματος αὐλεῖν esse *πολυκάμπτως αὐλεῖν* et *πολυτρόπως*. Nititur quoque Quintil. Inst. I, 8. Ceterum aliter locum legit, post *ocello* delet (.) et ponit (,), ac pro: *leges*, habet: *legens*. Verum illa interpretatio dura est, vimque verbis illatam sapere videtur.

18. *Mobile*, quod efficitur mobile gargarizando. *patranti fractus ocello*, i. e. oculis fractis, in libidinem prae gaudio resolutis, quales solent esse patrantium, rem veneream exercentium. Iuvenal. VII, 241. habet: *oculos in fine trementes*; Apulei. in Luc. *oculos vdos ac tremulos, ac prona libidine marcidos, iamiamque semiadopertulos*; Horat. Od. I, 36. 17. *putres*. Ceterum hoc sensu τὸ *patrare* alias vix obcurrit; apud Catull. XXIX, 17. est *expatrare* pro: scortorum commercio absumere. Sensus: multa oris et vocis suauitate magnaque gestus lasciuia et venerea oculorum motatione versus pronuncias; ipso molliori obtutu auditores ad libidinem quodammodo excitas.

19. *Heio*, illo loco, vbi recitatur. *neque more probo*, inhonesto et lasciuo gestu motos se profitentur. Senec. Epist. 52. Hoc fiebat tum quoque in iudiciis. Plin. Epist. II, 14. 12. *neque voce serena*, tremulis gannitibus. v. Auson. infra laudandum.

20. *Ingentes Titos*. Quantam vim haec adpellatio, qua Romani alias tantopere delectabantur, h. l. habeat, quisque, vel omni interprete silente, sentiet. *ingentes*. Non satis erat Nostro *magnos* dixisse, vocat eos *ingentes*, quibus quum tam puerilis morum lenitas tribuatur, efficitur admirabilis dissimilium coniunctio. Non a vero videtur abhorrere Heinsii opinio, *Titos* a Nostro positos esse pro *Titiensibus*; sic Horat. in arte 342. habet *Rhamnes*. v. Heins. ad Ovid. Fast. III, 131. *trepidare*, gestire, subsilire laetitia, grauitatis ac constantiae adeo inmemores, vt morum conruptelam in quocumque corporis gestu declarent. *quum carmina lumbum intrant*, excitant auditores, vt lumbis crissent. De hoc v. Burm. in Anthol. lat. T. II. p. 495. Lucian. T. II. Asin. aur. 6. ed. Reiz. de pruritu venereo: ἡ δὲ ὀσφὺς ἡμῖν ὑγρῶς ἐπικινεῖται. Auson. Epigr. CVIII, 4 sqq. *Principio tremulis gannitibus aera pulsat, verbaque lasciuos meretricum imitantia coetus Vibrat, et obscoenae numeros pruriginis inplet*. De effectu modorum lasciuorum v. Iuvenal. VI, 195 sq. XI, 162 sq. Plutarch. Symp. XI, 15, poesin cum saltatione comparans

de vi carminum recitatorum in auditores ita loquitur: *μόνον οὐ λέληθε τὴν ἐν ὀρχήσει διάθεσιν τὰ ποιήματα παρακαλεῖν καὶ τὼ χεῖρε καὶ τὼ πόδε, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὥσπερ τισὶ μηρίνθοις, ἕλκειν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι καὶ ἐντείνειν, τούτων δὲ λεγομένων καὶ ᾀδομένων, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένοις* Ceterum illa loquendi ratio, qua Noſter vſus eſt, nata quoque videri poteſt ab effectu tibiae. Iuvenal. VI, 311 ſqq.

21. *intima*, eas corporis partes intelligo, in quas ſenſus laſciui, inpudica voce et geſtu excitati, agunt. *ſcalpuntur*, titillantur. Senec. Epiſt. 75: *Quid aures meas ſcalpis, quid oblectas?* — *tremulo verſu* ſpectat ad rhythmum carminis effeminatum et ad vocem, qua illud recitabatur, libidine et laſciuia trementem. Horat. Od. IV, 13. 5. cf. Petron. 70. Qualia carmina tunc deberent eſſe, docet Martial. I, 36.

22. *Tun vetule.* Recitator cogitandus aetate iam provectiore, eoque magis vituperandus. *Vetule.* Hoc verbum conuicium fere ſemper inuoluit. Plaut. Epidic. II, 2. 4. Ariſtoph. Nub. 789. *auriculis alienis colligere eſcas* facete dictum pro: alienis auribus ſcribendo recitandoque inſervire. Aelian. V. H. III, 1. *καὶ ἑστιῶσιν εὖ μάλα τὰς ἀκοάς.*

23. *Auriculis:* iteratum hoc auget rei indignitatem. *quibus dicas: ohe*, i. e. auriculis eorum hominum, qui in laudando te omnem verecundiam et pudorem adeo tollunt, vt tandem ipſe eorum plauſus faſtidias et faſtidium tuum declares exclamando: *ohe! — et cute perditus*, etiamſi naturae aliquo vitio erubeſcere non poſſis; hoc enim ſignificare videtur *cute perditus*, ſiue illud de aqua intercute laborante ſiue de ſcabioſo adcipias. Ceterum cf. Horat. Sat. II, 5. 96. Iuvenal. VI, 62.

24—26. Quid iuuat autem, obiicit alter, tantum ſtudii et laboris in literis poſuiſſe, niſi, quid profeceris, etiam aliis innoteſcat, vt laudem et gloriam, ſtudiorum et vigiliarum fructum, tibi conligas.

24. 25. Doctrinam illam, quae aliis ſe iactare geſtit, expreſſit per *fermentum*, quod maſſam, cui admixtum eſt, inflat tumidamque reddit, et per *caprificum*, quae, quum muris innaſcitur, illorum compagines ſolet laxare. Iuvenal. X, 144 ſq. Martial. X, 2. 9. Ceterum *quo* eſt h. l. cui bono, quem in finem. Heinſ. ad Ovid. Heroid. II, 53. *rupto iecore*, tamquam muri compagibus illa caprifico ruptis. *Iecur*, vt ſanguinis officina, ſedes omnium ad-

fectuum, praecipue libidinis, quae huiusmodi carmina, de quibus h. l. ſermo eſt, dictat. Theocrit. XIII, 71. Horat. Od. I, 25. 13. Propterea ea, quae ſtudiis ſuis ſibi parauit, quaſi iecore concepta et innata, vt caprificus muris, finguntur, quae, dum cupiunt euulgari, rumpunt iecur, vt caprificus muros. De induſtria Noſter aduerſarium iſta ſimilitudine vtentem inducit, vt et genus ſtudii et pruritus vehementiam, qua ad ſcribendum et recitandum compellatur, ipſe ſuis ipſius verbis declaret. Obſeruandum praeterea eſt, aduerſarium ab alia ſimilitudine, a *fermento* deſumpta, ordiri, quam ſtatim, vt ſenſui ſuo minus reſpondentem, inperfectam relinquit et ad aliam tranſit. Sed et illi *fermento* ſua vis eſt, vanitatemque illius ſtudii indicat, qua is, cui illud ineſt, inflatus redditur et tumidus.

26. Vt inpenſius etiam recitandi ſtudium excuſet, addit: *En pallor ſeniumque.* Haec verba vulgo, vel a Reizio, Perſio tribuuntur, at haud ſcio an melius eius aduerſario, recitandi cauſam agenti, adſignentur, quaſi dicat: vide, quantum ſtudii et ſudoris (id enim per *pallorem* et *ſenium* intelligitur. Horat. Epiſt. I, 18. 47. II, 2. 82 ſq.) in ea re conſumptum ſit, quam male conlocatum id foret, niſi laudes ciuium, quaſi fructus inpenſae, inde conligantur. Miſericordia ſaltem Perſium conrumpere ſtudet, quem ratione mouere deſperat. *o mores!* exclamatione ſolemni vtitur Perſius, peruerſam cogitandi rationem h. l. ſpectante.

27. Senſus: adeone laus ſola finis eſt ſtudiorum; adeone tota ſcientia ad oſtentationem comparata eſt. Notum eſt Graecum prouerbium: *οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἀποῤῥήτου φασὶ καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς* Lucian. Harmon. T. I. p. 852. ed. Reiz.

28. At notum eſſe in vulgus, obiicit aduerſarius, delectat. Pro: notum eſſe, poſuit: *digito monſtrari;* natum hoc ex eo, quod de Demoſthene fama ferebat. Plin. Epiſt. IX, 23. *οὗτος ἐκεῖνος* Lucian. Somn. Tom. I. Cap. II. ed. Reiz. cf. Ovid. Am. III, 1. 17 ſqq.

29. 30. Tune in ſcholis legi, memoriaeque a diſcipulis mandari nihili putes? Omnem inſtitutionem et eruditionem in ſcholis a poëtarum lectione auſpicabantur cum Graeci tum Romani. Notum hoc eſt ex Quintiliano. Praecipue Homero, poëtarum principi, hic honos habitus eſt, ſequenti tempore etiam Horatio et Virgilio. Iuvenal. VII, 226. Quod quum nonniſi optimis poëtis con-

tingeret, erit, *in scholis legi*, idem, quod in optimorum censum venire; illamque laudem omnes poëtae ambibant. Martial. I, 35. *cirratorum* puerorum capillis calamistro inustis, ergo comptorum, diuitum, nobilium. Martial. IX, 30. 7. *cirrata caterua magistri.* — *dictata fuisse* i. e. lectionibus dictandis et recitandis inseruisse.

30 – 40. Persii haec verba esse cum ex iis, quae proferuntur, rationeque, qua enunciantur, tum ex v. 40. dubium esse nequit. Quaeri autem potest, quo nexu cum antecedentibus cohaereant. Equidem sic existimo. Aduersarius inceperat communem poëtarum causam agere; scribendique studium tueri ac defendere, quod gloria inde pararetur non contemnenda, quae maxima fieret scriptoris, si, quae elaborasset, in scholis discipulis proponerentur atque explicarentur. Huius vices repente occupans eique quasi adstipulans, alia eiusdem generis Persius subgerit, eorumque mentionem facit, quae vt specie honorifica scriptorum vanitatem mouere et adlicere possint; verum id facit ratione consilio suo adcommodata. Sic enim ea effert, talemque verborum delectum habet, vt adpareat, quam futilia ea sint, quae tamquam praeclara scribendi incitamenta proferre videtur. Ironiae, qua hoc loco vtitur Noster, vim etiam augere videtur, quod ea, quae fieri tantum poterant, eamque ob rem conditionatim erant exprimenda, ita narrat, tamquam re vera et ante oculos gerantur. Quin inter pocula, Persius addit, poetae mentionem faciunt, commendant eius carmina, recitant, laudant. En beatissimam eius conditionem!

31. *Romulidae* eamdem vim habet, quam supra v. 20. *ingentes Titos. saturi* indicat mensas remotas, quibus remotis vino et variis sermonibus veteres indulgebant. cf. Wolf ad Plat. symp. IV, 1. Solebant etiam inter epulas poëtarum carmina recitare, deque eorum vitiis et virtutibus, vt fit ab hominibus cibo et vino probe oneratis, insulse et inepte plerumque disserere. Petron. 55 et 59; Iuvenal. VI, 433 sqq. XI, 177 sqq. Plin. Epist. I, 15. 2; IX, 36. 4. *dia* ad carminum praestantiam spectat. Sulpic. Sat. 48. *narrent.* parum adcurate illud quidem, sed secutus est Noster et in hoc et in aliis nonnullis sermonis quotidiani consuetudinem. Plaut Pers. IV, 3. 29.

32. *Heic*, inter pocula. *hyacinthina laena*, a colore, qui erat purpureus aut violaceus. Ceterum non satis constat, qualis fuerit ille flos hyacinthus. v. Voss. ad

Virgil. Georg. IV, 137. Salmaſ. ad Solin. p. 860 ſqq. Hic cultus nobilem aliquem indicat. Iuvenal. III, 283. Molle veſtimenti genus eſt intelligendum et adcubitorium. Petron. 30. ibique Interpp. In veſtitu molli Romani tunc temporis cum ſpadonibus et mulieribus certabant. Iuvenal. II, 65 ſqq. Senec. Epiſt. 90.

33. *Rancidulum* a vitiato et corrupto cibo ſumptum. De commendatione putida forſan adcipiendum, quam carminum lectioni ille praemittit. *balba de nare*, per nares vocem balbam emittens. Horat. Sat. II, 3. 274. Omnia haec ad effeminatam huius ſaeculi mollitiem referri debent.

34. *Phyllidas*, *Hypſipylas* i. e. carmina tragici argumenti. *Phyllis* Sithonis filia Thracumque regina a Demophoonte, (Serv. ad Virgil. Eclog. V, 10. Ovid Heroid. II.) Hypſipyle Thoantis, Lemni regis, filia a Iaſone deſerta erat; huius hiſtoriam argonauticorum ſcriptores exornarunt. Apollon. Rhod. I, 609 ſqq. Valer. Flacc. II, 101 ſqq. cf. Ovid. Heroid. VI. Hinc intelligendum eſt illud *plorabile*. Perſius dicere vult: et ſi quid aliud, praeter illa priora, vates (per ironiam) habent ad teneros et molles adfectus et dolores monendos apta. *plorabile* eſt h. l. noſtrum: *etwas empſindſames*. Claud. XVIII, 261. de Eutropio ſpadone: *verbis ſonat plorabile quiddam vltra nequitiam fractis.*

35. *Eliquat*. voce molli et effeminata pronunciat; translatum a metallis corporibusque duris, quae igne liquantur et molliuntur. *ſubplantat*, translatio nota, ſpectat ad vocem fractam ac balbutientem. *tenero palato*, vt tenelli aut feminae. Haec mala omnia a temporum corruptela ad exquiſitam elegantiam iam Ovidii aetate referebantur. v. A. A. II, 283 ſqq. III, 293 ſqq. cf. Martial. X, 65. 10 ſq.

36—40. Reliqui in poëtae laudem conſentiunt, nunc procul dubio beatiſſimus eſt. Haec ita per hyperbol. enunciata ſunt, vt ironiam vel ſtupidiſſimus adnoſcat.

36. *Adſenſere viri*. Magno hoc cum delectu. Primum enim hi *viri* vocantur, qui, quum idem ſentiant, quod ille mollis, effeminatis moribus ſe produnt; deinde illud *adſenſere*, graue aliquid ſonans et in grauibus rebus plerumque adhibitum, (Ovid. Metam. IX, 259. XIV, 592. Virgil. Aen. II, 130.) h. l. in re futili vſurpatum ironiae vim vehementer mihi augere videtur. *nunc non cinis ille*

poetae felix? i. e. nonne poëta nunc poſt mortem beatus, nonne inmortalitas ei parta eſt?

37. *non leuior cippus nunc inprimit oſſa?* Hoc a formula bene precandi mortuis ſumptum eſt: *Molliter oſſa cubent.* Ovid. Triſt. III, 3. 76. Amor. III, 9. 67. A. A. III, 470. Propert. I, 17. 24. Iuvenal. VII, 207. Hinc illae in ſepulcbris literae S. T. T. L. hoc eſt; *Sit tibi terra leuis.* Exſecratio contra erat; *Sit tibi terra grauis; vrgeat oſſa lapis*, Senec. Hippol. 1280.

38. *Laudant conuiuae.* Hoc quoque egregie. *Laudant* plus eſt, quam illud ſuperius *adſenſere* Sed laudant *conuiuae*, ad coenam vocati ab illo nobili recitante, cuius iudicium de pulchro et venuſto conuiuae ſequuntur. Martial. VI, 48. Innuitur igitur laus non vera et ſolida, ſed falſa et fucata. *nunc non e manibus illis. Manes* pro cinere et deinde pro tumulo ipſo ponuntur. Plin. Epiſt. VII, 27. 11. Nam opinio erat veterum vulgaris, *manes* ſimul cum cinere quieſcere, ac ſepulchro inhabitare. Propert. II, 10. 31; IV, 5. 3. Sic quoque *cineres* pro manibus. Virgil. Aen. II, 587. cf. Aen. III, 59 ſqq. Eurip. Hecub. 31 ſqq.

39. Hic verſus procul dubio ex interpretamento *τοῦ manibus* prioris verſus concinnatus et intruſus eſt.

40. *Naſcentur violae?* Hoc inde videtur natum eſſe, quod veteres tumulos mortuorum ſparſis floribus et corollis ſolebant ornare. Sueton. Auguſt. 18. Athenaeus XV. p. 679; pertinebat hoc ad religionem manium, qui, vt putabatur, libationibus annuis, coronis, floribus cet. delectabantur. Anthol. lat. Burm. T. II. lib. IV. epigr. 247. Beatiſſima mortui conditio, cui vel natura ipſa inferias agat, floribus in tumulo ſponte naſcentibus, videtur indicari. Antipat. Sidon. epigr. in Anacreont. in Analect. Brunck. T. II. 25. *Θάλλοι τετρακόρυμβος, Ἀνάκρεον, ἀμφί σε κισσὸς, Ἁβρά τε λειμώνων πορφυρέων πέταλα· Πηγαὶ δ' ἀργινόεντος ἀναθλίβοιντο γάλακτος, Εὐῶδες δ' ἀπὸ γῆς ἡδὺ χέοιτο μέθυ. Ὄφρα κέ τοι σποδιή τε καὶ ὀστέα τέρψιν ἄρηται, Εἰ δή τις φθιμένοις χρίμπτεται εὐφροσύνα, Ὦ τὸ φίλον στέρξας, φίλε, βάρβιτον, ὦ σὺν ἀοιδᾷ Πάντα διαπλώσας καὶ σὺν ἔρωτι βίον.* cf. Anthol. lat. l. c. Epigr. 99. et Analect. Brunck. Tom. III. p. 303. *Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ Μὴ βάτος αὐχμηρὴ, μὴ κακὸν αἰγίπυρον, Ἀλλ' ἴα, καὶ σάμψυχα, καὶ ὑδατίνη νάρκισσος, Οὐίβιε, καὶ περί σου πάντα γένοιτο ῥόδα* Videtur quoque priuata nonnullorum opinio fuiſſe, cinerem in flores mutari, idque

contingere non niſi probis ac pulchris, (Anthol. lat. I. c. Epigr. 186.) ex fabulis heroum in flores poſt mortem mutatorum fortaſſe nata.

40—43. *Rides, ait* cet. Ironiam ſenſit quidem aduerſarius, ſed intelligere ſe non poſſe profitetur, quomodo quis laudem, famam nominisque inmortalitatem ſcriptis ſuis quaeſitam negligere queat. Non enim animaduertit, Perſium non laudem omnino, ſed falſam illam et inanem, non ſcripta omnino, ſed ea tantum vituperare, quae corrupto multitudinis indicio adcommodate concinnata ſint.

41. *vncis Naribus* pro: riſui, ſubſannationi; quia riſu in rugas contrahitur naſus. Naſus in rugas contractus indicat quoque contemptum. Martial. I, 4. 5 ſq. Sidon. Apoll. IX, 341 ſqq. *velle recuſet* fortius quam: nolit.

42. *Os populi*, laudem et famam, πᾶσι διὰ στόματος εἶναι. *cedro digna. Cedro* pro oleo cedrino poſitum, et *cedro digna* ſunt digna, quae ſeruentur, digna inmortalitate. Vitruv. II, 9. *Ex cedro oleum, quod cedrenum dicitur, naſcitur, quo reliquae res quum ſunt vnctae, vt etiam libri, a tineis et a carie non laeduntur.* Horat. in arte 331 ſq. *ſperamus carmina fingi Poſſe linenda cedro et leui ſeruanda cupreſſo?*

43. *Scomber* piſcis marinus. Plin. H. N. XXXI. ſ. 43. Senſus: carmina relinquere, de quibus non eſt, quod metuas, ne ad ſalſamentarios et thurarios deferantur, Catull. XCV, 8. Martial. III, 2. 3 ſqq. IV, 87. 8.

44—57. Iam remota ironia Noſter mentem ſuam aduerſario exponit: ſe laudis quidem ſtudium non omnino inprobare, ſed negare, carmina ad aures ſaeculi corruptas eſſe exigenda, adprobationemque hominum, quae epulis aliisque munuſculis empta ſit, vanam eſſe. Bene Seneca Epiſt. 102. obſeruauit, nihil aeque eloquentiam et omne aliud ſtudium, auribus deditum, vitiaſſe, quam popularem adſenſionem.

44. *ex aduerſo dicere feci*, i. e. aduerſarium mihi conſtitui.

45. *exit*, perficitur, e re figlina. Horat. in arte 21 ſq.

46. *rara auis*, phoenix, pro eo, quod raro contigit videre. Iuvenal. VI, 164. Doering in eclog. vet. poët. ad Lucan. VI, 680.

47. *metuam* fortius quam: recuſem. *cornea fibra*, i. e. ſenſus obtuſus, ſtupidus, qui nulla nec iucunditate nec aſperitate mouetur.

48. 49. Senſus: nego, vt philoſophi omnes actiones ad ſummum bonum obtinendum dirigendas eſſe contendunt, ita carmina ad exclamationes auditorum *Euge! Belle!* audiendas eſſe condenda. Horat. in arte 426 ſqq. cf. Petron. 40. ibi Interpp. *nam* BELLE *hoc excute totum. Excute* fortius quam: explora. *Belle hoc totum* pro: vim et naturam *τοῦ Belle*, ex mente nempe eorum, qui illud adhibent.

50. *Quid non intus habet?* apte ad illud prius *excute* expreſſum, pro: ad quae ſcripta, quum recitantur, illam exclamationem auditores non adhibent? nonne ad inſulſiſſima et ineptiſſima quaeque? Hoc poſterius in ſequentibus per ſpecies expreſſum.

50—53. *non hic* pro: non in illo *Belle*, et hoc pro: nonne exclamant *Belle!* quum recitatur cet. *Ilias Acci.* De *Accio* ſupra v. 4. *ebria veratro.* Caſaubonus hoc ita explicat: ad quam Iliadem ſcribendam Accio multa potione hellebori opus fuit. Sed aliam rationem inire poſſis, ingenio Perſii, ni fallor, adcommodatiorem. Quum dicit Noſter, carmen helleboro ebrium eſſe, hoc dicere vult, poëtam, quum ſcriberet carmen, helleboro ebrium fuiſſe; ſic eſt apud Senec. Epiſt. 19. *ſermo ebrius.* Ex Plin. H. N. XXV, 21. ſcimus, nigrum helleborum, candido vehementius, optime in Helicone monte prouenire. Noſter igitur furorem Acci poëticum non ex Hippocrene, quem fontem non adtigerit, ſed ab helleboro, quod in Helicone biberit, repetere videtur. *elegidia.* per contemptum ſic vocantur carmina laſciua, mollia, obſcoena, deliciae huius aetatis. *proceres*, nobiles et principes Romanorum. *crudi.* Inepta ergo elegidia, qualia a crudis proceribus, quorum gula ſaepe notatur, poterant proficiſci. *dictarunt* ſc. amanuenſi ſeruo; ſic ſolebant multi Romanorum, literas exarandi moleſtiam ſubterfugientes. *quidquid denique lectis ſcribitur in citreis. Citreis* i. e. e ligno citri arboris in Africa naſcentis odorato et pretioſiſſimo. cf. Ioann. Bodaeum a Stapel ad Theophr. H. Pl. V, 5. Martial. X, 80. 2. Plin. H. N. XIII, 15. De illis lectulis, in primis lucubratoriis, egit Caſaub. ad Sueton. Auguſt. 78. et Burmann. ad Propert. III, 4. 14. Deſignantur itaque h. l. carmina diuitum.

53. *Calidum ſcis ponere ſumen.* Vulgari ratione ſic procedendum fuiſſet: Etiam ad illa, quae forſan minus placeant, exclamant auditores *Euge! Belle!* Non tibi mirum videri debet, ſcriptor inepte, ſi ita fit, *calidum*

enim *fcis* cet. i. e. tu auditores ad plaudendum coena et muneribus conducis. Recitaturi auditores epulis opiparis faepe excipiebant. Horat. Epift. I, 19. 37 fqq. in arte 421 fqq. Martial. II, 27. III, 50. VI, 48. Petron. 10 et 137. Lucian. in Mercede cond. T. I. p. 694. ed. Reiz. Huc pertinet lepidum epigramma in Analect. Brunck. Tom. II. p. 331. Ποιητὴς πανάριστος ἀληθῶς ἔστιν ἐκεῖνος, Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους. Ἢν δ' ἀναγινώσκῃ, καὶ νήστιας οἴκαδε πέμπῃ, Εἰς αὐτὸν τρεπέτω τὴν ἰδίην μανίην. Sic quoque tunc a caufas agentibus auditores et laudatores mercede comparabantur. Iuvenal. XIII, 31 fqq. Plin. Epift. II, 14. 4 fq. *Sumen* caput olim coenae (Petron. 36.) pro epulis fplendidis.

54. *comitem horridulum*, vnum e comitibus minus bene veftitum, ideoque frigoris iniurias aegre ferentem. Horat. Epift. I, 19. 37 fq. *Lacerna* veftimentum genus proprie militare, quod ad arcendum frigus etiam togae iniiciebatur. Octav. Ferrar. de re veft. P. II. lib. I. c. 4. Burmann. ad Propert. IV, 3. 18. Epitheton *tritae* ad muneris vilitatem fpectat. Inter munera, quae locupletiores tenuioribus interdum mittere folebant, etiam veftimenta fuiffe, fcimus ex Martial. X, 14. 6. Ceterum laudatio ab homine tenui vili munufculo empta ipfa viliffima eft.

55. ***Et*, *Verum*, *inquis*, *amo***. cf. Martial. VIII, 76. ***de me***, de carmine recitato.

56. *Qui pote?* i. e. Qui fieri poteft, vt ab iftiusmodi hominibus verum audias? *vis dicam?* fc. ego tibi verum. *Nugaris*, *quum tibi* cet. Hoc omnes, quos equidem infpicere potui, ita interpretati funt: infulfa fcribis carmina, quum non poffit fieri, vt ab homine tam obefo limatum aliquod carmen prodeat, fecundum illud, quod Graeci dicunt: γαστὴρ παχεῖα μὴ τίκει λεπτὴν φρένα. Sed hac ratione τὸ *nugaris* pro Perfio nimis clementer dictum eft, et qua ratione, fi quis carmina male fcribat, poffis eam a corporis pinguedine ducere? interdum quidem fieri poteft, fed non vbique et femper; Horatius quidem hoc omen deprecatus fuiffet. *Nugaris* h. l. effe videtur: non ferio loqueris. *quum tibi* cet. i. e. quum corporis tui habitus iam indicet, aures ad laudem captandam adrectas effe. ***calve***, obprobrium homini, luxuria perdito, aptum.

57. *Pinguis aqualiculus*. *Aqualiculus* proprie fordium receptaculum; vfurpatur etiam de ventriculo hominis. Senec. Epift. 90. *pinguis* et quae praeterea de aqualiculo

praedicantur, indicare quidem videntur helluonem obeſo corpore, ſed poſſunt etiam ſimul eum corporis habitum declarare, in quem ſe vaniſſimus quisque componit, qui cupit laudari vehementerque ſibi placet. Hac re etiam ridiculus corporis probe ſaginati habitus augetur.

58—62. Noſter pergit: Quid? quod laudantes quidem auditores coram videtis, ſed, auerſis vobis, laudatio in ſannam abit. Hoc ita expreſſum eſt: O Iane, te felicem praedico, non eſt enim, quod ſannam a tergo timeas; at vobis, patricii, timendum eſt, ne in faciem laudati a tergo derideamini.

58. *Iane*, *Ianus* ex hiſtorica perſona mythica factus eſt, eſtque prudentia in perſonam mutata, vt Prometheus apud Graecos, perpetuumque fere epitheton eius *biceps*, *bifrons*, profectum ex antiqua ſermonis indole, notum eſt. Ovid. Faſt. I, 65 ſq. *nulla ciconia*, nulla manus, ſecundum Schol. ciconiae roſtrum imitans. Hoc fuſius inluſtrat I. Fr. Gronovius in epiſtola ad N. Heinſium. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. III. p. 52. *pinſit* reſpicit illius ſannae naturam, quam ignoramus.

59. *mobilis* ſpectat ad motum manus, aurium aſininarum mobilitatem ſignificantis.

60. *Nec linguae tantum* pro: Nec lingua tam longe ſe exſerit, *quantum* i. e. quam longe exſerere eam ſolet, quum *ſitiat canis Appula*. *Canis Appula*, ſpecies pro genere. Apulia calidiſſima Italiae regio, canesque propter calorem in primis ſitientes linguam exſerunt.

61. *patricius ſanguis*, patricii, proceres. *quos viuere fas eſt occipiti coeco*, i. e. qui a natura in occipitio nullis oculis eſtis praediti; et hoc pro: qui prudentia, quae in Iano eſt, non vtimini; nam *viuere occipiti coeco* poſitum eſt pro: habere occiput coecum, et *fas eſt* ſaepe pro: naturae lege conſtitutum eſt.

62. *poſticae obcurrite ſannae*, i. e. reſpiciatis, ne a tergo derideamini. Vetus ſcholiaſt. animaduertit: *ſannam* dici os diſtortum cum vultu, quod faciamus, quum alias derideamus; inde *ſanniones* dictos eſſe, qui non rectum vultum habeant.

63—68. Iam adulationis et iudicii vulgaris exemplum proponit.

63. *Quis populi ſermo eſt?* ſc. de carmine recitato. *Quis enim?* ſubiicit, τίς γάρ. Noſtrates: *was könnten ſie anders ſagen?*

64. *Nunc demum*, i. e. in his tandem carminibus, quum ante nemo tam mollem verſuum concinnitatem adſecutus ſit. *molli numero* i. e. verſibus, in quibus molli iunctura effectum eſt, vt nulla vsquam aſperitas aures tenellas obfendat. Huic rei aptum eſt *fluere*. Ordo verborum ſequentium: *vt iunctura effundat vngues ſeueros per leue*. Explicatio haec eſt prioris, et translatum hoc a marmoribus tam apte commiſſis, vt ne vnguis quidem eius, qui opus diligentiſſime explorat, in iunctura ſeu commiſſura aliqua haereat. cf. Horat. Sat. II, 7, 87. in arte 293 ſqq. Sidon. Apoll. IX, 7. *Tota* (oratio) *denique liquida prorſus et ductilis, veluti quum cryſtallinas cruſtas aut onychintinas non inpacto digitus vngue perlabitur; quippe ſe nihil eum rimoſis obicibus exceptum tenax fractura remoretur* Vnde *homo ad vnguem factus* pro polito. Horat. Sat. I, 5, 32.

65. *Effundat* cum delectu, pro: ſine vlla obfenſione transmittat. *ſeueros vngues*. *ſeuerus* proprie de iudicibus, et h. l. bene ad *vngues* translatum, quorum iudicium eſt de aſperitate alicuius rei. *Scit tendere verſum* cet. A conſtructione obliqua tranſit ſubito ad rectam, vt ipſa populi verba ſine vlla mutatione adferat. Sumpta haec eſt dictio a fabris lignariis, qui lignum ad regulam explorant, vt ab omnibus partibus aequale efficiant. Hom. Odyſſ. ε. 245. ξέσσε δ' ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνε.

66. *Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat vno*. *Rubrica* eſt h. l. linea (funiculus) rubrica oblita, qua fabri lignarii et lapidarii vtebantur, apud Graecos σπάρτη. Heſych. in h. v. Salmaſ. ad Solin. p. 187. Eſt itaque *rubricam dirigere*, hunc funiculum ſeu lineam extendere, vt lignum ſeu lapis ad eam exigatur. *oculo vno*, altero clauſo explorabant, num ipſa linea rite directa eſſet lignumque ſeu lapis cum illa congrueret. Lucian. Icaromenipp. T. II. p. 769. ed. Reiz. ἐπεὶ καὶ τοὺς τέκτονας πολλάκις ἑωρακέναι μοι δοκῶ θατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἄμεινον πρὸς τοὺς κανόνας ἀπευθύνοντας τὰ ξύλα. Senſus: Ita ſcit tendere, ἰθύνειν, ex omni parte aequalem facere, perpolire verſum, vt faber lignarius aut lapidarius ad lineam lignum aut lapidem exigit; et hoc ſimpliciter pro: verſus eius ſunt politiſſimi et ad regulas exactiſſimi.

67. 68. *opus* ſc. habet, *dicere* pro: dicendum ei eſt, ſcribendum eſt. *in mores*, *in luxum*, *in prandia regum*. Argumenta ſatirae non indicantur, vt Caſaubonus vult. *In*

interdum ad laudem ſpectare, docent Manut. et Graev. ad Cicer. de Offic. I, 9. Senſus: quascumque res carmine celebret. Verſabantur ineptiſſimorum poëtarum carmina plerumque in omnibus luxuriae inſtrumentis, vitae elegantiis, epulisque lautiſſimis procerum deſcribendis, haeque *res grandes*, vt putabant illi quidem, ſententiarum tumore et verbis ſonantibus diſtinguebantur. *dat Muſa poetae*, a Muſa inſtinctus poëta canit.

69 ſq. Ineptum hoc populi iudicium poëtam noſtrum ad ipſa carminum vitia ducit, quae pro virtutibus amplexabantur tunc temporis ſcriptores, ad inanes tumores v. 69—75, ad ineptum verborum antiquorum aucupium v. 76—84, ad frigidum ſtudium in figuris doctis vbique adhibendis v. 85—91, ad verſuum effeminatam mollitiem v. 92—106. Tumoris vitium inſtitutioni et diſciplinae ſcholarum Noſter imputat. Quum, vt ſupra ad v. 29. monuimus, ſtudiorum et literarum initium a Graecis literis, in primis ab Homeri lectione caperetur, (Petron. 5.) linguam Graecam plerumque Romani prius, quam vernaculam addiſcebant, quod Quintilianus ipſe probat. Inde illud: *nugari ſolitos Graece*, intelligas. Iſti porro tenera adhuc aetate et rerum prudentia non ſatis inſtructi ad poëtices et eloquentiae ſtudium a praeceptoribus, ne ipſis quidem intelligentibus, veraeque et genuinae eloquentiae ignaris, peruerſa ratione adducebantur. Rationem inſtituendi pueros diſcimus ex Iuvenal. VII, 150 ſq. vnde liquere videtur, magiſtros declamationes dictitaſſe, quas illi, memoriae traditas, ad facultatem de quacumque re verba faciendi ſibi parandam, coram ipſis memoriter recitarent. Ceterum cauſae in ſcholis propoſitae et fictae erant et remotae a communi vitae vſu. v. Interpp. ad Petron. I. Hoc loco inſtitutio apud grammaticos eſt intelligenda. Quintil. II, 1.

69—72. Ad transitum molliorem faciendum cogitatione ſuhple: Illam argumentorum vanitatem, ineptos tumores ac *rerum grandium* ſtudium prope ab omnibus adamari, ne mireris; *ecce modo* cet. *heroas ſenſus*. Argumenta in ſcholis propoſita verſabantur plerumque in vitis, moribus ac factis heroum, et in quaeſtionibus, quae ad vitam parum vtilitatis habebant. Quintil. III, 8. Iuvenal. l. c. *heroas ſenſus* (pro: heroicos ſenſus) itaque interpretor: heroum orationes, quas habuiſſe fingebantur, res geſtas et fata eorum. *adſerre* ſcribere. *Artifices ponere*, gra-

cism. *artifices* pro: idonei. *ponere* h. l. pro: argumentum aliquod tractare. Horat. in arte 34. Iuvenal. I, 155. etiam de pictoribus dicitur, Ovid. A. A. III, 401. *rus saturum*, i. e. rus bonis refertissimum. *corbes* ad instrumenta rustica pertinet. 72. *fumosa Palilia fumo. Palilia* erat festum in honorem Palis, vel Dei vel Deae pecorum et pastorum, quod celebrabatur XI. cal. Mai., quo die Romam conditam esse tradunt. In hoc festo per aceruos stipularum adcensos transfiliendo se lustrabant ruricolae. Varro de L. L. V, 3. Ovid. Fast. IV, 629 sq. Plutarch. in Romul. 12. ed. Hutt. Propert. IV, 1, 19.

73. *Vnde Remus* sc. oriundus est. *Remi* frequens est mentio apud poëtas (Iuvenal. X, 73, vbi cf. loca a Ruperti laudata) famam aut narrationem fortasse secutos, quae ad nos perlata non est. cf. Propert. II, 1, 23. IV, 1. 9. ibi Vulp. *sulcoque terens dentalia*, ornate pro: arans. Virgil. Georg. I, 46. *Quinti* sc. et tu, Romam arcessitus es ad dictatoris munus obeundum; res nota ex Liv. III, 26.

74. *trepida* aptum epith. coniugi sedulae, marito in induenda toga, quam domo adportari iusserat, festinanter operam nauanti.

75. *euge poëta*. Plaudit per ironiam poëtae ista ratione instituto. Opinio enim erat vulgo recepta, si omissis omnibus argumentis, quae in communi consuetudine versarentur, omnibusque rebus, vt putabant, humilibus e schola eliminatis, grauioribus subinde rebus et arduis manum admouissent pueri, eos poëtas et oratores magnos esse euasuros. *Lucum* itaque, *rus saturum* cet. posuisse videtur noster pro vnoquoque argumento simplici et vulgari, cuius dignitatem tamen v. 73 sq. ostendit.

76—84. Ex pluribus auctorum, qui circa aut non longe post Persii tempora vixerant, locis abunde constat, oratores et poëtas obsoleta ex vetustis poëtarum carminibus verba, dictiones et translationes, cum nouitatis studio, tum ad doctrinae ostentationem, captasse. Quintil. I, 6. Martial. X, 21. XI, 91. Gell. I, 10. Quam rem, ratione quidem et modo circumscriptam, non inprobauit Horatius Epist. II, 2, 116 sqq. Eodem vitio tunc laborabant Graeci. Lucian. in rhet. praec. T. III, p. 18. ed. Reiz. cf. Plin. Epist. I, 6. Hoc nimium antiquitatis studium et inanem in captandis verbis priscis et dictionibus obsoletis adfectationem carpit Noster ita, vt ex patrum stolidorum persona, filios suos monentium, pergat

76. *Est nunc* cet. i. e. multi Acci et Pacuuii (antiquorum poëtarum) studio delectantur et tenentur, quibus si probari vultis, istos veteres imitemini necesse est. *Briseis* Hippodamia ab Agamemnone Achilli erepta. Hom. Il. α, 189 sqq. h. l. fabula Acci intelligitur illo nomine inscripta. *venosus* deformis, asper. Auctor de causs. corrupt. eloq. 21. *Oratio autem sicut corpus hominis ea demum pulchra est, in qua non eminent venae, nec ossa numerantur, sed temperatus et bonus sanguis inplet membra et exsurgit toris, ipsos quoque neruos rubor tegit et decor commendat.*

77. 78. *Pacuuius et verrucosa Antiopa* pro: verrucosa Antiopa Pacuuii; *verrucosa* pro: tuberosa, horrida, eadem ratione positum, qua supra *venosa*. De *Antiopa* v. Apollod. III, 5, 5. et ibi Heyn. in notis. *moretur* detineat, delectet. Horat. Epist. I, 13, 17. *aerumnis cor luctificabile fulta. fulta* ad Antiopam translatum proprie ad cor pertinet. Tot aerumnae cor cingebant Antiopae, vt illis ipsis aerumnis et miseriis cor fultum, nixum et incumbens habere videretur. Sic interpretatus est locum Turneb. XXVIII, 26. Equidem, quo melius locum expediam, non habeo. Vtrum haec verba ex ipsa *Antiopa* sint, an Noster Pacuuii rationem loquendi, vt dictionis duritiem huius poëtae ostendat, imitetur, non facile quisquam expediet. Ceterum illos duumuiros a Persio non omnino inprobari, sed puerulos carpi in vitiis illorum, quae non proprie scriptorum, sed aetatis fuere, imitandis et sectandis occupatos, probabile est ex Quintil. X, 1. Vellei. Paterc. II, 9, 3, et ex ipsis illorum tragicorum reliquiis. cf. e. g. Cic. ad Herenn. II, 23. de Fin. I, 2. Gell. I, 24.

79. *Hos pueris monitus*, vt argumenta tragica sibi proponant, et antiquas dictiones sectentur. *infundere* cum delectu pro: dare. *lippos*. Lippitudo vulgare erat vitium Romae habitantium, h. l. eos simul indicat, qui verum videre nequeunt.

80. *Sartago* proprie vas aliquod, in quo varia frigebantur, translatum ad verborum et obsoletorum et nouorum conluuiem, significatque dictiones duras, insolentes, verborum ludibria, aliaque veram eloquentiam conrumpentia.

81. *in linguas*, i. e. in loquendi morem et consuetudinem. *dedecus* id est, quod supra *sartago*.

82. *Trossulus* olim honoris nomen et equitibus inditum (Plin. H. N. XXXIII. sect. 9.) sequenti tempore ho-

mines belli, *φιλόκαλοι, κομψοὶ Troſſuli* vocabantur. Senec. Epiſt. 76. *Idem faciam, quod Troſſuli et iuuenes?* et Epiſt. 87. *O quam cuperem illi (Catoni) nunc obcurrere aliquem ex his troſſulis in via diuitibus, curſores et Numidas et multum ante ſe pulueris agentem. in quo Troſſulus exultat* duplici ratione poteſt explicari, vel in quo ſc. dedecore, Troſſulus, orator ſeu cauſarum patronus, ſe iactat vehementer ſibi placens; vel in quo, i. e. quum audit hoc, Troſſulus, vnus e corona vel iudex ipſe, gaudio geſtit parumque verecunde plaudit. Prius praeferendum videtur ob ſequentia. *tibi* ex vulgaris orationis conſuetudine h. l. abundat. *per ſubſellia*, in iudicio. *leuis* ad habitum Troſſuli ſpectat, qui raſus erat et vulſus.

83. *Nilne pudet* cet. Patronos tangit Noſter, qui non id agebant, vt reum a criminis ſuſpicione liberarent, ſed vt iudicum et coronae, ad cuius guſtum orationes ſuas adcommodauerant, exclamationes captarent. Hoc inprobat Quintil. VII, 3. *cano* auget πάϑος.

84. *Pellere capite* pro: depellere a capite. *tepidum* de eo dicitur, cuius ardoris vis iam conſenuit, ergo languidum, ieiunum, ſignificat, naturamque τοῦ *decenter* ſpectat ex mente Perſii. Equidem malim *trepidum* legere, ita vt *trepidum decenter* ſignificet adclamationes hominum trepidantium, patronique orationem, ad ſuas aures compoſitam, parum continenter cum laetitiae ſignificatione excipientium.

85—91. Venit iam ad nimium figurarum vſum, qui artem redolet, cuius artis ſuſpicio vel maxime oratoribus fugienda eſt. Vel reus iam, inquit, ad crimen in iudicio turpi a ſe remouendum non argumentis vtitur, ſed puerilibus eloquentiae artibus aures iudicum demulcens abſoluitur.

85. *Fur es, ait Pedio. Pedium* cauſae patronum, qui clientis cauſam vt ſuam ſoleat tueri, cum Caſaubono non intelligo, ſed reum eum eſſe puto. *Pedius quid?* ſc. dicit contra, qua ratione ſe defendit?

86. *librat*, i. e. ponderis quid habeant criminationes (*crimina*) exquirit, aeſtimat *in antithetis raſis*, figuris orationis, quibus contraria contrariis obponuntur. Cic. Orat. 49. Quintil. IX, 3. Voſſ. orat. inſtit. V, 12. *raſis*, expolitis. cf. Iuvenal. VI, 448 ſq. Pertinet quidem haec figura ad ornatum et cultum orationis, nimis autem frequenter vſurpata, vt omnes huiusmodi deliciae, nauſeam mouet,

et puerile ingenium auctoris indicat. De Rhetorica fucata lepidum legitur phantasma apud Lucian. in Bis adcufato T. II. cap. 31. ed. Reiz.

87. *bellum hoc*, vox admirantis plebeculae. *hoc bellum?* cum indignatione Perfius interrogat eadem verba repetens. *an Romule ceues?* Summa cum acrimonia hoc. Tu a Romulo oriunde, qui eo nomine tantopere gloriaris, ad hanc indignitatem delaberis, vt ea probes, quae cinaedo tantum poffint placere? *ceuere* enim eft cinaedum agere. Iuvenal. II, 21. cf. Catull. XXIX, 5 fq.

88–91. Senfus, qui his verfibus continetur, hic eft: Dolor verus me mouet, non fictus. Dolor verus omnem ornatum orationis, omnem verborum pompam, omnia, quae artem redolent, refpuit, et defenfio alicuius rei, non firmis argumentis fed rhetoricis ineptiis confifa, tantum abeft, vt mifericordiam meam excitet, vt fenfum potius eius contra omnem turpitudinem obduratum prodat. Illius oratio ambitiofa non magis me commouebit, quam naufragus me adducet, vt eo ipfo, quod cantat, affem ipfi porrigam.

88. *Men moueat?* fc. naufragus. *quippe* per ironiam.

89. *cantas, quum* cet. Vulgari oratione fic effent efferenda: Erras mi homo, non proferam affem; nam, quod cantas, fignum eft, te *pictum* (in hoc verbo emphafis latet) tantum in fracta naue effe, i. e. calamitatem tuam effe fimilatam. Notum eft, naufragos pictam in tabella tempeftatem cum naue fracta circumferre folitos effe, eaque re obuios ad ftipem fibi erogandam inpellere. Iuvenal. XIV, 300 fqq. Qua confuetudine etiam multos, qui numquam naufragium feciffent, ad mifericordiam hominum commouendam, abufos fuiffe, probabile eft.

90. 91. *verum, nec nocte paratum Plorabit. nocte paratum* eft lucubrationibus, itaque operofe meditatum, quod veri doloris fenfus reiicit. Iuvenal. VI, 271 fqq. Senfus: verum dolorem ex calamitate aliqua captum debebit fignificare, ita dolorem exprimere, vt ipfa doloris natura poftulat. *qui me volet incurnaffe*, confeq. pro anteced., qui me volet eodem doloris fenfu, quo tenetur ipfe, adficere. Translatum hoc ab onere humeris fublato, cuius pondus portantem incuruat. Senec. confol. ad Polyb. *Intelliges non magis tibi incurnari licere, quam illi fi quis modus eft, cuius humeris mundus innititur.* Epift. 71. *Quid eft in tormentis, quid eft in aliis, quae aduerfa adpella-*

mus, mali? hoc, vt opinor, ſubcidere mentem et incurvari et ſubcumbere. Hoc verbum amplius inluſtratur a Ciceron. Tuſcul. Q. II, 23. cf. Horat. in arte 110.

92—106. Locum, qui ſequitur, non ob vnam cauſam difficillimum eſſe puto. Primum enim iudicium fertur de praua verſuum mollitie per iuncturam praeſertim effeminatam quaeſita. Qua in re etiamſi aures habere aliquis glorietur quam maxime teretes et adſidua optimorum veterum poëtarum lectione eruditiſſimas, tamen vix tam acute in hoc genere ſentiet, nec tam ſubtiliter iudicabit, quam olim inter Graecos et Romanos forſan de plebe aliquis, vel oratorem audiens vel recitantem poëtam. In lingua enim, vt vocant, emortua, cuius pronunciationis rationem ſaltem non adcurate tenemus, quae aſpera quaeue leuia vocamus, ad noſtram pronunciandi rationem et ad aurium iudicium, inde factum, referre nobis procliue eſt, quod itaque non minus vagum et inconſtans animaduertimus, quam illam rationem, qua niti ſoleat. Deinde, quod negligere ſolent interdum interpretes, Perſius eſt, qui iudicium ſuum proponat, idemque ſtoicus, cui de morum diſciplina disputanti forſan maior fides habenda ſit, quam de verſuum venuſtate et elegantia disſerenti, fierique omnino poteſt, vt illa verſuum mollities, quam tetricus ille et moroſus cenſor effeminatam putat et cinaedis dignam, non tam vehementer vituperanda, ſuoque loco adhibita vel inter virtutes numeranda ſit. Porro ex carminibus, ne titulo et inſcriptione quidem nobis notis, ſinguli verſus teſtimonii loco in partes vocantur, quorum ſenſum vix diuinare, nedum adcurate intelligere poſſumus, ad quem tamen iudicium noſtrum, ex parte quidem vel hoc loco, referatur neceſſe eſt, niſi velimus teſta et luto coruos ſectari. Poſtremo quaſi cumulus difficultatis adcedit etiam Perſii dicendi genus breue et conciſum, troporum interdum duriorum amans, quod per ſe iam, quum vel de rebus tritis loquitur et vulgaribus, negotium interpreti ſatis faceſſit. Nuper de hoc loco disputauit *Meiſterus* profeſſor in Acad. Viadro-Traiectina, cuius rationem in Comment. Societ. philolog. Lipſienſis T. I. P. II. p. 103 ſqq. expoſitam cognoui, ad quam lectores quoque amandare neceſſe habeo, quum ab inſtituto et conſilio meo alienum ſit, omnium, quae ille vir doctiſſimus et copioſe et multo cum acumine protulit, rationem habere. Ceterum cogitandus eſt Perſius

vel ipſe ſibi obiicere, vel aduerſarium obiicientem inducere: Illa, quae diſputata ſunt de tumore noſtrorum poëtarum, de antiquorum verborum ſtudio, de artis oſtentatione in adhibendis figuris in medio iam relinquamus; ſed hoc ſaltem negari non poteſt, iunctura molli adhibita verſus fieri venuſtiores et elegantiores, atque in hoc ſuperiores poëtas ab iis, quos noſtra aetas produxit, facile ſuperari.

92. Equidem ſic verba iungenda puto: *ſed iunctura addita decor eſt et numeris crudis. Iunctura* optima et ſuaui verborum connexione et copulatione continetur: (Quintil. X, 4.) neque a poëtis vtique eſt negligenda. Horat. in arte 47 ſqq. Verum grauioribus neglectis illius nimis curioſa et putida obſeruatione ſummam poëſeos contineri arbitrabantur ſcriptores; nam ex argumenti dignitate, vbertate inuentionis, ex partium conlocatione diligenti et apta, ex ſententiarum grauitate et pondere, ex verborum proprietate carminibus ſuis laudem quaerere non erat poëtarum, qui a Noſtro reprehenduntur. *numeris* verſibus. *crudis* a cibis incoctis et inmaturis frugibus ſumptum. *crudos numeros* eos intelligo, qui non ſatis expoliti ſunt, in quibus omnino ineſt aliquid, quod offendat. Vel huiusmodi verſibus, inquit aduerſarius, decorem conciliari poſſe iunctura.

93. *Claudere ſic verſum didicit* ſc. noſter poëta, qui vulgo probatur. *didicit* pro: ſolet. Meiſterus ſic interpungit: *ſed numeris decor eſt; et iunctura, addita crudis, Claudere ſic verſum didicit.* Ait enim, ſi abſolute legatur *didicit*, duram eſſe ellipſin. Verum hoc, ſed obcurrit non minus dura v. 85, et *crudis* illa ratione abſolute poſitum pro: verſibus non ſatis leuibus et molliter deſinentibus, aeque durum exiſtimo.

93—95. *Berecynthius Attin* cet. Haec verba, vt duo ſequentes verſus, exceptis *Et* et *Sic* in principiis, ex carmine cuiusdam poëtae deſumpta ſunt. *Attin* paſtor Phrygius a Cybele amatus, cuius fabula obſcura eſt et magna narrationis varietatis implicita. Nomen ipſum varie ſcriptura exhibetur. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 235. ed. Reiz. Plura de illo habet Doering. ad Catull. LXIII. cf. Macrob. Sat. I, 21. *Berecynthius*, a Berecyntho Phrygiae monte. v. 94. *Nerea* pro: mare. Valer. Flacc. I, 450. *Delphin.* Quo adludatur, non facile dixeris: alii putant ad notam Arionis fabulam Ovid. Faſt. II, 79 ſqq. (cf.

Brouckh. ad Propert. II, 20, 17.) Meifterus ad delphinum, quem Attin, Phrygius Bacchus, vt putat, produxit, laudatque Ovid. Met. XIII, 597. (fic forfan operarum vitio locus defignatur). Verfum 95 plane non intelligo. Meifterus exiftimat, *Et* et *Sic* ad verfus laudatos a Perfio pertinere, itaque locum diftinguit: *Berecynthius Attin Et qui caeruleum dirimebat Nerea delphin: Sic coftam longo fubduximus Apennino.* Agi putat de itinere maritimo quorumdam ex ordine facerdotum Cybeles feu Gallorum, atque hoc comparari cum itinere Attis. Senfum, ait, effe: Mare fecuimus, vt Attin patronus nofter, vt delphin, quem Sabazius nofter produxit, atque ita longo Apennini dorfo coftam (partem) eripuimus. Etiamfi rationem doctiffimi viri minus probes, ingenio tamen eius et acumini meritam laudem non negabis. Verum hoc cuiquam vix perfuadebit, *coftam* vulgo de quocumque rerum latere dici; Perfius quidem (Sat. VI, 11.) cum delectu hoc verbo vfus eft, audacius paullo Virgilius (Aen. VIII, 463.) *coftas aeni* pofuit: at *coftam fubducere Apennini* pro: partem Apennini praeternauigare, adeo durum mihi videtur et infolens, vt quemquam vmquam hanc dictionem vfurpaffe vix crediderim. Ceterum animaduertendum eft, Noftrum in his verfibus aut verfuum fragmentis exemplum dare voluiffe claufularum mollium. Quintil. inftit. IX, 4. *Eft in eo quoque nonnihil, quod hic* (in exemplis ab eo adlatis) *fingulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus permolle: nec folum vbi quinae fyllabae nectuntur, vt in his, Fortiffima Tyndaridarum: fed etiam vbi quaternae, quum verfus cluditur Apennino, et Armamentis, et Oriona.*

96. 97. Nunc demum, ait, carmina molli numero fluere, (cf. fupra v. 63 fq.) veteresque poëtas in iunctura adhibenda negligentiores fuiffe. Ad rem fupra omnem modum augendam pro veteribus poëtis ponit Virgilium, artificem in verfuum ftructura fummum, cui tamen cenfurae linor non pepercit. Ovid. Rem. A. 367 fq. Virgilium ipfum expreffit per ea verba, quibus Aeneadem ille aufpicatus eft. Hac ratione Virgilius defignatur a pluribus. Ovid. Trift. II, 533 fq. Martial. VIII, 56, 19. Aufon. Epigr. CXXXVII. Sidon. Apollin. carm. II, 4; eadem Homerus Analect. Brunck. T. II. p. 194. — *fpumofum.* De fublimitate hic agi non poteft, quamquam Virgilius ea laude inclaruit, (Iuvenal. XI, 178 fq.), neque de tumore, quem illud

verbum indicare videtur, ſed de ſcabritie, ad quam exprimendam *ſpumoſum* plane ineptum videtur. Si coniecturae locus concederetur, ſic legerem: *Arma virumque hoc non rugoſum et cortice pingui? — Vt ramale vetus de grandi ſubere coctum.* Obcurrit *cortex rugoſus* apud Ovid. Heroid. V, 28. Priori verſu comparat ille ineptus ſuae aetatis verſus cum Virgilianis, quaeritque, annon Virgilii verſus horridiores ſint et aſperiores. Scabritiem, quam illis tribuit, ſimilitudine exprimit ab arbore deſumpta, cuius cortex rugoſus eſt et pinguis i. e. craſſus. Sequenti verſu Noſter iſti inepto quaſi adcinit eadem ſimilitudine vtens et ad augendam ironiae vim ſingula exaggerans. Pro ſimplici *cortice rugoſo et pingui* adſumit *ramale vetus de grandi ſubere.* Suber, φελλὸς, *Korkbaum, Pantoffelbaum,* deſcribitur a Plin. XVI. ſect. 13. et a Theophr. H. Pl. III, 16. vbi v. notas I. Budaei a Stapel. Illa arbor habet praeter interiorem et tenuiorem etiam exteriorem et craſſiorem corticem, qui exterior certis temporibus detrahendus eſt. Quod ni ſit, ſponte dehiſcit exterior cortex iam per ſe ſcabra rimoſaque ſuperficie, et in fragmenta ſe ſeparat, vnde ſuperficies arboris horridior etiam et rugoſior fiat neceſſe eſt. Poſuit igitur Noſter ramum vetuſtum grandis ſuberis, cortice ſtatis temporibus demendo non culti, ſed vetuſtate iam emortui, ſolisque ardoribus ſiccati, hoc enim *coctum* ſignificat, (cf. Virgil. Aen. XI, 554.) atque hac ſimilitudine illam ridet, qua ineptus iſte Ariſtarchus vſus erat, ſimulque totum eius de verſibus Virgilianis iudicium. Meiſterus l. c. varios interpretum ſuper h. l. conatus conlegit, in ordinem digeſſit, ſingulos examinauit et reiecit. Ipſe aliam interpretandi viam ingreſſus eſt, quam multo acumine doctrinaeque elegantia ſibi muniuerat. Argumentis omnibus, quibus ille doctiſſimus ſententiam ſuam confirmare ſtuduit, omiſſis, ſenſum tantum, quem arbitratur his duobus verſibus contineri, adferam: Perſius priori verſu quaerit: nonne tales verſiculi v. 93. 94. 95. leuiter, ſpumae et corticis inſtar, fluunt? vt id magis lepidum reddatur, inrat per Virgilii carmen. Sequenti verſu ipſe ſibi reſpondet: recte, leues ſunt verſus, *vt ramale vetus* cet.

98. Iam poſtulat Noſter, vt riſum effuſiorem lectoribus moueat, exemplum iſtiusmodi verſuum, qui inepto aduerſario probentur. *Quidnam igitur tenerum.* reſpicit hoc iuncturam eaque omnia, quibus verſus teneri et mol-

les redduntur. *laxa ceruice.* Hoc intelligo de recitante, qui capitis nutatione et motu concinnitatem et numerum verſuum proſequitur, id quod inprobat Cicero in Orat. 18. et Senec. Epiſt. 114.

99—102. *inplerunt.* Nominatiuus omiſſus eſt. *Mimalloneis bombis.* μιμάλλονες, βάκχαι, βοηδρόμοι. Heſych. Schol. Lycophr. 1236. et 1464. Stat. Thebaid. IV, 659ſqq. vbi v. Barth. De iſtis mulieribus, Bacchi currum praecedentibus, parum notum eſt. *Bombus* proprie ſonus, quem apes edere dicuntur examen nouum emiſſurae; deinde ſonus cornuum. Catull. LXIII, 264. *inplere cornua bombis* pro: inflare cornua. v. 101. *Baſſaris* i. q. baccha a *Baſſareus* cognom. Bacchi. *Maenas*, a μαίνεσθαι. *lyncem*, curru Bacchi iunctum. *corymbis*, hederae racemulis fructu croceo ſeu baccis ornatis, habenarum loco. v. 102. *Euion*, εὔϊον, cogn. Bacchi. Euripid. Bacch. 141. ibi Intpp. *reparabilis* h. l. actiue, pro: ſonos iterans. cf. Intpp. Calpurn. ecl. V, 20. Non quaerendum ſolum, quid in his verſibus omnino reprehendendum ſit, ſed quid Perſius reprehenſione dignum cenſuerit. Quidam exiſtimant, verſus molles factos eſſe in primis eo, quod primus et tertius, ſecundus et quartus verſus in ſyllabas eiusdem ſoni deſinant, et quod in primo, ſecundo et tertio verſu eo loco, vbi cum verbo etiam pes terminatur, ſyllaba inueniatur eiusdem ſonus cum poſtrema verſus ſyllaba. Verum in hoc vmquam mollitiem aut elegantiam poſuiſſe veteres, aliunde non conſtat, poteſtque fieri, vt id, quod ſemper vitioſum habitum eſt, caſu aliquo in illos verſus inrepſerit, vt in optimis et Graecorum et Romanorum carminibus haud raro deprehendimus, atque longe aliud ſit, propter quod Noſter illos verſus excitauerit. Fuſius de ſtructura horum verſuum egit Iacobus Bononienſis Theſaur. critic. T. I. p. 667. ed. Grut. Ceterum plura debent eſſe in his verſibus, ſiue Neronis ſint, vt vetus interpres vult, cuius auctoritas tamen nullo modo ex Dion. Caſſ. p. 999. ed. Reim. confirmari poteſt, ſiue alius, quisquis ille fuerit, quae Perſio cenſuram mereri viſa ſunt. Certe tumorem vnusquisque in illis adnoſcet.

103. *Haec fierent* i. e. huiusmodi verſus ſcriberentur. Verba Perſii cum grauitate tandem poëtarum vanitatem reprehendentis. *teſticuli paterni*, pro: *ſanguinis paterni.* Senſus: ſi adhuc vlla in re, in ſentiendo et agendo, patrum mores exprimere vellemus. *viueret* exquiſite

pro: ita nobis inesset, vt ad sensus nostros et actiones pertineret.

104. 105. *summa delumbe* cet. Quae sequuntur Casaubonus ita interpretatus est: *Delumbe hoc*, i. e. delicatuli huius (Neronis) poëris; *natat summa saliua in labris*, i. e. nullum habet solidae eruditionis fundamentum, sed in extremis labris, ex superficiaria doctrina quadam nascitur temere et sine arte. Laudat tum. Quintil. X, 3. vbi ex verbis: *verba in labris nascentia* interpretandi rationem sumsisse videtur. Porro, *in vdo est*, Casaubonus explicat: languida et mollia sunt carmina, vt coria et multa alia aquae immersa et madefacta robur suum et τόνον priorem amittunt. Quae interpretatio, nisi auctoritate doctissimi illius viri sustentaretur, nemini, vt arbitror, satis facere potuisset. Iam meam qualemcumque opinionem proponam. *delumbe* est eneruatum, cui mascula vis deest, molle, insipidum, et quidem *summa saliua*, quod auget vim *insipidi:* nam quum aliquid gustu explorare volumus, saliua super linguam multa sponte colligitur, qua dissoluitur id, quod, quomodo sapiat, scire volumus. V. 105. videtur ex interpretamento τοῦ *summa saliua* natus esse. Hoc forsan, nescio quis, explicare voluit per: *natat in labris*, idque porro per: *ieiunum est*, vnde, *in vdo est*, postea ortum, quibus postremo ab alio quodam ad versum explendum satis inscite *Maenas et Attin* additum est. Olim leui mutatione locum sic legi: *Summa delumbe saliua Hoc natat in labris ieiuno; et Maenas et Attin Nec pluteum caedit, nec demorsos sapit vngues;* hoc sensu: hoc adeo insipidum est et nauseam mouet, vt vel esurienti intra labra haereat, atque in saliua, quam nausea multam conligere solet, quasi natare videatur.

106. *Nec pluteum caedit*, cf. Horat. Sat. II, 3, 7 sq. Habuere antiqui ad parietes et grabbatorum pluteos ceratas tabulas, in quas continuo, atque animo subiicerentur, repentinas referrent commentationes, ne e memoria elaberentur. *Pluteus* erat tabula erecta ad vnum latus lecti cubicularis, nam ad alterum sponda nuda erat. Gonsal. comm. ad Petron. 115. Martial. III, 91. *Caedere* proprie dici potest de poëtis, quorum meditatio parum procedit, et qui eam ob caussam omnem suam indignationem in pluteum effundunt; h. l. translatum ad poëma, in quo elaborando parum sudatum est. *demorsos vngues.* Vnguium corrosio solliciti animi et quem sui ipsius poeni-

tet, fignum eft. Horat. Epod. V, 47 fq. cf. infra Sat. V, 162 fq. Senfus: nec fapit multum laborem et ftudium. Quintil. X, 3. Noftrum laudat. cf. Horat. Sat. I, 10, 70 fq. quem locum Nofter imitatus eft.

117—134. Equidem femper ftatui atque etiam nunc me in eadem opinione effe confiteor, primam hanc Perfii fatiram ex duabus diuerfi argumenti fatiris cafu quodam effe conflatam, in quarum vna neceffitatem fatiras fcribendi expofuerit, in altera fcribendi et recitandi libidinem prauamque hominum de carminum virtutibus iudicium acriter perftrinxerit, neque pauca ex vtraque intercidiffe. Ad priorem mihi pertinuiffe videntur v. 1-12, et 107. vsque ad finem, ad pofteriorem reliqui. Atque in iis verfibus, quos ad alteram fatiram pertinuiffe diximus, non vno in loco videmus transitus adeo duros et abruptos, rerumque expofitionem adeo mancam ac debilem, vt Perfii manibus iniuriam facere paene videamur, fi illa fic, vt nunc, circumferuntur, ab eo profecta effe arbitramur, praefertim quum ex fecunda, quinta et fexta fatira perfpicuum fit, eum non folere fingula tam leuiter adtingere, eaque tantum rerum lineamenta ducere, ex quibus, quales fint, nemini innotefcere poffit, fed potius iis interdum iufto diutius inhaerere, nec minutiffimas quidem partes negligere, vt omnes facere folent, qui vbertate ingenii deftituuntur. Haec fane funt, quae fufpicionem hiatuum praebeant neceffe eft, qui hiatus poftea, interdum non fatis feliciter, confuti rugas paffim et plicas reliquerunt, quibus nunc quidem obfendimur. Ceterum nexus eorum, quae nunc fequuntur, cum anteced. tolerabili ratione fic poteft cogitari: Aduerfarius quum videat, difputando nihil profici, periculi mentionem facit, quod Perfio immineat, nifi fatiras fcribendi confilium deponat. Pergit itaque: fint ifta vel maxime, vt tu dicis, tamen folus contra ibis, et mordacitate tua nobilium turbam inritabis?

107. *radere.* pro: obfendere. Quintil. Inftit. III, 1. *quorum* (fc. quae difcenda funt) *ne ieiuna atque arida traditio auerteret animos, et aures praefertim tam delicatas raderet, verebamur.* *Mordax* de eo dicitur, quod animum vehementer pungit; *verum mordax* eft molefium, iniucundum. Indoles et natura fatirae Perfianae hoc poteft indicari.

108. *Auriculas teneras.* Diminutiui vſus h. l. valde adcommodatus eſt; ſic etiam Horat. Sat. II, 5, 32. *teneras* i. e. velificationibus adſuetas, undique veri inpatientes. *maiorum*, procerum, principum.

109. *Limina frigeſcant.* Horat. Sat. II, 1, 60 ſqq. *Liminibus* apud poëtas epitheta tribuuntur ab hominibus plerumque ducta, qui domum inhabitant. Ovid. Met. XIV, 70, ſq. Amor. I, 6, 67 ſq. Propert. I, 16, 17; II, 16, 23. Sed h. l. *frigeſcant* proprie ad limen ſpectat. Frigere enim dicunter res, quae non tractantur, vt de *ſtudiis* notum eſt. Limina igitur, quae adire prohibemur, *frigere nobis* dici poſſunt. De clientibus aut hominibus omnino, quos fortuna non admodum in deliciis habet, hic locus intelligendus eſt, qui diluculo iam ad patronos ſalutandos, vt ſportulam adcipiant, aut ad coenam inuitentur, properant, in quorum numero Perſii et Iuvenalis tempore vel tribuni et praetores erant. Iuvenal. I, 101; V, 77 ſq. Quis poterat ibi ferre veri amantem et propterea odioſum et moleſtum? Atque hoc quoque ſatiricae rationi adcommodatum eſt, quod rei per ſe leuiſſimae periculo Perſium territare ſtudet aduerſarius, quae res tamen maxima vulgo habebatur. *ſonat hic de nare canina*, pro: naris canina ibi exprimit.

110. *Litera.* videlicet R, quam literam canis hirriens exprimit. Senſus: hic, in liminibus iacet canis hirriens, qui te a foribus diuitum, quando eos ſalutatum is, abiget, inuiſum propter ſatiras. Canes catenarii in veſtibulo aedium alebantur, vt latratu fores aut indicarent aut abigerent. Vt autem, ſi quis introiret, illum caueret, parieti inſcriptum aut inſculptum erat: *Caue canem.* Ovid. Triſt. II, 459 ſq. Petron. 27. et 77. *Per me equidem* cet. Similat Noſter irridens, ſe eius, quocum res ſibi eſſe fingit, monitu a ſcribenda ſatira eſſe deterritum. *protenus* non h. l. ſtatim, ſed noſtrum: *fortan*, *für die Zukunft. alba*, praeclara. v. Ruperti ad Sil. Ital. XV, 53.

111. *Nil moror* ſc. ea omnia eſſe *alba;* itaque h. l. pro: non repugno. *bene mirae*, per ironiam.

112. *Hoc iuuat?* Horat. Sat. I, 1, 78. Ceterum *iuuat* pro: delectat. Senſus: iamne tibi placeo? Haud ſcio an melius ſit, ſignum interrogandi delere. *oletum*, locus, vbi aluus exoneratur.

113. *Pinge duos angues*, ad indicandum ſcilicet, locum ſacrum eſſe, ne quis eum vel mingendo vel aluum ex-

onerando profanet. Ceterum cur *duos angues?* De hoc ſigno nihil mihi aliunde innotuit, alienumque videtur, quod Caſaubonus ex Ariſtoph. Pluto 733. in partes vocat. Aptiora forſan ſunt, quae Heynius notauit ad Virgil. Aen. V, 84. Seruius ad hunc locum: *Nullus enim ſine genio locus eſt, qui per anguem plerumque oſtenditur.* Sed idem Seruius Perſium, quem excitat, ſolum ante oculos habuiſſe videtur. *ſacer eſt locus.* cf. Calpurn. Sicul. eclog. II, 55.

114. *Meiite. Meiere* extremum ſaepe contumeliae ſignum, qua locus aliquis adſici poterat. Iuvenal. I, 131. Hoc ne quis faceret in tumulis, cippi titulus deprecabatur, adiecta ſaepe inprecatione mala. Anthol. lat. Burm. T. II. p. 145. Animaduertendum ſane eſt, quam acerrimo ſale et ſumma acrimonia ſimplex ſenſus: a cenſura morum prauorum, vt a re ſacra, abſtinebo, expreſſus ſit. *diſcedo.* Quaſi ſimilat ſe abire. *Secuit* cet. Statim reuertens, conſilio quaſi mutato, Noſter rurſus incipit: Sed ſi idem aliis licuerit, cur mihi minus liceat? *Secare* a flagellis hoc ad ſatiram Lucilii translatum eſt propter vim et vehementiam, quae in ea regnat. Cf. Horat. Epod. V, 4, 11. Sat. I, 10, 14 ſq. Iuvenal. I, 165 ſq.

115. *Te Lupe, te Muti. Lupus* et *Mutius* propter vitae turpitudinem infames Romanorum proceres, in quos flagello Lucilius ſaepe inſonuit. *genuinum fregit,* fortius quam *dentem inlidere*, quod habet Horat. Sat. II, 1, 77; firmiſſimum dentem fregit, i. e. omni mordacitate et acerbitate in iſtos vſus eſt.

116. *vafer*, callidus, ſollers; artem Horatii id deſignat, qua iocando et quaſi non data opera in ſatiris ſuis pungit. *ridenti amico* Particip. pro ſubſt. poſitum; adiect. pro ſubſt. habet Virgil. Georg. III, 124. *ridenti amico* pro: riſu venuſto, iucundo. Hominum ſtultitiam riſui exponit Horatius cum vrbanitate ſemper iocando; hoc bene Perſius expreſſit per: *ridenti amico tangit vitium.*

117. Illud *tangit* quoque cum delectu, leuiſſimamque rationem exprimit, qua vitia carpi poſſunt. *admiſſus*, tamquam ἀοιδός, qui coram canat; ſimpliciter pro: lectus. Caſaubonus iungit: *admiſſus circum praecordia*, ſecundum Graecam dicendi rationem ἐν φρεσὶ κατατίθεσθαι. Minus bene, vt puto. *Circum praecordia ludere.* idem eſt, quod riſum mouere, quo diaphragma praecipue concutitur, iucundo carminum genere.

118. *Callidus excusso populum suspendere naso. Callidus suspendere* Graece. *Suspendere aliquem* nonnumquam est, confundere aliquem, facere, vt aliquis nesciat, quid faciat, quidue dicat. Hoc maxime fieri solet, quum aliquis facete dicto ab altero pungitur, aliisque risum praebet, aut quum fastidiose ab aliquo excipitur, seseque contemptum et despectum sentit. Illud hic locum habet, quum adiiciatur *excusso naso* i. e. risu, quo nasus excutitur; hoc apud Horat. Sat. I, 6. 5. quum additum sit *adunco naso*, quod sannam designat et contemptum. Quintil. Instit. XI, 3. *Naribus labrisque non fere quidquam decenter ostendimus, tametsi derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Tolerabilior saltem est haec explicatio, quam quae in lexicis vulgaribus exhibetur, etiamsi viris doctis forsan non sit satis factura.

119. *Men mutire nefas? Mutire* cum delectu, ita loqui, vt nemo possit intelligere, quum id aperte facere prohibearis. *cum scrobe* pertinet ad fabulam de Midae tonsore, (Ovid. Met. XI, 90 sqq.) vt sequens

120. *Heic tamen infodiam* i. e. literis tamen mandabo, quod aperte dicere mihi non licet. *vidi, vidi.* geminatio verbi pertinet ad cupiditatem rei euulgandae, quam aegre animo contineas.

121. *Auriculas asini Mida rex habet.* Male hoc ad Neronem trahitur. Manet Persius in similitudine, qua remota dicere voluit: omnia ea quae aperte dicere mihi non licet; pro hoc id posuit, quod Midae tonsor dicere prohibitus fuerat. Si fabula vera est, quam auctor vitae Persii narrat, potuit omnino Cornutus hunc versum mutare (satis inepte ita; *Auriculas asini quis non habet*), non quia hoc versu Nero tangeretur, sed quia in se dictum hunc versum Nero suspicari potuisset. Verum haec mera grammaticorum commenta esse arbitror. *hoc ego opertum* i. e. meum libellum, in quo illa descripsi.

122. *Hoc ridere meum.* Designatur per hoc natura et indoles libelli, pro: in quo stultorum mores risi. Non satis adcurate de genere satirae, quo vsus est. *tam nil,* vel ex vulgi opinione, (cf. v. 2.) vel nemini nocens risus, quem animi causa exercui nulla laedendi cupiditate.

123. *Iliade* sc. Acci aut alius cuiusquam inepti poetae, quae in pretio habebatur. Sensus: Meas nugas pluris existimo, quam insulsa opera poëtarum nostrae aetatis.

123 — 134. Iam, quos lectores ſibi optet, indicat. Omnes veri amantes ad lectionem inuitat, omnes contra, quibus bonae artes contemptui ſunt, omnes procaces et ſuperbos remotos eſſe vult.

123. *Audaci quicunque adflate Cratino.* Tu quisquis ſis, qui *adflatus* es, i. e. in quem ingenium Cratini quaſi tranſiit, vt mores prauos hominumque ſtultitiam carpendi ſtudio ducaris, quod in vetere Graecorum comoedia praecipue regnabat. *audaci.* audax enim erat in caſtigandis hominibus.

124. *Iratum Eupolidem.* Epitheton *iratus* non videtur pertinere ad indolem Eupolidis, neque ad ſcribendi genus, quo vſus eſt; etenim remiſſius Cratino et Ariſtophane fuiſſe dicitur. Verum haec non ſunt ad viuum reſecanda, praeſertim quum ſint, qui de Eupolide aliter ſtatuant. *praegrandi cum ſene.* Omnes interpretes Ariſtophanem intelligunt, et ſane etiam ab Horatio (Sat. I, 4. princ.) et a Quintiliano (X, 1.) cum illis duumuiris copulatur. Sed cur Perſius eum *praegrandem ſenem* vocat? Hoc neque ad tempus, quo vixit Ariſtophanes, poteſt pertinere, (adiungitur enim vetuſtioribus ipſo ſcriptoribus) neque ad aetatem eius; etenim aetate minorem eum, quam Cratinum, obiiſſe probabile eſt, quia a Luciano (Macrob. T. III. p. 227. ed. Reiz.) in longaeuis non recenſetur, qui Cratini mentionem facit. Neque ea ratio, quam Caſaubonus proponit, locum poteſt habere; dicit eum ob monendi et increpandi partes hoc nomen obtinuiſſe; quum lepidum, ingenioſum, dicacem eum potius dixeris, quam, quod ſenectutis proprium eſt, moroſum et ſeuerum in dicendo. Forſan *praegrandis* dignitatem ſpectat Ariſtophanis, et *ſenex* vocatur propter tempus, quo vixit, remotum a Perſii aetate. *palles*, ſtudioſe legis. Iuvenal. VII, 97. Saepe *pallor* pro ſtudio acri ponitur.

125. *haec* ſc. quae ego ſcripſi. *Decoquere* eſt minuere, detrahere, inde limare, caſtigare. *decoctius* igitur pro: diligentius elaboratum.

126. *Inde.* Caſaubonus explicat: ex eorum numero, qui aures purgatas habent veteris Graecorum comoediae lectione. Melius, vt mihi quidem videtur, *inde* cum *vaporata aure* coniunxeris. Lector mihi *ferveat* i. e. vel frequens mihi contingat, vel aſſidue et ſtudioſe me legat (prius magis placet) *aure inde vaporata* i. e. aure adcenſa

vel adcensus veteris comoediae scriptoribus eorumque carpendi vitia studio.

127. *Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere gestit.* Eos lectores uolo, qui nomine Romano superbientes omne Graecorum nomen, eorum cultum, elegantiam artesque contemnunt petulanterque se gerunt. *Crepidae* soleae crassiores, quibus Graeci pedum plantas muniebant. Suet. Tib. 13. Balduin. de calc. 14. Erant Romae, qui luxu omnis generis diffluerent adeo, vt, priscis moribus in cultu ac victu plane desertis, externos induerent; erant contra, qui priscam grauitatem et seueritatem in externo corporis cultu prae se ferrent, omniaque, quae a peregrinis Romam aduecta erant, contemnerent. Illi Graecos doctores, quibus disciplinam et institutionem liberorum committerent, domi habebant, magnique faciebant, his omnes Graeci adeo ludibrio et contemptui erant, vt vbique illis inluderent. cf. Lucian. de mercede conduct. T. I. ed. Reiz.

128. *Sordidus* ad nimiam cultus negligentiam spectat. *et lusco qui possit dicere, lusce.* Hoc exemplo expressit Noster petulantiam et superbiam istorum hominum; vt

129. fastum et adrogantiam inanem. *Sese aliquem credens.* In *aliquem* latet emphasis. Quantiuis pretii virum se existimans. *Italo honore.* Vniuersa Italia ius ciuitatis quidem diu desideratum armisque petitum sensim paullatimque obtinuerat, verum municipiorum et coloniarum differentia, ius porro Latii atque Italicum remansit. Posuit Noster quemdam non iure Quiritium, sed Italico, magistratu non Romae gesto, sed *Areti* Hetruriae oppido, inflatum; stultitia enim, quae cum omni fastu coniuncta est, rei, qua quis superbit, inanitate et exignitate augetur. *supinus*, ὑψαύχην, animi vitium corporis habitu declarat.

130. *Hemina* est dimidia pars sextarii. *iniquas*, iusto minores. Iuvenal. X, 99 sq. *Aedilibus* etiam in municipiis cura vrbis erat mandata, ideoque et rerum venalium.

131. *Abacus* erat tabella, puluere seu arena sparsa, in qua radio numeri scribebantur. Per *numeros* in *abaco* arithmetica, et per *metas in puluere secto* geometria intelligitur: nam figuras mathematicas in puluere tunc depingi râdio solere notum est. Inde vocat Cicero (Tusc. Qu. V, 23.) Archimedem: *homunculum a puluere et radio.*

Duae autem hae disciplinae pro omnibus artibus liberalibus positae sunt.

132. *Scit risisse*, pro: solet seu potest ridere. *vafer* i. e. facetum et lepidum se putans. *multum gaudere paratus* pro: nulla vberiori voluptate adfici, nullo iucundiore spectaculo frui potest, quam quum videt cet.

133. *petulans nonaria*, prostibulum, a hora nona, qua patebat aditus ad lupanaria. *barbam vellat*, spectat ad horum philosophorum ἀπάθειαν. qua omnes contumelias et iniurias sibi inlatas aequo animo perferebant. Horat. Sat. I, 3. 133 sqq. Senec. de ira III, 38.

134. *edictum* i. e. fori negotia. *Calirrhoën* nomen scorti pro: scorto quocunque. Sensus: hi mane fori negotia curent, post prandium cum scortis rem habeant. Ceterum quomodo Romani tunc temporis diem consumerent, disces ex Iuvenal. I, 127 sqq. Martial. IV, 8.

COMMENTARIVS

IN SATIRAM II.

1. *Macrine.* Quis fuerit *Macrinus*, ignoramus; scholiastes *Plotium Macrinum* vocat, eruditum hominem et paterno adfectu Persium diligentem. *Hunc diem numera meliore lapillo* Sensus: dies natalis tibi sit faustus. Hoc expressit ea ratione, qua dies faustus quisque et ater apud quosdam barbaros notabatur, coniectis nimirum in arcam lapillis et candidis et nigris. Plin. Epist. VI, 11. Plin. H. N. VII. Cap. 40. Catull. LXVIII, 148. Martial. IX, 53. 4 sq. Felices dies etiam creta apud Romanos signabantur. Horat. Od. I. 36. 10. *meliore*, albo.

2. Nihil amplius est, quam diei natalis descriptio. *candidus* pertinet ad diei felicitatem. Ovid. Trist. V, 5. 13 sq. *tibi*, pro: vitae tuae parti, quam vixisti. Quoque enim die natali annorum nostrae aetatis numerus vnitate augetur. *labentes* epithet. orn. de tempore fugiente, fugam continuam declarans ac celerem, vt aqua in riuo leniter fluente. Horat. Od. II, 14. 2. Ovid. Met. XV, 174 sqq.

3. *Funde merum genio.* Genii religio in celebranda die natali praecipua erat. Tibull. I, 7. 49 sqq. ibique not.

et obff. Heynii, et Iani ad Horat. Od. III, 17. 14 fq. Eadem die vota nuncupabantur pro incolumitate et felicitate reliquae vitae. Prop. III, 8. 12. *non tu prece pofcis emaci.* Hoc loco occafionem adripit, de votorum inprobitate et facrificiorum fuperftitione fuae aetatis conquerendi. *pofcis* i. e. ita petis, quafi tibi pro meritis aliquid iure debeatur. *prece emaci* i. e. prece, cui facrificia fumptuofa adiuncta funt, quibus Deorum beneuolentiam et liberalitatem quafi *emere* ftudebant, eosque obligatione obftringere, vt fe omnis generis felicitate adficerent. cf. infra v. 30.

4. *Quae nifi feductis nequeas committere diuis.* Homines, quando cum iis aliquid communicare volumus, quod palam fieri nolumus, *feducimus*, feu ducimus in locum fecretum, a turba remotum. v. Heyn. ad Tibull. II, 1. 84. Hoc bene translatum eft ad Deos, quibus vota fecreta fiunt, cumque delectu pofitum eft *committere.* De precibus praeclare Iuvenal. X, 346 fqq. et Senec. Epift. 10. ex Athenodoro: *Tunc fcito, te effe omnibus cupiditatibus folutum, quum eo perueneris, vt nihil Deum roges, nifi quod rogare poffis palam. Nunc enim quanta dementia eft hominum? turpiffima vota Diis infufurrant; fi quis admouerit aurem, conticefcent, et quod fcire hominem nolunt, Deo narrant.*

5 — 7. Non quilibet iufta et pia Deos rogat, non quilibet id poteft facere.

5. *bona*, vt noftrates pro: magna. Horat. Sat. I, 1. 61. *tacita libauit acerra. libauit*, ἀορίστως, pro: fumit thus ex *acerra*, arcula thuraria quadrata, ac de aere plerumque eleganter facta, vnde thus promebatur, et in ignem iniiciebatur, itaque pro: facrificat, precatur. De *acerra* v. Iani ad Horat. Od. III, 8. 2 fq. Ovid. ex Ponto IV, 8. 39 fq. *Nec quae de parua Dis pauper libat acerra, Thura minus, grandi quam data lance, valent. tacita* pro: tacite, votis fubmiffa voce nuncupatis, ne iniquitas eorum et foeditas aliis hominibus innotefcat.

6. *promptum*, expeditum, facile. *humilesque fufurros* i. e. preffos fufurros. *Humilis vox* eadem ratione fed fenfu contrario dici poteft, qua *alta vox* dicitur.

7. *Tollere de templis* i. e. non adhibere amplius in templis vota facientes. Iuvenal. VI, 538. *et aperto viuere voto* pro: vota aperta facere, aut potius, ita viuere, tam pura mente effe, vt non fit, quod timeat, ne alii vota fua audiant. Senec. Epift. 43. *Riem dicam, ex qua mores*

aestimes nostros, vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere. Ianitores conscientia nostra, non superbia obposuit. Nam non cuiusuis est, ita Deos precari, vt ab omnibus, qui circumstent, audiatur, quia nibil in votis insit, cuius eum pudere oporteat, sed boni tantum hominis est et honesti. Martial. I, 40. 5 sq. Exemplum tacitarum precum exstat in Sophocl. Electr, 638 sqq.

8. *Mens bona* i. q. mens sana. Iuvenal. X, 356 sq. Petron. 3. *fama*, i. e. vt homines bene de ipso existiment. *fides*, vt fidem ipsi habeant. Erat sane tunc temporis, cur *fides* a Diis peteretur. v. Iuvenal. III, 143 sq. *hospes*, quicumque sacrificanti seu precanti adest.

9. *Illa sibi introrsum immurmurat.* De toto h. l. cf. Iuvenal. X, 23 sqq. *sibi* respicit prius: *vt audiat hospes*, eique contrarium est. Dicere vult Noster: haec ita murmurat, vt ipse solus intelligat, illa ita exclamat, vt omnes audiant. *introrsum*, nam *sibi* id facit. In vulgari sermone etiam nostrates dicunt: *in sich hinein.* Hoc *introrsum* videtur explicari per illud, quod sequitur: *et sub lingua*, i. e. ita, vt illud murmur sub lingua maneat, nec foras exeat aliisque prodatur. cf. Virg. Aen. X, 464 sq. Eadem ratione videtur Noster *inmurmurat* pro: murmurat, posuisse.

10. *Ebullit.* Antique *ebullim* pro: ebullierim, *ebullit* pro: ebullierit. *Ebullierit* sc. animam. *Ebullire animum* seu *spiritum* frequenter vsurpatur pro: mori, (v. interpp. ad Petron. 42.) et tractum forsan a spuma, quae animadvertitur in labris morientium, sed absolute, vt h. l. positum, me legere non memini. Mortem patrui exoptat, vel quod ea tutore moroso ac difficili liberetur, dissolutiusque luxuriae indulgere possit, vel quod res familiaris a patruo relicta ad se venire debeat. Vtrumque potest locum habere. Adiecto: *praeclarum funus!* quasi bonum aliquod adprecantis animum similat. O si patruus moriatur, vt in pompa funebri magnificentissima meam erga illum pietatem declarare possim! Sciendum enim est, quo amplior esset res relicta, eo speciosiorem pompam funebrem ab herede duci solere; et hoc erat, quod stolidi senes omnibus votis cuperent, et in quo exspectando auaritiae et sordium infamiam, dum viuerent, facile sustinerent. Hoc respiciens iste nebulo illo adiecto bene precantis speciem mentitur.

11. *Sub rastro crepat argenti mihi seria.* i. e. in agro colendo occupatus, ipse tenuis et pauper, thesauro in-

vento ditescam. Iuvenal. l. c. *dextro Hercule.* Torrentius ad Horat. Sat. II, 6. 12 sq. ait, Herculem thesaurorum abditorum praesidem esse. Aliunde haec res nota non est.

12. 13. 14. *pupillumue vtinam — expungam.* *Expungere* proprie de iis dici, qui literas in tabulis ceratis delent, disputat Havercamp. ad Tertullian. apologet. 2. Scholiastes dicit, tractum hoc esse a militibus, qui expuncti dicerentur, quando missionem adcepissent. cf. Plaut. Curcul. IV, 4. 24. h. l. est pro: delere, e medio tollere. Votum hoc est tutoris legitimi, qui pupilli erat proximus agnatus, ad quem itaque, pupillo mortuo, hereditas peruenire debebat; hoc indicant verba: *quem proxumus heres inpello.* In XII tabulis nempe legitur: *si pater familias intestato moritur, cui inpubes suus heres escit, agnatus proximus tutelam nancitor.* Huius tutelae ratio continebatur in spe subcessionis, vt, qui commodum haberet subcessionis, idem onus tutelae susciperet. Maior itaque fit voti inpietas, quum sit in pupillum conceptum, qui illius inpurissimi fidei et tutelae erat commissus. Ad quod tamen votum faciendum tutor facile cupiditate et auaritia poterat perduci, praesertim quum nemo facilius, quam ipse, huius voti posset compos fieri, modo ita id fieret, vt leges et iudicia cauerentur. Hanc igitur expungendi seu tollendi pupilli obportunitatem a Diis tutor iste precari videtur. Adcommodate h. l. *inpello* pro: sequor; studium enim simul submouendi antecedentem inuoluit. *Namque est scabiosus.* Adiecta causa, tamquam ab animo beneuolo votum hoc proficiscatur; corpore enim morbido vtitur et vitam viuit insuauem, qua libenter ipse mortem commutabit. Omnem rem corruptam Iuvenalis quoque *scabiosam* vocat. *Acri bile tumet,* δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχει. De omni morbo hoc est intelligendum, qui nimia bilis abundantia solet excitari. Plato in Timaeo T. IX. p. 420. ed. Bipont. *tumet* abundantiam bilis ipsam indicat. Horat. Od. I, 13. 4 sq.

14. *Nerio iam tertia ducitur vxor.* Auarus iste non aperte vota sua exprimit, alterum beatum praedicando, qui tertiam iam vxorem efferendam curat, quartam igitur cum dote exspectare possit. Ceterum auaritiae votum, per inuidentiae significationem expressum, vtrumque vitium, vt solet esse, coniunctum egregie declarat. cf. Martial. X, 43.

15. 16. *Haec* sc. tam nefanda, *sancte vt poscas*, vt vota sceleratissima Diis probentur tamquam pura mente

facta; (quis non adnoſcit grauitatem et vim, qua haec enunciata ſunt!) *Tiberino in gurgite* cet. caerimonias et ritus religioſiſſime obſernas. Reprehendit nimirum Noſter eos, qui caſtimoniam, qua deberent ad Deos adcedere, in corpore tantum ſitam eſſe putarent, pietatem vero et integritatem mentis, vt votorum ipſorum natura ſatis abunde indicaret, turpiter negligerent. Cic. de legg. II, 10. Quomodo preces et vota hominum a Iove exaudiantur, lepide commentus eſt Lucianus Icaromenipp. T. II. p. 781 ſq. ed. Reiz. vbi multa quoque vota inpie et ſtulte facta proferuntur. *Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque. Gurgite* pro: flumine. cf. Iuvenal. VI, 523. Priusquam ad Deos adcederent, aut ſacra Diis facerent, corpus, aut manus tantum, vel aqua marina vel fluuiali abluere mos erat ab vltima iam antiquitate, vt ex Homero conſtat, obſeruatus; quo admonerentur homines, vt corpus omni ſqualore, ſic etiam animum a vitiorum contagio purum eſſe debere. Ovid. Faſt. IV, 313 ſqq. Virgil. Aen. II, 819. *terque.* Numerus ternus in his rebus vſitatiſſimus. Tibull. I, 11. 34. Virgil. Aen. VI, 229. Petron. 131.

16. *et noctem flumine purgas. Noctem* poſuit pro iis omnibus, quae noctu adcidere hominemque commaculare poſſe credebantur. Ariſtoph. Ran. 1376 ſq. Plut. 656 ſq. Cic. pro Coelio 14. Ovid. Amor. III, 7. 43 ſq. Virgil. Aen. VIII, 69 ſq. Tibull. II, 1. 9 ſqq. Petron. 104.

17—23. His, quae ſequuntur, poëta docet, inpia hominum vota Diis adeo ingrata eſſe debere, vt iis auditis Iupiter, vel inpuriſſimo quoque mortalium iudice, indignationem vehementiſſimam non ſit cohibiturus. 17. *Heus.* Apoſtrophe eſt ad illum, quem paullo ante inpura et ſordida vota Diis facientem Noſter induxerat.

18. *eſtne* ſc. Iupiter tibi tanti, vt meliorem eum exiſtimes cet. hoc enim ſignificant illa: *vt praeponere cures.* Huc ſpectat ſuperius: *minimum eſt, quod ſcire laboro* ſeu vehementer cupio, quia cuiuis promptum erit reſpondere, Iovem omnibus mortalibus eſſe longe potiorem.

19. *Hunc*, Iovem. Adpellatus ille, ignarus, quo Perſius tendat, ſcire cupit, quid ſibi velit haec interrogatio; continuo interpellat Perſium ex eo quaerens: *cuinam?* ſc. proponam Iovem; et Noſter, quaſi circumſpiciens et cogitabundus, quemnam dicat, repetit illud: *cuinam?* ſed ſtatim, tamquam nolit amplius haeſitando aduerſarium morari, aliquem veluti de turba temere nominans, quaerit:

vis Staio? et quum paullulum ille admirans Persium in istum incidisse, in respondendo haesit et vrget illum Persius quaerendo: *an scilicet haeres* sc. in iudicando, pro: an adhuc incertus es?

20. *Quis potior iudex, puerisque quis aptior orbis* sc. sit, vtrum Iupiter an *Staius*. Acerrimum flagelli satirici ictum in *Staium* quendam intendit, homuncionem nobis ignotum, conruptelae autem et inprobitatis infamia tunc forsan nobilissimum. Ex historia famosissimi iudicii Iuniani (Cic. Cluent. 24. Brut. 68. Verr. II, 32.) mutuatum esse Persium *Staii* nomen indicare videtur scholiastes, cuius verba h. l. conrupta et mutilata sunt, et Casaubonus eum secutus est. Verum ille iudex apud Ciceronem est C. *Stalenus*, aut *Staienus*, vt alii legunt, neque Persius solet longinqua petere et ea negligere, quae ante pedes sunt. Ceterum ridet Noster hac interrogatione dubitationem aduersarii, quum *Staius* omnium iudicum conruptissimus et puerorum orborum pestis esset, eiusque infamia, quum ipse Iovi componatur, fit illustrior.

21. *quo tu Iovis aurem inpellere tentas* i. e. vota, quae Iovi facere audes. *Inpellere* enim de ventis dicitur, deinde de sono, qui aures quasi ferit. Virgil. Aen. XII, 618 sq.

22. *proh Iuppiter.* cf. Horat. Sat. I, 2, 17 sq. exclamatio a sensu indignationis acerrimo orta.

23. *at sese non clamet* cet. Nonne Iupiter ipse quoque indignatione commotus exclamabit, se ipse adpellans, quum alium adpellare nequeat, quumque, vel te iudice, Staio sit potior?

24—29. Tune putas, Iovem tibi ignoscere, quum non statim ab eo puniaris? Hanc sententiam alii aliter extulerunt. Virgil. Aen. IV, 208 sq. Claudian. Epist. ad Hadrian. 38 sq. Senec. Hippol. 1128 sq. Iuvenal. XIII, 100 sq. Lucan. III, 448 sq.

24. *ocius* h. l. pro: prius, saepius.

25. *sulfure sacro* i. e. fulmine, metaphora ex obseruatione nata videtur. Senec. Quaest. nat. II, 53. *Quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulfuris esse certum est.* Plin. H. N. XXXV, 15. Virgil. Aen. II, 698. Epitheton *sacrum* et fulmini et sulfuri aptum est; fulmen enim est telum Iovis proprium, et sulfuris frequens vsus erat in expiationibus et lustrationibus cum apud Graecos tum apud Romanos.

26. 27. Verba sic ordina: *an quia non iaces* (in) *lucis triste et euitandum bidental fibris ouium et Ergenna iubente.* An quia non iaces percussus Iovis fulmine. Hoc expressit ex ritu antiquo, quo fulguriti, vel loca fulmine tacta, ex Hetruscorum more et instituto procurabantur. *Iaces* traxit Casaubonus ad Numae legem, qua fulmine ictum in genua tolli vetabatur, v. Festum in voce *Occisum.* Nimis argute, vt opinor; omnino potest intelligi et dici de occiso. Virgil. Aen. I, 99, ibi v. Heyn. *bidental* locus proprie fulmine tactus, caesisque bidentibus expiatus; h. l. ad ipsum hominem translatum. Salmas. ad Solin. p. 799 sq. *euitandum.* pedibus enim calcare huiusmodi locum nefas habebatur, idcirco sepiebatur et claudebatur. Horat. in arte 471. *triste* vel ab omine, vel ab effectu; tristes enim facit viatores talis casus memoria et monimentum. *lucis.* fiunt nempe vota in templis, quae plerumque inumbrabat lucus, in quo arbores, quia non caedebantur, erant altissimae, ideoque fulminibus magis expositae, inde lucorum fulmine tactorum frequens mentio apud veteres. Hoc periculosum quoque fuit in lucis versantibus et templa adeuntibus, tempestate subito oborta. *quia non iaces* (in) *lucis* significat ergo: quia non continuo votis factis, in ipso loco sacro, a Iove fulmine tangeris. *fibris ouium Ergennaque iubente.* Huius rei procuratio non nisi certis ritibus et haruspiciis fieri poterat, adhibebaturque ad eam rem sacerdos fulgurum conditor, cui nomen erat Hetruscum *Ergenna;* qui inspectis ouium intestinis (*fibris*), quid factu opus esset, ostendebat. Huc referas *iubente.* cf. Iuvenal. VI, 586 sq. et ibi Ruperti. Intpp. Lucan. I, 606 sqq. Kirchmann. de re fun. Rom. II, 3. Lucian. Iupit. confut. T. II. p. 658. ed. Reiz. *τί δήποτε τοὺς ἱεροσύλους καὶ λῃστὰς ἀφέντες, καὶ τοσούτους ὑβριστὰς καὶ βιαίους, καὶ ἐπιόρκους δρῦν τινα πολλάκις κεραυνοῦτε, ἢ λίθον, ἢ νεὼς ἱστὸν, οὐδὲν ἀδικούσης; ἐνίοτε δὲ χρηστόν τινα καὶ ὅσιον ὁδοιπόρον; τί σιωπᾷς, ὦ Ζεῦ. ἢ οὐδὲ τοῦτό με θέμις εἰδέναι;* nec habet Iupiter, quod respondeat.

28. Idcirco putas, Iovem se tibi ludibrio praebere? *barbam vellere* pro: quocumque contumeliae et vexationis genere. cf. Sat. I, 133. *stolidam*, hoc ad eum proprie pertinet, qui volens barbam vellendam praebet, aut cuicumque contumeliae, *ἀπάθειαν* illam similans, sponte se offert, neque eam propulsat. Horat. Sat. I, 3, 133.

29. 30. *aut quidnam est, qua tu mercede Deorum Emeris auriculas. quidnam est. qua mercede* pro: quidnam est, quo tamquam mercede. *emeris auriculas Deorum.* Facete; scilicet vt exaudiant preces tuas sacrificiis tamquam mercede conducti. *pulmone et lactibus vnctis?* pro sacrificiis quibuscumque. *lactibus vnctis*, pinguibus intestinis. Nonius in *Lac: Lactes dicuntur intestina.*

31—38. Aliud votorum genus Noster tangit, quae superstitiosa anus pro infante puero die eius lustrico suscipit. Omnia ita exponit, tamquam ante oculos gerantur.

31. *metuens diuum*, superstitiosa.

32. *vda* epitheton aptum infantium labris.

33. *infami digito*, i. e. medio, cuius obiectu veteres hominem infamem solebant notare. Petron. 131. Antholog. lat. Burm. T. II. p. 528. Iuvenal. X, 52. ibi Ruperti. Spectat id, quod anus facit, ad incantationem, qua a morbis, quos veneficae possent inmittere, puerum vindicare studet. Petron. l. c. *Saliuam lustralem*, qua incantationes et fascina prohiberi credebantur, fronti et labellis inlinit, idque facit *infami digito*, quod rem ridiculam reddit. Forsan hoc a curatione oculorum feruentium profectum est, ad quos sanandos saliua mulieris ieiunae adprime, vt veteribus erat persuasum, vtilis habebatur. Plin. H. N. XXVIII. sect. 22. Ceterum die lustrico, qui puellarum octanus, puerorum nonus erat, recens nati lustrabantur, votaque pro eorum salute nuncupabantur. Praecipua huius superstitionis pars pertinebat ad vetulas cognatas, quae natorum cunis exemptorum frontes et labella sputo puluere mistq signabant ad incantationes prohibendas. Quibus peractis ad vota ipsa pro puero suscipienda se conuertebant.

34. *vrentes oculos inhibere perita. Inhibere* h. l. est prohibere, facere vt non noceant. *vrentes oculi* sunt oculi nocentes veneficarum. Virg. Georg. II, 196. Infantes non solum sed et pecudes fascinari posse oculis alicuius mulierculae credebant veteres; Plinius quidem (H. N. VII. sect. 2.) narrat, Cicerone auctore omnes feminas oculis nocere, quae duplices pupillas habeant. cf. Virgil. Eclog. III, 103. Ad fascinum ab infantibus prohibendum colebant quoque Deam *Cuninam* Lactant. I, 20. 36.

35. *Tunc manibus quatit*, i. e. sublimem adtollit manibus, eumque quasi Diis ostendit praesentibus, eorum-

que tutelae commendat. Casaubonus laudat Homer. Il. ζ. (474 sqq.) *spem macram* i. e. puerum infantem, de quo nihil certi adhuc sperari possit.

36. *Nunc Licini in campos.* Casaubonus intelligit Licinium Stolonem, vt tunc res erant, locupletissimum (Liv. VII, 16; Gell. VII, 2.) qui sua ipsius lege, quam contra patriciorum opes pertulerat, ne quis plus quam quingenta iugera possideret, M. Popillio Laenate praetore damnatus est. Liv. VII, 16; Valer. Max. VIII, 6, 3. *Crassi in aedes.* Crassum illum a Parthis cum exercitu occisum aedium amplitudine et magnificentia mire fuisse delectatum ex Plutarcho notum. Sed exempla haec fortasse antiquiora sunt, quam vt Noster ea respicere potuerit. Malim igitur eos sequi, qui, vetere interprete monente, Licinium Augusti libertum intelligunt, de quo Iuvenal. I, 109. XIV, 306. Eiusdem farinae mihi Crassus videtur esse. *mittit in campos* pro: precatur, vt possideat olim haec aut huiusmodi latifundia; sic quoque adcipio Virg. Aen. XI, 47. *Mittit* non positum esse pro: defert, vt Füllebornius ex Sueton. Calig. 25. et Ioseph. Antiq. XIX, 1. conligere voluit, satis indicat adiectum: *supplici voto*, et more receptum fuisse, vt recens nati in aedes amplissimas et spectatissimas ominis causa deferrentur, neque aliunde, neque ex locis in partes vocatis conligi potest.

37. *Hunc optent generum rex et regina* Rex et regina pro nobilissimis et beatissimis positi sunt. *optent* sc. propter venustatem, pulchritudinem et dignitatem corporis. Similis color orationis est apud Catull. LXII, 42; Virg. Aen. XI, 582 sq. Georg. I, 31.

38. *puellae Hunc rapiant*, fortius quam: ametur a puellis. *quidquid calcauerit hic, rosa fiat.* (Contrarium est apud Petron. 44. *Is quacumque ibat, terram adurebat.*) Secundum Casaubonum votum hoc est pro absoluta omnibus numeris felicitate. Mihi haec quoque ad vota pro pulchritudine et venustate pueri spectare videntur, cuius curam Horae ac Gratiae sustineant, quibus comitatus, quocumque se conuertat, omnia efflorescere sub vestigiis suis videat. Aut his verbis is describitur, cuius omnes Dii praecipuam curam agunt, seque ei semper adesse, quocumque se contulerit, signis manifestis ostendunt. Claudian. XXIX, 86 sqq. Calpurn. ecl. IV, 107. Ceterum venustam corporis speciem non semper et vbique optabilem esse, egregie docet Iuvenal. X, 289 sq.

39. *Ast ego nutrici non mando vota.* cf. Horat. Epist. I, 4, 6 sqq. In prioribus, v. 31, de auia et matertera sermo est, nutricis autem nulla mentio. Hic versus itaque cum praeced. sic iungi potest: Matertera et auia vota quidem suscipiunt pro puero inepta et saepe noxia (Iuvenal. X, 10. sq. et 9 sq.) at nutricum vota longe ineptissima solent esse, huic ego numquam permitto, vt vota pro puero faciat. Sed potest quoque *nutrix* sensu latiore sumptum esse, vt eas omnes significet, quae pueri curam agere soleant, ideoque *auiam* quoque et *materteram*. Hoc rectius puto, nexusque sententiarum inde fit simplicior. Auia aut matertera illa quidem puero precatur, sed male sedula id facit iniussu meo, quippe qui non ignorem, eam, quae vera bona sint, nescire.

40. *negato Iupiter haec illi*, subficiat proinde, Iupiter, semel te rogasse, vt eius votorum numquam rationem habeas, *quamuis te albata rogarit*, quamuis religiosissime, ritibus diligenter obseruatis, rogarit. *albata* enim ad cultum spectat vota facientium aut sacrificantium. Horat. Sat. II, 2, 61. Ovid. Trist. II, 653 sqq. Tibull. II, 1, 15 sq.

41—51. Pergit inanitatem perstringere eorum votorum, quae quominus rata esse possint, illi ipsi, qui ea suscipiunt, inpedimenta esse solent.

41. *opem neruis* i. e. roborationem neruorum debilitatorum, vel simpl. corporis languidi et infirmi. *fidele senectae* i. e. quod senectutem non deserat, quod integrum in senectute maneat, nec eadem ratione hebescat, qua annorum numerus augetur.

42. *Esto, age:* pro: age, per Deos licet, vt voti compos sis. *grandes patinae* pro iis rebus positae sunt, quae in illis patinis adponebantur, quibus quoque amplitudo patinarum adcommodabatur, Iuvenal. IV, 131 sqq. Horat. Sat. II, 2, 95. *tucetaque crassa* opiparum erat ferculum sed nobis ignotum.

43. *his*, votis tuis, *morantur*, inpediunt, quominus tibi facilis esse possit, etiamsi velit. Sensus totius loci est: Gula tua facit, quominus voti damneris. cf. Horat. Sat. II, 3, 288 sqq.

44—51. Sequitur aliud exemplum ab iis petitum, qui amplissimis sacrificiis greges suos volunt augere, quum tamen non possit fieri, quin ipsa frequenti mactatione minuantur. *caeso boue*, aeque ac versu seq. *fibris*

pro ſacrificiis omnino. Ratio, cur Mercurii h. l. mentio facta ſit, peti poteſt ex Homero Il. ξ, 489 ſqq. cf. Horat. Sat. II, 6, 4 ſq. Ovid. Faſt. V, 689 ſq.

45. *Arceſſis* i. e. vocas in auxilium; ſacrificiis hoc efficere optas, vt Mercurius praeſens te exaudiat. *Da fortunare penates*, graeca dicendi ratio ſolemnis. Callim. Hym. in Dian. 6. Ovid. Met. I, 486. Triſt. I, 1, 34; ſenſus: permitte, vt penates facultates meas proſperent.

46. *quo, peſſime, pacto*, ſc. dari id a Mercurio poteſt. Illo *peſſime* ſtultitiam magis quam malitiam Noſter videtur notare.

47. *intucum omenta*. In ſacrificiis nempe optimas et pinguiſſimas hoſtiae et victimae partes omento innolutas comburi eſſe ſolitas ex Homero ſatis notum eſt. Il. α, 460; ϑ, 240. cf. Catull. XC, 6. *liqueſcant*, adpoſite ad omenta, quae adipe conſtant, pro: crementur.

48. *Exta* (cor, pulmo, lien, iecur cet.) Diis in ſacrificiis praecipue reddebantur. Virg. Ge. II, 194. Aen. XII, 215 ſq. *ferto*. *Fertum* libi genus, cuius in ſacrificiis frequens vſus. *vincere*, perficere id, quod optat. *hic* ſc. ſtultus.

49. *iam creſcit ager* cet. Ad naturam hominis cupidi adcommodate hoc, qui, quod cupit, eſſe quoque exiſtimat. *creſcit ager*, hoc eſſe poteſt, vel inſolita fecunditate ſata in agro efflorescunt, vel ipſe ager fit maior adiuncta alia parte, quae, data aliqua opportunitate, parata eſt; hoc ſpectat *da fortunare penates*. *creſcit ouile*, i. e. numerus ouium iam frequenti fetu augetur; hoc reſpicit *da pecus, da gregibus fetum*

50. 51. *Iam dabitur* ſc. quod adſiduis ſacrificiis a Diis peto. *iam, iam* fiduciam exprimit ſtultiſſimam. *donec deceptus et exſpes Nequidquam* cet. Quae ad illum ſtultum proprie pertinent, translata ſunt ad numum in imo arcae fundo. Is quaſi contubernales ſuos alium poſt alium viderat depromi, ſacrificiisque inpendi, ſemperque ſperaverat fore, vt arca nouis aduenis, Diis tandem exoratis, compleretur, atque vt ipſe inmotus in ſua ſede maneret. Sed tandem *deceptum* ſe ſentit et iam *exſpes ſuſpirat*, quum ad poſtremum ipſe depromatur. Vulgaris ratio foret: tandem ille ſtultus deceptum et ſpe deſtitutum ſe intelligit et nihil ſe egiſſe facultatibus ſacrificiorum amplitudine et copia profuſis, quum ſuſpirans in imo arcae fundo numum vnicum adhuc reſtantem animaduertit.

52—58. Tu homo ineptiffime, Deos ex tuo ingenio metiris, exiftimasque, eos eadem ratione auro et argento delectari, vt tu tuique fimiles. Ex hoc nimirum fonte profluxit infana ifta ratio, qua diuitiae ex vitae vfu ablatae in templis congerantur, vbi ne minimum quidem vfum habent. *crateras argenti incufaque pingui Auro dona*, crateras argenteas auro caelatas, Senec. Epift. 5. *Non habemus argentum, in quod folidi auri caelatura* defcendit. cf. Virg. Georg. II, 192. Aen. V, 534. Huiusmodi crateris defcriptio eft apud Stat. Theb. VI, 531 fqq. *pingui*, λιπαρῷ. fplendido. Verba, quae fequuntur, fic ordino fenfumque eorum ità conftituo: *Cor praetrepidum laetari*, i. e. properans (cf. Doering ad Catull. XLVI, 7.) laetari, in laetitiam pronum; (in) *pectore laeuo*, in finiftra pectoris parte (cf. Iuvenal. VII, 159 fq.) *excutiat guttas*, lacrumas tibi excutiat ipfo gaudio. Senfus igitur eft omni ornatu detracto: prae gaudio aeftues et lacrymeris. Aliter ab aliis hic locus exponitur. Cafaubonus legit *excutias* et *laetari* fumit pro infinit. hift. Bentleius ad Horat. Od. II, 19, 5, cuius auctoritatem in textu h. l. conftituendo Reizius fecutus effe videtur, ordinem verborum et fenfum fic conftituit: *Sudes, et cor praetrepidum fiue properans laetari, excutiat guttas fudoris pectore laeuo, fiue finiftra parte corporis, vbi cor falit, et fudor erumpere folet*. In quo me obfendit, quod *excutiat guttas* de fudore intelligitur, quum iam praeceſſerit *fudes*, et quod in finiftra potiffimum parte pectoris fudor erumpat, quod in re et natura pofitum effe non exiftimo.

55. *Hinc*, quia tibi aurum vehementer placet, tuque Deos ex ingenio tuò metiris. *illud fubiit*, illud profectum eft. *ouato*, hoftibus erepto.

56. *Perducis facies facras*, fimulacra Deorum obducis. Virgil. Georg. IV, 416. *nam fratres inter aenos Somnia* cet. Exempli caufa Nofter aliquem inducit loquentem, qui vel fomniis monitum fe effe putat, vel oracula per fomnum adhuc exfpectat, eamque ob rem iis Diis, quos mififfe aut miffuros effe vera fomnia exiftimat, aliquid, quod ipfis cordi fore arbitratur, vouet. *fratres aenos*. Scholiaftes ex Acrone profert, in porticu Apollinis Palatini fuiffe Danaidum effigies, et contra eas fub diuo totidem equeftres filiorum Aegypti. Quasdam ex illis ftatuis oracula poftulantibus per fomnum dediffe. Apud Propert. II, 23. 1 fqq. et Ovid. Trift. III, 1. 59 fqq. de porticu illa et de ftatuis

Danaidum inter columnas fermo quidem eſt, verum filiorum Aegypti nulla mentio. Sed veterum teſtimoniis deſtituti ſequamur Acronis auctoritatem.

57. *Somnia pituita purgatiſſima*, i. e. ſomnia vera. Somnia, quae proficiſcebantur a corporis aliqua conditione, vt veteres opinabantur, falſa erant et inania. Macrob. ſomn. Scip. 3. Per ſomnia futura poſſe prouideri veteribus fuiſſe perſuaſum, quum naturam ſomniorum non ſatis cognitam perſpectamque haberent, nobis mirum eſſe nequit. Proinde etiam de ſomniis veris et falſis multa apud veteres legimus, quae ſibi inuicem repugnant. Hoc loco intelliguntur ſomnia, quorum probabilis ratio a conditione corporis nulla reddi poterat, numinis igitur alicuius vi et efficaciae adſcribenda. Cic. de Div. I, 43. Suet. Veſp. 7.

58. *Praecipui ſunto* i. e. praecipue a me colantur. *Sitque illis aurea barba* Et ex ſtoicorum et ex noſtro ſenſu votum ſane ridiculum, non ſic ex vulgari opinione. Signis vel ex ebore vel marmore vel aere factis aureos capillos barbamque auream ſaepe adpoſitam fuiſſe conſtat. Cic. de Nat. D. III, 34; Ael. V. H. I, 20; Valer. Max. I, 1. 2. Lucian. in Tim. T. I. p. 107. ed. Reiz. An Schefferus autem inde verba Petronii Cap. 58. *licet barbam auream habeas*, recte interpretetur per: licet Deus ſis, videant eruditi.

59. 60. Idem error, pergit Noſter, mutat vetuſtiſſima vaſa aenea et fictilia, a maioribus ad res ſacras faciendas adhibita, in aurea. *impulit.* Impellere dicitur de eo, qui aliquem de ſtatu aut deiicit, aut labantem facit; verbum e re gymnaſtica translatum h. l. pro: e templis remouit. Adiecta verba *Numae* et *Saturnia* pertinent ad vetuſtatem exprimendam. *Veſtalesque vrnas*, vrnis, quibus vtebantur Veſtales ad aquam hauriendam in ſacrificiis Veſtae adſidue celebrandis. Ovid. Faſt. III, 11 ſq. *Tuſcum fictile* Ab Hetruſcis, qui in plaſtica et figlina prae ceteris excellebant, omnes fere ritus religioſos cum inſtrumentis ad Deorum cultum pertinentibus Romani adceperunt. De artis plaſticae incrementis et ortu v. Plin. H. N. XXXV. ſect. 43 ſq.; idem narrat ſect. 46, ſua adhuc aetate in ſacris fictilibus prolibari ſimpuuiis. *mutat* pro: vſum eorum tollit. Cum his fictilibus inſtrumentis religionem etiam et pietatem ſublatam eſſe e templis veteres memoriae prodiderunt. Iuvenal. VI, 342 ſqq.

61. *O curuae in terras animae, curuae in terras* i. e. quae terram ſolam ſpectant, quae ad rectam de Diis notionem ſe erigere nequeunt, humanaeque naturae inbecillitates ad eos quoque transferunt, cf. Lactant. Inſtit. II, 2. 13. *curuae* pro: pronae. Et tamen iuſſit natura homines *erectos ad ſidera tollere vultus.* Ovid. Metam. I, 84 ſq. Silius Ital. XV, 84 ſqq. *coeleſtium* (rerum) *inanes* pro: naturae Deorum ignarae.

62. *Quid iuuat hoc, inmittere* pro: in quam vtilitatem inmittitis; et *inmittere templis noſtros mores* pro: mores noſtros ad Deos trausferre. Plato in Euthyphr. T. I. p. 33. ed. Bipont. *Φράσον δή μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς οὖσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν. ἃ μὲν γὰρ διδόασι, παντὶ δῆλον. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν ἀγαθὸν ὅ, τι ἂν μὴ ἐκεῖνοι δῶσιν· ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσι, τί ὠφελοῦνται;*

63. *Et bona dis ducere*, i. e. ducere ſeu exiſtimare grata et adcepta Diis, *ex hac ſcelerata pulpa*, i. e. ex noſtro ſenſu corrupto et deprauato, ita vt ſenſus noſtri quaſi norma ſint, ad quam ea, quae Diis probentur, exploremus. Etenim *pulpa* eſt proprie caro ſine oſſibus, deinde craſſa illa et mollis, quae ſolet eſſe in corpore bene curato, tandem pro moribus et cogitandi ratione illorum ponitur, quorum quaſi ſummum bonum eſt in corpore bene curando aut in voluptatibus ſitum.

64 – 69. Sequitur haec ſententia: Peccant quidem homines in parandis rebus iis, quae apud ipſos in pretio ſunt; verum enim vero vtilitatem aliquam inde quodammodo percipiunt. 64. *Haec* ſc. pulpa, i. e. homines luxurioſi ſ. luxuriae inſeruientes; *diſſoluit ſibi caſiam oleo* pro: coquit ſibi fucum ſeu vnguentum ex caſia. Vnguenta enim ſecundum Plin. H. N. XIII. ſect. 1. conſtabant ex odoribus tritis oleo admiſto et reſina aut gummi, vt diutius bene olerent; coloris gratia interdum cinnabaris addebatur aut anchuſa. De *caſia* v. infra ad Sat. VI, 36. *oliuo* pro: oleo. *corrupto* i. e. ipſa caſia temperato, natiua enim eius indoles odoribus quaſi corrumpitur. Plut. Sympoſ. Quaeſt. V. T. XI. ed. Hutt. *διὸ* (quia omnis miſtura citius corrumpitur) *τάς τε μίξεις τῶν χρωμάτων οἱ ζωγράφοι φθορὰς ὀνομάζουσι, καὶ τὸ βάψαι μιῆναι κέκληκεν ὁ ποιητὴς* (Homer. Il. δ, 141.) cf. Gatack. ad Marc. Antonin. de rebus ſuis VI. §. 30. Heynium et Voſs ad Virg. Georg. II, 466.

65. *Calabrum vellus*, lanam Tarentinam, quae optima habebatur. Plin. H. N. VIII, 48; IX, 61 fqq. interpp. ad Calpur. Eclog. II, 69. *murice*, purpura. Virg. Aen. IV, 262. *vitiato* ad vellus proprie pertinet, et eadem ratione pofitum eft, qua fupra *corrupto*.

66. *baccam conchae* pro: vnionem e concha. Plin. H. N. IX, 35. de vnionibus: *Craffefcunt etiam in fenecta, conchisque adhaerefcunt, nec his auelli queunt nifi lima.* Inde explicari poteft *rafiffe*. Obruebantur etiam conchae in vafis fictilibus fale, quo carne omni erofa vniones decidebant, hoc teftatur Aelian. de nat. anim. XV, 8. Quantopere in vfu effent vniones apud Romanos licet videre ex exemplis, quae Plinius l. c. profert. *venas*, i. e. metalla. Iuvenal. IX, 31. h. l. de auro et argento fermonem effe nemo non videt. De auro, quod puteorum fcrobibus effoditur, legitur apud Plin. H. N. XXXIII, 21. *Vagantur hi venarum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine inuento; tellus ligneis columnis fufpenditur. Quod effoffum eft tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam.*

67. *Maffa* eft omnis materia, quae coquitur in fornace. v. infra V, 10. Sed quaeritur, quid fit *ftringere venas feruentis maffae crudo de puluere? Stringere* Cafaubonus interpretatur: in maffam conflare, Noftrumque ait hoc verbo abuti, cum alias de ferro folum adhibeatur. Nititur ille vir doctiffimus Plin. H. N. XXXIV. fect. 41, vbi Plinius dicit, ferri maffas *ftricturas* dici, vocabulo a ftringenda acie inpofito, in aliis metallis *ftricturae* nomen non adhiberi. Verum *ftringere* faepe obcurrit pro: deftringere, decerpere; non video itaque, cur non eodem fenfu h. l. adhiberi potuerit, quo noftrum in coquendis metallis vulgare verbum: *fcheiden. Stringere venas feruentis maffae crudo de puluere* ego interpretor: aurum et argentum a fcoriis (*crudo de puluere*) ignis ope feparare, purgare.

68. *Peccat et haec* fc. pulpa. Etiam homines peccant, eaque committunt, dum illa faciunt, quae cenfuram a fapientibus merentur; *vitio tamen vtitur*, tamen vtilitatem aliquam inde affequuntur homines. Similis orationis color eft apud Iuvenal. I, 49.

69. Cf. Iuvenal. XI, 111 fqq. Lucian. Contempl. T. I. p. 505. ed. Reiz. Senec. Epift. 31. *et te quoque dignum finge Deo. Finges autem non auro non argento, non poteft ex hac materia imago Dei exprimi fimilis. Cogita illos, quum propitii effent, fictiles fuiffe. in facro* i. e. in templis.

70. Scholiastes: *Solebant virgines, antequam nuberent, quaedam virginitatis suae dona Veneri consecrare.* Nititur ille Varronis testimonio. cf. Alex. ab Alex. V, 18; Lactant. Instit. II, 4. 11. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Serm. I, 5. 66.

71. Nihil sane potuit felicius satiram finire, quam gravissima illa sententia, animisque lectorum haesura, quae nunc sequitur. *damus* verbum solenne in sacrificiis. Brisson. de Form. I, 25. *de magna lance.* *Lancium* vsus in sacris satis votus, iis exta reddebantur. *magna de lance dare* h. l. est sacrificia amplissima facere. De lancium mira magnitudine et pondere v. Plin. N. XXXIII. sect. 52.

72. *magni Messalae lippa propago.* Intelligenda est proles degenerata M. Valerii Corvini Messalae, de quo Liv. VII, 26 sq. *lippa* v. supra ad I, 75. Sensus: damus id superis, quod dinites dare non possint, dum sacrificia amplissima faciant.

73. *Compositum ius fasque animo* pro: animum ad leges diuinas humanasque compositum. *sancto que recessus mentis* i. e. intimas cogitationes mentis puras. Theocrit. XXVIII, 3.

74. *incoctum generoso pectus honesto; δικαιοσύνῃ βεβαμμένον εἰς βάθος.* Marc. Anton. de rebus suis III. §. 4. Lactantius Instit. VII, 21. 6. Nostrum ante oculos habuit. Senec. Epist. 95. *Primus est Deorum cultus, Deos credere; deinde reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse, qui praesident mundo, qui vniuersa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt interdum curiosi singulorum. — Vis Deos propitiare? bonus esto. Satis illos coluit, quisquis imitatus est.*

75. Quasi e sacerdotis persona Deos sacrificiis sibi propitios reddere cupienti salubre consilium ingerentis. *farre* pro quocunque sacrificio vilissimo, *litabo* Ita sacrificabo, vt Diis gratum et adceptum meum qualecumque sacrificium sit. Virg. Aen. V, 745. Sacrificiorum magnitudinem et magnificentiam parum aut nihil referre ad Deos propitios reddendos, sed casti animi et ab omni labe puri Deos in omnibus sacrificiis votorumque nuncupationibus solum rationem habere, vt sapientissimi veterum subinde monuerunt, ita elegantissime saepe expresserunt. Plat. in Alcib. II. T. V. p. 99. ed. Bip. Horat. Od. III, 23. 17 sq. Virg. Aen. VIII, 102. Prop. III, 3. 17. Ovid. Trist. I, 2. 75. ex Ponto IV, 8. 29. Valer. Max. II, 5. 5.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM III.

1—9. Cogitemus mollem iuuenem fomno altiffimo in lecto obpreffum ad meridiem paene vsque ftertentem, coramque porro philofophum ftoicum, cuius perfonam Perfius induit, iftam focordiam aegre ferentem, tandemque indignationem fuam in haec verba effundentem: *Nempe hoc* cet. Optimam enim cuiusque diei partem fomno auferri aegre fert magifter, fuaeque fidei et difciplinae commiffum excitat increpans. Ovid. Am. I, 13. 17 fq.

1. *Nempe.* indignantis eft, *hoc adfidue* fc. fit. Cum geftu hoc ad ftertentem. *clarum mane.* i. e. folis iam alti fplendor. *feneftras.* Aperturae intelligendae funt, valuis, vt ex fequentibus adparet, obclufae. Erant hae valvae ligneae vel folidae vel reticulatae. cf. Iani ad Horat. Od. I, 25. 1. Noftrum imitatus eft Aufon. Ephem. I, 1 fqq.

2. *anguftas extendit lumine rimas.* Fallaciam opticam Nofter fequitur vel pueris notam. cf. Prop. I, 3. 31 fq. Virg. Aen. III, 152 fq.

3. 4. *Stertimus, indomitum — fufficiat.* Hoc videtur duplicem fenfum admittere, vt vel tantum in diem fomnum producat ille mollis, quantum ii foleant, qui vino hefterno die acerrime fe ingurgitarint; vel vt tam altus et in diem productus fomnus eum amplectatur, quam qui fufficiat ad edormiendam hefternae commiffationis crapulam. In illa ratione comparatione vtitur Nofter ad fomni longitudinem defcribendam; in hac tangit quoque diffolutorum iuuenum mores; id quod, meo quidem fenfu, caftigatoris partibus, quas fuftinet Perfius, magis conuenire videtur. *defpumare* eft proprie fpumam efferuefcentis liquoris de fuperficie tollere, h. l. pro: vim exhaurire. *indomitum Falernum*, vt apud Lucan. X, 163, vinum generofiffimum Campaniae et nobiliffimum, aufterum (Catull. XXV, 2.) et vehemens (Horat. Od. II, 11. 19.), vnde h. l. *indomitum* dicitur. Quod tempori tribuitur, fomno proprie aut fudori tribuendum fuiffet. Vinum enim largius hauftum cerebrum occupare et fanguinis meatum concitatiorem facere folet, eiusque vis per fudorem, qui fomno adiuvatur, euaporat. *quinta dum linea tangitur vmbra.* i. e. dum quinta linea in folario vmbra gnomonis tangitur,

pro: vsque ad horam diei quintam. Lucian. Lexiph. T. II. p. 326. ed. Reiz. *καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει μέσην τὴν πόλον.* De horologio ſolari, quo primo Romani vſi ſunt, v. Plin. H. N. II. c. 76. et VII. c. 60. Auguſtus multa ſolaria eaque abſolutiora per Vitruvium deſcribenda curauit.

5. *En quid agis?* Conuertit ſe monitor ad ipſum ſtertentem, eumque concutiens haec loqui videtur. *inſana canicula* Non ſolum media diei pars, verum etiam aeſtas indicatur, qua horarum ſpatia aliquanto longiora erant apud Romanos. Plus itaque temporis ſomno erat abſumptum, quam abſumſiſſet ille deſidioſus hieme circa eamdem horam expergefactus. Ceterum poetas ab ortu et occaſu ſiderum tempora deſignare neminem fugit. *inſana;* propter aeſtum et ardorem.

6. *coquit*, ad maturitatem perducit. *et patula pecus omne ſub vlmo eſt.* Mediam diei partem hoc deſignat. cf. Virgil. Ecl. II, 7. Nemeſian. Ecl. IV, 39 ſqq. Calpur. Ecl. V, 56 ſqq.

7. *Vnus ait comitum* Vnus ex illis intelligendus eſt, qui puero vel adoleſcentulo comites a patre erant adiuncti. Moris enim erat, plures philoſophos domi alere cum ad liberorum inſtitutionem, tum ad literarum ſtudium oſtentandum. Tanta enim philoſophiae doctorum frequentia erat, vt vulgo vſurparetur: *θᾶττον ἄν τις ἐν πλοίῳ πεσὼν διαμάρτοι ξύλου, ἢ ἔνθα ἂν ἀπίδῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἀπορήσει φιλοσόφου* Lucian. Bis Accuſ. T. II. p. 798. ed. Reiz. cf. Graev. ad Cic. pro Milone c. 10. Quin etiam ex iis ſeruis, qui pueris comites dabantur, nonnemo poterat eſſe, qui ſupra ſeruilem conditionem ſaperet, philoſophia omnibusque artibus liberalibus inſtructus, cuius perſonam induiſſe Noſter quoque poteſt exiſtimari. Hic igitur, quisquis ille ſit, cui Noſter ſuas partes tradidiſſe videtur, in primis quatuor verſibus ſecum loquens, in illis duobus, qui ſequuntur, iuuenem ipſum increpans inducitur. *Verumne? itane?* Verba expergefacti et tamdiu dormiſſe moleſte ſe ferre ſimulantis. *ocius adſit* cet. Diuitis et nobilis mores exprimuntur, cuius nutum plures ſerui exſpectant. Horat. Serm. II, 7, 34 ſq. Simul videtur temporis matutini iacturam, quam fecit, celeritate in negotiis adhibenda, velle emendare.

8. *Turgeſcit vitrea bilis* Praeclare! Nam e ſomno in medium diem protracto eſt expergefactus, eoque procliuior debet eſſe ad iram. *vitrea,* propter ſplendorem. Apud

Horat. (Sat. II, 3. 141.) est *splendida.* et sic apud eundem (Sat. II, 3. 222.) *vitrea fama* pro: splendida, non, fragili. Ceterum verba haec non monitoris sunt, sed poëtae.

9. *Finditur.* Iratus, quod seruuli non statim adcurrunt, simulque somnolentus aperto rictu et oscitat et clamat. *Arcadiae pecuaria rudere credas. Arcadiae pecuaria* pro: asinorum greges. Auson. Epigr. LXXVI. Apta similitudine sonus ille, quem iratus et somnolentus edere solet, expressus est.

10—14. Tandem aliquando studiis se adcingit, animumque suum ab iis auersum vanis excusationibus cupit dissimilare.

10. *bicolor membrana.* Erat nempe membrana ab altera parte alba, ab altera, in qua pili (pro quibus *capillos* abusiue scripsit Noster, cuius κατaχρήσεως multa exempla protulit Drak. ad Liv. T. IV. pag. 597) fuerant, crocea. Iuvenal. VII, 23 sq. Ibi de *membrana* Ruperti copiosius disseruit.

11. *chartae*, vt in iis scilicet magistri dictata exciperet, quae deinde in membrana maiori cura describeret. Forsan omnino tantum scribendi instrumenta indicantur. Cera et stylo fortasse non vtitur ille delicatulus, ne infirmam oculorum aciem laedat. Quintil. X, 3. Martial. XIV, 5. *nodosaque arundo*, calamus scriptorius multis geniculis distinctus. Calami Aegyptii maxime probabantur. Plin. H. N. XVI. Sect. 63. Martial. XIV, 38.

12. *Tunc queritur* cet. En delicatulorum mores adcommodate descriptos. Nolunt propter ignauiam literis operam dare, cuius autem ignauiae quum ipsos pudeat, culpam, quam ipsi sustinent, in alia omnia transferunt. Modo atramentum nimis crassum, modo nimis dilutum est, modo calamus ipse excusationis ansam praebet. *calamo pendeat* i. e. calamo ita adhaereat, vt ductus calami in charta non adpareant.

13. *sepia* pro: atramentum, quod ex sepiae succo parabatur. De sepiis agit Aristotel. de anim. IV, 2; de atramento, quo vsi sunt veteres ad pingendum scribendumue Plinius H. N. XXXV. sect. 25. *lympha* pro aqua.

14. *fistula.* Supra erat *arundo.*

15—18. Iam Persius e monitoris persona pergit: Nempe eo ventum est, vt tibi ipse non constes. Vis iuuenis esse et haberi, ita tamen te geris, vt pueri tenelli solent. Cur tandem illorum turbam fastidis, in qua morum simi-

litudo locum tibi adſignat? 15. *inque dies vltra* ſc. futurus. *huccine rerum* pro: eo, in eam conditionem.

16. *teneroque palumbo.* Nomen hoc amoris et blanditiae diuitum puerulis plerumque inponebatur. Catull. XXIX, 9. Sic ab adulatore liberi νεόττια adpellabantur. Theophraſt. charact. περὶ κολακ.

17. *regum.* *Reges* blande et adſentatorie vocabantur Romanorum principes a clientibus et peregrinis. *Reges* quoque Horatius et Iuvenalis vocant diuites ad faſtum et luxum eorum notandum. Horat. Od. I, 4, 21. Iuvenal. VIII, 160 ſqq. *pappare*, cibum deſignat tenellis a nutricibus manducatum. *Pappare* proprie eſt cibum poſcere vel edere. Plaut. Epidic. V, 2, 62.

18. *lallare.* Eſt h. l. naenia nutricis ſeu matris (mammae) qua moroſi infantes mulcentur. v. Ovid. Faſt. II, 599 ſq. ibique interpp. Scholiaſtes haec habet: *Nutrices infantibus, vt dormiant, ſolent dicere ſaepe: Lalla, lalla, lalla, aut dormi aut lacte.* Bene vſus eſt his verbis Noſter, quae non ſolum indignationem poëtae indicant, verum etiam ad aetatem tenellorum, quibus abſurdus iſte iuuenis tam ſimilis eſt, deſignandam aptiſſima ſunt.

19—24. Pigritiae et deſidiae ſuae culpam ad alias res transferre pergenti ait monitor: nunc maxime tempus eſſe minime praetermittendum, quo animus adhuc tener emendari et ad virtutem formari poſſit.

19. *An tali ſtudeam calamo?* Verba iuuenis. *ſtudeam* pro: ſcribam. *Cui verba?* ſupple: das.

20. *ſubcinis.* *Subcinere* h. l. eſt ad vocem monentis eadem ſaepius repetere. *Ambages* vocat Noſter praetextus vanos, quibus ad ſe purgandum vtitur ineptus iuuenis, quandoquidem huiusmodi nihil opus fuiſſet ad laborem, quem ſuſcipere vnusquisque bonarum artium ſtudioſus debet, ſubterfugiendum. Debuiſſet aperte, vt res erat dicere, ſe nolle ſapientem fieri, ſe nolle animum ad philoſophiae praecepta componere, ingenioque liberali inſtitutione exculto oſtendere, ſe puerilem aetatem iam exuiſſe. *tibi luditur.* Caue putes, te monitori tuo, cuius res minime agitur, fucum facere, ſed tua res cum maxime agitur; tu te ipſe diſſimilatione iſta perdes. *effluis amens.* An in his verbis comparatio iuuenis cum vaſe fictili, vt Caſaub. exiſtimat, locum poſſit habere, vehementer dubito; ſaltem in ſqq. v. 21. 22. *percuſſa* frigeret; quid enim percuſſu opus eſt in vaſe explorando, quod humores

infusos transmittat? Durum quoque vocarem, *effluere*, quod de eo, quod in vase est, recte adhibetur, ad vas ipsum transferre, nisi haec fere duriora vsus mollinisset. Forsan *effluere* a vestitu laxo sumptum, (Tibull. I, 6, 40. Claudian. in IV. cons. Honor. 206. Sic *soluti ac fluentes* pro: dissoluti. Quintil. I, 2.) et *effluis* pro: mollitie et luxuria conruptus es, positum est.

21. *Contemnere.* Horat. Serm. II, 3, 14. *sonat vitium percussa*, intellige, *fidelia*. *sonat vitium* pro: sono indicat vitium. Sensus: Contemneris ab omnibus; dissimilando enim numquam efficies, quo minus hominibus innotescat, quam nullius pretii sis; tui mores ipsi te prodent, vt vas, minus bene coctum, quando percutitur, sono vitium indicat. Hanc similitudinem Graeci quoque vsurparunt. ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ πονηραὶ χύτραι διακρουόμεναι, μὴ σαθρὸν ἀποφθέγγηται. Lucian. De Paras. T. II. p. 841. ed. Reiz. *maligne*, non clarum sonum edit.

22. *viridi*, crudo, non probe cocto. Tautologia quodammodo tollitur, si cum Casaubono legis *respondens* pro *respondet*, verum ipso *maligne respondens* frigus aliquod inducitur loco, qui forsan sanus non est, cuius tamen medicina non absque codd. MSS. tentanda videtur.

23. *Vdum et molle lutum* et. *lutum* h. l. argilla. Haec similitudo, per se quidem satis apta, non bene praecedenti quadrat, vbi iuuenis cum fidelia iam cocta comparatur. Institutionem puerilem plures iam cum arte figlina comparauerunt. Horat. d. Art. 164. Noster quoque V, 40. *Properari* de iis rebus dici, quae celeriter fiant, perficiantur, notum est. Virg. Georg. I, 260. Ovid. Met. V, 396. XV, 748. cf. Iuvenal. IV, 134. *Properandus* igitur pro: sine mora, celeriter instituendus.

24. *sine fine.* quandoquidem in fingendis ad sapientiam moribus, in voluntate emendanda, in ingenio excolendo numquam perfectionem adtingimus, ideoque labor iste numquam est remittendus, alioquin verendum est, ne ad ingenium redeamus et veterem vitae consuetudinem. Plin. Epist. VII, 9. 11. *fingendus rota acri* manet in similitudine semel sumpta; sensus est: institutio tua propere instituenda et perficienda est. Nonnulli *acri* de stoica philosophia intelligunt, quae *acer*, seuera est in virtutis disciplina; sed nihil aliud quam cursum rotae concitatum indicat; sic *acri* pro *celeri* apud Virg. Georg. III, 141. obcurrit.

24—30. Sed quaeras, pergit monitor: quid opus sit in addiscendis literis et artibus tantum laboris sumere, quum habeas, vnde viuas Deosque sacrificando places; quid opus sit ingenio inclarescere, quum maiorum tuorum splendor te satis a plebe distinguat. Nobilitas autem plebem tantum decipit, nec veram dignitatem homini conciliat.

25. *far modicum* h. l. opes haud contemnendae. *sine labe* de opibus vulgo interpretantur nullis malis artibus quaesitis. Saepe id *sine labe* vocatur, quod nullis actionibus malis et turpibus pollutum et contaminatum est: (Ovid. Epist. XVII, 14 et 69; Trist. IV, 8. 33. Iuvenal. XIV, 68 sq.); verum h. l. simpl. mihi positum videtur pro integro, et ad modicarum diuitiarum munditiaeque picturam pertinere. cf. Horat. Od. II, 16, 13 sq. Serm. I, 3, 13.

26. *secura patella* eo pertinet, quo superiora, et intelligitur vas quo Diis libatur. Tibull. I, 10, 48. *cultrix foci*, quo laribus et penatibus libatur. *secura*, non quia res tenues a furtis et insidiis hominum et ab inuidia tutae sunt, vt Lucanus (V, 527 sq.) praedicat, sed quia nihil est, quod a Diis iratis, quos quotidie libationibus places, timeas. Omnino mihi videtur Noster in modicis opibus describendis non tam ad vitae necessitates inde sustentandas respexisse, quam ad Deorum inde placandorum facultatem, eiusque rei gratia et *farris* et *salini* mentionem fecisse. Stat. Silv. I, 4, 130 sq. *Quid metuas* sc. quum habeas vnde viuas Deosque propitios reddas.

27. *Hoc satis?* Nihil amplius requiritur ad bene beateque viuendum quam opes habere et ad vitam degendam et ad Deos placandos? *pulmonem rumpere ventis* pro: inflatum esse, vltra modum superbire.

28. *Stemmate quod Tusco ramum millesime ducis?* (*millesime* pro: millesimus. Valer. Flacc. I, 392 sq.) i. e. quod ducis millesimum ramum, millesimam subcessionis lineam; quod millesimus es ab gentis tuae auctore. *stemmate Tusco.* Summa nobilitas eo indicatur. Sensus: quod ab antiquis Hetruscis genus ducis, et potes auorum et proauorum serie tempora ante Romulum vrbemque conditam attingere. Ceterum omnia in maius de industria elata sunt.

29. *Censoremne tuum vel quod trabeate salutas*, spectat ad equitum transuectionem coram censore cum insignibus huius ordinis annulo, trabea, equo, phaleris. cf. Liv.

IX, 46. Dion. Halic. IV, 2. Valer. M. II, 2, 9. Hunc morem diu intermissum restituit Augustus. Sueton. Aug. 38. Sensus: quod ordine equestri gaudes. De fastus genere, quod maiorum virtute et claritate nititur, praeclare Seneca Epist. 44. loquitur: *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit, nec, quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacumque conditione supra fortunam licet surgere.* cf. Prop. IV, 11, 11. Iuvenal. VIII, 130 sqq. Senec. Herc. fur. 338. Aelian. V. H. XIV, 36.

30. *Ad populum phaleras* sc. refer, seu pertinere putato. *phalerae* proprie equorum ornamenta (Iuvenal. XI, 103.) deinde pro quocumque ornamenti genere ponuntur, vt apud Petron. 55, ibi lege interpp. Intelligenda autem per *phaleras* omnia corporis bona, quatenus fortunae dona non virtutis praemia sunt. Quae quidem oculos perstringunt imperitae plebis, sapientem vero non possunt commouere adeo, vt in vero pretio domini statuendo fallatur. *intus et in cute* pleonasmus. Sensus: intimi animi tui recessus mihi patent; ingenium tuum bene noui. Senec. Epist. 56. *aut fortasse voluit hoc ipsum nobis ostendere (Claranus) posse ingenium fortissimum ac beatissimum sub qualibet cute latere.*

31—34. Nonne te pudet viuere vt abiectissimus et perditissimus quisque, qui ad omnem virtutis et honestatis sensum obduruit.

31. *discincti Nattae. Natta* cognomen erat Pinariorum Tacit. Ann. IV, 24. Fortasse seruis publicis iis, quibus sacra, quae Pinariis sub Evandro curanda erant, postea ab illis demandata sunt, hoc cognomen haesit. Potest autem nomen esse hominis ex infima plebis faece, vitae sordibus et morum turpitudine infamis. *discincti* dissoluti.

32. *stupet h c vitio.* sensum vitiorum habet nullum. Ovid. Heroid. VIII, 111. *et fibris increuit opimum pingue.* Dicimus de homine stupido: eius animo callum esse obductum, a similitudine satis nota; pro *callo* hic est *opimum pingue* pro: pinguedine, quae sensum adimit. *fibris*, fibrarum neruinarum ramulis seu papillis per omnes corporis partes propagatis, quarum ope sentimus. Transferendum id h. l. est ad animum stupidum, qui neque vitiorum foeditate mouetur, neque adlicitur pulchritudine virtutis, qui naturam boni et mali plane ignorat; proinde poterat de isto dici

33. *Cart culpa* (Iuvenal. II, 15 sqq.) i. e. inputari ei nihil potest *nescit, quid perdat*, simpl. pro: miseram suam condiionem ignorat.

34. *alto Demersus*. Iste homo perditus suaeque conditionis mseiae ignarus comparatur cum eo, qui aqua demersus omnem plane sensum amisit. *bullit*, bullas facit iactando pedei et manus, vt in aquae superficie se sustineat. Remota imagine sensus hic est: totus vitiis deditus seu vitiorum mancipium sine omni cura et sensu libertatis, qua nunquam vsus est. Is nempe, qui omnino nescit, quid intersit inter vitia et honestatem, non curat quoque ex misera sua conditione emergere.

35—43. Ratio, qua Noster sequentia expressit, facit, vt paene nescis, quemadmodum haec cum superioribus cohaereant. Verum si ea, quae prolata sunt a poëta, pedestri oratione extuleris, omnia plana erunt. Ordo nempe sententiarum hic est: *Natta* iste natura stupidus omni sensu paene destitutus est; verum tu, si diuinam virtutis pulchritudinem, teque ipsum vitiis inquinatum adspiceres, quantis angoribus cruciarere, quantopere acerbissimi conscientiae stimuli te exagitarent. Haec vniuerse enunciata sunt per apostrophen ad Iovem, eoque ipso doloris et cruciatus magnitudo et acerbitas exprimitur, quod nihil se habere grauius Noster profiteatur, quod crudelissimis tyrannis, monstris humani generis, possit adprecari, quam illa conscientiae supplicia.

36. *dira libido*, quodcumque consilium crudele et libidinosum. C. Claudian. XV, 16 sqq.

37. *mouerit ingenium*. ipsos tyrannos instigauerit ad insigne flagitium. *feruenti tincta veneno* simpl. pro: venenata; hoc adiecto libidinis vis aucta est. Sumptum hoc a telis venenatis vulnera letifera semper infligentibus. Apte sane ad crudelia tyrannorum consilia, quorum furori inmanissimo quodcumque lubuerit, incredibili hominum stupore in ipsos nimis saepe licuit.

38. *virtutem videant*, supple: quam vt. Inprobissimus quisque et perditissimus non possit non virtutem, quam in aliis videat, suspicere, quam si cum sua foeditate comparauerit, se sui ipsius poeniteat et summo animi dolore adficiatur necesse est. *intabescantque*, tabe consumantur, angoribus et tormentis conscientiae exedantur. *relicta* sc. *virtute*, quum se ipsi longe a virtutis dignitate

et praeſtantia remoti in coeno et foeditate vitiorum abiectos conſpexerint.

39. Pergit in deſcribendis conſcientiae ſtimulis, quos dicit acriores dolores excitare, quam Phalaidis, Agrigentini tyranni, taurum aeneum; magis angere, quam Dionyſii Syracuſarum regis enſem ſupra ceruicem Damoclis ſeta equina ſuſpenſum. cf. Iuvenal. XIII. 19 ſqq. *aera Siculi iuuenci.* metonym. pro hominibus in iſto tauro incluſis. Phalaridis crudelitas adeo nota et et decantata apud veteres, vt ſemper eius mentio fiat, vbi de tyrannis aut de tyrannide ſermo eſt. v. loca laudata a Manutio ad Cic. Offic. II, 7.

40. De Dionyſio Syracuſanorum tyranno et Damocle eius adſentatore narrat Cicero Tuſcul. V, 9 20. 21. *auratis laquearibus. lacunar* ſeu *laquear* erat tectum triclinii tignis transuerſis in quadratas depreſſiones (*lacus* vel *lacunas*) diuiſum, auro, coloribus et picturis inluſtratas. Iani ad Horat. Od. II, 16, 11.

41. *Purpureas ſubter ceruices*, proprie: ſupra Damoclis, purpura regia induti, ceruicem.

42. *imus Imus praecipites, quam ſi ſib dicat.* Senſus: Quam quum videt, ſe a vitiis praecipitem duci, neque iis reſiſti poſſe amplius cognoſcit; hanc miſerrimam conditionem, in qua verſatur, quum ſtudet diſſimulare, peiorem eo ipſo facit.

43. *intus Palleat. pallere* de eo dicitur qui curis et angoribus conficitur. *intus palleat.* i. e. internis doloribus conſcientiae exagitetur, dum miſeram eius conditionem alii ignorant. *quod proxima neſciat vxor.* illud *quod* intelligi poteſt ita, vt ſit pro: *ob id palleat, quod* cet. Angoribus maceratur, quos ne cum famliariſſimis quidem ſuis, ne cum vxore quidem communicare auſus eſt. Et ſic quoque ſubiunctiuus, quo vſus eſt Noſter, quodammodo poteſt defendi, etiamſi huic rationi adcommodatius eſſet, ſi legeremus: *quod vxor proxima neſcit.* Poteſt quoque *quod* ſumi pro *quamuis.* (Burmann. ad Propert. III, 1, 49.) vt ſenſus ſit: internis crucietur doloribus, quamuis ne vxor quidem, prope cubans, id ſentiat. Bene expreſſit conſcientiae tormenta Cic. pro Sext. Roſc. Amerino 24, et in oratione in Piſon. 20.

44—51. Iam Noſter ſic pergit: Pueris quidem literarum faſtidium ignoſcendum eſt; habet enim quaeque aetas ſua ſtudia, puerosque puerilia tractare meo ipſius

exemplo doctus scio. 44. *tangebam olino.* Ad quae Schol. *merito mihi lippitudinem arcessebam.* cf. Burm. ad Ovid. A. A. I, 662. Sensus: oleo tangebam oculos, vt viderer oculis laborare, neique parentes me a studiis, a quibus tunc auersabar, retinerent.

45. *Grandia si nollem morituri verba Catonis Dicere.* Erat exercitationis genus apud grammaticos, vt discipulos iuberent eam orationem, quam magnus aliquis vir, virtute et meritis conspicuus, quum in eo esset, vt ciuitatis tempestatibus aut alia quadam calamitate obrueretur, habuisset, meditatione et stylo persequi. Quae quidem exercitatio multum valere debebat cum ad iudicium acuendum, quandoquidem semper dispiciendum erat, quae personis, tempori et loco conuenirent, tum ad orationem ipsam locupletandam, certamque aliquam dignitatem grauitatemque ei conciliandam, quum virorum, dignitate et grauitate excellentium, verba, quae facere saltem potuissent, imitatione essent exprimenda. Quo nomine etiam res vehementer probatur Quintiliano. (III, 8. et aliis locis.) Accessit etiam, vt in sentiendi et cogitandi consuetudinem horum praestantissimorum virorum iuuenes adducerentur. Quae quidem res per se omni laude digna, quum ingenia matura et aliquo iam literarum vsu subacta requireret, praepostere in pueris paene infantibus adhibita, plus ad corrumpendam verae eloquentiae naturam, quam ad eam amplificandam et perficiendam adtulit. Sensuum enim et sententiarum, quam nondum capit illa aetas, sublimitate et grauitate neglecta, in verbis grande aliquid sonantibus eligendis, in iunctura eorum molli et comprehensionibus perplexis et artificiosis, pueriliter desudabant. Qua ex re, tamquam ex fonte, magnam latinae linguae corruptelam profluxisse, vnusquisque intelligat, necesse est. Legendus est Quintil. Inst. II, 4. *Grandia verba Catonis morituri* i. e. orationem Catonis verbis sublimibus elaboratam, in qua deliberabat Cato, vtrum mortem sibi conscisceret, an seruitutem pateretur. Senec. Epist. 24. Ceterum profiteor, vulgatam lectionem *morituro Catoni* mihi magis adridere. Maiorem vim h. l. inesse vnusquisque sentiet, si puerulum cogitet infantem Catoni suadere, quid ei faciendum sit. In hoc genere orationis suasoriali pueri in scholis tunc valde exercebantur. Iuvenal. I, 16.

46. *non sano multum laudanda magistro.* Praestat *non* cum *sano* iungere, vt sit pro: *insano*, quam cum *multum.*

Insanus erat magister, qui talia proponeret pueris, indiciique prauitatem adulationemque in laudando ostenderet. Ceterum grammaticos *Magistros* et *Professores* esse adpellatos, docuerunt interpp. Petron. 55.

47. *adductis* vt filiolum verba ficientem audirent eiusque doctrinam admirarentur. Quintil. II, 7. X, 5. *sudans* ἀγονιῶν. de euentu anxius. Vberius rem expressit Statius Silv. V, 3, 215 sqq.

48. *Iure:* conuenienter annis puerilibus. Etenim quum aetas puerilis ad summi boni notionem et intelligentiam se erigere non possit, habeatque tamen aliquod propositum pro ingenii facultatibus, quod summum bonum existimet: iure igitur quasi suo videtur agere, quum id constanter sectatur. Ea autem, quae pueri sequuntur, in quibus excellere gloriosum putant, ludi sunt, quorum genera praecipua recensentur. *dexter senio* Pertinet ad talorum et tesserarum ludum; illorum superficies quatuor quadratis et duobus, quae sibi inuicem obposita erant, lateribus rotundis, horum sex lateribus quadratis comprehendebantur. Talorum quadratum, vnum insignitum vno, alterum tribus, tertium quatuor, quartum sex punctis, quod latus, lateri vnitate insignito obpositum, *senionem* vocabant. Talis ita iactis, vt singuli diuersum punctorum numerum ostenderent (μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι Lucian. Amor. T. II. p. 415. ed. Reiz.) *Veneris* erat iactus, si vnum eumdemque numerum omnes, *Canis;* ille felicissimus, hic infelicissimus. Ceterum ludebatur quatuor talis, tribus tesseris. cf. Sueton. August. 71. Ovid. A. A. II, 204 sqq. Trist. II, 471 sqq. ibique interpp. *dexter*, felix, obponitur *damnosae caniculae*. *ferret*, lucri adferret.

50. *Raderet* pro: deraderet, damnum inferret; quantopere rem minueret, rei detraheret. Martial. XIII, 1, 5 sqq. *angustae collo non fallier orcae*. Infinitiuus pendet ab: *erat in voto*. Potest hoc ad prius ludi genus referri, et *orca* forsan idem est, quod *phimus*, *fritillus*, *pyrgus*. Ovid. in Nuc. 87 sqq. ibi interpp. Horat. Sat. II, 7, 17. cf. Ruperti ad Iuvenal. XIV, 5. Casaubonus existimat, hoc quoque de alia lusione posse adcipi, quae apud Graecos τρόπα dicebatur, ne ex Pollucis quidem Onom. IX, 7. satis nota.

51. *callidior* (sc. esset) *torquere* i. e. maiori cum dexteritate torqueret. *buxum* i. e. turbinem seu trochum e

buxo tornatum. Virgil. Aen. VII, 378 sqq. et Tibull. I, 5, 3. ibi v. Heyn.

52—62. Sequitur quasi apodosis eius sententiae, quam Noster v. 44—51. exprimere orsus est. Pueris quidem hoc concedendum, sed tibi non item, qui iam malorum et bonorum rationem habere possis, qui philosophiae praeceptis imbutus, quid adpetendum sit in omni vita, quidue fugiendum, scire debeas. Num tibi certus finis propositus est? cf. Horat. Epist. I, 18, 96 sqq. et Epict. 50.

52. *Haud tibi inexpertum* pro: scis, *deprendere* dignoscere seu notare. *mores curuos*, qui mores ad regulam non exacti sunt, *curuos* ideoque pro: prauos. Ceterum ingenio exculto atque exercitato non potest fieri, quin etiam honestatis sensus acuatur.

53. et 54. *Quaeque docet* cet. sensus: tu quoque tenes stoicae disciplinae praecepta. *Porticus*. Intelligit Noster τὴν ποικίλην στοάν, a Polygnoto picturis, inprimis pugna illa Marathonica depicta, exornatam. Plutarch. in Cimone c. 4. T. III. ed. Hutt. Plin. H. N. XXXV, 9. Cornel. in Miltiade 6, Id quod indicatur per: *braccatis inlita Medis*. *Braccae* erant laxa feminalia seu femoralia, quibus Persae praecipue vtebantur. v. loca a Ruperti ad Iuvenal. II, 169. laudata, quibus addas Xenoph. Cyropaed. VIII, 3, 13. et Perizon. ad Aelian. V. H. XII, 32. copiose de iis differentem. *inlita* pro: picta. Ceterum *stoam* et *porticum* pro disciplina stoicorum, vt Academia pro Academicorum, poni notum est. Horat. Sat. II, 2, 43 sqq. inde quoque *sapiens* facile potest explicari. *Insomnis et detonsa iuuentus*. Significat disciplinae stoicae seueritatem, quae omni cultu et victu, qui non proprie pertinebat ad frigus arcendum famemque et sitim sedandam, abstinebat. Iuventutem praecipue Stoici exercebant in tolerandis laboribus, inedia, vigiliis, vt contra omnes fortunae ictus munita esset. Disciplinam philosophorum interdum seueriorem fuisse et duriorem, legimus apud Lucianum in Nigrino c. 27. et 28. T. I. p. 67. ed. Reiz. *detonsa*. Stoici barbam alebant, sed caput cute tenus tondebant. Lucian. in vit. auct. c. 20. ibi not. T. I. p. 559. ed. Reiz. et in Hermot. c. 18. p. 756.

55. *siliquis*. Siliquas non proprie esse intelligendas, sed legumina quaeque, cuius generis lupinos esse, iam docuit Salmasius ad Solin. p. 460. *grandi polenta*, farina

bordeacea, vt tenui et vili cibo. Horat. Epist. II, 1, 123. Iuvenal. XI, 58 sq.

56. Verborum ordo est: *quae litera deduxit Samios ramos, ea tibi monstrauit collem* cet. Ad h. l. intelligendum, valebunt verba Seruii ad Virgil. Aen. VI, 136. *Nouimus Pythagoram Samium vitam humanam diuisisse in modum Y literae, scilicet quod prima aetas incerta sit, quippe quae adhuc se nec vitiis nec virtutibus dedit. Biuium autem Y literae a iuuentute incipere, quo tempore homines aut vitia, id est, partem sinistram, aut virtutes, id est, partem dextram, sequuntur.* cf. Lactant. VI, 3. Hinc facile explicaueris epithet. *Samios* erat nempe Pythagoras in Samo insula natus. Primas lineas huius imaginis forsan ducit Hesiod. op. et d. 286 sqq. cuius verbis philosophi saepe vsi sunt, Plat. repnbl. II. T. VI. p. 220. ed. Bipont. Xenophon, in Mem. Socr. II, 1, 20. Inde fabulam de Hercule commentus est Prodicus, qui multos deinde habuit imitatores, quos ordine recenset Zeunius ad Xenoph. l. c. cf. Sil. Italic. XV, 18 sqq. Anthol. latin. Burm. T. II. p. 416. Epigr. 140.

57. *surgentem callem.* μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος. Hesiod. l. c. Illum callem respexit Iuvenal. X, 363.

58. *Stertis adhuc?* Sensus: Et tu, quem deceat philosophiae praecepta sequi, ad eaque totam vitam componere, voluptatibus et vitiis adhuc inseruis? Hoc ebrietatis vitio expressit, iisque malis, quae ebriorum et crapula laborantium adsidui comites esse solent. *laxumque caput compage soluta.* Graphica ebrii descriptio, cuius caput mero grauatum quasi laxatis colli vinculis huc illucque nutat.

59. *Oscitat hesternum*, exhalat veterem crapulam. Illud *oscitat* amplificatur addito: *diss*ut*is vndique malis* i. e. aperto rictu. Magis ad vinum ebrii imago vinumque edormientis hominis exprimi nequit.

60. *quo tendis*, quo studes peruenire. *et in quod dirigis arcum* Sensus: habesne certum finem propositum, constituistique summum bonum, qualecumque tandem sit, ad quod omnes vitae actiones dirigas? In eo consenserunt omnes philosophi, hominis esse, id agere, vt se felicem et beatum reddat; qua vero ratione id fieret, scholae diuersae diuersa praeceperunt, et inde nata sententiarum in summo bono constituendo diuersitas, de qua Cicero in libro de finibus agit. Ad illud τέλος, vt Graeci

vocant, finem, extremum, summum bonum. Noster spectat, quod vnusquisque, qui in omnibus dictis factisque per totam vitam constantiam seruare velit, sibi proponere debet. Seneca Epist. 20. *Vnam semel, ad quam viuas, regulam prende, et ad hanc omnem vitam tuam exaequa.* cf. Marc. Autonin. II, 7.

61. *An passim sequeris coruos.* Sensus: An nullum habes propositum certum, sed modo huc modo illuc vagaris frustra laborans in adpetendis iis, quae tibi bona ad tempus videntur, vt pueri in auibus luto testaque petendis.

62. *Securus quo pes ferat*, non sollicitus, quo perventurus sis. *atque ex tempore viuis.* proposita pro temporum ratione mutas; rebus praesentibus te adcommodas.

63—76. In tollendis vitiis mature est adlaborandum; ne, quum in animis nostris inueterauerint, altiusque radices egerint, frustra medicinam quaeramus. Quam ad rem adprime vtile erit philosophiae studium, cui igitur omisso omni lucri studio vacandum est.

63. *Helleborum* valere ad hydropicos sanandos habet Plin. H. N. XXV. sect. 22. h. l. pro vnaquaque medicina positum, vt hydropsia pro quoque morbo. Ipsa autem allegoria Noster docet, philosophiam esse in tempore adhibendam ad aegrotam animi conditionem leuandam.

64. *venienti obcurrite morbo.* cf. Ovid. Rem. A. 91 sq.

65. *Cratero*, pro medico quocumque. *Craterum* medicum fuisse excellentissimum sub Augusto narrat vetus commentator ad Horat. Sat. II, 3, 161. Sensus: Nihil iuuat tunc, quum res amplius in integrum restitui nequeat, medicis dona ingentia promittere, vt valetudinem deiectam resuscitent.

66. *Discite o miseri.* Aduersus animi morbos maturum philosophiae studium commendans ipsam philosophiam per grauissima eius capita exprimit. cf. Horat. Epist. I, 2, 67 sqq; I, 18, 96 sqq. *miseri* ex mente Stoicorum praeter vnum sapientem, quem animo tantum et mente comprehensum habebant, omnes erant *miseri* et *stulti*. Non tam exprobationem habet in se haec exclamatio, quam miserationem, aeque ac rudior illa expressio et sermonis prisci ingenio adcommodatior, qua Musae Hesiodum adlocutae sunt: κακ' ἐλέγχεα γαστέρες οἶον, et qua ipse Persen: μέγα νήπιε Πέρση. (Deor. gener. 25. Opera et d. 286.) vbi de conniciis non est cogitandum. *et causas cognoscite rerum.* Causis enim rerum cognitis

tolluntur metus inanes, qui hominum animos excruciant; tolluntur cupiditates, quae inprimis rationi infestae sunt; tolluntur reliqua mala, quorum fecunda mater hominum ignorantia est.

67 et sqq. sequuntur illa grauissima philosophiae capita, de cognitione sui ipsius, de consilio, quo homo a Deo sit creatus, de rerum ordine seu fato, de breuitate vitae humanae, de contemnenda morte, de cupiditatum moderatione, de recto vsu diuitiarum, de officiis aliis praestandis, quae omnia sigillatim a philosophis tractata sunt. 67. *Quid sumus?* A cognitione sui ipsius vnusquisque debet procedere, qui discere vult, quid sibi, quid aliis debeat. Hoc inlustrantem Socratem inducit Plato in Alcib. I. T. V. p. 56. et p. 65. ed. Bip. Senec. Epist. 82. *Itaque, quantum possumus, ab illa* (fortuna) *resiliamus, quod sola praestabit sui naturaeque cognitio. Sciat, quo iturus sit, vnde ortus; quod illi bonum, quod malum sit; quid petat, quid deuitet; quae sit illa ratio, quae adpetenda ac fugienda discernat, qua cupiditatum mansuescit insania, timorum saeuitia compescitur.* cf. Iuvenal. XI, 27 sqq. Notum illud γνῶθι σεαυτόν, quod Chiloni vulgo adtribuitur, verum etiam aliis. — *et quidnam victuri gignimur.* Hoc duplicem interpretationem admittit; primum, *quidnam victuri* potest significare: quam breue tempus victuri. Senec. Epist. 99. *Hoc, quod viuimus, proximum nihilo est, et tamen late disponitur.* Deinde idem potest adcipi pro; *quidnam in vita acturi* i. e. quem in finem geniti simus. Cic. d. Finib. II, 13. *Hi non vident, vt ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem; sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, ad intelligendum et ad agendum esse natum, quasi mortalem Deum.* cf. Iuvenal. VIII, 83 sq.

68. *ordo Quis datus.* Satis obscure. Sub *ordine* h. l. sempiternum et admirabilem rerum et caussarum nexum, quem Stoici fatum vocabant, intelligi debere, interpretes perhibent. Vide seu disce omnia fato contineri, in quo lubens volensque adquiescas necesse est. Marc. Antonin. IV, 45. Et sane nihil erat, quod tam frequenter a Stoicis inculcaretur, quum docerent, soli rationi esse obtemperandum semper et vbique, simulque intelligerent, eius praecepta bellum indicere saepe iis rebus, quibus a natura conciliaremur, et interdum nos inuidiae odio mortisque periculo obiicere; quum viderent, virtuti non vbique sua

praemia esse, sed bonum et honestum virum a fortuna ludibrio haberi, malum contra et turpem prosperrima rerum conditione vti. Qua re compulsi, quum etiam vitam post mortem iacturaeque compensationem nullam putarent, vt sibi constarent, ad istam singularem de rerum bonarum et malarum natura opinionem reliquaque confugerunt, quae, si fontem illorum neglexerimus, paene absurda nobis videantur necesse est. Forsan etiam hoc sub ordine rerum innuere voluit Noster, ita esse natura comparatum, vt in rebus humanis altera ex altera nexa sit indissolubili vinculo, vt altera alteram necessario praecedat aut sequatur, adeo, vt homini non liceat, hanc, qua sensus iucunde moueantur, eligere et adpetere, illam, quae minus delectet, reiicere et fugere, sed debeat potius in ea conditione adquiescere, qua bonis admixta sint mala, legemque et ordinem naturae seruare, sub quo illa nobis vsum alicuius boni concesserit. Epict. 29; Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 18 sqq. *aut metae quam mollis flexus.* Translata haec sunt a certamine curruli ad mortem, finem vitae, quem poëta *metam*, νύσσαν, vocat, quum sibi vitae spatium tamquam stadium decurrendum fingat. Iuvenal. X. 358. vocat mortem: *spatium vitae extremum;* Graeci θανάτου τέλος, βιότοιο τελευτὴν, τέκμαρ. cf. Pindar. Nem. VI, 10 sqq. Virg. Aen. X, 471. XII, 546. Ovid. ad Liv. Aug. 357 sqq. *mollis*, lenis, quo currum seu equos absque timóre circumagere possis, ne axem frangas, currumue euertas. *Metae mollis flexus* est ergo mors lenis, nullum timorem adferens, qualis debet esse sapientis ex Stoicorum disciplina. Hinc explicandum quoque videtur *et vnde* sc. mollis flexus sit; spectat enim ad praesidia, quibus muniti in morte nihil videmus, quod timorem incutere possit. Senec. Epist. 30. Cic. ad Famil. IV, 5; Marc. Antonin. IV, 48, 50. inprimis Plat. Apolog. Socrat. T. I. p. 93. ed. Bip. cf. Cic. Tusc. Q. I, 41. Verum alii aliter haec interpretati sunt, et quis, verum se vidisse, in tanta rerum obscuritate adfirmauerit?

69. *Quis modus argento?* i. e. quem modum in opibus parandis seruare debeamus. Senec. Epist. 16. *Si ad naturam viues, numquam eris pauper, si ad opinionem, numquam diues.* Iuvenal. XIV, 316 sqq. *Quid fas optare?* de hoc agit Sat. II.

70. *quid asper Vtile nummus habet? asper* h. l. est recens, nondum vsu detritus. Senec. Epist. 19. *non voles,*

quod deceo, nisi in aspero et probo accipere. Sic Gruter. *quid vtile,* pro: quam vtilitatem. Sensus est: quis vsus sit diuitiarum. *patriae carisque propinquis* cet. cf. Cic. de Offic. I, 17. Horat. Sat. II, 2, 100 sqq.

71, 72. *quem te Deus esse iussit.* i. e. quas partes tibi Deus adsignauit in vita agendas. Vitam, dixit Epictetus, scenam esse, in qua suae cuique partes agendae sint, videndumque, vt vnusquisque personam suam bene tueatur. Elegans epigramma Graecum: *Σκηνὴ πᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον. ἢ μάθε παίζειν τὴν σπουδὴν μεταθεὶς, ἢ φέρε τὰς ὀδύνας.* cf. Epict. 17. *humana* coniungendum cum *re. humana res* est vita humana; et *pars* idem est, quod apud Epictetum c. 30. *σχέσις.* coniunctionis ratio, in qua versamur cum aliis hominibus (*Beziehung, Verhältniss*) vnde officiorum diuersitas oritur. *locatus*, *τεταγμένος*, quasi in statione. Cic. in Cat. mai. 20.

73. *Disce, nec inuideas* cet. Disce sapere, seu operam impende philosophiae, cuius quidem studium tibi opes non augebit, nihilominus tamen disce, nec cura ceteras artes, quas qui exercent, rem facere possunt. Senec. Epist. 17. Speciem opes congerendi hoc loco posuit, qua iurisconsulti causarumque patroni vtebantur. *multa fidelia* (vt ap. Virg. Ecl. I, 35. *multa victima*) pro magno numero vasorum fictilium. *putet.* hoc verbo ingens multitudo expressa est, quae tanta erat, vt salsamenta ceteraeque res, quae iis continebantur, quum consumi non possent, situ et vetustate corrumperentur.

74. *In locuplete penu.* in cellis promptuariis locupletis causidici. *pinguibus*, potest ad corpora bene curata Vmbrorum, aut ad eorum diuitias spectare; posterius h. l. conuenire videtur. Vmbria erat pascuis inclyta. Catull. XXVII, 11. Prop. I, 22, 9 sq.

75. *monimenta.* dona pro defensione.

76. *Maena* piscis marinus (Plin. H. N. IX, 26.) quae in frusta dissecta a salsamentariis in ollis adseruabatur. *orca.* vet. schol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 4, 66, *orcam*, ait, ollam esse Graecam ore angusto in formam *καυκαλίου.* *primo orca*, potest significare vel: in prima parte orcae; vel: in ea orca, ex qua prima coepta sunt salsamenta depromi reliquis orcis adhuc intactis. Ceterum res erant viles, quae praemii seu mercedis loco causarum patronis a clientibus mittebantur. Horat. Sat. II, 5, 43 sq. Iuvenal. VII, 106 sqq. et 119 sqq. Martial. IV, 46. quarum rerum vilitate

Noſter vſus eſt ad auaritiam ſordesque illorum hominum perſtringendas, qui, ſcientia diuinarum humanarumque rerum poſthabita, vel viliſſimis rebus per maximos labores adquiſitis, res ſuas augere non dubitarent.

77—87. Verum, obiiciat aliquis, ad vitam communem prudentia ſatis inſtructus ſum, non laboro philoſophus fieri et in nugis illorum occupatus eſſe, quas populus ridere ſolet.

77. *Heic aliquis de gente hircoſa centurionum.* Pro philoſophiae oſoribus poſuit Noſter *centuriones*, nobiles, vt apud Horat. Sat. I, 6, 73, aut omnino caſtra ſequentes, qui virtutem omnem in deſpiciendis bonis artibus et in negligendo corporis cultu politam putabant, vt, ſi non fortes et ſtrenui, tamen feri et horridi viderentur. Iuvenal. XIV, 193 ſqq. Epitheton *hircoſa* corporis inmunditiem ſpectat. Horat. Epod. XII, 5; Doering ad Catull. LXI, 10. Interdum *hircoſus* pro: vetuſtus, Gell. XII, 2.

79. *Arceſilas* academiae mediae princeps, doctus quidem homo, ſed, ſi fabula vera eſt, vita non admodum ſancta. Diogen. Laërt. IV, 40. *aerumnoſi* hoc ad vultus triſtitiam referendum, quam curis ac vigiliis philoſophi ſibi contraxerant; aut potius ſtatuendum eſt, philoſophiae oſorem hoc verbo abuti ad ſeueritatem vultus deſignandam.

80. *Obſtipo capite.* hoc explicat vet. ſchol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 5, 92. *capite inclinato in alterum humerum;* ad habitum meditantis pertinet, ita vt ſequens: *figentes lumine terram*, vt apud Stat. Silv. V, 1, 140. fortius, quam *lumina terra figere*, aut *oculos ſolo*, vt eſt apud alios poëtas. Virg. Aen. IV, 469. Ovid. Metam. XIII, 541. Triſt. IV, 2, 29. pro: vultu rigido intuentes terram. Lucian. in Tim. T. I. p. 170. ed. Reiz. de inceſſu philoſophi cuiusdam *ἐκπετάσας γοῦν τὸν πώγωνα καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας, καὶ βρενθυόμενός τε πρὸς αὑτὸν ἔρχεται, τιτανῶδες βλέπων* cet.

81. *Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt. Murmura rodunt*, i. e. tamquam rem grauiſſimam animo voluntantes tacite murmurant motisque maxillis, inde *rodere murmura*. Quintil. X, 3; nihilominus tamen durum eſt, verum irato centurioni id condonemus. Antholog. lat. Burm. T. II. Epigr. 139. verſ. 21 ſqq. *Eſt et non igitur, quoties lucem eſſe fatendum eſt. Sed non eſſe diem; mille hinc certamina ſurgunt, Hinc pauci, multi quoque talia commeditantes, Murmure concluſo rabioſa ſilentia*

rodunt. *Qualis vita hominum, duo quam monosyllaba versant!* — *rabiosa silentia.* quandoquidem silentium cum murmure fixusque obtutus rabiei signum esse solet. Iuvenal. II, 14. cf. Lucian. de Sect. princ.

82. *Atque exporrecto trutinantur verba labello.* Mira quidem, sed non minus apta huic rei locutio. *trutinantur* i. e. expendunt; quid tandem? *verba.* ergo in verborum contentione occupati sunt, quod saepe philosophis a Luciano obiicitur. v. in Demonacte c. 28. T. II. p. 386. ed. Reiz. Vt oris habitum tandem meditantis rideas, adiectum est: *exporrecto labello*, ita vt labiis porrectis ceu trutinae verba adpensa videantur.

83. *Aegroti veteris somnia.* i. e. ea, quae vetus, nescio quis, philosophus, mente morbo turbata, somniauit. Ex opinione militis hoc.

84. cf. Lucret. I, 151. Hoc erat principium omnis physiologiae veteris. v. Gassendi de Epicur. philos. T. I. p. 161. Lugdun. 1649. Tiedemann. System der Stoischen Philosoph. T. II. p. 25 sq. Axioma hoc vetustissimum esse indicant fere omnes mythi cosmogonici a Chao quodam procedentes.

85. *Hoc est, quod palles?* Cum irrisione pronunciatum. *quod* pro: propter quod; his nugis igitur ita studes, vt pallorem tibi contrahas? Similis orationis color est apud Iuvenal. VII, 96 sqq. Senec. Epist. 48. *O pueriles ineptias! in hoc supercilia subduximus? in hoc barbam demisimus? hoc est, quod tristes docemus et pallidi? cur quis non prandeat.* Seneri homines et frugi studiisque dediti prandio abstinere solebant. Ideoque vocat Horatius Sat. II, 3, 257. Xenocratem philosophum *inpransum.*

86. *His populus ridet.* *His* sc. in philosophos dictis. *ridet* pro: adridet, plaudit, dicta risu comprobat. Epict. 22. *torosa iuuentus*, omnes ii, qui a studiis philosophiae auersi sunt, praesertim milites. Egregie hoc *torosa* obpositum est τῷ *pallere* et *non prandere.*

87. *Ingeminat* fortius quam: tollit. Cum *ingeminat* iungo quoque *multum*, vt h. l. sit: diu, Valer. Flacc. I, 459. Iuvenal. I, 164; non cum *torosa*, vt vulgo interpretes, quia in *torosa* iam ea vis latet, quam *multum* addere videtur. *tremulos* naturam cachinni exprimit. *crispante* in rugas tracto.

88 — 106. Philosophis insultanti omnemque eorum disciplinam deridenti respondet Noster per similitudinem ab

aegro, medici consilia salubria cum mortis periculo negligenti, sumptam, et quidem recte, nam argumentis cum hoc hominum genere certare velle, oleum esset et operam perdere. Narrandae sunt fabulae et similitudines vt rudibus et infantibus. Qua ratione etiam id consecutus est Noster, vt rem in actionem converteret, eamque quasi oculis subiiceret, vt agi magis quam narrari videretur.

88. *Inspice: nescio quid trepidat mihi pectus.* Signa haec febris aduentantis. Cels. III, 6. Aegrotus hic inducitur medicum adpellans.

89. *exsuperat*, ex ventriculo sursum adscendit. *grauis* male olens. Ovid. A. A. III, 277. interpp. ad Petron. 93.

90. *Qui dicit* pro: qui dixerat. *iussus requiescere.* Ab omni motu et exercitatione adpropinquante morbo vt abstineatur, Celsus auctor est (III, 2.) et Quintil. II, 17. cf. Plin. Epist. VI, 1.

91. *compositas venas*, i. e. sanguinis meatum non amplius concitatum esse. *tertia nox.* Etiamsi enim tertio die febris non reuerteretur, tamen non poterat securus esse a quartana.

92 – 93. Ordo verborum: *rogauit sibi loturo Surrentina lenia lagena modice sitiente de maiore domo.* Morbo, praesertim febri laborantibus cibi delicatiores et exquisitiores a fautoribus mitti solebant, Martial. II, 40 et 76, sic etiam vina generosiora. *Surrentina* Plin. H. N. XIV. Sect. 3. *Item Surrentina in vineis tantum nascentia convalescentibus maxime probata propter tenuitatem salubritatemque.* Hoc vinum caput non tentare, vires tamen habere, docet idem XXIII. Sect. 20. *lagena* vas erat, in quo vinum semper paratum habebant in triclinio, et ex quo pocula inplebantur. Petron. 22. ibique interpp. In *lagenis* vinum quoque adseruabatur. Juvenal. XIV, 270 sq. *lagena modice sitiente.* *Sitire* dicuntur res, quando humor eas deficit; *lagena m. s.* notat igitur lagenam vino tantum non plenam, vino forsan vetustate iam ex parte decocto, nam Surrentinum incipiebat bibi post XXV demum annum. Casaubonus *modice sitiente* explicat: ἐπιεικῶς μεγάλῃ, μετρίᾳ, quandoquidem parcius mitti solerent vina generosiora. Iuvenal. V, 32. Verum haec interpretatio h. l. non conuenit; aeger hic, qui in exemplum inducitur, minime modice debet bibere, sed vino se ingurgitare ad venturi morbi vim augendam. *loturo.* Hoc Celsus III, 2. inlustrabit: *Plurimi falluntur, dum se primo die protinus subla-*

turos languorem aut exercitatione, aut balneo. aut coacta deiectione, aut vomitu, aut sudationibus, aut vino sperant etc. Balneo quidem etiam in febri vtebantur, sed magna cautione adhibita.

94. *Heus bone, tu palles.* Verba haec non sunt medici, vt ex responso patere videtur, sed amici cuiusdam, aegrotum ad epulas et pocula se conuertentem retinentis et monentis.

95. *surgit tacite tibi lutea pellis.* Sensus: pallor sensim sensimque (*tacite*) corpus tuum occupat.

97. *Iam pridem hunc sepeli: tu restas* Minus commode haec verba minitantis esse creduntur, sunt potius ludentis, hoc sensu: tutor, qui mihi fuit, iam pridem sepultus est, tu alter tutor scilicet mihi restas. *Perge* sc. ad coenam et pocula ire, euentus te docebit optimus stultorum magister.

98. *Turgidus hic epulis atque albo ventre.* i. e. cibis probe oneratus et ventre distento. cf. Horat. Sat. II, 2, 21 sq. et 76 sq.; Epist. I, 6, 67 sq. Iuvenal. I, 141 sqq. *albo ventre.* Sulpic. Sat. 36. Sidon. Apoll. Carm. V, 339 sq.

99. *mephites*, foetorem ex ore, quum cibi non concoquuntur, sed in ventriculo quasi putrescunt. *sulfureas*, sulfurei odoris. *lente exhalante.* animam iam enim aegre trahebat. Malum in balneo iam ingrauescens vim suam omnem inter pocula exserebat.

100. *calidum triental*, poculum trientis capax calidi vini plenum. Ceterum cf. Horat. Epist. I, 16, 21 sqq.

101. *retecti*, vt solent labra eorum diducta esse, quos febris vehementer concutit.

102. *vncta pulmentaria*, cibos lautos ac delicatos intelligas. Catull. XXIX, 23. *laxis* v. supra v. 101.

103. *Hinc tuba, candelae.* *Hinc* non: ex his caussis; sed h. l. pro: tunc. Ceterum *tubas* in pompa funebri et *candelas* adhibitas esse, notissimum. Petron. 78. et 129. Prop. II, 10, 19 sq. 13, 17 sq. IV, 11, 9; ad hh. ll. intpp. multa ad pompam funebrem pertinentia notarunt. Videtur autem non in pompa solum harum rerum vsus fuisse, quandoquidem in iis, quae sequuntur, de adparatu funeris sermo est, sed etiam statim post decessum alicuius candelae adcensae et tuba vel tibia funus ciuibus indicasse. *beatulus.* Cic. de Fin. I, 2. *Maximam illam voluptatem habemus, quae percipitur omni dolore detracto. Nam quoniam, quum priuamur dolore, ipsa liberatione et vacuitate*

omnis molestiae gaudemus, voluptas est, vt omne id, quo offendimur, dolor: doloris omnis priuatio recte nominata est voluptas. Hactenus Epicuri patronus. Inde sequi, perhibebant Stoici, mortuum in summa voluptate esse, eumque, quum omni dolori morte exemptus esset, recte beatum praedicari posse. Facete igitur Noster Stoicus mortuum istum, qui viuens omnis generis voluptatibus indulserat, et moribundus porcum Epicureum expresserat, *beatulum* adpellare potest.

104. *Componi* proprie de mortuis dicebatur, quorum membra in mortis dimicatione distorta componebantur; huc pertinebat os claudere, oculos condere cet. Tibull. III, 2, 26; Virg. Aen. I, 249. ibi v. Heyn. *alto lecto* spectat ad magnificientiam funeris. Ovid. Met. X, 463. Fast. II, 553. *amomis* v. Heyn. ad Virg. Ecl. III, 89; fruticis genus Indiae; de omni aromate sincero dici putat Salmas. ad Solin. p. 401. Eius pulnere ossa sua spargi iubet Ovid. Trist. III, 3, 89. H. l. vnguentum debet intelligi, quo perfundebantur mortui, antequam rogi inponerentur. Ovid. Fast. IV, 853. *crassis*, pinguibus; huic conuenit *lutatus*.

105. *In portam rigidos calces extendit.* Mortui lecto compositi in atrio ita conlocabantur, vt pedes in iannam essent versi; cuius moris in Homero (Il. τ, 212.) iam mentio fit. Lips. ad Tacit. Ann. III, 5. Kirchm. de fun. Rom. I, 12. *rigidos*, sunt enim cadaueris.

106. *Hesterni Quirites*, qui haud ita pridem ciuitate erant donati, manu missi, liberti. *capite induto*, pileati in signum libertatis. *subiere*, sic Virg. Aen. VI, 222. *Quirites.* Hoc nomine dignitatis et maiestatis pleno scoptice adpellat seruulos illos, ad frequentiam pompae funebris augendam, manumissos, qui iam nescio quid sibi viderentur. Praeclare sane et multa cum arte h. l. Noster tractauit; temporis vices bene obseruatae et iustis coloribus notatae, morbi prima signa, incrementa eius et vis, qua miseri corpus tandem frangitur, mortis genus, quaeque consequi solent, omnia haec diligentem artificem demonstrant; ceterum verborum delectus summus est, vt qui scilicet apud poëtam satiricum esse possit.

107 — 118. Fabulam de se narrari probe quidem intelligit homo iste bardus, sed veram eius vim non cepit, quapropter breuibus demonstraturum se putat, quam parum in se conueniant haec dicta, quam inepta igitur tota res sit, quum ipse recta fruatur valetudine, neque sit, quod

futurum aliquem morbum fufpicetur. Quo in errore eum diu verfari non finit Nofter, fed Stoicorum more breuiter docet, eum, qui a corpore quidem valeat, animi tamen morbis laboret, neutiquam fanum effe.

107. *Tange mifer venas.* Explorare eum iubet, vtrum aequis interuallis venae moueantur, an curfu concitatiore et interrupto per venas fanguis feftinet, quod fit nimio eius calore et aeftu.

108. *fummosque pedes.* Inter morbi futuri figna Celfus (II, 4.) quoque recenfet, caput, pedes et manus frigidas habere. *Mifer*, cum contemptu, fabulam nam ab illo narratam totam concidiffe exiftimat.

109. *Vifa eft fi forte* cet. A corpore quidem vales, fed grauiffimis animi morbis, qui te ipfum, quum vim fuam in praefentia exferere non poffint, fugiunt, fimulac autem data iis occafio fuerit, certe prorumpent, obnoxius es, auaritiae, libidini, luxuriae, timori et irae.

110. *candida* ad pulchritudinem fpectat. Ovid. d. A. A. II, 6. *molle* pro: molliter.

111. *Cor tibi rite falit?* Stat. Silv. I, 2, 110; Senec. Thyeft. 756. Num animus tuus tunc a perturbatione liber eft? *algente camino* i. e. nullo coenae apparatu, foco paene exftincto.

112. *populi cribro decuffa farina*, periphr. panis atri furfuribus mixti.

113. *vlcus.* De vlcere vero non effe cogitandum quisque videt; fignificantur fauces tenellae, quas vulgares cibi duriores et afperiores obfendunt, vt in vlcere quamcumque mollem adtrectationem aegre feras.

114. *radere* de cibis, qui per fauces in ftomachum defcendunt, et quafi ftomachum acriter perftringunt. Horat. Sat. II, 2, 24. habet *tergere.*

115. *excuffit ariftas*, horroris periphrafis; eriguntur enim pili horrore, et ipfa cutis contracta erigitur. φόβος κ.. οεις faepius apud Homerum obcurrit.

116. Concitat fanguinis aeftum ira vt ignis; inde dicimus *iram adcendi.* Hinc quoque explicandum eft *face fuppofita* i. e. data aliqua occafione, quae iram adcendere poffit.

117. *Scintillant oculi.* Homer. Il. α, 104. δ, 662. Ovid. A. A. III, 503 fq.

118. Fortius infaniae adfectus exprimi non poterat. Oreftes furiis exagitatus ex Euripide fatis notus h. l. pro

insania ipsa positus est. Facere igitur aliquid, quod insania ipsa iuret, insanientis esse, hoc est, insaniam ipsam insanis factis dictisque vincere.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM IV.

Summa satirae haec est: qui alios vult regere, prius se ipsum regere discat. Hanc sententiam praeclare persecutus est Noster, induxitque sub Alcibiadis persona aliquem rudem adhuc ad sapientiae praecepta adolescentem, grauissimasque reipublicae partes iam tractantem, ipse Socratem agit. Totum expressum videtur ad Platon. Alcibiad. II.

1—3. Qua fiducia, Alcibiades, rem publicam capessis? *Rem populi tractas?* *πράττειν τὰ πολιτικά*. in rei publicae administratione versari. Plato in Sympos. 32. ed. Wolf *ἀναγκάζει* (loquitur Alcibiades de Socrate) *γάρ με ὁμολογεῖν, ὅτι πολλοῦ ἐνδεὴς ὢν αὐτὸς ἔτι, ἐμαυτοῦ μὲν ἀμελῶ, τὰ δ' Ἀθηναίων πράττω.* *barbatum crede magistrum Dicere.* *barbatus* vel vnum ex antiquis, Iuvenal. IV, 103. vel philosophum designat, cuius insigne barba habebatur, Iuvenal. XIV, 1.; Lucian. pluribus locis; vnde lepidum illud Horatii dictum in Stoicum Horat. Sat. II, 3, 16 sqq.

2. *Sorbitio*, *ῥόφημα* Aelian. V. H. IX, 38. Verbum hoc vsurpatum a multis, cf. Burm. ad Phaedr. I, 26. *cicutae*, *κώνειον*, *Schierling*. Plin. H. N. XXV. Sect. 95. Senec. Epist. 13. *Cicuta magnum Socratem fecit.* Platon. Phaed. p. 264. T. I. ed. Bip. Hoc dirum facinus aeternam Atheniensibus notam inussit. Iuvenal. VII, 205 sqq.

3. *Quo fretus?* *ὅτῳ πιστεύων*. Plato. *Pericli* a forma *Pericleus*, est *Periclei* et contractum *Pericli* v. Cort. ad Sallust. hist. frag. lib. I. p. 934. Heusing. ad Cornel, II, 1, 1. *magni* non solum rei publicae administrandae scientia magnum eum fecerat, sed etiam bonarum artium et literarum tutela, quibus tunc temporis Athenae omnium florentissimae erant. Plutarch. in Pericle c. 12. T. I. ed. Hutt. *pupille* cf. Plutarch. in Alcibiade princ. Platon. Alcib. II. princ. Clineas Alcibiadis pater Periclem, Xantippi filium, tutorem Alcibiadi reliquit.

4—13. His verfibus Socratis perfonam bene fuftinet Nofter, aduerfarinmque nota illa ironia adgreditur, qua fe exiftimare dicit, eum omnia illa tenere, quae cognita effe debeant rem publicam adminiftranti.

4. *ingenium*, non proprie fumptum, fed vfu et doctrina fubactum intelligas. Senec. Epift. 49. *Dociles natura nos edidit, et rationem dedit inperfectam, fed quae perfici poffet.* Ingenium largitur natura, vires autem ingenii exercet, auget et perficit vfus et doctrina. *rerum prudentia*, multarum rerum vfus et experientia, rerum humanarum cognitio. De eo, qui populi curam gerere vult, iure poteft poftulari, vt prudentia reliquos ciues excellat; quandoquidem autem illa prudentia annos praecurrere interdum, quamquam raro, folet; adulatoribus inde campus fpatiofus patuit. Ovid. A. A. I, 183. Stat. Silv. II, 106 fqq.

5. *Ante pilos*, ante barbam. ante pubertatem. *dicenda tacendaque calles*. Horat. Epift. I, 7, 72. Fortaffe Nofter prudentiam, quae cernitur in dicendi arte, intelligi vult, totidem fere verbis defignatam apud Quintil. II, 20: *Ab illis* (philofophis) *haec dicuntur; fi confonare tibi in faciendis et non faciendis virtutis eft, quae pars eius prudentia vocatur, eadem in dicendis et non dicendis erit.* Homer. Odyff. ν, 440 fq. Quae igitur Nofter in viro rem publicam adminiftraturo defiderat, funt primum vires ingenii, tum prudentia et in gerendis (hoc enim videtur velle per *prudentiam rerum*) et in dicendis rebus.

6. *bile.* ira. Compares Hefiod. Gener. Deor. 80 fqq. Virg. Aen. I, 149 fqq.

7. *calidae*, aeftuantis, concitatae. *Fert animus*, cupis.

8. 9. *Maieftate manus.* i. e. manus fignificatione, cuius auctoritas tanta fit apud plebem, vt tempeftas furentis populi continuo compefcatur. Lucan. I, 297 fq. *Quirites, Hoc, puta, non iuftum eft* cet. Seditionem fedantis eft fermo, furoresque populi ratione comprimentis; qui igitur, vt Cic. de Orat. I, 12. loquitur, naturas hominum, vimque omnem humanitatis, caufasque eas, quibus mentes aut incitantur aut reflectuntur, penitus perfpectas habere debet; debet etiam iufti iniuftique rationem probe callere, neque vmquam pati, vt in coërcendis fceleribus vel timore vel mifericordia inpediatur, id eft, debet difertus, fapiens et grauis effe. Horat. Od. III. 3.

10—12. *Scis enim iuftum gemina fufpendere lance Ancipitis librae.* Allegoria fumpta a libripende, vel a

ponderibus, quae lancibus trutinantur. *gemina.* Libra habebat duas lances. Cic. Tufcul. Q. V. 17. *ancipitis*, ambiguae. Exacta libra in neutram partem vergit. Senfus: Tu igitur, quid inftum fit nec ne, explorare fcis, rebus quafi in vtraque lance inpofitis. *rectum discernis, vbi inter Curua fubit.* fimpl. pro: discrimina recti et praui adcurate tenes, fcis quafi certo limite ducto definire recti pranique confinia. Horat. Epift. II, 2, 44. *vel quum fallit pede regula varo. regula* proprie non debet intelligi, pedem enim *regula* non habet, fed *norma.* Senfus: Etiam tum rectum discernis a curuo. quum ipfa norma, ad quam rectum illud exigere vis, praua feu inproba eft. Detracto omni tropo Nofter dicere vult: Ex rerum vfu et experientia multas regulas, ad quas vitam noftram componimus, actionesque alienas indicamus, conligimus; poteft autem interdum adcidere, vt hanc vel illam regulam, non fatis adcurate concinnatam, aut nobis ipfi praefcripferimus, aut auctoritati aliorum adceptam feramus; prudentis itaque eft, non folum multis rationibus feu regulis vitae inftructum effe, fed etiam explorare poffe, an ipfae regulae ad iufti rectique naturam comparatae fint, ne reliquis rebus ad eas reuocatis in iudicio de iis fallamur. *varo* cf. Horat. Sat. I, 3, 47. et Heyn. Obff. ad Tibull. II, 1, 90.

13. *Et potis es* cet. Cafaubonus putat, ex breniculo militum, vbi nomini eius, qui in proelio occidiffet, haec litera adfcribebatur, hoc ductum effe. Forfan in iudiciis capitalibus Graecorum, quorum rationem, quae in ferendis fententiis obtineret, paffim ignoramus, etiam hoc vfu erat receptum, vt hac litera vterentur, qui reum mortis fupplicio adficiendum cenferent. Martial. VII, 37. *Nofti mortiferum quaefloris, Caftrice, fignum? Eft operae pretium discere theta nouum. Exprimeret quoties rorantem frigore nafum, Lethalem iuguli iufferat effe notam.* Vetus commentator Perfii haec habet: *Iudices literam Theta adponunt ad eorum nomina, quos fupplicio adficiunt.* Etiam grammatici hoc figno vtebantur. Sidon. Apoll. IX, 339 fqq.

14. Ab hoc verfu Nofter, fe Socratis partes fuftinere, obliuifcitur, et, relicta ironia, ad ingenium ftatim redit. *fumma nequidquam pelle decorus*, qui nequidquam externa fpecie decora es, nequidquam honeftatem fimilas, prae te fers, cf. Horat. Sat. II, 1, 64 fq. Epift. I, 16, 45.

15. *caudam iactare*, σαίνειν, ſpecioſis actionibus ſe venditare apud populum, fauorem populi captare. Cum hoc coniungas *ante diem*, idem quod ſupra *ante pilos*. *blando*, qui huiusmodi hominibus ſemper blanditur, eosque, vt in Alcibiadis vita relatum legimus, in coelum effert. Specie enim magis quam re ducitur multitudo. Horat. Sat. I, 6, 15 ſqq.

16. *melior ſorbore*, pro: dignior, qui ſorbeas. *Anticyras meracas*. *Anticyra* nomen duarum vrbium maritimarum, in Phocide ad ſinum Criſſaeum, et in Phthiotide ad Maliacum ſinum. In vtriusque agro prouentus erat hellebori, quo inter alios morbos etiam inſaniam veteres putabant poſſe ſanari. Saepe *Anticyra* pro helleboro ponitur. Horat. in arte 300. Iuvenal. XIII, 96. ibi Ruperti. *Anticyras meracas* i. e. helleborum merum. Horat. Epiſt. II, 2, 137. Senſus: tu qui potius helleboro mero eſſes ſanandus. Notat hoc inſaniae vim. Ovid. ex Ponto IV, 3, 53 ſq.

17. *Quae tibi ſumma boni eſt*, i. e. quodnam tu ſummum bonum exiſtimas. v. ad III, 60. *vncta vixiſſe patella*, cibis delicatiſſimis vti. cf. Martial. V, 46. 7.

18. *et adſiduo curata cuticula ſole*. ἡλίωσιν intelligit vel ἡλιακίαν, inſolationem, quae quidem ex praeſcripto medicorum ad ſiccitatem corpori adquirendam adhibebatur. Plin. Epiſt. III, 1. Plin. H. N. XXI. c. 14. Hoc loco autem intelligitur laſciuorum hominum inſolatio, qui nudi ad ſolem expoſiti operam dabant dropaſticis aut chromatiariis, quorum illi inhoneſtas corporis partes depilabant, hi corpus infuſcandum curabant. Ceterum animaduertendum eſt, Noſtrum ſub perſona Socratis quum delicatulum illum interrogaſſet, quae illi *ſumma boni* eſſet, non habente illo, quid reſponderet, pro illo reſpondiſſe.

19. *Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus*. Exſpecta, quaeramus ex hac anicula, quid ſummum bonum exiſtimet, et haec eadem mihi reſpondebit, quae tu; quapropter tu ne a viliſſima quidem muliercula in hac re differs. *i nunc*, inridendi habet vim. Virg. Aen. VII, 425. Ovid. Epiſt. IX, 105. Prop. III, 16. 17. Iuvenal. X, 310. Iam apage te, intelligis enim, quarum rerum fiducia ad rem publicam adminiſtrandam adceſſeris; nil tibi reliqui feci praeter id, vt dicas: generis mei ſplendore nitens tantos ſpiritus alo; et per me alas, dummodo, te non

magis quam abiectiſſimam quamque mulierem ſapere, fateaaris. Poſterius tribus ſequentibus verſibus eſt expreſſum.

20. *Dinomaches ego ſum, ſuffla: ſum candidus. eſto: ſuffla* ſc. buccas, pro: iactanter dic. *Dinomaches.* Plutarch. in Alcibiade cap. I. πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιονίδης ἦν ſc. Alcibiades, ἐκ Δεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Alcmaeonidae apud Athenienſes ſummo erant in honore, ductu enim et auſpicio eorum a Piſiſtratidarum tyrannide erant liberati. Herod. IV, 92 ſq. *ſum candidus* ad pulchritudinem corporis ſpectat, qua in ſui amorem multos pellexiſſe Alcibiades dicitur. *eſto*, ſis vel maxime nobiliſſimo genere ortus et pulcherrima corporis forma. Similis color orationis eſt apud Iuvenal. VIII, 46 ſq.

21. *pannucea* pannis obſita, ſordidiſſima.

22. *Quum bene diſcincto cantauerit ocima vernae.* Interpretatio huius verſus difficultate laborat, qua forſan numquam liberabitur. Ad liquidum perduci nequit, qualis herba *ocimum* fuerit, multo minus, quid ſibi velit, *ocima cantare.* Ex Plinio (H. N. XIX. ſect. 36.) vbi dicuntur ocima cum maledictis et probris ſeri, conligit Caſaubonus, *ocima cantare vernae*, idem eſſe, quod: opprobria ingerere ſeruulo; prouocat quoque ad naturam muliebris ſexus ad conuicia pronam, qualis ab Ariſtoph. Plut. 426. repraeſentatur. Verum inde, quod ocima cum maledictis et probris ſeruntur, minime ſequitur, *ocima cantare* eſſe *opprobria ingerere.* Quin etiam maledicta et opprobria ab h. l. aliena eſſe videntur, quum *pannucea Baucis* vernam ita tractare debeat, vt Alcibiades popellum, niſi mauis ſtatuere, comparationem eſſe mancam, aut verſum hunc temere adiectum. Plinius (H. N. XX. ſect. 48.), vbi agit de viribus medicis huius *ocimi*, addit: *Venerem ſtimulat. Ideo etiam equis aſinisque admiſſurae tempore ingeritur. Ocima cantare* politum igitur eſſe poteſt pro: ea cantare, quae venerem ſeu libidinem ſtimulant, ſeu ſimpl. pro: libidinem excitare. Huic interpretationi, ſeu, ſi mauis, hariolationi, (nam hariolandum ſane h. l. eſt) aptum quoque videtur *bene diſcincto vernae*, i. e. diſſoluto et libidinoſo ſeruo, nam vernae tunc temporis ſeruorum petulantiſſimi habebantur. Martial. I, 42, 2. De *diſcincto* cf. Ruperti ad Sil. Italic. II, 56. VII, 153. Senſum totius loci ſic conſtituo: Dum ne deterius, i. e. dummodo aeque bene ſapiat *pannucea Bau-*

eis, quando vernae diſſoluto, vbi eius libidinem excitarit, blanditur, ac tu, quando popello in adulationem prono et pulchritudine tui corporis moto orationis lenocinio velificaris. De *ocimo* v. quae notata ſunt ad Varr. R. R. I, 31, 4. ed. Gesn.

23—41. Hic plane nouus rerum naſcitur ordo. Si nihilo minus tamen ea, quae nunc ſequuntur, cum praeced. copulare vis, nexus erit ita conſtituendus: Haec hominum adrogantia, qua ſe ſibi aliquos putant, falſaque virium ſuarum fiducia negotia ſtulte ſuſcipiunt gerenda, quae ſuſtinere non poſſunt, proficiſcitur ab ignorantia ſui ipſius. Nemo ſecum habitat, nemo ſe ipſum explorat. quia circa aliena nimis occupatus eſt. Alienos mores ſeuere iudicamus in noſtris diſſoluti et molles. Poſterius Noſter dramatice extulit adeo, vt noſtris oculis obuerſetur iſte ardelio; videmus et audimus, vt leniora aliorum vitia carpens ſua ipſius vel ignorat vel diſſimilat. cf. Iuvenal. II, 36 ſq.

23. *in ſe deſcendere,* ſe ipſum cognoſcere ſ. explorare.

24. *ſpectatur mantica.* Adludit Noſter ad notam illam fabulam Phaedri IV, 9. cf. Petron. 57. *Tu autem tam laborioſus es, vt poſt te non reſpicias? in alio peduclum vides, in te ricium non vides?* Horat. Sat. I, 3, 25 ſq. Senec. Agam. 270 ſqq. *praecedenti* pro: praecedentis.

25—32. Vbi forte ſermo iniicitur de aliquo locuplete nimis fortaſſe parco, ſtatim mores eius deterrimis coloribus depingis, gaudesque occaſione oblata de aliis male loquendi.

25. *Quaeſieris*, pro: Si quaerat forte aliquis. *Vectidius* locuples quidam nobis ignotus. *cuius?* Interrogat, quaſi neſciat, de quo ſermo ſit. Sic ſolent homines partim vt, dum adcuratiorem alicuius deſignationem requirant, non curaſſe illum videantur, eoque ſtudium ſuum maledicendi diſſimulent, partim vt audiant prius, quid alter, dum adcuratius aliquem deſignet, de illo praedicet, quo, ſi aures eius criminationibus patere ſentiant, eo tutius et liberius illum ſugillent.

26. *Diues arat*, pro: diuitis illius, qui arat. *Curibus* pro: in agro Curenſi ſeu Sabino, in quo erat *Cures* oppidum. *quantum*, pro: tantum agrorum ſpatium, quantum. *non miluus oberret.* Hac locutione prouerbiali agrorum magnitudo declaratur. Petron. 37: *Ipſe Trimalchio fundos habet, quam milui volent.* Iuvenal. IX, 54 ſq.

De huiusmodi latifundiis loquitur Seneca Epist. 83: *Quousque fines possessionum propagabitis? ager vni domino, qui populum cepit, angustus est. Quousque arationis vestras porrigetis, ne prouinciarum quidem satione contenti circumscribere praediorum modum? Illustrium fluminum per priuatum decursus et amnes magni, magnarumque gentium termini, vsque ad ostium a fonte, vestri sunt* cet.

27. *Hunc ais?* Nunc tandem sentit, quem alter narret, pergitque ipse statim vberius describere hominem, ad se quidem, vt similare vult, nihil pertinentem, tamen sibi cognitum; atque quasi vt hoc solum ostendat, se nouisse hominem, turpissimis coloribus eum adumbrat. *Hunc Dis iratis genioque sinistro?* sc. natum. Is dicitur *Dis iratis genioque sinistro* natus, qui vitam miseram viuit, aut cui fortuna aduersa est. Horat. Sat. II, 3, 8. et 123. Phaedr. IV, 19, 15. Iuvenal. X, 129. h. l. sic vocatur sordide auarus, qui omnibus vitae deliciis abstinet, quique semper habendi cura cruciatur.

28. *Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit.* *Compitum* proprie est quadriuium, et quadriuia laribus compitalibus sacra erant. Ovid. Fast. V, 140. Sueton. Aug. 31. Quorum in honorem arae ibi constructae et sacella per omnes quatuor partes patentia. Gronov. ad Gell. I, 22. Ibi quotannis sacra fiebant per aliquot dies, Dionys. IV, 14. *compitalia* adpellata, Gell. X, 24. Illis diebus omne seruitium erat sublatum Dionys. l. c. Tibull. II, 7. Macrob. Sat. I, 14. Poterat fieri, vt iuga boum ad istas aras siue compita in significationem adempti et pecori et hominibus per illos dies seruitii suspenderentur seu figerentur. Est id quidem ab nullo veterum scriptorum, quod equidem sciam, memoriae proditum, verum quam multa in omni antiquitate creduntur, quae vel vnius verbi testimonio, interdum grammatici nescio cuius, nitantur, praesertim earum rerum, quae ad vitam priuatam, ad ritus et instituta agricolarum, minus a scriptoribus celebrata, pertineant. Apud veterem commentatorem haec leguntur: *In his* (aediculis in compitis consecratis) *iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti et elaborati operis indicium.* Sed h. l. non de eo, quod interdum, si fracta erant iuga, verum quod statis temporibus fieri solebat, sermo esse videtur. Non est sane, quod nos verbum *figit*, quo Noster vsus est, torqueat. Nam

non adfirmauerim, illud femper τοῦ ἀνατίθεναι nusquam τοῦ ἀνακρεμᾶσθαι vim habere. Huc adcedit, quod omnino poëtae, inprimis Perfius, propriam verborum vim non religiofe fequuntur. *pertufa*, faepius pro: vetufta, Iuvenal. VIII, 144. V, 131, h. l. pro: pernia. Calpurn. Eclog. IV, 126.

29. *Seriolae.* In qua feriola diu vinum erat adferuatum, quo vti fordidus ille non aufus erat. An *limus* h. l. pix fit, dubito; poteft enim intelligi feria feu dolium humi demerfum in cella vinaria, quod, antequam relinerctur, a fordibus erat purgandum. Columell. XII, 18, 4 fqq. Huc fpectat forfan Martial. VIII, 45, 3. Poteft quoque *limus* effe vini faex adhuc reliqua ac diu feruata, quae nunc quidem de feria deraditur. Horat. Sat. II, 4, 80. Hoc magis placet, cum quia ad depingendum fordide auarum aptius eft, tum quia v. 32. *pannofae faecis* mentio fit.

30. *Ingemit.* Hoc declaratur, quam lubenti animo his rebus viliffimis vtatur, idemque repugnat praeclare fequenti: *Hoc bene fit! Hoc* eft cafus fextus. Senfus: Iftis delectemur! laute viuamus! v. Intp. Petron. 35. et 65. Horat. Sat. II, 6, 4. Ovid. Faft. IV, 299. *tunicatum*, quod multis inuolucris conftat.

31. *et farrata pueris plaudentibus olla. Farrata olla*, pro: pulte ex farre craffo in olla cocta. Senfus: Dunique feruuli magna inuicem cum gratulatione, quia tanta fcil. lautitia raro illis contingere folebat, pulte in olla obpofita fruebantur.

32. *Pannofam faecem morientis forbet aceti. Pannofam*, i. e. fitu et vetuftate membranis iam obductam. Obferuanda ars eft poëtae in verborum delectu, quo vtentem inducit iftum obtrectatorem et in minutiffimis ad inuidiam depingendis artificem. Sordidus ille non bibit, fed *forbet*, tamquam rem lautiffimam, vt fapore hoc iucundiffimo quam diutiffime fruatur, nihilominus tamen parfimoniam in bibendo adhibeat; non vinum, fed *acetum*, et ne hoc quidem, fed *faecem aceti morientis*, i. e. vapidi.

33—41. Iam interpellat Nofter iftum in vita aliena depingenda tam difertum et adcuratum, in fordibus, a quibus ipfe quidem intactum feruauerat animum, perftringendis ingeniofum et callidum, docetque, quantopere in contrarium peccet mollitie et luxuria diffluens, et quam turpem fibi infamiae notam ob hanc rem contraxerit.

33. *ceſſes*, otieris, *et figas in cute ſolem*, i. e. cutem, corpus nudum ſolis radiis obponis. Iuvenal. XI, 203 ſq. v. ad v. 18. Hoc fiebat a delicatulis, vt colorem cutis infuſcarent. Martial. I, 78.

34. *cubito qui tangat*, non mollem iſtum, ſed alrum quemcumque, quem adtendere vult ad iſtam turpitudinem. Horat. II, 5, 42. *acre*, acriter.

35. *Deſpuat in mores*, mores deteſtetur. *Deſpuere* eſt abominantis. Theocrit. VI, 39. XX, 11. Tibull. I, 2, 96. Lucian. Icaromenip. T. II. p. 786. ed. Reiz. *περιέρχονται ἐπιπλάστῳ σχήματι κατάπτυστα ἤθη περιστέλλοντες. arcanaque lumbi.* Libidinoſi homines ſolebant pilos, quibus natura pudenda aliasque corporis partes obduxit, euellere, hoc fiebat forcipe, pumice, faſcia pice obducta. Ariſtoph. Nub. 1005, et 1079. Eccleſiaz. 129. Iuvenal. VIII, 16. IX, 14. Pertinebat hoc ad exquiſitioris voluptatis ſtudium, quo conruptiſſimi tunc temporis Romani flagrabant. Martial. II, 62. VI, 56. *arcana lumbi*, poſteriora ſeu anum, quem leuem reddebant et glabrum cinaedis. Iuvenal. II, 12 ſqq.

36. *Runcantem. Runcare* proprie eſt ſegetes aut herbas e ſegetibus euellere. Columell. II, 11. H. l. poſitum pro: depilare. *Runcantem-pandere*, graeca conſtructio notiſſima. *pandere*, publice exponere pilis, qui tegumento erant, euulſis. *vuluas*, id, quod ſupra *arcana lumbi*, cum reſpectu ad cinaedos ſic adpellatum. *marcentes*, forſan, laxatas. v. Intp. Petron. 128.

37. *Tu quum maxillis balanatum gauſape pectas. Maxillis* Caſaubonus explicat: pectine, quod et maxillis et pectini dentes ſint; et *balanatum gauſape* idem: capillos oleo balaniuo vnctos. *Balanus* glans vnguentaria nucis auellanae magnitudine in Arabia, Aethiopia et Aegypto naſcens, e cuius cortice ſuauiſſimi odoris oleum exprimebatur. Iani ad Horat. Od. III, 29, 4. *gauſape* proprie militare ſtragulum villoſum, aut mappa villoſa ad detergendas menſas. Horat. Sat. II, 8, 11. Martial. XIV, 138.

38. *gurgulio*, h. l. ea pars, qua mares ſumus. Si interpretatio prioris verſus, quam Caſaubonus propoſuit, vera eſt, nec quisquam, quod ſciam, dedit probabiliorem, ſententia, quae illo priori et hoc verſu continetur, ſi eam adtentius perpendas, frigidiſſima eſt, et indignatione, qua Perſius, quem dicunt verecundiae virginalis fuiſſe, h. l. abripitur, plane indigna. Meo quidem ſenſu

nihil ieiunius cogitari poteſt, quam illa interrogatio: Quum alas capite comam, cur depilas penem? Liceat mihi aliam interpretandi rationem inire, ſi non veriorem, tamen huic loco, vt arbitror, aptiorem. Poteſt *gauſape* de capillamento adcipi, ſeu de pilis adſcititiis, quos ſolebant adhibere ii, quibus capilli ante diem defluxerant, (Suet. Oth. 11.) vel quibus raros tantum et colore ingrato natura tribuerat. Sed ſic quoque reſtat difficultas in *maxillis;* nam frigidam eſſe translationem, ſi illud pro pectine adcipitur, nemo facile negabit, et, tropo remoto, *pectine pectere*, quis ferre tandem pleonaſmum illum poteſt? Forſan etiam ii, qui barba deſtituti erant, aut tenera lanugine tantum inſtructi (Martial. X, 42.) parabant ſibi adſcititiam. Notum quidem eſt, illo tempore Romanos barbam non aluiſſe (v. Lipſ. excurſ. B. ad Tacit. Ann. XIV.) ſed tondendam curaſſe, verum aeque conſtat, iuuenes eam aliquamdiu ad vigeſimum ſecundum aetatis annum et ſaepe vltra nutriniſſe (vid. Octav. Ferrar. Elect. II, 12.). Videmus etiam nunc in ipſa Perſii imagine (quae tamen, an noſtri poëtae ſit, vehementer dubito) barbae partem haud exiguam in genis eius relictam, atque, vt adparere videtur, vel calamiſtro comptam. Etiamſi erant, qui euellenda et exſtirpanda barba feminis ſe ſimiles reddere ſtuderent, tamen barba omnino deſtitutum eſſe vulgo turpe habebatur, Fortunaeque barbatae ſupplices fiebant iuuenes, vt facies ſua barba veſtiretur. Auguſtin. de Civ. D. IV, 11. In qua et comenda et tondenda et radenda et vellenda ſummam adhibebant elegantiam delicatuli. Ovid. A. A. I, 518 ſq. Martial. II, 36, 1 ſq. Quod ſi igitur ſtatuamus, barbae partem, quam relinquere forſan in genis (*maxillis*. Martial. VIII, 47.) moris erat, adſcititiam fuiſſe, vt noſtris temporibus ſimile aliquid vidimus, eamque, quaſi genuinam, depexam ſeu comptam ab illo bello et oleo exquiſitiſſimo delibutam, ſenſus oritur non omnino inficetus: Tu qui faciem pilis adſcititiis ornas, vbi natura pilos tibi negauit, cur depilas eas partes, quas natura pilis veſtitas eſſe voluit?

39—41. Natura te voluit virum eſſe, tu glabrum et mollem te reddere ſtudes, ſed operam perdis. 39. *Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant.* De dropaciſtis, δρωπακιστικαῖς. h. l. ſermonem eſſe, vnusquisque videt. Hos *palaeſtritas* eſſe vocatos, quia robuſtiſſimi vulſores eſſent intelligendi et ſuae profeſſionis apices,

Casaubonus monet, quem secutus quoque est Burm. ad Petron. 21; vbi *palaestricae*, quas ait esse ministras, ancillas, quae oleo perfunderent certantes, in *palaestritae*, quos esse eos perhibet, qui se in palaestra exercerent, mutari vetat, quamquam in nonnullis codd. mss. *palaestritae* legitur. Salmasius ad Tertull. de Pallio p. 273. eos quoque, qui xysticos in gymnasiis depilarent ac levigarent, *palaestritas* esse vocatos, disputat, verum nullum locum adfert, vbi vulsor aut vnctor *palaestrita* vocatur. Forsan serui apud Romanos, qui palaestris priuatis praeerant, *palaestritae* vocabantur (Martial. III, 58, 25.), iique non solum iuuenes heriles arte palaestrica erudiebant, verum etiam dominis in curanda cute et pilis euellendis operam nauabant. Hoc quidem mihi certum videtur esse, Nostrum, quum pro dropacistis *palaestritas* scriberet, non tam athleticum robur respexisse quam dexteritatem. *plantaria*, i. e. pilos.

40. Cf. Horat. Epod. VIII, 5 sq. *Nates* vocat *elixas*, quae balneo calido erant emollitae, vt pili facilius euellerentur. Sic balneator ipse apud Martialem (III, 7, 5.) vocatur *elixus* ab aqua calida, quam tractat. *labefactent*. sc. vellicando. Exprimit hoc difficultatem, cum qua pili euellerentur.

41. *filix*, de quacunque herba sterili, quae culturae agrorum obsicit, proprie *Farrenkraut*, v. Voss. ad Virg. Georg. II, 164. Iuvenal. IX, 15. *mansuescit*. Virg. l. c. 239. Sensus: numquam tamen pili radicitus exstirpabantur; naturam vincere non poteris.

42 — 52. Versus 42 et sequens vsque ad *nouimus* cum anteced. cohaerent. Ita, quasi more receptum est, inquit, carpimus et carpimur vicissim. Verum, quae sequuntur, ad priorem satirae partem rursus pertinere videntur. Pergit Noster hortari iuuenem illum, ne populo, externam speciem in iudicando sequenti, fidem habeat, vt potius se ipsum exploret, ac sua vitia cognoscat.

4 . *Caedimus, inque vicem praebemus crura sagittis*. cf. Horat. Epist. II, 2, 97. Sumptum hoc a militibus, quorum corpus scuto tectum, crura sagittis et telis exposita erant. v. Heynium in Excurs. VIII. ad Aen. VII. p. 153. ed. altera.

43. *nouimus*, ita viuere didicimus.

44. *coecum*. quod aduersarius non animaduertit. Sumptum nempe hoc a gladiatore vulnerato et vulnus dissimilante, ne inde aduersarii animus augeatur.

45. *et decipe neruos*, i. e. decipe vires tuas, fimila, vires tibi adhuc integras esse, quae vulnere debilitatae funt.

46. *Egregium cum me* cet. Senec. Epist. 59: *Illud praecipue impedit* (quominus tantum, quantum satis sit aduersus vitia discere, discamus) *quod cito nobis placemus; si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, adnoscimus. Nec sumus modica laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore congessit, tamquam debitum prendimus; optimos nos esse, sapientissimos adfirmantibus adsentimur, cum sciamus illos saepe mentiri.* Aliorum laudationem sibi fraudi fuisse profitetur Alcibiades apud Platonem in Symp. XXXII. ed. Wolf.

47. *Viso si palles* cet. Similis orationis color est apud Iuvenal. VIII, 9 sqq. 135 sqq. cf. supra III, 109 sqq.

48. *penem amarum;* i. e. mentem libidinosam.

49. *Si puteal cautus multa vibice flagellas.* Duo *putealia* Romae fuerunt, quae nobis quidem nota sunt, a pluribus, etiam a Sigonio de ant. iur. Rom. T. II. p. 504 sq. confusa, a Salmasio primum ad Solinum p. 802 sq. distincta, vnum Naevii in comitio, de quo loquitur Cic. de Divin. I, 17; conf. Liv. I, 36; alterum Libonis in porticu Iulia ad arcum Fabianum. v. Festum de verb. signif. XVII. p. 487. ed. Dacier. Neque praeter haec alia Romae fuisse putealia quis adfirmauerit? Vetus Persii interpres intelligit h. l. puteal Scribonii Libonis, cuius formam, arae instar, in nummis antiquis descriptam adhuc habemus. Iam vero Casaubonus existimat, *puteal* h. l. pro foro esse positum, et *flagellare forum* pro: frequenter adire forum, aut in turba forensi quotidie versari. Ad maiorem inprobitatis declarationem idem putat adiectum esse *multa vibice*, nam vbi turba sit hominum aliorum in alios incurrentium, ibi rixas esse, ibi verbera et vibices (forsan Iuvenal. III, 244 sqq. respexit). τὸ *cautus* artis verbum esse, proprium enim fori peritis et pragmaticis cauere. Vt autem hic versus ad Neronem pertinere possit, alteram proponit explicationem, nocturnasque Neronis grassationes spectari putat, quibus pererrare forum obuiosque caedere soleret. Sueton. Ner. 26. Tac. Ann. XIII, 25. Plin. H. N. XIII. Sect. 43. Et quia in his grassationibus milites semper praesto essent, qui Neroni auxilium ferrent, etiam τὸ *cautus* satis bene hac ratione potest inlustrari. Prima interpretatio Casaubono, prope dixerim, indigna est; altera sane pro-

babilior, modo haec ad Neronem trahi possent, ad quem, vt ille vir eruditissimus ipse fatetur, versus 47 saltem pertinere non potest, itaque non magis hic, qui interpretes vsque adhuc torsit et semper torquebit. Aliam viam Salmasius l. c. ingressus est, negatque *puteal* hoc loco pro foro aut dicasterio adcipi posse, sed de feneratoribus potius esse cogitandum, qui ad puteal Libonis consistere solerent. Cic. pro Sext. 7. Torrent. ad Horat. Sat. II, 3, 18. cf. Horat. Sat. II, 6, 35. Ad hunc tamen locum monuit vet. commentat. Cruq. *Puteal locus erat in foro, ad quem conueniebant mercatores et feneratores ad tradendum et recipiendum. Alii dicunt fuisse pro rostris, vbi tribunal erat praetoris.* Idem (ad Horat. Epist. I, 19.) ait, *puteal Libonis* tribunal fuisse. Cum hoc consentit Porphyr. ad eundem locum. Vides iam inter grammaticos litem esse, quae a nobis componi nequit; quum difficile sit iudicatu, cui horum plurimum tribuas, Casaubonianamque de foro et tribunali rationem non vtique esse a Salmasio refutatam, nam inde, quod adparet vel ex Ovidio (Remed. A. 561.) ad puteal negotia sua tractasse feneratores, minime sequitur, puteal pro foro et tribunali non debere adcipi, nisi nefas existimes, auctoritatem scholiastae Persii, qui de feneratoribus h. l. agi opinatur, negligere. Pergit Salmasius, de more fieri, vt qui frequenter ad locum aliquem conueniant, ibique diu desideant, per otium saepe dum aliud agant et loquantur, vel stilo parietem conscribillent, vel vnguibus deradant, vel aliquid nugarum faciant. Hinc lepide dictum esse et κυφαττικῶς de feneratore, qui totum diem ad puteal consisteret, exspectans qui pecuniam adcipere vellet, multa vibice puteal eum flagellare. Verum enim vero non erat Satirici, ne dicam Persii, a rebus leuissimis ac fortuitis colores mutuari ad id describendum, quod indignatione sua et satirico flagello dignum existimasset, praesertim quum illae ad hoc minime pertinerent. Simplicissimam omnium interpretum, qui mihi quidem innotuerunt, rationem iam ante illos duumuiros iniit Badius Ascensius, qui *puteal* feneratores et vsurarios h. l. esse putat, et *multa vibice flagellare* pro: graui damno adficere, positum esse arbitratur. Britannicus vero *puteal* debitores esse, et *multa vibice flagellare* pro: molestum esse debitoribus in vsuris exigendis, existimat. Hoc satis sit de loco, cuius sententiam et vim fortasse nemo extricabit.

50. *bibulas*, laudis cupidas. *bibere* de aure habet quoque Horat. Od. II, 13, 32, et Prop. III, 4, 8. ibi Burm. Senſus: fruſtra, quum turpiter viuas, multitudinis laudibus delectaberis, quandoquidem ex eo, quod quis laudatur, non ſequitur, eum laudes mereri.

51. *Reſpue, quod non es.* Noli admittere laudes, quas non mereris. *cerdo*, artifex ſordidus pro hominibus, qui ex quauis re abiecta et turpi lucrum quaerunt. *munera*, laudes, quas in te conferre vult. *tollat ſua munera*, abeat cum ſuis laudibus.

52. *Tecum habita.* Te explora. Horat. Sat. I, 3, 34 ſqq. *curta ſupellex*, verae laudis penuria. Cognoſces, quam parum ſit in te, quod laudem mereatur.

COMMENTARIVS

IN SATIRAM V.

1—4. Poetae ſolent, incipit Noſter, in rebus tragicis epicisue enunciandis, quum rerum copia vel vera vel ſimilata premantur, centum ora et linguas ſibi optare.

1. *Vatibus hic mos eſt.* Reſpicit loca huiusmodi in poëtis ſatis obuia Homer. Il. β, 484 ſqq. Virg. Aen. VI, 625 ſqq. VII, 37 ſqq. Ovid. Metam. VIII, 532 ſqq. Triſt. I, 453 ſqq. Faſt. II, 119 ſqq. cf. Claud. paneg. in Prob. 55 ſq.

3. *ponatur. poni* dicitur de theſibus a pueris tractandis et a magiſtro in ſchola praeſcriptis, ſic apud Quintil. (Inſt. II, 3.) ſaepius; h. l. poſitum *ponatur* pro: elaboratur pro tragoedo, nam *ponere* etiam de artifice dicitur, v. not. ad Sat. I, 70. *hianda* cum delectu, verba grandia enim pro animi adfectu, quem indicant, maiori, vehementiori etiam vocis contentione enuncianda ſunt, ſic Propert. II, 23, 5 ſq. *hiare carmen* pro: canere. Quemadmodum autem literarum ratio illorum temporum ea erat, vt in leuibus rebus deſcribendis ſententiisque ieiunis plerumque exprimendis ſublimia verba dictionumque ampullae adhiberentur: ſic etiam tragoedi in fabulis agendis in eo peccabant, vt in repraeſentando per vocis et geſtus moderationem adfectu nec finem nec modum noſcerent. Lucian. in Nigrin. T. I. p. 50. ed. Reiz. οὐδ' ἂν ἐκείνῳ περιθεὶς τοὺς λόγους, μὴ καὶ κατ' ἄλλο τε γένωμαι τοῖς ὑπο-

κριταῖς ἐκείνοις, οἳ πολλάκις ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Κρέοντος, ἢ καὶ Ἡρακλέους αὐτοῦ πρόσωπον ἀνειληφότες, χρυσίδας ἠμφιεσμένοι, καὶ δεινὸν βλέποντες, καὶ μέγα κεχηνότες, μικρὸν φθέγγονται καὶ ἰσχνὸν καὶ γυναικῶδες, καὶ τῆς Ἑκάβης ἢ Πολυξένης πολὺ ταπεινότερον. cf. Horat. in arte 96 ſq. Iuvenal. VI, 634 ſqq. *moeſto* naturam tragicae perſonae ſpectat. cf. Lucian. de Saltat. T. II. p. 284. ed. Reiz.

4. *Vulnera ſeu Parthi. Vulnera* hoc loco paſſiue, Horat. Sat. II, 1, 13 ſqq. Interdum etiam actiue, vt apud Virgil. Aen. II, 436. Parthi Romanorum hoſtes adſidui, numquam ſatis debellati, quamquam ſaepius bello tentati, ex Tacito, Suetonio, Dione Caſſio cet. ſatis noti. Triumphi ficti materiam aeque ac Germani Romanis Imperatoribus ſaepenumero praebuerunt, ad quorum Imperatorum gratiam ſibi conciliandam ſeu demerendam poëtae in celebrandis de hac gente victoriis communi ſtudio et concertatione inter ſe aduitebantur. Ovid. Faſt. V, 581 ſqq. cf. loca a Burm. ad Prop. III, 7, 53. laudata *ducentis ab inguine ferrum.* His verbis proprium aliquod Parthorum inniui omnes fere interpretes fatentur. Qui ea ad imaginem hoſtis vulnerati haſtaque ſeu ſagitta traiecti, quam euellere conetur, trahunt, errare videntur, quippe quia boni ſcriptores τῷ *ducere ab* in tali re vix vtantur. Sed de eo, quid tandem ſignificent haec verba, in diuerſas partes omnes abeunt. Caſaubonus de modo iaculandi tela ſumſit, laudatque locum Euſtathii ad Homerum, vbi tres modi referuntur: παρὰ μαζόν. παρὰ τὸ δεξιὸν ὠτίον. παρ' ὤμων. quibus tribus modis quartum *ab inguine* addit, adductus loco Propertii IV, 8, 43, qui tamen, quia magna eſt in eo codicum varietas, nihil probare poteſt. Et quis tandem iaculandi modum ab inguine concoquat! Heinſius de enſe hoc intelligit ad Ovid. Metam. II, 311. hunc ſecutus eſt Burmann. ad Valer. Flacc. I, 122; verum hoc modo Parthum nemo deſignauit. Parthi ſagittis in proelio maxime valebant, eaeque tela eorum propria. Pharetrae vero, in quibus ſagittas geſtabant, ab humeris pendentes ſuperiori ſua parte cubitum adtingebant, vt commode inde ſagittae depromi poſſent. Pindar. Olymp. II, 149 ſqq. Πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη Ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας cet. Ibi Schol. laudat Theocrit. XVII, 30, vbi legitur ὑπωλένιον φαρέτραν. Iam vero *enſem ducere* pro: deſtringere, educere e vagina, notum eſt. Heinſ. ad Valer. Flacc. I, 122.

Quidni etiam dici poſſit, *ſagittam ducere*, pro: depromere ſagittam e pharetrà? Illud *ab inguine* ſic facile a ſitu pharetrae poteſt explicari.

5 – 18. Poëta fingit ſe a Cornuto, cuius nomini hanc ſatiram inſcripſit, interpellatum: Quid hoc ſibi vult? aut quantae molis carmen paras? Tragicas res tractaturis hanc verborum pompam relinque. Tu ab omni ſtulta oſtentatione, quum te ad ſcribendum adcingis, liber es, verſusque componis vacuos ab omni tumore inani, ſed elegantes; ſcis mores prauos perſtringere. Huic rei verba et ſententias adcommoda omiſſis tragicis ampullis.

5. 6. Similitudo ſumpta eſt a ferculo, quod aliquis adponit. *quantas offas robuſti carminis ingeris? offa* eſt globulus ſeu portio cibi, h. l. ſignificat partem carminis. *robuſti* longe deducti. *ingeris*, adponis, obiicis, h. l. pro: meditaris. Senſus: Quam longe diductum carmen paras? *vt par ſit centeno gutture niti. Nititur* aliqua res eo, quo ſuſtinetur, et id, quod ſuſtinet, ſubſicere debet oneri inpoſito; carmen *nititur gutture*, quando vox in recitando non deficit. Senſus itaque eſt: vt centum linguae, homines (*centenum guttur*) ad illud grande opus recitandum deſiderentur, aut carmini recitando vix ſubſiciant. Quia, ſimilitudine retenta, hoc ferculum pluribus erat coenandum, adpoſite dixit: *quantas offas robuſti carminis;* ſed in ſimilitudinis delectu iudicium poëtae requiras, neque troporum durities probari poteſt. Ceterum Perſii tempore non tam ingenioſi erant poëtae, vt rerum copia premerentur, ſed quum infinita rerum vi obrutos ſe his floſculis, ex Homero aliisque decerptis, profiterentur, fieri potuit, vt in ſumma rerum inopia tunc maxime ſolliciti eſſent, quid dicerent. Hanc ingenii paupertatem magnis quoque voluminibus ſtudebant diſſimilare, materia vndique congeſta et argumento ad taedium vsque dilatato. Iuvenal. I, 5 ſqq.

7. *Grande locuturi*, in eiusmodi argumentis verſaturi, quae v. 3. et 4. deſignata ſunt. *nebulas*, tales dictiones et floſculos, quibus poëtae antiqui vſi ſunt, qui floſculi, quum rei veritate deſtituantur, nihil niſi inanem ſpeciem praebent, vt nebulae. *Helicone*, in antiquorum poëtarum ſcriptis.

8. 9. Procne Philomelae filium Ityn Tereo, et Atreus Thyeſtae filios ipſi patri coenandos adpoſuit. Ovid. Met. VI, 424 ſqq. Senec. Thyeſt. 1035 ſqq. Serv. ad Virgil. Aen.

I, 572. An Neronem, qui Thyestem tragoediam egit, (Iuvenal. VIII, 228. et VI, 642. vbi v. Ruperti) notet Noster, dubitari saltem posse existimo. *olla* spectat ad argumentum fabulae, vt apud Claudian. I, 171: *Thyesteae mensae*, et apud Horat. in arte 91: *coena Thyestae*. V. 9 *Feruebit* adposite ad ollam. *si quibus feruebit* pro: a quibus stylo tractabitur. *coenanda*. manet Noster in allegoria. De mimo notum est: *saltare fabulam* Ovid. Trist. II, 519. et Iuvenal. VI, 63, *saltare cyclopa* Horat. Sat. I, 5, 63; sic Graeci quoque ὀρχεῖσθαι τὸν Ἕκτορα, τὸν Καπανέα, Lucian. de Saltat. posuit autem *coenanda* pro saltanda seu agenda, quia vtraque fabula circa carnes liberorum coctas patribusque adpositas versatur. *infulso Glyconi*. Tragoedum *Glyconem* fuisse, qui populo mire placuerit, et propterea a Nerone manumissus sit, narrat Scholiastes ad hunc locum. *infulso*, inepto.

10—13. Pergit Cornutus: Tu ab inepto aliorum poëtarum tumore abhorres. Pro hoc posuit id, quod facere illi, dum meditarentur, et quo grande aliquid se elaboraturos profiteri solebant. Huius ostentationis triplex genus posuit, vnum eorum, qui in meditando animi quasi ardore aestuarent; alterum eorum, qui se totos in meditando defixos similarent ad ostentandam materiae grauitatem et difficultatem; tertium eorum, qui sibi, dum scriberent, vehementer placerent, superbosque induerent vultus.

10. 12. *Tu neque anhelanti folle premis ventos*. Premit is ventos folle, qui facit, vt follis ventum seu auram adceptam rursus emittat. *Anhelanti folle*, metaph. pro pulmonibus, totumque simpl. pro: tu non anhelas, non aestuanti te similem facis, *dum coquitur massa camino*, i. e. dum argumenti tractatione occupatus es. Sumptum hoc a metallis, quae igne liquefacta in varias formas funduntur. Nonnulli *folle premere ventos* adcipiunt pro: folle retinere ventos, inflare se; quam tamen rationem epitheton *anhelanti* non admittit, qua etiam tota similitudo turbatur. Cornutus enim negat, Persium aestuanti similem anhelare, dum in opere perficiendo occupatus sit, vt follis soleat adcipere et reddere auram, dum metalla liquefiant. Ceterum Horatius Persio praeiuit, Sat. I, 4, 19 sqq. cf. Iuvenal. VII, 111 sq. *nec clauso murmure raucus Nescio - - inepte*. Altera haec ostentationis species. *clauso*, obpresso. *raucus*, naturae murmuris conuenienter. *cornicaris*. Priscian. VIII, 828. hoc interpretatur: in-

portunum garrire; κρώζειν, Ariſtoph. Plut. 369. ibi Schol. cf. Heyn. ad Virg. Ge. I, 389. Caſaubonus ita adcipit: ſolus ambulas cornicis inſtar; non ſatis recte, vt videtur. Senſus: Tu non ranco murmure, cornicis inſtar, tecum loqueris, neſcio quas res grandes (*graue*) animo tuo volutans. *inepte*, inepto more. cf. Horat. in arte 457 ſq.

13. Sequitur tertia oſtentationis ſpecies. *Nec intendis*, nec id agis. *tumidas*, inflatas. *ſloppo* vox ficta ad exprimendum illum ſonum, quem, buccae inflatae quum vi ſubito comprimantur, ventus per labia emiſſus edit. Senſus: non tu buccas nimium inflas, non ita, vt ventus ore vehementer compreſſus per labia erumpat.

14. 15. 16. Sequuntur iam Perſii laudes. Cornutus ait, Perſium verba eligere in communi vſu poſita, ea apte componere, et oratione vti copioſa, non tamen tumida. In his Perſius ſibi ipſe nimium tribuit.

14. *Verba togae* i. e. verba in ſermonis vulgaris conſuetudine verſantia. *Sequeris*, h. l. deligis. *Verba togae* obponuntur verbis ſesquipedalibus, quibus tragici inepti tunc vtebantur. *iunctura callidus acri*. De iunctura ſeu compoſitione verborum multa praeceperunt veteres rhetores, quae nos paſſim adcurate intelligere non poſſumus, non quia aurium noſtrarum iudicium obtuſius eſt, vt quidam volunt, ſed quia vel facilitas vel difficultas, qua veteres ſingulas literas exprimerent, totaque fere pronunciatio earum nobis incognita eſt, a qua tamen omnis de iunctura disputatio pendet.

15. *Ore teres modico*. *Os* ſaepe ponitur pro iis, quae dicuntur, ideoque pro dicendi genere, ſermone, carmine. Gron. Obſſ. III, 16, Burm. ad Valer. Flacc. II, 241. *teres*, ductum a membris humanis ſuci plenis, non tamen tumidis, ſaepe transfertur ad orationem copioſam, non tamen luxuriantem. *Ore teres modico* pro: ore modice tereti, i. e. oratione, quae modicis et verborum et ſententiarum et ornamentorum copiis inſtructa eſt. cf. Horat. in arte 321. *pallentes mores*, vel mores, qui reddunt homines pallidos, vel mores hominum acrem cenſuram metuentium, (Horat. Sat. I, 4, 33. Iuvenal. I, 166 ſqq.) eamque ob cauſam pallentium. *radere*, perſtringere.

16. *Doctus*. Caſaubonus exiſtimat, Cornutum poëtam ſatiricum fuiſſe, quia Fulgentius Planciades de priſco ſermone verſum aliquem ex M. Cornuti ſatira proferat, Perſiumque in ſatiris ſcribendis ab illo fuiſſe inſtitutum, con-

ligit idem ex hoc Persii loco. Huic adcedere Wernsdorf videtur in poët. lat. min. T. III. p. XVII. Verum versus ille, qui a Fulgentio citatur, dubitari potest, ex quo satirarum genere fuerit, quum reliqui scriptores omnes, qui Cornuti mentionem faciunt, ne poëtam quidem eum fuisse disertis saltem verbis narrant. Dio Caſſ. LXII. extr. memoriae quidem prodidit, eum a Nerone in consilium adhibitum fuisse super carmine de rebus gestis Romanis instituto. Hoc potuit omnino fieri, siquidem doctus et nobilis grammaticus fuerit, qui etiam commentaria in Virgilium composuerit, (Gell. II, 6; IX, 9. Macrob. Sat. V, 19. Charis. grammat. instit. lib. I. p. 100. et 102. Putsch.) etiamsi versus numquam fecisset. Quin Persius, qui tantum Cornuto tribuit, vt omnia paene animi bona adcepta ei referat, si etiam satiras scribendi artem ab eo didicisset, multo sane disertius id non modo indicasset, verum etiam magistri artem laude debita celebrasset, quum reliquas eius virtutes tam copiose exornet. *Doctus* igitur h. l. nihil mihi videtur esse, quam peritus, callidus. *defigere*, pro: notare. De verbo *figere* agens copiose Heinsius ad Ovid. Heroid. VI, 91. illud *defigere* explicat: tamquam aculeo tangere satiricis reprehensionibus. Sed *defigere* est proprie: humi figere. *Defigere aliquem* de poeta satirico dici potest, quando aliquem adeo adcurate depictum ante oculos hominum ponit, vt omnes illum viuum adspicere putent. *Defigere* itaque est: prostituere aliquem populo, et exponere eum vel risui vel inuidiae. Horat. Sat. II, 1, 45 sq. *culpam*, homines inprobos. *ingenuo ludo*, carmine liberali et ingenuo, non obscoeno aut maledico.

17, 18. *Hinc*, h. e. ex morum censura et inprobitatis castigatione. cf. Horat. in arte 318. *trahe*, *quae dicas*, pete argumentum et dictionis colorem. *mensam cum capite et pedibus*. Atreus nempe Thyestae fratri liberos eius ad aras inmolatos partim assos partim elixos adposuerat epulandos, et sub finem coenae capita illi pedes et manus filiorum ostenderat, vt cognosceret frater, quibus nefandis epulis esset delectatus. Hanc mensam, inquit Cornutus, aut omnino omne tragicum argumentum omitte. *plebeiaque prandia* obponuntur coenis illis nefandis, pro omni argumento ex vita communi petito.

19 — 29. Se sibi quidem, Persius Cornuto respondet, optare centum voces non ad nugas carmine celebrandas

verborumque inani tumore fucandas, ſed ad animum ſuum, quo ſit erga praeceptorem, prolixe declarandum. Honeſta ſane oratio, ex qua liberalis Perſii indoles et egregia in Cornutum pietas luculenter adparet.

19. *hoc*, huiusmodi floſculis v. 1. et 2. *bullatis nugis* iidem floſculi intelligendi ſunt, in quibus nihil ſolidi ineſt, ſed qui vt bullae praeter inanem tumorem nihil habent. Tumorem Martial. IV, 49, 7. *veſicam* vocat.

20. *Pagina* ſeu pro eo ſaepe ponitur, quod in illa ſcriptum eſt, ſeu pro toto opere. Propert. II, 17, 1. Ovid. Triſt. V, 9, 3. Martial. IX, 78. Ovidius l. c. habet *creſcit*, Perſius, adcommodate ad *bullatas nugas*, ſcripſit *turgeſcat. dare pondus idonea fumo*, Horat. Epiſt. I, 19, 42. i. e. quae pagina nugis (*fumo*) poſſit dare aliquam dignitatem. Senſus: Non equidem id ago, vt huiusmodi nugis dilatentur mea ſcripta ita comparata, vt illis inde nugis, quae per ſe nihili ſint, aliqua dignitas adcreſcat.

21. *Secreti loquimur.* Hoc praemittit ad omnem adulandi ſuſpicionem amouendam. *hortante Camena*, i. e. impetu pectoris mei id exigente.

22. *Excutienda. Excutere* portitorum ſolenne verbum, qui ſarcinas peregrinantium apertas explorabant, num forte ibi ineſſent merces inſcriptae, quas, quum inueniſſent, publicabant. Seneca Epiſt. 72. *Explicandus eſt animus, et, quaecumque apud illum depoſita ſunt, ſubinde excuti debent. praecordia, Φρένες.* Theocrit. XXIX, 3. *Κἠγὼ μὲν τὰ φρενῶν ἐρέω κέατ' ἐν μυχῷ.*

23. *quantaque noſtrae Pars tua ſit, Cornute, animae.* Suauiſſima eſt imago perfectae amicitiae duorum animorum voluntatis et morum ſimilitudine in vnum quaſi coaleſcentium, vt alter alterius pars habeatur; hac vſus eſt non ſemel Horatius Od. I, 3, 8. II, 17, 5 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4, 69. Stat. Silv. III, 2, 7 ſq. Egregie Lucianus in Toxar. T. II. p. 558. ed. Reiz. amicum alterum leniter reprehendentem, qui ſibi bene de ipſo merito gratias ageret, induxit: *γελοῖα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἂν ποιοῖμεν, εἰ πάλαι ἀναμιχθέντες, καὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εἰς ἕνα συνελθόντες, ἔτι μέγα νομίζοιμεν εἶναι, εἰ τὸ μέρος ἡμῶν ἔπραξέ τι χρηστὸν ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος· ὑπὲρ ἑαυτοῦ γὰρ ἔπραττε, μέρος ὂν τοῦ ὅλου εὖ πάσχοντος.*

24. *pulſa.* v. ad III, 21. cf. Auſon. idyll. XVI, 12 ſqq.

25. *et pictae tectoria linguae.* Ab altera metaphora tranſit ad alteram. Vi obpoſiti ſenſus eſt in aprico; dicere

vult Noſter, Cornutum poſſe dignoſcere verum amicum a falſo et ſimilato. *tectorium*, *κονίαμα*, incruſtatio parietum ex arena et calce, inde pro fuco. Iuvenal. VI, 467. *pictae tectoria linguae* pro: tectoriis, quibus lingua obducta eſt. *Pictae* non placuit I. G. Graevio, legitque *fictae*. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. IV. p. 298. h. l. *pictae tectoria linguae* ſunt verba ſimilata, animi beneuolentiam mentientia.

27. *ſinuoſo in pectore*, i. e. in pectore multos receſſus habente, vbi aliquid conditum poſſit latere. Similitudo de amplo veſtimento ſumpta.

28. *traham* ſc. ex ſinuoſo pectore. *pura*, candida. *Reſignari* proprie de literis dicitur, quibus ſignum detrahitur; itaque *reſignent* pro: aperiant, declarent.

29. *enarrabile*. ſpectat ad adfectus magnitudinem, quae verbis exprimi nequit. *arcana fibra*, quod ſupra, *ſinuoſo pectore*. Lucan. II, 285 ſq. Sil. I, 140.

30—51. Ego me tibi, o Cornute, pergit Perſius, puerili aetate exacta in diſciplinam dedi, tu me fouiſti animumque meum ad virtutem formaſti; ſeria nos vna tractauimus rurſusque vna animos relaxauimus; hanc ſtudiorum et voluntatis communionem naturae certe et fato debemus. 30. Tempus, quo aetas iuuenilis incipit, egregie per ea declaratum eſt, quae tunc adcidere ſolent. *Quum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit*. Purpuram ſeu praetextam ideo geſtamen puerorum fuiſſe, vt haec aetas ab omni iniuria tuta eſſet, nonnulli tradiderunt. Macrob. Sat. I, 6. Quintil. Declam. 340. Puto tamen illud potius recentiorum huius moris et inſtituti interpretamentum fuiſſe, quam veram cauſam. Hoc conſtat, frequentem fuiſſe amorem in praetextatos, in primis ſub Imperatoribus, eamque aetatem omnis generis libidini maxime fuiſſe expoſitam. Cic. in Catil. II, 2 et 10. Philipp. II, 18. Iuvenal. X, 304 ſqq. et Martial. ſaepius. Quumque nefandis amoribus vel vnice praetextati inſeruirent, atque hoc vitium Perſii tempore tam late pateret: parum commode *purpura* h. l. pudicitiae cuſtos videtur vocari; quamobrem ſic legendum eſſe exiſtimo: *Quum primum pauido cuſtos, quum purpura ceſſit*. Etenim pueros ſemper paedagogi in ludum literarium ſequebantur, qui illorum curam agerent, pudoremque ſeruarent; hoc ſatis notum eſt ex Horat. Sat. I, 6, 81 ſqq. in arte 161. Iuvenal. X, 114 ſqq. Martial. XI, 40. Erat enim, quod patres pueris timerent.

Propert. II, 3, 10 sq. Petron. 85. Valer. Max. 3. 1; 4. 1. Plin. Epist. III, 3. *pauido* cum respectu ad pudorem primae aetatis proprium. cf. Catull. LXVIII, 15 sq. Ovid. Trist. IV, 10, 27 sqq. Propert. III, 13, 3 sqq.

31. ***Bullaque.*** Bullae ad propellendas incantationes et fascina ingenuis pueris et altiore loco natis aureae, pauperioribus e corio factae, e collo suspensae, quum togam pueri praetextam posuissent, laribus donabantur. Iuvenal. V, 164 sq. interpp. ad Petron. 60. *subcinctis.* lares erant habitu peregrinantium. Vetus interpres ad h. l. *Quia gabino habitu cinctuque dii penates formabantur, obuoluti toga super humerum sinistrum dextro nudo.* Plura de laribus apud Burm. ad Ovid. Fast. V, 129 sq. et apud Broukh. et Vulp. ad Prop. IV, 1, 131.

32. *blandi comites*, adsentatores, qui latus meum tegebant, in custodis seueri locum subcedentes. Subple: erant mihi, vel permiserunt mihi. *Suburra* vicus Romae celeberrimus in secunda regione, a scortis in primis et lupanaribus frequentatus. Martial. VI, 56. Burm. in Anthol. lat. T. II. Ep. 41. p. 514.

33. *umbo.* sic vocabatur centrum plicarum in toga lautiorum et elegantiorum. cf. Tertullian. de Pallio p. 173 sqq. Lugd. Bat. 1654. *candidus vmbo* obponitur praetextae, et *candidus vmbo* seu toga pura indicat aetatem iuuenilem, qua quis suo more incipit viuere a nullo tutore amplius custoditus. Propert. III, 13, 2 sq. IV, 1, 131. Ovid. Fast. III, 777. *sparsisse*, circumtulisse.

34. *Quumque iter ambiguum est.* v. not. ad III, 56. Ex quo iuuenis incipit esse suae tutelae, duplex potest inire vitae genus, vel virtutem colere, vel inseruire vitiis; tunc amico opus est fideli, seu admonitore sapienti, qui eum in rectam viam deducat. *et vitae nescius error*, i. e. ignoratio eorum, quae ad vitam sapienter degendam necessaria sunt. Ceterum similitudinem itineris a peregrinantibus absoluendi, seu spatii a concertantibus decurrendi ad vitam saepe transferri, nota res est.

35. *trepidas mentes*, dubitantes iuuenes et adhuc incertos. *ramosa ad compita.* Innumerabiles enim sunt viuendi rationes, ex quibus optimam eligere et sequi hoc opus est, hic labor. Quam diserte, quam ornate, quam grauiter simplex res expressa sit, vel interprete tacente, vnusquisque sentiet. Illis quinque versibus continetur: Simulac excessi ex ephebis.

36. *Me tibi ſubpoſui.* *Subponi* proprie de vitulis lactentibus dicitur. Varro R. R. V. 2. 5. 17. Vt ſapientiae praeceptis a te nutrirer, me tibi quaſi ſubpoſui. Aut ſubpoſuit ſe Perſius diſciplinae Cornuti, vt iumenta iugo colla. Ovid. Am. III, 11, 13.

37. *Socratico ſinu*, i. e. ita vt Socrates ſolebat diſcipulos ſuſcipere. Seneca Med. 284. *Vade, hos paterno, vt genitor, excipiam ſinu.* apud Petron. 129. eſt *Socratica fide.* cf. Quintil. I, 9; II, 2. praecipientem, quales eſſe debeant praeceptores. *tunc fallere ſollers regula.* Intelligitur praecipiendi ratio, quae animo ſe inſinuat, ſenſimque eum inficit et colorat, ita vt eius vis vix percipiatur. Eodem ſenſu *fefellit* vtitur Horat. Epiſt. I, 17, 10.

38. *intortos mores*, i. e. prauos, qui, vt lignum aliquod regula abpoſita, ſic praeceptis ſapientiae diriguntur et emendantur.

39. *Et premitur ratione animus.* Translatum hoc ab equis domandis. v. Heyn. ad Virgil. Aen. VIII, 81. cf. Propert. II, 1, 10. Senſus: coercetur animus (θυμος, omnes cupiditates et adfectus: Scholiaſt. ad Ariſt. Ran. 867.) ſapientiae et morum praeceptis (*ratione*) et emendatur. *vincique laborat*, reluctans, aegre vincitur.

40. *ducit vultum* ſc. animus, i. e. formam adcipit, in formam aliquam fingitur. *artificem.* Interdum *artifex* pro eo ponitur, quod in ſuo genere conſummatum ac perfectum eſt. Ovid. A. A. III, 555 ſq. Valer. Flacc. VI, 465. Caſaubonus putat, Perſium ſcripſiſſe *artificis* ſeu *artifici*, ſed emendatione nihil eſt opus. v. Burm. ad Prop. I, 2, 8. Broukh. ad eumdem II, 23. 8. *tuo ſub pollice.* translatum hoc eſt a re plaſtica: (Martial. VIII, 6, 9 ſq.) vt ſcilicet artifex imaginem ex cera aliaue materia fingit, ſic ſapientiae magiſter animo, quam vult, formam quaſi inprimit. Iuvenal. VII, 237 ſq. Ovid. Metam. I, 402. Stat. Achill. I, 334. Silv. IV, 6. 27; Plin. Epiſt. VII, 9, 11; Senec. Epiſt. 50. *Robora in rectum, quamuis flexa, reuocabis; curuatas trabes calor explicat, et aliter natae in id finguntur, quod vſus noſter exigit; quanto facilius animus adcipit formam, flexibilis et omni humore obſequentior.*

41. Hactenus declarauit Noſter, quid Cornuti diſciplinae deberet; iam a v. 41—51. communionem ſtudiorum et voluntatis, quae ſibi cum eodem interceſſerit, exprimit. *longos ſoles* i. e. dies longos. Virgil. Aen. III, 203. Nemeſ. eclog. II, 25. Sic Graeci quoque Aelian. V. H. XIII, 1.

longos puto adiectum esse ad designandum totius diei spatium ab orto sole ad eius occasum.

41. *primas noctes*, i. e. primas quasque noctis partes. h. l. cum delectu *decerpere* positum, vt priori versu *consumere*.

43. *disponimus*, i. e. dispertimus in singulas diei partes, *vnum opus*, studia nostra communia. Casaubonus mauult *vna*, quod tamen h. l. non conuenit; non enim dicere vult Noster, se eodem tempore studiis vacasse, quo Cornutus, sed easdem res cum illo et eodem tempore tractasse. cf. Virgil. Georg. IV, 184.

44. *seria;* proprie dicendum fuisset: animum seriis rebus intentum, *verecunda mensa*, coena frugali, aut cibo modico.

45. His, qui vsque ad v. 51. sequuntur, versibus hoc voluit Noster indicare: Quum tanta sit studiorum et voluntatis inter nos similitudo, non potest fieri, quin ea certo alicui fato debeatur. *Equidem*, adfirmandi particula. *foedere certo*, certa et constituta lege. Virgil. Aen. I, 62. Sil. XV, 75.

46. *dies*, vitam nostram. *et ab vno sidere duci*, i. e. natales nostros in eamdem constellationem cadere. A stellarum enim compositione et inclinatione ea, qua quis lucem adspexisset, indolem eius et naturam, studia, commoda et incommoda vitae futurae pendere, antiquitatis superstitio sibi persuasit. Opinio haec rudibus ingeniis familiarissima, ideoque et vetustissima, ex eo fonte profluxit, vnde plurimi et maximi errores, quibus mortales ducuntur et exagitantur, originem traxerunt. Procliuis est enim omnis aetas vel remotissima, a literarum studio nondum philosophiae luce conlustrata, ad indagandas earum rerum, quae vel magnitudine sua in admirationem sui rapiunt, vel vtilitate aliqua ad hominum vitam insignes sunt, vel omnino ad genus mortalium aliqua ratione pertinent, rationes et caussas. Quo in studio labsi sunt homines eo grauius, quo minore rerum cognitione instructi illud adgrederentur, quum rerum simul existentium, quae nulla societate inter se coniunctae essent, in alterutra alterutrius caussam et rationem sitam esse existimarent. Id quod non solum omnibus astrologiae deliramentis locum fecit, sed et mater fuit omnium errorum, quos quidem futuri praesciendi amor fouerat, innumeraque mala in vitam hominum induxit. Quantum praua haec studia Ptolemaeo-

rum aetate viguerint, de hoc v. Heyn. Opufc. T. I. p. 109. Ceperunt autem noua femper incrementa omni memoria, qua homines debilitatis et fractis per luxum et mollitiam corporis et animi viribus rerum futurarum metu cruciarentur. Iuvenal. VII, 194 fq. Ceterum id dicitur *duci a fidere*, in quod fidus vim fuam exferit, aut cuius ratio a fidere pendet.

47—49. Sub eodem fidere nati fumus, vel fub Libra vel fub Geminis; hoc cum ornatu enunciatum eft. Prius fic: *Vel Parca tenax veri fuspendit tempora noftra libra aequali:* (*Parca tenax veri* eft fatum Stoicorum inmutabile ac certum; *fuspendit libra aequali tempora noftra* i. e. exaequauit vitam vtriusque noftrum Libra illa iufta) pofterius fic: *feu hora nata fidelibus*, i. e. feu tempus, fub quo amici fideles nafcuntur; *diuidit fata concordia duorum in Geminos*, i. e. curam fatorum noftrorum concordium difpertiuit Geminis.

50. *Saturnumque grauem* pro: vim noxiam Saturni; eft enim maleficum fidus. Iuvenal. VI, 568. *frangimus*, vincimus, mollimus. v. Barth. ad Claud. bell. Gild. 249; in Eutrop. I, 145. *Ioue noftro*, Ioue nobis propitio. cf. Propert. IV, 105 fq. Horat. Od. II, 17, 17 fqq. An *frangere* et *temperare* propria Aftrologorum verba fuerint, dubito; hoc certum videtur, ea h. l. adprime conuenire. Senfus: Eodem fato vterque noftrum vtitur, non fane ab omni parte felici, fed quo bona mixta fint malis, adeo tamen, vt mala a bonis fuperentur. Ceterum cur a genethliacis Saturni ftella malefica, Iouis falutaris habeatur, (Macrob. Sat. I, 19.) ignorabant vulgo: vna ratio adfertur ex Ptolemaeo Fabric. bibl. Graec. T. IV. c. 14. p. 449. Multi iam ex veteribus huic fuperftitioni anili bellum indixerunt. Favorin. apud Gell. XIV, 1. Cic. de Div. II; et Sext. Empir. V. Manfit tamen perfuafio vulgaris, vt, fub quo quis fignorum Zodiaci effet natus, ab illius figni natura et indole colorem animi traheret, vt a Libra aequitatem, a Geminis propenfum ad intimam familiaritatem animum, (in hoc antem videntur fibi veteres non femper conftitiffe. v. intpp. ad Petron. 39.) malignitasque vnius ftellae bonitate et falubritate alterius quodammodo coerceretur et temperaretur. v. Iani Excurf. ad Horat. l. c.

51. Verborum ordo: *Certe eft aftrum nefcio quod, quod me tibi temperat*, i. e. quod facit vt in eadem voluntate et ftudio verfer.

52—61. Pergit Noster: Studia hominum diuersa sunt, alii quaestu, alii desidia, alii ludo, alii amore ducuntur, et ad extremum praeteritos dies nequidquam omnes dolent.

52. *Mille hominum species*, i. e. ingens est diuersitas in hominum figuris; *et rerum discolor vsus*, et res multiplici ratione vtiles esse possunt.

53. *Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno*, i. e. sua quisque voluntate, suis studiis ducitur. Sensus huius et prioris versus hic est: Vt homines et res specie et vsu vehementer inter se differunt; sic etiam voluntates hominum et studia circa eas res earumque vsum. Varietatis hominum in figuris et moribus saepe mentio est. Ovid. A. A. I, 759 sq. cf. Horat. Od. I, 1. Sat. I, 4, 25 sq.

54. *Mercibus Italis.* Quibus rebus ex Italia exportatis merces externas permutarent Romani, non satis constat. v. Heyn. Opusc. T. III. p. 51. *sole recenti*, i. e. in regionibus orientem versus. Horat. l. c. forsan Alexandria est intelligenda, vbi emporium erat rerum Indicarum.

55. *Rugosum piper.* Plin. H. N. XII. sect. 14. *Hae* (piperis siliquae) *priusquam dehiscant, decerptae, tostaeque sole, faciunt quod vocatur piper longum; paullatim vero dehiscentes maturitate, ostendunt candidum piper; quod deinde tostum solibus, colore rugisque mutatur.* — *pallentis cumini* Plin. XIX. sect. 47. in Aegypto optimum nascitur, amicissimum inter omnia condimenta; in stomachi remediis praecipuum, pallorem tamen bibentibus gignens. Plin. XX. sect. 57. Horat. Epist. I, 19, 18. Nihil erat gulae Romanorum exoptatius, quam quo fastidium pellere, aut famem excitare, ventriculoque nimio ciborum vsu adtrito nouas vires addere possent. cf. Horat. Sat. II, 8, 6 sqq.

56. *Hic satur* c. Pertinet ad homines, qui inter somnum et epulas omne vitae tempus transigunt; cibis enim praeter modum obpletis somnus solet obrepere. *inriguo*, i. e. qui inrigat. Tibull. II, 1, 44. In primis somnus cibo et potu probe oneratis sudorem excutere solet. Ceterum de somno quasi solenne est *inrigat.* v. Heyn. ad Virg. Aen. I, 691. *turgescere*, saginat enim quies; inde *somnus obesus* apud Sulpic. Sat. 56.

57. *campo* sc. Martio (Horat. Od. I, 8, 4.) i. e. ludis et exercitationibus corporis, quibus in campo Martio Romani vtebantur. Suet. Aug. 83. *hunc alea decoquit.* Vt grauius sententiam exprimeret poëta, verbum petiuit ex

eo, quod vehemens huius rei ſtudium ſubſequi ſolet; nam aleae nimis deditus rem familiarem abſumit et ex diuite fit pauper. Iuvenal. I, 88. Voluit dicere: hunc alea delectat; pro hoc dixit: hunc alea decoquit, pauperem reddit.

58. *In Venerem eſt putris.* Idem expreſſit, quod habet Claudian. X, 65. *Viuunt in Venerem frondes*, ſed alia ratione. *Putris* poſſis hoc loco *laſciuus* exponere. v. Iani ad Horat. Od. I, 37, 17. verum praeſtat ſumere, Perſium vt in ſuperiori verſu verbum inde petiiſſe, quod nimium Veneris vſum ſequi ſoleat, quo ſanguis et humores inquinantur, viresque corporis debilitantur. Interpretor itaque *putris:* reſolutus, conruptus. cf. Virgil. Georg. IV, 198. Olim pro *eſt putris* legi *prurit*, Martial. III, 58, 111. Olim pro *eſt putris* legi *prurit*. v. Martial. III, 58, 111. — *lapidoſa* a lapidibus, qui in articulis concreſcunt. Horat. Epiſt. I, 1, 31.

59. *fregerit*, debilitauerit et diſtorſerit. Horat. Sat. II, 7, 16. *veteris ramalia fagi*, ſic vocat membra hominis nimio Veneris et vini vſu marceſcentis, morboque articulari torti, quia fagi vetuſtate iam aridae rami citiſſime humore putreſcunt et conrumpuntur. Pallad. Novemb. XV, 2. Plin. H. N. XVII. ſect. 79.

60. *Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem. craſſos dies*, i. e. dies in aere craſſo transactos. Cic. pro Sext. c. 9.: *Quis enim clauum tanti imperii tenere et gubernacula reipublicae tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum et ſtuprorum.* Si haec ad balnea ſpectant, vt Caſaubonus putat, nihil aliud poſſunt ſignificare, niſi vitam omni voluptatum genere transactam. Verum poëta tunc in partium delectu peccaſſet; quid enim hominibus, qui balneis frequenter vtuntur, cum chiragra? Dies in ganeis et lupanaribus conſumptos intelligas. Iuvenal. VI, 130 ſq. cf. Burm. ad Anthol. lat. T. II. v. 14. Aut ſi balnea intelligenda ſunt, ea ſpectauit Noſter, quae in balneis fierent, quum viri et feminae promiſcue lauarentur. Martial. III, 51. VII, 34. XI, 48. quem morem Romanos a Graecis adcepiſſe teſtatur Plutarch. Cat. mai. c. 22. ed. Hutt.

61. *ſeri*, graece pro: ſero. *ingemuere* pro: intellexere, ſenſere cum gemitu. Corpus ſcilicet morbis debilitatum et fractum tandem eos admonet, voluptatum decurſum iam eſſe factum, finemque vitae inſtare.

61—72. His miſeris et perditis hominibus obponitur iam Cornuti viuendi ratio. Hunc dicit Noſter literis et iuuenum inſtitutioni vacare. Monet deinde homines, vt ab eo petant viuendi rationem, neque id differant, numquam enim eum incipere, qui ſemper rem procraſtinet.

62. *inpalleſcere* ſtudii acerrimi et adſidui vim inuoluit, quae augetur adiecto *nocturnis;* tempora vel ſomno ſubrepta ſtudiis inpendit Cornutus.

63. *Cultor iuuenum*, qui operam locas in erudiendis iuuenibus. *purgatas* translatum ab agro colendo, qui primo purgatur ab herbis ſterilibus et noxiis, deinde inſeritur. Opiniones prauae et vitia praecludunt quaſi aures ad virtutis praecepta; illis eradicandis aures quaſi purgantur et virtutum praeceptis patent.

64. *Fruge Cleanthea.* Claudian. XVII, 87 ſq. i. e. praeceptis e Stoicorum ratione petitis. *Cleanthes* Zenonis diſcipulus praeceptorque Chryſippi. v. Menag ad Diog. Laert. VII. ſect. 174. A Cicerone Acad. Quaeſt. IV, 41. vocatur *maiorum gentium Stoicus.*

65. *Finem animo certum.* Ariſtot. Eudem. II. δεῖ ἅπαντα τὸν δυνάμενον ζῆν κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν θέσθαι τινὰ σκοπὸν τοῦ καλῶς ζῆν, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ποιήσεται πάσας τὰς πράξεις. ὡς τό γε μὴ συντετάχθαι τὸν βίον πρός τι τέλος ἀφροσύνης πολλῆς σημεῖον ἔστι. Senec. Epiſt. 71. *Vita ſine ſcopo vaga — ſcire debet, quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, et tunc dirigere et moderari telum; errant conſilia noſtra, quia non habent, quo dirigantur.* Ad eumdem finem omnes actiones hominis reuocandae ſunt, eoque continetur, quod Epictetus vocat τὴν ἐπιστήμην τοῦ βίου. *animo* caſus tertius, *petite animo. viatica.* Vt in itinere viatico, ſic in vita praeceptis opus eſt. *canis* ſc. capillis i. e. ſenectuti. *miſeris.* Multa incommoda ex corporis inbecillitate ſenectutem comitantur, morsque ipſa in conſpectu ſemper eſt; contra haec omnia ſenectuti praeſidia ſunt comparanda, vt mala quaecumque fortiter ferant decrepiti, mortemque neque adcelerent neque reformident. Iſta praeſidia bene *viatica*, ἐφόδια, adpellantur, quippe quae ſuſtentent hominem in vitae peregrinatione. Bene Horatius Epiſt. I, 1, 24 ſqq. de philoſophiae vtilitate ad vitam communem loquitur.

66. In ſermone vulgari ſic pergendum fuiſſet: Sentiunt quidem homines, ſine ſapientiae ſtudio beatam vitam nullam eſſe, ideoque ei eſſe vacandum; ſed praeſentium

voluptatum inlecebris inretiti confilium fuum in aliud tempus femper differunt; quumque haec temporis, quamuis breuiffimi, dilatio femper et fine fine amplietur: fit, vt mors prius vitae, quam recta ratio huic in diuerfum fluctuanti confilio, finem inponat. cf. Martial. I, 16, 11 fq. V, 60. Nofter ftatim huiusmodi dilatorem inducit, dicentem: *Cras hoc fiet. hoc* fc. vt philofophiae operam dem. Nofter refpondet: *Idem cras fiet. Idem* fc. quod hodie fit, vt tu dicas iterum: *cras fiet.* Ignauus quafi mirabundus ad haec: *Quid*, inquit, fc. dubitas; *quafi magnum* fc. illud fit negotium diei vnius conceffio: ita

67. *Nempe diem donas*, vfum vnius diei concedis. Poteft autem *Nempe* h. l. fignificare *fcilicet* hoc fenfu: tu diem donas (ita dubitanter) quafi magnum fcilicet. *Sed quum lux altera venit. Sed* fpectat id, quod, omisfum quidem, per fe tamen intelligitur: Conceffio vnius diei non magna quidem per fe eft, fed etc.

68. *Iam cras hefternum confumpfimus.* Romani ab ortu folis dies numerabant; orto igitur fole praecedens dies erat finitus.

69. *ecce aliud cras Egerit hos annos. egerit* pro: confumferit, Valer. Flacc. VIII, 453 fq. Ecce aliud cras, in quod tu femper ftudium philofophiae differs, confumferit *hos annos*, in quibus procraftinatorem egifti; feu breuius: procraftinando praefens tempus femper perdis. *et femper paullum erit vltra* fc. illud cras. Procraftinando numquam adtinges illud cras, quamquam paruo fpatio a te femper remotum. Cafaubonus illud ita interpretatus eft: Paullatim femper tibi erit aetas grandior, et propius ad metam adcedes. Verum meam rationem veram effe, probat fequens fimilitudo, qua Nofter illa verba paullulum obfcuriora explicat et inluftrat.

70. 71. 72. Verborum ordo: *Nam fruftra fectabere canthum, quamuis vertentem fefe prope te, quamuis temone fub vno. canthum* verbum Hifpanicum. Quintil. Inft. I, 5. ibi Burm. hoc loco pro: rota, vt ἄντυξ (Homer. Il. ε, 728.) proprie lamina ferrea, quae rotam ambit. *temone fub vno*, fub eodem curru; quo illud *prope te* non folum explicatur, verum etiam vis eius augetur. *Quum* (tu quafi) *rota pofterior curras.* Apta eft imago et fenfus apertus: Vt rota pofterior numquam anteriorem, quamquam fub eodem curru, minimaque diftantia fe vertentem, adfequetur; fic illud temporis momentum,

quod, quamuis exiguis spatiis, semper tamen differs, numquam tibi continget, quo te ad rectiora studia et bonam mentem sis conlaturus. *et in axe secundo*, et in curru, celeriter moto. Virgil. Aen. I, 156. ibi v. Heyn. Aliter eamdem rem expressit Horat. Epist. I, 2, 41 sq. et temporis fugacitatem egregie descripsit Ovid. Met. XV, 179 sq.

73—90. Iam reliquum erat, vt doceret poëta, cur haec dilatio sapientiae studii apud istos ignauos sempiterna sit et esse debeat; quod vt faceret, paucissimis verbis potuisset defungi, adiectis his: sunt enim non sui iuris, sed voluptatum et cupiditatum mancipia, quarum imperium in dies magis magisque confirmatur. Horat. Od. II, 2, 9 sq. Enimvero id erat illud ipsum argumentum, quod fusius tractandum in hac satira sibi proposuerat, ad quod sibi per ea, quae in antecedd. dicta sunt, viam quasi muniuit, quum prius, vt in epistola, cuius formam satirae huic induit, mos et consuetudo fert, caritati suae et gratissimo in Cornutum praeceptorem animo paullo prolixius satis fecisset, docuissetque breuibus, quantum ad beatam hominum vitam referrret, libertate vti, cuius vera indoles ex Stoicorum mente in sqq. describitur. Non eum esse liberum, Noster disputat, qui libertate ciuili vtatur. Primum ridet vulgarem opinionem, qua seruus nequam liber existimetur et honestus, quando manumissus sit; deinde negat, illud: *viuere ut velis* recte a vulgo intelligi; tandem de hac re quasi scholam se explicaturum profitetur. Ceterum notum est inter Stoicorum disciplinae effata: ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος, καὶ ὅτι μόνος σοφὸς ἐλεύθερος. cf. Cic. parad. 5. Cui quasi fundamento reliqua, quae dicuntur, superstructa sunt.

73. *non hac, quam vt quisque* pro: non hac, qua, vt quisque eam. *Velina* vna erat e tribubus rusticis.

74. *Publius Velina*, Publius e tribu Velina. *quisque Publius*, pro: vnusquisque ciuis Romanus factus. Plena libertate donati et ciuitatem et nomen manumissoris adcipiebant et in aliquam tribum referebantur. *emeruit.* Adludit fortasse Noster ad nefanda illa ministeria, quibus a dominis manumissionem inpetrare serui studebant: nam simpl. pro: nactus est, illud positum esse vt credam, a me inpetrare non possum. Libertatem vero plenam nanciscebantur ex lege Norbana ab a. V. c. 771. ii solum, qui vel per vindictam, vel per censum, vel per testamentum libertate donati erant. Hi soli quoque omnium commo-

dorum, quibus cives Romani fruebantur, participes erant. Et quae erant ista commoda? non digna sane Romano nomine. Quotannis et saepe singulis mensibus frumentum ciuibus tenuioribus ab Imperatorum liberalitate viritim distribuebatur, vt plebis animum, cuius vota pane et circensibus absoluebantur, a nouarum rerum studio auocarent, sibique deuincirent. Parua quidem res erat, si id, quod singuli adciperent, spectas, si summam, haud contemnenda. Sueton. Caes. 41. *tesserula*, per tesserulam seu tesseram, quam adcepit. *Tessera* signum, quod dabatur iis, quibus frumentum erat promissum, et quo prolato frumenti, quantum in tessera erat scriptum, copia fiebat; largitiones enim semper fere ad certum ciuium numerum pertinebant. Casaub. ad Suet. Aug. 40. Dio Cass. LX, 10. Iuvenal. VII, 174. vbi v. Ruperti. cf. Onuphr. Panuinium de ludis circens. II, 3. ibi not. Argoli. in Thesaur. antiq. Rom. T. IX. p. 402. et Buleng. de venatione circi c. 44. l. c. p. 794. Nomina ciuium, vt sciretur, quibus tesserae essent datae, tabulis ceratis inscribebantur, aut aeneis incidebantur. Senec. de Benef. IV, 28. *scabiosum* munusculi vilitatem indicat; frumentum scil., vt in granariis publicis saepe adcidit, a gurgulionibus exesum seu omnino situ corruptum.

75. *Heu steriles veri*, ita bene illi vocantur, quorum cogitationes a rei veritate semper abhorrent, et qui parum verae libertatis vim et naturam nouerunt.

76. *Vertigo*. Manumittendus a domino dextra coram praetore prehensus circumagebatur his verbis: *Hunc hominem liberum esse volo.* Quo facto praetor, lictore iussu eius vindictam capiti serui inponente: *Aio te*, dicebat, *liberum more Quiritium.* Senec. Epist. 8. *Philosophiae seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui se illi subiecit et tradidit, statimque circumagitur. Hoc enim ipsum philosophiae seruire libertas est.* cf. Plin. Epist. VII, 16, 4. *Hic Dama est* cet. Ridet populi opinionem, quandoquidem ad illam libertatem ciuilem vel abiectissimo cuique via pateat. *tressis* nullius pretii; verbum a *tribus assibus* contractum; spectat ad mores pessimos, vt *agaso* ad conditionem vilissimam.

77. *lippus*. Ergo etiam corporis vitiis turpis. *in tenui farragine*, in rebus minutissimis eius administrationi commissis.

78. *Verterit hunc dominus*, pro: si dominus hunc iusserit liberum esse, seu si eum manumiserit. v. ad v. 75.

momento turbinis, simulac a domino circumactus est. *exit* saepe de rebus in alias formas mutatis, vt in re figlina de vasis, vsurpatur. Horat. art. 21.

79. *Marcus Dama.* Nomen et pronomen mutuabantur libertini a patronis; agnomen erat seruile prius. Sensus: Statim fit liber et ciuis Romanus. *papae!* admirantis est cum risu mordaci. *Marco spondente recusas* etc. Neque manumissi haec neque parasiti alicuius, recenter manumissum adulantis, verba videntur esse, sed ipsius poëtae ridentis, quibus hoc significare vult, neminem sauum seruo nequam, simulac libertatem nactus sit, in iis actionibus, quarum ius et potestas illi quidem cum libertate et ciuitate donata sit facta, quaeque fide bona contineantur, protinus confidere; adeoque nomen serui illum quidem, sed nequaquam naturam exuisse.

80. *Marco sub iudice palles?* Ergo etiam libertinis aditus ad iudicum ordinem ea tempestate patebat. *palles?* quidni palleret seu timeret! quae enim religio quae fides eiusmodi hominis? Horat. Serm. II, 1, 49 sqq. Iuvenal. VII, 115. Ceterum *pallere sub iudice* nihil aliud interdum significat, quam caussam dicere. Claud. XXIV, 100.

81. *Marcus dixit* sc. testimonium; *ita est*, quis audeat dubitare: nam quandoquidem Marcus rem testatur, ita se quoque res habet. *adsigna Marce tabellas.* Quum in rebus contrahendis vel testamentis condendis Marcus testis adhibitus est, quis tandem nomini et sigillo eius inpresso fidem non habeat scilicet. Iuvenal. VIII, 142 sqq. Martial. IX, 89, 2 sqq. Possis etiam sic versum interpretari. Interrogat quidam alterum: *Marcus dixit?* Respondet ille: *Ita est!* Statim is, qui interrogauerat, ad Marcum se conuertit: *Adsigna Marce tabellas!* subscribe igitur, vt res per nomem tuum maiorem auctoritatem adquirat. Potest enim totum pertinere ad testimonia per tabulas edita. Sigon. de ant. iure Rom. II, 15. de iudic.

82. *Haec mera libertas.* Horat. Epist. I, 18, 8. Pergit in ironia. Harum rerum ius et potestatem libertas facit; quis igitur Marco non confidat? *pileus* seu *pileum* libertatis indicium. Pileum manumissi in templo Feroniae capite raso induebant. vide Taubm. ad Plauti Amph. I, 1, 306.

83. Inducit Noster aliquem finitione pugnantem, vt errori, qui ab illa male intellecta proficisci possit, obcurrat. Liber est is, cui licet viuere vt vult; iam vero mihi licet viuere vt volo; ergo sum liber. Stoici dicebant: ἐλευ-

θερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν, οὔτε κωλύειν, οὔτε βιάσασθαι. Iisdem igitur verbis vtebantur illi quidem, verum alia poteſtate et vi ſubiecta. Cic. Paradox. V.

85. *Liberior Bruto.* Vel M. Iunium Brutum, primum conſulem, libertatisque Romanae, vt vulgo perhibent, reſtauratorem et vindicem, vel Caeſaris interfectorem intelligas. *Mendoſe colligis* ſc. ex verbis perperam intellectis.

86. *aurem mordaci totus aceto.* De eo proprie dici poteſt, qui acute audit; h. l. translatum eſt ad iudicii ſubtilitatem. Ceterum ad auditus grauis curationem acetum in primis adhibitum eſſe docet Celſus VI, 7.

87. *Hoc reliquum adcipio* ſpectat ad finitionem libertatis, quae Noſtro probatur; *adcipio*, probo. Negat autem, ei licere viuere, vt velit.

88. Miratur ille cum indignatione dicentem; ſibi non licere viuere, vt velit, quum tamen manumiſſus ſit. *Vindicta virga eſt, qua manumittendi a praetore in capite pulſantur.* ſic vetus interpr. ad h. l. *vindicta* ſaepe pro vindicatione in libertatem ipſa ponitur. Ovid. A. A. III, 615 ſq. *meus*, mei iuris, liber. Terent. Phorm. IV, 1, 21.

90. *Maſurius* Sabinus erat nobilis iuriſconſultus ſub Tiberio, et reliquit inter alia libros tres de iure ciuili. Bach. Hiſt. Iur. p. 404. ed. 1765. Lipſ. *rubrica*, capita et tituli librorum iuris et legum rubrica notati. Interpp. ad Petron. 46. Iuvenal. XIV, 192 ſq. Quintil. Inſt. XII, 3. *Maſuri rubrica* igitur pro: leges ciuiles.

91 — 112. Iam ſcholam Noſter de libertate explicat. Negat praetoris eſſe, ſtulto viuendi rationem permittere, quum ſenſus ipſe communis doceat, ab eo eſſe abſtinendum, quod tractare neſcias; vt medicinam facere non debeat medendi, nec nauem regere gubernandi artis ignarus. Tum ad ea venit, quae in vere libero ideoque ſapienti deſiderari debent, ad rectam vitae rationem, veri cognitionem, expetendorum fugiendorumque ſcientiam, animi tranquillitatem et conſtantiam, humanitatem, rerum denique externarum contemptionem. Haec non, vt in ſcholis, certo aliquo ordine expoſita ſunt, ſed vt ſpecies et partes primariae, quae ſapientiam, ſine qua libertas nulla eſt, abſoluunt, leuiter adumbratae.

91. *ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Inflatus naſus iram, in rugas contractus ſannam ſeu contemptum indicat. Erroribus, quos a pueris inbiberunt, ſolent ſanere homines adeo, vt aegre ſibi eos eripi patiantur monito-

ribusque irascantur; iisdem etiam erroribus adeo plerumque confidunt, vt eos rideant, qui rectiora docere profitentur; bene igitur Noster hoc loco iram cum sanna coniunxit.

92. *auiae veteres*, h. l. opiniones temere a vulgo adceptae, quae, vt plerumque fit, pro dictatis habentur sensus communis. Quod scilicet ab auiis nutricibus aniculisque teneris animis inculcatum est, manere solet fixum, raroque a philosophiae ratione adultis *euelli* potest. *pulmo* interdum pro intestinis in vniuersum ponitur. Ovid. Met. IX, 201 sqq. Hoc verbo vsus est Noster, quia iste ineptus libertatis adceptae persuasione superbire et inflatus esse videbatur, omnisque adrogantia pulmones inflat, atque in pulmonibus sedem quasi habet. Sensus: dum opiniones falsas, quae in pectore altas radices egerunt, tibi euello.

93. Quum liber esse ex Stoicorum mente nemo nisi sapiens possit, sapientia vero nemini a praetore tribuatur: sequitur, neminem a praetore in libertatem vindicari posse. Haec est illa argumentatio, quam in seqq. poëta persequitur. *tenuia rerum officia*, i. e. officia tenuium rerum; rationem agendi praeceptaque vitae in rebus minutis, quae nullis legibus caueri possunt, quae tamen a bono et sapiente nullo modo negligi debent. Cic. paradox. 3. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. *Id* (quod non licet) *si nec maius nec minus vmquam fieri potest, quoniam in eo est peccatum, si non licuit, quod semper vnum et idem est; quae ex eo peccata nascuntur, aequalia sint oportet.* Qui enim vel in minimis rebus peccat, rationem non sequitur, naturae igitur non conuenienter viuit, ergo nec sapiens est nec liber. *stultis*, manumissis et ad sapientiam rudibus. *vsum permittere vitae*, permittere vt viuas vti velis.

95. *Sambuca* erat instrumentum musicum. Macrob. Sat. II, 10. vbi a Gronouio laudatur Polyb. V, 37. Sensus: citius feceris, vt sambuca apta sit caloni; vt sambucam tractare sciat. Ceterum comparatio vitae cum instrumento musico bene instituta est; in vita enim actionum, in instrumento musico sonorum concentus requiritur. Horat. Epist. I, 18, 59. et II, 2, 143 sq. *caloni alto*, homini omnium rerum ignaro et stupido, cui proceritas corporis non ornamento est, sed dedecori. v. infra 190. Calones seruorum genus erant, quorum vsus erat in gestationibus. Senec. Epist. 110. *Cohors culta seruorum, lectica formosis inposita calonibus.*

96. *Stat contra ratio.* Non eſt *ratio* h. l. philoſophia Stoica, ſed ſenſus communis, cui illud prius, vt commonſtrat Noſter, repugnat. *gannit*, ſumptum a canibus, qui *ganniunt*, ringuntur, quando iis aliquid displicet. Catull. LXXXIII, 4. Eugraphius ad Terent. IV, 2, 17. illud per: obmurmurat, interpretatur. *ſecretam in aurem.* nam ſenſus communis cum eo tantum loquitur, cui ineſt; hoc loco igitur tamquam amicus cogitatur auribus inſuſurrans: inde *ſecretam* eſt explicandum.

97. *quod quis vitiabit agendo* ſimpl. pro: quod quis facere neſcit. Commentarii loco poteſt eſſe Plato in Lyſid. p. 225. T. V. ed. Bip. vt totus dialogus amplam hac de re meditandi materiam adtente legentibus ſuppeditabit.

98. *Publica lex hominum naturaque* nihil aliud poteſt eſſe niſi lex, quam natura omnium hominum animis inſculpſit. *continet hoc fas*, ſimpl. pro: praecipit.

99. *inſcitia debilis.* Inſcitia reddit homines quaſi debiles ſeu ineptos ad rem aliquam tractandam. *teneat vetitos actus*, abſtineat a vetitis, ab iis, quae tractare neſcit; ſic Horat. in arte *riſum teneatis.* Etiam apud proſaicos ſaepe obcurrit *tenere* pro: abſtinere et continere. His duobus verſibus idem plane, dictione tantum variata, expreſſum eſt. Vereor, ne v. 97. et 98. ſint inſititii.

100. Rem illuſtrat Noſter exemplis a medico et gubernatore petitis. cf. Horat. Epiſt. II, 1, 114 ſqq. Helleborum, vt plurima venena, certo aliquo temperamento adhibito, contra morbos quosdam valere poteſt; quo neglecto nocet; intelligentis igitur eſt medici eo recte vti. De vſu hellebori vario v. Intpp. Petron. 88. Gell. XVII, 15. Valer. Max. VIII, 6. *diluis*, miſces. *certo compeſcere puncto.* Vetus interpres: *non ad trutinam*, inquit, *ſed ad ſtateram retulit, quae punctis et vnciis ſignatur.* apud noſtrates eſt *ſtatera, Schnellwage.* Petron. 35. et 67. Sueton. in Veſpaſ. 25. Plin. H. N. XXXIII, 11. Hanc adcuratius rerum pondera indicaſſe quam trutinam, docent verba Cic. de Orat. II, 38. *quae non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur;* ideoque vſus eius in rebus adcurate et ſubtiliter ponderandis frequens. Ceterum *certo puncto compeſcitur examen* ſeu lingula additione ſeu detractione eius rei, cuius iuſtum pondus datum eſt; pondere enim certo iuſto ſtaterae puncto adpenſo, lingula indicat, vtrum res iuſtum pondus habeat nec ne, vtrum rei aliquid addendum an

detrahendum fit, vt dato ponderi exaequetur. Senfus: Medicinam facis medicamentorum vfus et naturae ignarus?

101. *natura medendi. natura* h. l. neque *ars* neque *fcientia* eft, vt fere omnibus placet, fed vis et poteftas. Nofter dicere vult, illud repugnare poteftati medendi, *es widerfpreche dem Begriff des Heilens.*

102. *pofcat* cum delectu: fiduciam enim inuoluit. *peronatus*, peronibus indutus. *pero* rufticum calceamenti genus, vt dicit Seruius ad Virg. Aen. VII, 690. vbi v. Cerdam. cf. Iuvenal. XIV, 186. Balduin. de calceam. c. 17.

103. *Luciferi rudis*, inperitus earum dierum, quibus nauigatio fit inftituenda; fic locum intelligi iubet Heinf. ad Ovid. Faft. III, 773. cuius ratio probari videtur Nemef. eclog. II, 29. *Lucifer* enim faepe pro die ponitur. Propert. II, 15, 28. Verum longe fimplicior ratio eft, vt rufticum intelligas, qui vel luciferum, notiffimam ftellam, non nouit, nedum alias ftellas, a quarum ortu et occafu, vt veteres fibi perfuadebant, tempeftates pendent. Virgil. Aen. III, 512 fqq. Ovid. Trift. I, 10, 13. *Melicerta* Athamantis filius. Apollod. I, 8, 2. Fabulam eius narrat Ovidius Met. IV, 511 fqq. Vnus erat e diis marinis, cui nautas e tempeftate feruatos vota foluiffe conftat. Virgil. Georg. I, 407.

104. *periffe Frontem de rebus. Frontem* effe pudoris fedem, notum eft ex Iuvenal. XIV, 241 fq. Martial. XI, 28, 7. h. l. *frontem* pudorem ipfum feu verecundiam fignificare, iam vetus interpres monuit. Senfus: Tunc Melicerta exclamet, omnem verecundiam e rebus humanis effe fublatam. Horat. Epift. II, 1, 80 fq. Quid enim tali gubernatore inuerecundius, Melicertae vota faciente, vt fe in nauigatione feruet, qui artis ignorantia, vel Diis inuitis, pereat neceffe fit. *tibi recto viuere talo* cet. Vt intelligat ftultus ifte, fe liberum non effe, idemtidem Nofter eum de rebus interrogat, quibus vis et natura libertatis continetur. *recto talo* pofitum eft pro: rectis pedibus, (Iuvenal. VII, 16.) qui obponuntur obtortis. ὀρθῷ βῆναι ποδὶ, Eurip. Helen. 1465. Illud h. l. ad animum translatum eft, et *recto viuere talo* eft, vitam agere ratione temperatam.

105. *Ars dedit?* philofophia te docuit? *veri fpeciem* i. e. falfam imaginem veri. Iuvenal. XIV, 109 fqq.

106. *Ne qua fubaerato mendofum tinniat auro. aurum fubaeratum* eft aes auro obductum; *mendofum*, pro: mendofe. Dicere voluit Nofter: ne qua falfa fpecies te de-

cipiat. Pro: te decipiat, posuit: *mendosum tinniat*, ea nempe species, quam veram tu duxisti, *subaerato auro*, quum aes sit auro obductum. Petron. 56: *qui per argentum aes videt.* Sumptum hoc ab illo hominum genere, quorum erat probare numos, quique spectatores numorum vel docimastae vocabantur, ne homines versuram facientes aut aliquid cum altero contrahentes, rudes ad rem numariam, fraude circumuenirentur.

107. 108. Ordo verborum: *Num ea, quae sequenda forent et quae vitanda vicissim, notasti, illa prius creta, haec mox carbone?* Hominum mores turpes et vitia in foribus carbone ab inimicis notari et sic euulgari solebant; inde *carbone notare* significat: vituperare. Doering. ad Catull. XXXVII, 10. cf. Horat. Sat. II, 3, 246. Huc pertinere quoque videtur Martial. XII, 61. Ceterum sensus est perspicuus: Num tu et virtutes et vitia notasti et quidem eo consilio, vt illa vitares, has sequereris?

109. *Es modicus voti.* Num votis tuis modum ponis? *presso lare.* *Premere* saepe pro: coërcere, finibus arctioribus continere, poni, notum est; inde *pressus lar* obponitur dissoluto, luxurioso, et *presso lare esse* significat, frugaliter viuere.

110. *Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes. nunc* pertinet ad iustum tempus. Sensus: Num tu, vt tempora postulant, modo magis modo minus aperis granaria; seu, etiam in liberalitate, quae nimia aut intempestiua te et alios, quibus fueris gratificatus, perdet, modum possis seruare? Cicer. de Offic. I, 14.

111. *Inque luto fixum* cet. sensus: neque auaritiae sordibus inquinatus sis. Sordide auarum describit Petron. 43: *Ab asse creuit, et paratus fuit, quadrantem de stercore mordicus tollere.* Obpositos illis mores Horatius depingit. Od. II, 2, 23 sq. *transscendere*, numum scilicet negligens. Horat. Epist. I, 16, 63 sq.

112. *Nec glutto sorbere saliuam Mercurialem.* *Saliua* proprie mouetur cibis exquisitioribus ante oculos eius positis, qui iis frui gestit; inde *saliuam mouere alicui* significat: aliquem cupidum reddere, et *saliua* pro cupiditate ponitur. *Mercurialis* igitur *saliua*, quum Mercurius sit lucri Deus, est lucri cupiditas. *sorbere saliuam Mercurialem* exprimit itaque, lucri cupiditate flagrare. *glutto* est ficta vox, quae editur, quum saliua, cupiditate cibi lautioris mota, per stomachum transmittitur, quaeque copiam saliuae atque cupiditatis vehementiam declarat.

113—131. Pergit Noster ita: Si illa, quorum modo mentionem feci, in te sunt, liber es; sin animus non est mutatus, seruus. Etenim vel minimae actiones sapientiae praeceptis sunt regendae; quorum stulti sunt ignari: quo fit, vt vel in minimis semper peccent. Tunc liber, qui cupiditatibus, internis dominis, seruias? non hercle magis liber, quam ille, qui seruitutem seruit grauissimam. cf. Horat. Sat. II, 7, 75 sqq.

113. *Haec mea sunt, teneo.* Has virtutes, quas modo enumerasti, mihi possum vindicare.

114. *praetoribus ac Ioue dextro*, propitio, (Propert. III, 1, 47.) qui te in libertatem naturalem vindicauit. Nullis hominum imperiis sapiens coercetur, neque vsquam quidquam est in rerum natura, quod sapienti et vere libero iugum possit inponere. Senec. Epist. 51. *Quae sit libertas, quaeris? nulli rei seruire, nulli necessitati, nullis casibus; fortunam in aequum deducere.* et Epist. 75. *non homines timere non deos; nec turpia velle nec nimia; in se ipsum habere maximam potestatem.* Hoc est, quod Noster exprimere voluit; tunc omnes praetores et Iupiter ipse in libertatem te vindicauerunt. Operae pretium est contulisse Claud. VIII, 257 sqq.

115. *nostrae farinae*, a panibus sumptum hoc ad notandam similitudinem et in prouerbium abiit. Suet. Aug. 4. *nostrae*. Tantum enim nec Persius nec alius quisquam e Stoicorum schola sibi sumere ausus est, quantum iste homo vanus, vt gloriaretur, se viuere, vt vellet, id est, se liberum et sapientem esse; huius enim dignitatis fastigium in tam edito arduoque loco a Stoicis erat positum, vt fragilis et caduca mortalitas an ad id eniti posset, merito vel ab ipsis huius scholae alumnis dubitaretur.

116. *Pelliculam veterem retines.* Vel ductum hoc a serpentibus, qui, positis exuuiis, noua quasi iuuentute fruuntur, (Ovid. Met. IX, 266. VII, 237. Virgil. Georg. III, 425 sq. Aen. II, 471 sq.) ideoque in melius mutantur; vel spectare potest ad fabulam de vulpe leonina pelle induta: (Horat. Serm. II, 1, 62 sq. 3, 186. Epist. I, 16, 44 sq.) vt sensus sit, vel nihil in melius mutatus es, vel adhuc similatorem agis. posterius cum sequentibus melius videtur consentire. *fronte politus* exteriore corporis parte comptus, i. e. probum similas externo corporis habitu. sic *domus polita* Phaed. IV, 4, 26.

117. *Astutam vapido seruas sub pectore vulpem.* Vulpis esse is dicitur, qui simulandi artem callet (Claud. XVIII.

145.) indeque inperitos fallit. Hinc ratio petenda esse videtur, cur fallaces a Rhadamantho vulpibus addantur. Claud. V, 484. cf. Pind. Olymp. XI, 20 sqq. Theocrit. α. 48. ε. 112 sq. Sic ἀλωπεκίζειν Aristoph. Vesp. 1233. Pac. 1090. *Astutam vulpem sub pectore seruare* est igitur calliditatem et malitiam retinere. *vapidus* epith. vini, cuius vis euanuit; apud Nostrum idem significat, quod corruptus, malus.

118. *Quae dederam supra, repeto, funemque reduco.* Adluditur fortasse h. l. ad quoddam lusionis genus per adtractionem funiculorum et intentionem, ἀνάτασιν σπαρτίων. Pollux. IX, 8. cf. Antichità di Ercolano T. I. tab. 171. vbi tres pueri alati hoc lusionis genere vti videntur, cuius ratio tamen nobis plane ignota est. In fragmentis Petronianis legitur: *Non duco contentionis funem.* p. 673. ed. Burm. Heinsius ad Ovid. Fast. III, 461. legit: *reduco:* quam lectionem a Pithoeo ex optimis membranis restitutam esse, ait, modumque hunc loquendi ab Ariadnes filo natum esse disputat, quum *reducere* idem sit, quod *relegere.* Aliter locum exponit Erasmus in adagiis. Male huc nonnulli traxerunt Horat. Sat. II, 7, 20. et Epist. I, 10, 48. Sensus: Te liberum modo dixi esse, nunc nego.

119. *Nil tibi concessit ratio.* Nihil permisit ratio arbitrio tuo, sed vel minimae humanarum actionum ad sapientiae praecepta renocandae sunt, quibus quum sis destitutus, etiam in minimis semper pecces necesse est. *digitum exsere, peccas.* Totidem fere verbis Epictetus: ἡ φιλοσοφία φησὶν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῇ προσήκει. Cic. Parad. 3. *Auri nauem euertat gubernator an paleae, in re aliquantulum, in gubernatoris inscitia nihil interest. Lapsa est libido in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine; peccauit vero nihilominus, siquidem est peccare tamquam transsilire lineas; quam longe progrediare, quum semel transsilieris, ad augendam culpam nihil adtinet.* cf. Senec. Epist. 66. Rationem peripateticam contra hanc verborum magnificentiam defendit Cicero de Fin. III, 27. idem eamdem ridet in or. p. L. Murena. cap. 30. cf. Horat. Sat. I, 3, 96 sqq.; et Epist. I, 16, 55 sq.

120. *Et quid* spectat ad: *digitum exserere.* *Sed nullo thure litabis,* i. e. nullis sacrificiis a diis inpetrabis, nulla ratione efficies, fieri omnino non posse, vt *haereat,* sit, *semuncia recti,* exigua pars recti. Ex Stoicorum placito hoc. quo nullum discrimen inter stultos admitti-

tur, et quo omnia *recte facta*, *κατορθώματα*, in sapientem solum cadunt.

122. *Haec*, stultitiam scilicet cum recte factis. *fossor* omnino pro homine rudi et stupido positus est, in primis pro eo, qui membrorum agilitate et actionis decore destitutus est.

123. *Tres tantum ad numeros. numerus* id quod apud nostrates *Tact.* Virgil. Eclog. VI, 27. Propert. II, 18, 16. cf. Martial. XI, 85, 3 sq. Sic Ovid. Amor. II, 4, 29. *numerosa brachia* vocat, quae numerose mouebantur. H. l. de saltatione pantomimica sermo est, de qua procul dubio Plutarch. in Symp. IX, 15. loquitur, quum saltationem cum poësi comparans ait, tres esse saltationis partes, *τὴν φορὰν, τὸ σχῆμα, τὴν δεῖξιν*, *latione* motus animi et adfectus exprimi, *schemate* formas et species imitatione declarari, *ostentatione* res, terram, coelum, cet. ostendi. Hi exquisiti corporis motus cum ad aliquam rem pingendam, tum ad oculorum oblectationem comparati, quorum apta compositione saltationis species continebatur, *numeri* h. l. vocari videntur, quia *εὐρύθμως* fiebant. *Bathylli*, nobilis pantomimi sub Augusto. Suet. Aug. 45. Macrób, Sat. II, 7. is cum Pylade pantomimicae saltationis inuentor habetur. Hoc saltandi genus descripsit Cassiodorus IV. *His sunt additae orchestrarum loquacissimae manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita.* Quantum possent pantomimi in rebus motu membrorum apto exprimendis, notum est ex Lucian. de saltat. cap. 63. 64. cf. Antholog. latin. Burm. T. I. p. 622. *satyri.* Minime hoc mutandum in *satyrum;* Bathyllus vocatur satyrus, propter exquisitam saltandi artem, qua inclaruit: (Virgil. Eclog. V, 73.) aut quia argumenta, quae plerumque saltabat, lasciui erant generis. Iuvenal. VI, 63 sq. *mouearе. Mouere* sc. membra, pro: saltare, Horat. Sat. I, 9, 24. in arte 232. Ovid. A. A. III, 350. sic *motus Ionicos* pro: saltationem Ionicam Horat. Od. III, 6, 21. et *satyrum* seu *Cyclopa mouere* pro: saltare satyrum seu Cyclopa. Horat. Epist. II, 2, 125. *Nec tres tantum ad numeros moueare Bathylli* est itaque: nec poteris te mouere ad tres tantum numeros, nec poteris imitatione exprimere tres tantum numeros Bathylli, ne in tribus quidem corporis motibus Bathyllus eris.

124. *Liber ego.* Non ineptus iste loquitur, sed Noster cum indignatione repetit verba istius inepti. *Vnde datum hoc sumis?* quis tibi hoc dedit, concessit? Horat. Sat. II,

7, 75 sqq. *Vnde datum sentis* habet Horat. Sat. II, 2, 31. vbi vide Bentl. *tot subdite rebus*, quum tot res imperium in te exerceant.

125. *nisi quem vindicta relaxat* pro: a quo te manumissio relaxat, liberat.

126. Nullus quidem dominus externus imperium in te exercet; hoc expressum per aliquam mandati seruo ab hero dati speciem. *Strigilis* instrumentum balneare et vnctorium. v. Intpp. Petron. 91. inpr. commentar. Gonsalii de Salas. cf. quae Ruperti laudat ad Iuvenal. III, 263. Ceterum strigiles, saponem, lintea secum in balnea adtulisse loturos, discimus ex Lucian. Lexiph. T. II. p. 320. ed. Reiz. *Crispini.* Fortasse ille famosus erat Crispinus e seruo magister equitum factus sub Nerone. Iuvenal. I, 26 sq. et IV. princ.

127. *cessas nugator?* familiaris locutio eorum, qui seruos properare volebant. Terent. Eunuch. IV, 6, 16.

128. *seruitium acre Te nihil inpellit.* Sensus: Tale quidem imperium nemo in te exercet. *nec quidquam extrinsecus intrat*, necessitas aliqua extrinsecus oblata nulla te inpellit; nulla vox domini instantis virgamque tenentis Iuvenal. XIV, 63.

129. *Quod neruos agitet.* Bene Casaubonus obseruauit, seruum h. l. eleganter comparari cum sigillaribus siue neurospastis, quae per se ἀκίνητα verticillis quibusdam ac neruis moueantur. Horat. Sat. II, 7, 81 sq. Verbo νευροσπαστηθῆναι Antoninus saepe vtitur vt II. §. 3. et VII. §. 3. obcurrunt σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, ad quae loca Gatakerus multa de illis sigillaribus disputat. Apulei. de mundo: *Qui in ligneolis hominum figuris gestus mouet, quando filum membri, quod agitari solet, traxerit, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec inuenuste totus videbitur viuere. in iecore aegro*, vt sede omnium cupiditatum, quia ibi est quasi sanguinis officina ex veterum opinione. Iani ad Horat. Od. I, 13, 4. cf. Platon. in Timaeo T. IX. p. 389. ed. Bipont.

130. *impunitior* h. l. minus poenae obnoxius i. e. minus seruus. Horat. Sat. II, 7, 105.

132—153. Vberius Noster sententiam explicat, eum non minorem seruitutem seruire, qui cupiditatibus deditus sit, quam qui domini alicuius nutum obseruare debeat, eoque miseriorem, quandoquidem, quum innumerae sint et inter se contrariae, cui obtemperet, nesciat, variisque

itaque et inter se diuersis imperiis agitetur. Inducitur auaritia aliquem incitans, vt quanis ratione rem familiarem augeat 132—142. Contra pugnat luxuria, eumdemque laborum et incommodorum, quae sustenturus sit, mentionem faciendo a proposito deterret, et, vt vitae bonis fruatur in otio, suadet. 142—153. Expositio haec dramatica, qua vsus est Noster, commotionum et cupiditatum inter se discordantium animumque in diuersa agentium tumultus egregie pingit.

132—133. Auaritia primum desidiam expugnare tentat, et contra luctantem aegre vincit.

134. *Saperda* Pontici piscis genus, quod in Maeotide optime capiebatur.

135. *lubrica Coa*, vina Graeca. *lubrica* Casaubonus ad vasa refert in Horatii imitatione Persiana. Sed potest explicari, *mollia*, quae aluum purgandi vim habent. Plin. H. N. XXVII. sect. 27. cf. Aelian. V. H. XII, 31. Horat. Sat. II, 4, 27 sqq.

136. *Tolle recens piper.* Piper ceteraque aromata Alexandriam camelis aduehebantur, et inde nauibus Romam. Auaritia igitur excitat hominem, vt Alexandriam properet et praesto sit ad camelorum aduentum, vt primus de mercibus cum mercatoribus ibi contrahere possit. *sitiente* spectat ad iter per vastos arenarum campos emetiendum, antequam Alexandriam perueniretur. *sitiens camelus*, qui sitim diu tolerauit, longum iter per deserta arenosa fecit.

137. *Verte aliquid.* commuta merces; adiecta doli mali notione intelligendum hoc videtur, sequitur enim: *iura*, atque id esse pro: *peiera* positum, intelligitur ex sequente: *Sed Iupiter audiet.* iam religionis metus auaritiae bellum indicit non sane frequens illis temporibus. Iuvenal. XIII, 75 sqq.

138. *Baro.* stultum et inertem hoc verbum designat. *regustatum digito terebrare salinum*, saepius digito delibare portiunculam salis, vt digiti vestigia sali inpressa maneant. *regustatum* seruit notioni τοῦ *saepe.*

139. *Contentus perages*, eris semper contentus minima salis portione i. e. vltima paupertate, cui sal pulmentarii loco est. *cum Ioue*, ita, vt propitius tibi Iupiter esse possit. *tendis*, tibi proponis.

140. *pellem*, manticam, aut eiusmodi aliquid, quo res ad iter faciendum necessariae erant inuolutae. Casaubonus *segestre* intelligit, de quo ipse ad Suet. Aug. 83. *sub-*

cinctus, ipse expeditus ad iter faciendum. *oenophorum* vas, in quo vinum ferebatur. *aptas*, tradis.

141. *Ocius ad nauem* sc. increpas seruis tuis. *trabe vasta*, ampla naui oneraria.

142. *Aegaeum rapias.* Locutio durior. Saepius apud poëtas obcurrit, *rapere viam*, *fugam* etc. pro: celeriter procedere, fugere. v. Burm. ad Ovid. Fast. III, 867. Ruperti ad Sil. Ital. I, 569 sq. Inde illud natum est, *rapere Aegaeum* pro: rapere iter per Aegaeum, aut celeriter Aegaeum mare naui transmittere. cf. Heyn. ad Virg. Aen. VI, 8. Heins. ad Ovid. Heroid. XIX, 74. Etiam Graeci habent ἁρπάζειν τὴν ὁδόν. v. Dorvil. ad Charit. p. 263. ed. Lips. Catull. XXXV, 7. *viam vorare*. *Luxuria est sollers*, blanda et ingeniosa contra auaritiae persuasiones; potest quoque *sollers* dici, quia homines sollertes et ingeniosos reddit. Lucian. Amor. T. II. p. 421. οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονῆς ἀναισχύντως ἐπινοοῦσα. Claud. XXII, 131 sqq.

143. *Seductum.* Tamquam amico timens, seducto prius salubre consilium in aurem insusurrat, monetque, vt periculum instans caueat. Iuvenal. XII, 57 sq. *deinde.* v. Heyn. in V. L. ad Virgil. Aen. V, 741. Gronov. et Drak. ad Liv. IV, 49.

144. 145. *mascula bilis*, quae te fortem reddit ad obeunda quaeuis pericula. Potest autem *bilis* intumescens de quacumque cupiditate, vehementes animi motus excitante, intelligi, qui rursus in bilem agunt, eamque in ventriculum effundunt, vt h. l. de lucri cupiditate cum timore, ne mora damnum ferat, coniuncta. *calido* sc. prae cupiditate. *vrna cicutae.* ad sanandam insaniam *cicutam* esse adhibitam, v. ad Sat. I, 51. cf. Plin. H. N. XXV. sect. 94. *Cicutam* a latinis vocari quamlibet cannam, intus cauam et inanem, et hoc loco non κώνειον esse intelligendum, sed Lathyridem, bilem et pituitam purgantem, docet Salmas. ad Solin. p. 742. Schol. ad h. l. *Cicuta calorem in nobis frigoris sui vi exstinguit. Vnde sacerdotes Ceteris Eleusiniae liquore eius vngebantur, vt a concubitu abstinerent.*

146. *tibi torta cannabe fulto.* Ex cannabe funes nautici fiebant. eius tractationem commemorat Plin. H. N. XIX. sect. 8. *fulto* i. e. tibi sedenti in torta cannabe.

147. *Veientanumque rubellum.* Vinum vilioris pretii saporisque ingrati circa Veras in Hetruria nascens. Horat. Sat. II, 3, 143. Martial. I, 104, 9.

148. *obba* vas vinarium aut poculi genus. *fiſſilis* pro: fiſſa, rimoſa; *exhalet veientanum laeſum* i. e. conruptum, ingrati ſaporis, *pice vapida*, quae reddit vinum vapidum. Si ſumis, epitheta hoc loco eſſe permutata, vt intelligendum ſit: *fiſſilis obba exhalet veientanum vapidum laeſa pice;* interpretandi ratio longe facilior eſt. *Fiſſilis obba* tum non poculi genus, ſed vas vinarium et quidem ligneum; hoc exhalat vinum, quod vapidum erat factum, quia pix, qua obturatum erat vas, laeſa fuerat.

149. *quincunce modeſto:* modica vſura; quum *hic* i. e. Romae pro centenis quinos aſſes ſingulis annis adcipias.

150. *nutrieras*, cum delectu, nam quod nutritur, incrementum capit, ergo pro: auxeras. *pergant ſudare*, ſimpliciter pro: ſudent i. e. efficiant tibi multo labore. *auidos* quod nauigatori proprie conueniret, translatum eſt ad quaeſtum. *deunces* i. e. ſingulis annis vndenos aſſes pro centenis.

151. A v. 146 ad 150 incommoda itineris recenſendo luxuria hominem a propoſito deterruit; iam incipit eum hortari, vt potius genio ſuo indulgeat. *Indulge genio*, Die natali genio ſacris factis lautioribus epulis ſe quisque excipiebat, vinumque meracius bibebat; inde locutiones: *genio indulgere*, *genium defraudare* pro: laute viuere, parce viuere. v. Intp. Terent. Phorm. I, 1, 10. *carpamus*. proprie de floribus, deinde de ceteris vitae delieiis, quibus fruimur.

152. *noſtrum eſt Quod viuis*, i. e. ea demum vita vocari iure poteſt, quam mihi inpendis; hauſtum hoc ex Cyrenaicorum atque Epicureorum diſciplinis, quae ſummum bonum in voluptate, ſummum malum in dolore ponebant. cf. Sil. Ital. XV, 64 ſqq. *fabula* de eo, qui interiit, atque in ſermone tantum viuit; proprie, quod vulgus ſermone frequentat. Propert. III, 13, 45.

153. *hoc, quod loquor, inde eſt.* Horat. Od. I, 11, 7 ſq. Temporis punctum, quo loquor, vitae pars eſt, et vna cum oratione mea iam elabſum eſt. Senſus: quodcumque temporis ſpatium effluxerit, vitae tuae detractum eſt et reuocari nequit. Eamdem ſententiam ſaepe expreſſam legimus. Anacr. carm. IV, Euripid. Alceſt. 785 ſqq. Bion. Idyll. V, 9 ſqq. Horat. Od. IV, 7, 14 ſqq. Petron. 72. Senec. Herc. fur, 177 ſqq. Iuvenal. IX, 126 ſqq.

154 — 156. Interrogat Noſter illum, qui ſe liberum praedicauerat, vtri cupiditati pariturus ſit? et tamen neceſſe eſſe, dicit, vel alterutri parere, vel omnino incertum eſſe, quid faciendum ſit.

154. *duplici in diuersum scinderis hamo.* Eadem metaph. vtitur Propert. IV, 1, 141 sq. pro: diuersis distraheris cupiditatibus.

155. *alternus*, per vices.

156. *ancipiti obsequio*, quod contrariis inter se cupiditatibus praestandum est. *oberres*, plane dubitabis, incertusque haerebis, cui cupiditati indulgendum sit; nam *oberrare* de iis dicitur, qui viae ignari sunt, aut loci, quem petant, nullam rationem habent.

157—160. Monet Noster, ne opinetur, palmam iam se esse nactum de cupiditate, cui semel tantum restiterit. Poterat enim iste obiicere: Equidem, o bone, vitiis et cupiditatibus non seruio; possum enim in praesentia libidinem meam compescere.

158. *Rupi iam vincula*, iam me in libertatem vindicaui.

160. *a collo trahitur pars longa catenae*, sc. quae cursum moratur, vel qua retrahi et rursus adligari potest. Remota similitudine sensus est: non plane liber eris, est semper, quod te retrahat, et in cupiditatum ditionem redigat. Horat. Sat. II, 7, 19 sq. Ovid. Rem. Am. 213 sq. Iuvenal. VII, 15 sqq.

161—175. Hanc sententiam vberius explicat exemplo ab amatore sumpto, qui quum obsensus, vt existimabat ille quidem, a puella statuisset, numquam ad eam reuerti, tamen mutato statim consilio, quasi misericordia motus, ad eam reuertitur. Hunc locum ex Menandri Eunucho Nostrum traxisse, in quo Dauum seruum Chaerestratus adolescens adloquatur, tamquam amore Chrysidis meretricis derelictus, idemque tamen, ab ea reuocatus, ad illam redeat, scholiastes ad h. l. obseruauit. Terentius in Eun. pr. personis mutatis Menandrum est secutus. cf. Horat. Sat. II, 3, 259 sqq.

161. *iubeo*, fortius quam: velim; Nostrates quoque in vulgari sermone: *das sollst du glauben. dolores* incommoda multa, quae, dum puellam sectaretur, pertulerat.

162. 163. *crudum vnguem Abrodens.* stomachantis et indignantis hoc est minimeque sibi placentis. Propert. II, 3, 1, et III, 23, 24. *crudum*, vsque ad viuum, intelligo. *dedecus obstem* fortius quam: dedecori sim. *siccis*, sobriis, parcis, frugalibus: opponuntur enim *madidis*.

164. *rem patriam*, rem familiarem. *rumore sinistro*, Horat. Sat. I, 2, 61 sqq.; per infamiam, turpiter, cum existimationis meae dispendio.

165. *Limen ad obſcoenum frangam. frangam* fortiter et apte; limen meretricium quaſi ſcopulus eſt, ad quem patrimoniorum naufragia faciunt adoleſcentes. *obſcoenam* ab indignatione adoleſcentis profectum ad puellam proprie pertinet vulgatae pudicitiae.

166. *dum Chryſidis vdas Ebrius ante fores exſtincta cum face cano.* Nota ſunt amatorum inſtituta et mores. Noctu veniebant ebrii ad puellarum fores comeſſatum cum facibus, canebant elegidia, cupiebant admitti, et excluſi vices ſuas miſere querentes dolorem ſuum omni ratione profitebantur. Hac de re multa congeſſerunt Intpp. Propert. I, 16, 5 ſqq. III, 2, 47 ſqq. et Horat. Od. I, 25. III, 7, 30 ſq. III, 10. Sat. II, 7, 89 ſqq. *vdas* alii de amantium lacrumis interpretantur, id quod alienum, ab h. l. quidem, videtur; alii dicunt *vdas* eſſe *fores*, quod ab ebriis et libidinoſis frequententur, quod vero propius adcedit; equidem exiſtimo, *vdas* ſignificare h. l. *vnctas*, Lucret. IV, 1171 ſqq. et ſic quoque locum conrectum vult Heinſius ad Ovid. Faſt. V, 339 ſq., verum emendatione non eſt opus. *exſtincta face.* faces enim exſtinguebantur et abiiciebantur ante fores. Propert. l. c.

167. *Euge, puer, ſapias.* Verba Davi ſunt, heri conſilium laudantis et confirmantis. *puer:* nibil eſt, quod nos obſendat, quum frequenter vſurpetur haec adpellatio ab admonentibus. Horat. Od. I, 9, 16. Sil. Ital. XV, 23. *ſapias*, ſi ſapias; de hoc v. Heinſ. et Burm. ad Ovid. Amor. I, 4, 29. *dis depellentibus*, auerruncis, ἀλεξικάκοις καὶ ἀποτροπαίοις, qui prodigia et portenta auerruncabant. Senſus: Diis auerruncis ſacra facere debes, ſi ſapias, a tanto malo liberatus.

168. *Percute*, verbum ſolenne de Popa, qui feriebat hoſtiam, (Ovid. Faſt. I, 347. Triſt. IV, 2, 5. Met. XV, 136.) pro: ſacrifica. *Sed cenſen plorabit, Daue, relicta.* Omiſſa iam indignatione et ira vetus amor in puellam priſtinas recuperat vires, iuuenisque, ne animi inconſtantiam levitatemque oſtendat, miſericordia motum ſe ſimulat.

169. *Nugaris.* Daui verba. Ineptis, quum dicis aut putas, puellam a te relictam eſſe ploraturam; immo, ſponte quum redieris, redibis enim, indignis modis ab illa vt transfuga adcipieris. *ſolea rubra obiurgabere*, i. e. vapulabis ſolea rubra; poena illa erat ſolemnis, qua amantes a puellis iratis adficiebantur. Iuvenal. VI, 612; Burm. Anthol. lat. T. I. p. 618.

170. *Trepidare* saepe pro: laborare ponitur, adiuncta studii et festinationis notione. Sic Virgil. Aen. IX, 114. XI, 453. cf. Burm. ad Propert. II, 7, 11 sqq. vbi *trepidare* dicuntur iuuenes, qui iugo amoris ferendo inadsueti et inexperti sunt. *atque arctos rodere casses* sumptum a fera retibus inretita et capta, quae perrumpere conatur. Sensus: Nihil est, quod te ferum et violentum geras, iugumque amoris excutere gestias; nam sponte illud rursum subibis.

171. *si vocet*, reuocet, vltro adcersat. *haud mora*, statim veniam. Sensus: Leuissimam quamque occasionem adripies, vt cum illa in gratiam redeas, a qua fortiter et sponte verbo, re vera autem aegre et similanter auelleris.

172. *ne nunc, quum adcersor, et vltro.* c. Sic iussit iam Bentl. ad Horat. Sat. II, 3, 262. legi.

173. *Supplicat*, cum delectu; supplex enim misericordiam mouet, quanto magis puella supplex? *totus et integer*, liber et tui iuris; nam qui vere cupiditatum imperio se subtraxerit, iugumque vitiorum fregerit, numquam ex Stoicorum sententia in eorum seruitutem retrahi potest.

174. *Hic, hic, quem quaerimus, hic est.* Verba sunt poëtae, naturam vere liberi hoc exemplo se expressisse existimantis. *Hic, hic* sc. qui ad semel relictas voluptates, quum rursus illum pelliciunt inlecebris suis, non revertitur, vere liber est, quem quaerimus.

175. *Festuca* pro: vindicta. v. Taubmann. ad Plaut. Mil. glor. IV, 1, 15. Manumissione nemo fieri potest liber. v. not. ad v. 75. *ineptus*, cuius igitur non est aliquem liberum et sapientem reddere.

176–188. Qui potest esse is liber, qui ambitione laborat, sic Noster pergit; et etiamsi miser sibi non videatur, certe miserrimus est, quando superstitione torquetur. cf. Horat. Epist. II, 2, 206 sqq.

176. *Ius habet ille sui palpo. palpo*, adulator, qui populo velificatur; numquid liber est ambitiosus? *hiantem*, vehementer cupientem et adpetentem.

177. *Cretata ambitio.* magistratus ambientes toga lota et a fullonibus dealbata fuisse conspicuos, nota res est. *vigila* cet. Secum ipse loquens inducitur ambitiosus. Plerique interpretum illud *vigila* ad salutationes trahunt, quae primo mane fiebant ad potentium limina, Martial. IV, 78; Senec. de brev. vitae. 24. Verum etiamsi salutantium studia magis etiam feruebant sub Imperatoribus quam libera re publica, atque in illorum turba vel praetores versari non erubescebant; tamen de salutationibus non cogitandum

esse h. l. videtur. *vigila* est: adtende animum ad omnia, quibus effici possit, vt in ore hominum sis; hoc enim solum, vt ex seqq. adparet, in votis erat. Interim non possum non fateri, mihi hoc verbum tam nude positum displicere; forsan non absurdum est, ita legere: *quem ducit hiantem Cretata ambitio et vigilans? cicer ingere large* cet. *cicer*, missilia intelligas omnis generis, quorum apud Sueton. frequens mentio, quorumque vilissimum Noster posuit; nam cicer frictum plebeius erat cibus. Horat. in Arte 249. Sat. I, 6, 115. Huiusmodi missilia, et quidem lautiora etiam, spargebantur quoque a priuatis. Martial. VIII, 79, 7 sqq. Splendida erant missilia, quae describit Stat. Silv. I, 6, 9 sqq. vbi v. Barth. cf. Buleng. de Circo Rom. c. 54. in Thes. antiq. Rom. T. IX. p. 719.

178. *Rixanti populo*, vt fit in muneribus, quae in publicum sparsa sunt, diripiendis et colligendis. *Floralia* sacra erant in honorem Florae cum summa lasciuia celebrata. Scholiastes vetus ad Horat. Sat. II, 3, 182. commemorat, antiquos aediles cicer, fabas aliasque huiusmodi res populo Floralibus sparsisse; eamdem rem narrat Scholiastes Persii, sed omittit, a quibus missilia spargerentur. Id factum esse, addit, *vt tellus velut muneribus suis placaretur*. Eamdem consuetudinem sub Imperatoribus retentam esse, probabile est. De Floralibus lege Ovid. Fast. V, 279 sqq. et quae Ruperti laudat ad Iuvenal. VI, 249. *nostra*, quorum celebratio nostrae curae demandata est.

179. *Aprici meminisse senes.* Sensus: vt diu Floralium nostrorum memoria propter donorum amplitudinem scilicet (cicer etenim erat sparsum) seruetur. *aprici* spectat ad apricationem senilis aetatis. Cic. de Senect. 16. *quid pulchrius?* sc. quam populo placuisse et in admiratione gratiaque esse?

180. *At quum Herodis venere dies* cet. Nihilominus tamen miser es, atque deterrima seruitute premeris, superstitione. Bella diuturna, prouinciarum vastationes et direptiones, vrbium amplissimarum euersiones et excidia ingentes diuitias Romam congesserant; inde luxus et mollities orta, qua corporis et animi vires frangebantur, et inter reliqua mala, quibus ciuitas Romana labefactata tandem conruit, etiam omnis generis superstitioni, in tam incerto vitae et rerum omnium statu, in tot tantisque periculis, quae vel aderant, vel minitabantur, via munita est, cuius h. l. vulgatissima genera, quae e Palaestina et Aegypto Romam migrarunt, duo commemorantur,

Herodis et Isidis sacra. *Herodis dies,* Scholiastae verba adponam: *Herodes apud Iudaeos regnauit temporibus Augusti, in partibus Syriae. Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruant, vt etiam sabbata; quo die lucernas adcensas et violis coronatas in fenestris ponunt.* Aliunde parum nota est res. *vnctaque fenestra,* vapore, intelligo, quem exhalabant lucernae.

182. *Portantes violas.* Lucernae erant corollis florum cinctae. Ceterum luminibus adcensis floribusque, quibus arae, statuae Deorum, templa, domus cet. coronabantur, epulis et vino festorum dierum celebrationes esse factas, notum est. *rubrum catinum,* i. e. fictile catinum.

183. *Cauda natat thynni.* Plin. H. N. IX. sect. 17 et 20. *Praecipua magnitudine thynni inuenimus talenta quindecim pependisse. Eiusdem caudae latitudinem quinque cubita et palmum. amplexa* ad magnitudinem piscis spectat, cuius cauda totum catinum amplexa adponebatur. *tumet,* plena est. Virgil. Georg. III, 124.

184. *Labra moues tacitus,* Horat. Epist. I, 16, 60. vota concipis tacite. Vota, quae nuncupabantur, aut preces semper adcurate pronuncianda fuisse videntur, sic, vt etiam ea, quae intelligi a nemine vellent precantes, seu pressa voce seu motis tantum labris essent exprimenda. *recutitaque,* circumcisa, *sabbata,* i. e. quae a circumcisis celebrabantur. Martial. VII, 29, 5. *palles,* studiose colis. Sabbatorum religio apud Romanos erat frequentissima. Ovid. Remed. Amor. 219. Iuvenal. XIV, 96 sqq. Perizon. ad Ael. V. H. XII. 35. Iam sub Augusto Iudaei in propagandis suis caeremoniis et ritibus ambitiosi erant. Horat. Sat. I, 4, 142 sq.

185. *Tunc.* Illo die festo, quem superstitio celebrandum tibi iniungit, aliae quoque res, ab eadem superstitione oblatae, animum tuum exagitant, nec consistere sinunt, vt lemures, mala omina, cet. *nigri lemures.* Vmbrae defunctorum, quae viuentibus adparere et molestae esse putabantur, quibus abigendis *lemuria* erant constituta apud Romanos. Ovid. Fast. V, 419 sqq. *ouoque pericula rupto.* Scholiastes ad h. l. narrat: *Sacerdotes, qui explorandis periculis sacra faciebant, obseruare solebant ouum igni inpositum, vtrum in capite an in latere desudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius.* Ouorum vsus in lustrationibus et incantationibus satis notus est. Ovid. A. A. II, 329 sq.; Horat. Epod. V, 19 sq. Verum de portentis ex ouo rupto praeter scholiasten nihil me legere memini. Plurima sunt eiusdem

generis, quae aetatem non tulerunt, quorum tamen iacturam aequo animo ferimus. Ceterum tum ad *lemures*, tum ad *pericula* pertinet fequens verbum *incuſſere*.

186. *Grandes Galli* facerdotes Cybeles ob praeſtigias ſuas ineptaque facra ex Apuleio ſatis noti. Vnde nomen habeant, ne veteribus quidem ſcriptoribus erat notum; ſed cf. Ovid. Faſt. IV, 361 ſq.. *grandes* ſpectat ad corporis ſtaturam, qualis eſſe ſolet exſectorum ſeu ſpadonum. *et cum ſiſtro luſca ſacerdos.* Iſidis ſacra Romae celeberrima. Lucan. VIII, 831 ſq. *luſca*, non abſurde Scholiaſtes addit: *ideo, quod nubiles deformes, quum maritos non inuenerint, ad miniſteria deorum ſe conferant.* *Siſtri* formam deſcribit Apuleius Met. II. *Nam dextra quidem ferebat* (Iſis) *aureum crepitaculum, cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam traiectae mediae paucae virgulae criſpante brachio tergeminos iactus reddebant argutum ſonum.* cf. Plutarch. de Iſide et Oſiride cap. 63. T. IX. p. 189. ed. Hutt. Siſtri imaginem expreſſam vide apud Gruter. Inſcript. pag. 82. n. 3 et 4. Eodem ſiſtro Aegyptii ſacerdotes in ſacris Iſidis vtebantur; putabant quoque, illud habere vim tempeſtatis ſedandae. Interpp. ad Petron. 114; Virg. Aen. VIII, 696; Propert. III, 9, 43.

187. *Incuſſere deos* pro: incuſſere metum deorum. *inflantes corpora;* pertinet hoc ad vlcera et tumores, quibus Syri homines obnoxii erant, quorumque cauſam deae Syriae adſignabant; Plutarch. de Superſtit. cap. 9. T. VIII. p. 76. ed. Hutt. *τὴν δὲ Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν, ἂν μαινίδας τις ἢ ἀφύας φάγῃ, τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν, ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἧπαρ.* Iuvenal. XIII, 93. Martial. IV, 43, 2.

188. Pertinet hoc ad ſuperſtitioſas opiniones parum notas.

189. *Dixeris haec.* Noſter dicere vult: Se quidem non ignorare, philoſophiam philoſophiaeque cultores ab imperitis literasque exoſis, pro quibus centuriones poſuit, contemni ac derideri. *Varicoſus* proprie is, qui varices, i. e. venas intumeſcentes, in cruribus habet, (v. Ruperti ad Iuvenal. VI, 397. Salmaſ. ad Solin. p. 363.) h. l. ad ſpeciem corporis militarem ſpectat; praecipue enim in omni cultu neglecto et in quadam ruſticitate virtutem poſitam tunc temporis milites exiſtimabant.

190. *Craſſum ridet* pro: craſſe ridet, in riſum effunditur ruſticus ille et ſtupidus. *ingens.* Corporis proceritate et amplitudine ingenii exiguitatem Noſter exprimit.

Theocrit. XV, 17. *ἀνὴρ τρισκαιδεκάπηχυς* pro: homo ftolidus. cf. Catull. LXVII, 47. LXXXVI, 4.

191. *centuſſe*, decem aſſibus. *Graecos*, philoſophos, praeſertim Stoicos. Summum contemptum indicat hoc, quandoquidem viliſſimae tantum res aceruatim emuntur. Ceterum quantopere omnia a Graecis profecta plerisque Romanis contemptui fuerint, praeclare docuit Burm. ad Petron. 46.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM VI.

1 — 11. Quaerit Noſter ex Baſſo, num ſe iam in agrum Sabinum, vt Muſis ibi viueret, receperit; ſimulque eum certiorem facit, ſe in Liguriae finibus verſari. Caeſius *Baſſus* in lyrico poëſeos genere praecipue clarus, cui ſecundas in hac laude tribuit Quintil. Inſt. X, 1., vixit ſub Nerone et Veſpaſiano. Eum in praediis ſuis, ardente Veſuvio monte, cum villa ſua vſtum eſſe, commemorat ſcholiaſtes ad h. l. cf. Wernsdorf. poët. lat. min. T. III. p. XXXIII ſqq. Plures fuiſſe Baſſos Muſis deditos notat Broukh. ad Prop. I, 4, 1. cf. Voſs. de hiſt. lat. I, 22. *admouit*, compulit te, vt ſecederes. Multi Romanorum, praeſertim ii, qui bonarum literarum ſtudioſi erant, ſaepenumero in praediis ſuis, non tantum otii et valetudinis cauſa, ſed vt ſtudiis ſuis ab vrbano ſtrepitu remoti viuerent, commorabantur. Horat. Epiſt. II, 2, 65 ſqq. 77 ſq. Plin. Epiſt. I, 9. Pro praedio poſuit apte *foco*, quia *brumae*, hiemis, mentio facta eſt.

2. *lyra et chordae*, pro: chordae lyrae. De lyra vide Iani ad Horat. Od. I, 10, 6. III, 2, 3. Eius imaginem expreſſam vides in *Niebuhr's Reiſebeſchr.* T. I. tab. 26. d. p. *viuunt*, ſonos edunt; animantur enim quaſi *pectine* ſeu plectro. *Tetrico*, ſeuero. Ovid. A. A. I, 721. Senec. Herc. fur. 579 ſq. ſpectat et ad carminis argumentum et ad modos graues; agitur enim de carminibus lyricis.

3. 4. *Mire opifex*, pro: mirus, admirabilis artifex; *intendiſſe*, graeca conſtr. nota. *intendiſſe numeris*, pro: *numeris condere*, vt eſt apud Ovid. Faſt. VI, 24. aut *numeris coërcere* ex Ponto IV, 8, 73. Ratio loquendi paullo inſolentior. *numeris* accipio pro caſu tertio. Deinde nerui proprie intenduntur, cum iis quoque ſoni, pro quibus *numeri* docte poni poſſunt. Virg. Aen. IX, 776. Dicendum

igitur proprie fuiſſet: intendiſſe numeros (neruos numeroſe canentes) *primordiis veterum rerum*, ſeu ad primordia veterum rerum canenda; ſed inuerſione Noſter vſus eſt. cf. Horat. Epiſt. I, 3, 12 ſq. Sic quoque vſ. ſeq. proprie dicendum fuiſſet: *intendiſſe fidem latinam ad marem ſtrepitum* ſc. edendum, ſeu vt marem ſtrepitum ederet; nam ea ratio, qua *intendiſſe marem ſtrepitum* adcipiunt pro *auxiſſe marem ſtrepitum*, ſeuerioribus numeris res grandiores eſſe complexum, mihi hoc ſaltem loco non probatur. Exiſtimo quoque his duobus verſibus Noſtrum nihil aliud exprimere voluiſſe, quam Baſſum poëtam eſſe lyricum altioris ſpiritus; nam *primordia veterum rerum*, vt quoque Wernsdorf. l. c. iudicat, ad laudes Deorum et heroum poteſt pertinere, in quibus *primordia veterum rerum* praecipue celebrantur. *marem* pro maſculum.

5. *iuuenes*, iuueniles. Ovid. Triſt. V, 1, 7. *iocos*, carmina erotica et remiſſioris ſpiritus, vt apud Ovid. Triſt. II, 494. et III, 2, 4 ſq., vbi carmen de arte amandi intelligitur; et *agitare iocos* pro: iocari, (Ovid. Met. III, 319.) quod eodem ſenſu, quo *ludere*, ſaepe obcurrit apud poëtas. Wernsdorf l. c. ſatiras intelligit. *pollice honeſto* eadem ratione poſitum eſt, qua *tetrico pectine* ſupra. Lyrae cantus temperabatur modo digito ſeu pollice, modo pectine ſeu plectro. Virgil. Aen. VI, 647.

6. *Egregius luſiſſe ſenes.* Caſaubonus legit: *egregios*, et quum *luſiſſe* eo ſenſu adcipiat, quo ſaepe obuium eſt (Virgil. Eclog. I, 10; Horat. Od. IV, 9, 9.), verba illa de laudibus vitae ſenilis otio et quieti redditae interpretatur. Verum poſſis aliam rationem inire, quae melius huic loco, mea quidem de opinione, conuenire videtur. *Ludere ſenes* eſt: agere ſenes ſeu ſimilare ſenes, (ſic Cic. ad Diuerſ. VIII, 9. *bonum ciuem ludere*) atque *agere* ſeu *ſimilare ſenes* eſt ſenum partes ſuſtinere, quae ſunt in hortando et monendo poſitae. Intelligenda itaque ſunt carmina paullo ſeuerioris generis, in quibus ſenum perſonam induit Baſſus, ad iuventutem virtutum praeceptis inbuendam; quod carminum genus egregie indicatur per *pollice honeſto*, atque obponitur illis *iuuenilibus iocis*. — *Ligus ora* pro: ora Liguſtica.

7. *Intepet*, tepidior redditur aut eſt. Paſſerat. ad Prop. IV, 1, 124. pro: ego fruor tepore orae Liguſticae. *hibernatque mare*, Horat. Sat. II, 2, 17. *hiemat mare*, vt *vernat* ap. Senec. Epiſt. 114 Hoc priori *intepet* non repugnare, diſci poteſt ex Cic. de Nat. Deor. II. c. 10. Plut. Quaeſt. natur. ȣ. T. XIII. ed. Hutt. Loca maritima hieme iis cali-

diora esse, quae a mari longius absunt, in vulgus notum est.

8. *qua latus ingens Dant scopuli. dant* pro: efficiunt. Lunae portus describitur; ingentes scopuli portum circumdantes pro lateribus eius sunt. Sed ingenio nostri poëtae adcommodatius videtur illud *dant latus* interpretari: exponunt latus mari, vt eo fluctuum vis et impetus frangatur. Virg. Aen. I, 105. cf. Valer. Flac. I, 619. Strabon. V. *περικλείεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς, ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται.* cf. Ruperti ad Sil. Italic. VIII, 480. Huiusmodi portus Virgilii oculis obuersabatur Aen. III, 533 sqq. *et multa valle se receptat litus*, hoc amplitudinem portus indicat et litus interius planum; aut *vallis* est h. l. aquae superficies sinu reducto litoris cincta. Claud. XLIX, 37.

9. Est versus Ennii. v. Merulam ad Ennii fragmenta p. 3. *operae est* sc. pretium. Huius versus auctoritate loci amoenitatem probare studet.

10. *Cor.* Saepe vsus est hoc verbo priscus sermo latinus pro animo, *ψυχῇ*, prudentia: vnde adiectiua *cordatus*, *excors* cet. apud recentiores manserunt. Cic. Tusc. Q. I, 9. de Fin. II, 28. *Hoc est non modo cor non habere, sed ne palatum quidem. Cor Enni* pro: Ennius; sic *virtus Scipiadae* pro: Scipio. Horat. Sat. II, 1, 72. Significare videtur hoc loco Noster ex iis, quae adiiciuntur, sanam Ennii conditionem, quum desisset desipere. *postquam destertuit esse*, i.e. postquam desiuit esse, postquam intellexit se non esse; sed prius fortius, indicat enim insanam ebrii hominis conditionem somno leuatam; Nostrates: *verschnarchen*: Lucian. in Pseudom. T. II. p. 232. ed. Reiz. *ὥσπερ καὶ ἐκ μέθης βαθείας ἀναφέροντες.*

11. *Maeonides* Homerus ex patre Maeone, vt aiunt. *Quintus* praenomen est Ennii. Ennius tantum tribuit Homero, vt non solum vigilans de eo saepissime cogitaret et loqueretur, vt Cicero in Somnio Scip. 1. narrat, sed et somniarit, speciem Homeri ex Acheronte venientem sibi narrasse, vt anima sua se insinuasset prius pauoni, ac deinde ex pauone transiisset in Ennii corpus, vt legitur apud Lucret. I, 125. Sic Lud. Küsterus narrat in Homeri hist. crit. cf. Merulam ad Ennii fragm. p. 7. *pauone ex Pythagoreo*, spectat hoc ad Pythagoreorum somnia, qui narrabant, Pythagorae animam in migratione sua per varia corpora prius in pauonem migrasse, deinde in Homerum transiisse; sed varius est apud varios auctores hic migrationis ordo. Ovid. Metam. XV, 160 sqq. Lactant. III, 18, 15 sq. cf. si tanti est,

loca laudata a van Staveren ad Hygini fab. 112. Sic adfectabat fortasse gloriam Homeri Ennius, vt sequenti tempore Propertius Callimachi, (v. Propert. IV, 1, 64.) cuius nomine Propertium ab Horatio (Epist. II, 2, 92.) designari Vulpius in sua διατριβῇ de vita Propertii existimat.

12—17. Ibi ego curis omnibus solutus viuo, neque inuidia neque auaritiae sordibus tangor.

12. *securus vulgi*, oblitus vulgi, nihil curans vulgus. Virgil. Aen. I, 350. et X, 325. cf. Horat. Od. II, 16. in fine. *et quid praeparet Auster.* Auster in personam mutatus est. *praeparet*, moliatur, moueat; Virgil. Georg. I, 462: *quid cogitet humidus Auster.* Propert. III, 3, 52; *quid flamine captet Auster.*

13. *Infelix pecori.* Auster in Italiae regionibus non solum pecori verum etiam hominibus noxius, (Horat. Od. II, 14, 15 sq. Sat. II, 6, 18 sq.) praesertim auctumno, quum per mare mediterraneum delatus et grauidus humidis particulis morbos et febres excitet. Plin. H. N. II. sect. 48. *securus* h. l. pro: nulla inuidia tactus. cf. Horat. Sat. I, 1, 110 sq. *angulus*, terrae portiuncula, quam vicinus possidet.

15. *peiores* sunt, qui in tenuiore et humiliore loco nati sunt, χείρονες; ad animi vitium hoc loco non potest trahi. *ditescant*, intelligi potest: sordidis et malis artibus, cuius rei exempla apud Iuvenalem plurima exstant. *vsque recusem*, semper ego nolim.

16. *Curuus ob id minui senio.* Curae enim et sollicitudines animi ex inuidia ortae frangunt et debilitant hominis corpus atque macerant, ita vt sensim paullatimque velut tabe confectum euanescat. Hoc egregie obseruarunt poëtae, quum inuidiam sub hominis imagine et forma inducerent. Ovid. Met. II, 760 sq. *curuus senio* pro: vexatus curis et angoribus; nam *curuus* pingit habitum corporis, quod curae degrauant, et *senium* pro eo saepe ponitur, quod *senium* adfert. Horat. Epist. I, 18, 47. Senec. Hipp. 1127 sqq. Hesiod. op. et d. 93. αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. Idem versus exstat apud Hom. Odyss. τ, 360. *aut coenare sine vncto. sine vncto* i. e. sine ferculo lautiore. v. supra IV, 17.

17. *Et signum in vapida naso tetigisse lagena.* cf. Horat. Epist. II, 2, 134. *naso tangere aliquid* pro: adcurate aliquid inspicere, quum oculis rem propius admoueas. *signum*, quo scil. obsignauerat lagenam, non vino sed vappa plenam, oculis admouet, vt videat, an inlaesum sit. Sordidam parsimoniam hic probe depinxit; ostendit

enim primum nimiam diligentiam in rebus vilissimis servandis, deinde magnam hominis anxietatem, ne quid inde sibi detractum sit. De hoc obsignandi res varias more v. loca laudata a Ruperti ad Iuvenal. XIV, 126 sqq.

18—24. Viuat alius alio more; nam mores hominum dissimiles sunt; alii genium defraudant, alii omnia dilapidant. Ego meis rebus vtar, ita tamen, vt luxuriam vitem. Hac propositione generali commodissime sibi strauit viam ad auaritiae et sordium reprehensionem, remotis et derisis iis caussis et rationibus, quas homines, hoc vitio laborantes, in suam rem proferre soleant.

18. *Discrepet* sc. a me, a meo viuendi more. *Horoscopus*, hora natalis, vnde fata hominum pendere somniabant astrologi, personae vicem sustinet; ad quam quum se vertat poëta, sententia per se vulgaris nouam vim adcepisse videtur. De hoc ornatus genere plura Quintil. Instit. VIII, 5.

19. *Producis*, in lucem edis. Sil. Ital. I, 112. *Geminos varo ingenio*. Ergo homines sub vna eademque constellatione nati ingenii et morum similitudine minime gaudent. Poëtae ornatum quisque facile sentiet, conlata cum eius verbis nuda sententia: hominum studia diuersa sunt. Multa, quae ad astrologiae nugas pertinent, inuenies in notis Vulp. et Burm. ad Prop. IV, 1, 89.

19. *natalibus*. Dies natalis praecipue epulis celebrabatur. v. ad V, 151.

20. *olus*, i. e. cibum vilissimum, quo tamen veteres Romani vtebantur, (Horat. Sat. II, 1, 74.) quorum sobrietatem cum sui temporis luxuria comparat Iuvenal. X, 78 sq. *siccum*, non vnctum. *vafer*, sollers, ingeniosus, vt sunt sordidi in custodienda re. *Muria* erat vel aqua salsa, in qua aliquid fuerat maceratum aut seruatum, vel genus liquaminis ex thunnorum sanie, vt *garum* e scombrorum. Horat. Sat. II, 8, 46. et 53; cf. Salmas. ad Solin. p. 244 sq. Ad consummandam sordidae parsimoniae imaginem, adiecit: *empta in calice* i. e. exiguo vasculo empta, vt tantummodo ad hunc diem sufficeret, aliis enim diebus minus laute epulabatur. Huc pertinet etiam *tingat*. cf. Horat. Sat. II, 2, 60 sqq.

21. *Ipse*. Nam seruo tanta res scil. non committebatur. *inrorans*, parcissime instillans. *sacrum piper*, i. e. piper tamquam rem sacram et minime tangendam. Horat. Sat. II, 3, 110. et I, 1, 72. Oleris genus, vt beta, vino et pipere condiebatur. Martial. XIII, 13.

22. *magnanimus* per ironiam; quasi ostendat magnum animum in contemnendis diuitiis, quarum nullam rationem habet in sumptibus faciendis. *puer*, adolescentulus; puerilis enim aut iuuenilis aetas in primis inclinatum ad magnas profusiones habet animum. Horat. Sat. I, 2, 16 sq. *dente peragit*, gula absumit. Iuvenal. XI, 38 sq. *bona grandia*, ingentem rem familiarem. Huiusmodi dilapidatoris exemplum proposuit. Horat. Sat. II, 3, 206 sqq. cf. Epist. I, 15, 37 sqq. *vtar ego*, *vtar*, sc. facultatibus meis, verum non abutar. Posterius dupliciter expressit: neque ego aliis ad ostentationem lautissimas dapes adponam: neque rarissimis et exquisitissimis ipse fruar. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sq.

23. *lautus*, magnificus, propter magnas inpensas, quae in adparatu coenae huiusmodi faciendae erant. Simili ratione praetor lautus dicitur apud Iuvenal. XIV, 257. *lautus ponere* graeca constr. *rhombos*. in deliciis mensae *rhombus* piscis habebatur. Horat. Sat. II, 2, 48 sq. Epod. II, 49 sq. cf. Iuvenal. IV, 39 sq. et XI, 120 sq. *libertis*. Eos Romani inter clientes et sectatores mensarum honore dignabantur, Iuven. V, 28 sq. Ex quo loco etiam disces, magnum discrimen saepe fuisse inter dapes, quae domino et quae conuiuis humilioris loci adponerentur. Liberti infimum locum in conuiuiis obtinebant. Petron. 38. ibi v. Heins. ad verba: *qui libertini loco iacet*.

24. *sollers nosse*, sollerter dignoscens. Horat. Sat. II, 4, 35 sqq. *Saliuam*, saporem. *tenuem*, qui non nisi a peritissimis poterat dignosci. Ceterum *turdi* mensarum deliciae apud Romanos. Horat. Sat. II, 5, 10; Martial. XIII, 51. Scholiastes animaduertit, Persium *turdarum* abusiue dixisse, quum debuisset *turdorum* dicere, vt Horat. Sat. I, 5, 72. Addit praeterea: *Solent enim quidam gulae dediti tantae subtilitatis habere palatum, vt dignoscant turdos, an cellarius an terrarius sit, an masculus an femina.*

25. 26. Dixit Noster in anteced. *vtar ego*, *vtar*; subiunxit statim: non tamen vt prodigi; desideratur igitur, quem tandem modum adhibendum esse censeat in re fruenda. Hunc modum exprimit iam sub forma regulae, quam aliis det et praescribat. *Messe tenus propria viue.* Ab agricolis ductum, qui sumptus annuis agrorum proventibus metiuntur. Sensus est: Omnes tuos reditus possis quotannis sine cura absumere, atque hac ratione et liberalis et frugi hominis laudem retinere. Caue autem adcipias: omnes reditus absumere debes, nisi sordidus et auarus et esse et haberi velis. *Granaria emole*, frumen-

tum annuum ſepoſitum conſume, hoc enim fit molendo, *quid metuas* ſc. hoc faciens. Adiungit rationem, cur omnis metus et dubitatio in hoc locum habere non debeat, *occa*, ſpecies poſita pro genere; *occare* pro omnibus iis, quibus ager ad adcipiendum ſemen praeparatur. Ovid. Faſt. IV, 645. *et ſeges altera in herba eſt*, ecce, altera meſſis iam tibi in agris reſurgit, qua granaria tua iterum poſſis replere. Alio ſenſu eadem vſus eſt dictione Ovid. Heroid. XVII, 263. ibi v. Heinſ.

27—33. Venit iam ad cauſas, quibus ſordes plerumque excuſari ſolebant, quarum prima eſt, eaque ſpecie quidem ſatis honeſta: Parcendum eſt opibus et ſemper aliquid reſeruandum et ſeponendum, ſi quid nec opinati adciderit, ne aliquando cogaris liberalitatis officia inopia deſerere, vt ſemper habeas, quo inopiae amici cuiusdam poſſis ſubuenire. Verum, inquit Noſter, ſi hoc adciderit, fundi aliqua portiuncula calamitati eſt ſubueniendum.

27. *Aſt vocat officium.* Id quod praecepiſti ſequi non poſſum, nam amicus naufragium fecit, hic eſt mihi ſubleuandus. *Bruttia ſaxa.* Fretum illud inter Italiam et Siciliam nauigantibus periculoſum intelligit.

28. 29. *Prendit amicus inops*, exquiſitius, quam: eiectus eſt ad litus. Videmus illum naufragum fluctibus luctantem vix tandem ſe ad ſcopulum ſeruare, ceteris rebus omnibus amiſſis. Homer. Odyſſ. ε, 426 ſqq. Virgil. Aen. VI, 358 ſqq. *Condidit Ionio*, naufragio in Ionio mari amiſit, *remque omnem*, et cum re etiam ea, quae ſperauerat per illam rem conſequi, quaeque ſibi vouerat ſeu optauerat; ſed vota *ſurda* (a Diis non exaudita) fuerunt. Potuit igitur Noſter dicere, etiam vota illum mari condidiſſe ſeu naufragio amiſiſſe, quandoquidem vota ad illam rem pertinuerant, et, re amiſſa, ipſa quoque ſublata erant. Senſus: Omnia amiſit, nihil ſeruauit, in liberalitate et miſericordia amicorum perfugium quaerere debet.

30. *Ingentes de puppe dei.* *Dei* ſunt ſimulacra Deorum puppi inpoſita, quorum ſub tutela nauem voluerant eſſe nautae. Inde illas ſtatuas nuncupat Petron. 105. *tutelam nauis*, quae cum Graeco παράσημον non eſt confundenda, quamquam interdum ſignum in prora, παράσημον, vnde nomen naui ſaepe haeſit, cum tutela in puppi vnum idemque fuit. v. de hac re Heinſ. ad Ovid. Triſt. I, 10, 1. et Virgil. Aen. VIII, 93; V, 60. Huic Deo vel Deae vota pro reditu fiebant. Ovid. l. c. 43 ſq. Illos Deos, qui nunc eiecti in litore iacent, nec nauem nec

se ipsos a tempestatis iniuria defendere poterant, vocat Noster *ingentes* i. e. summa potentia praeditos, (Ovid. Fast. V, 551.) eoque in risum eos vertit. Quod quum pietati, quam Noster vbique ostendit, repugnare videatur, possis etiam *ingentes* ad simulacrorum staturam trahere. Fortasse scripsit Noster *squalentes*, limo scilicet et spuma maris. *obuia mergis*, exposita mergis. Horat. Epod. X, 21 sq.

31. *Costa*, latus nauis laceratum. *nunc et de cespite viuo. cespes*, proprie herba vna cum terra euulsa, opponitur hoc loco reditibus. *viuo*, virenti. Ovid. Met. IV, 300 sq.

32. *Frange aliquid*. adcommodate ad cespitem. Sensus: Consumptis annuis reditibus portiuncula fundi tui subleua inopem, vt sedem ibi conlocet suam, neque cogatur mendicare. Posterius sic expressum est: *ne pictus oberret*. v. ad I, 89. Naufragi amissis rebus omnibus tabulam, in qua maris tempestas, quae eos perdiderat, coloribus expressa erat, humero portantes vbique misericordiam hominum inplorabant. v. Intpp. Iuvenal. XIV, 301. et Horat. in arte 20 sq.

33. *Caerulea*, ex natura eiusmodi picturae epitheton hoc adiectum.

33—37. Sequitur alia sordium causa. Multi Romanorum eo processerant stultitiae et amentiae, vt, quo quam splendidissime ab herede mortui efferrentur, genium vini defraudarent (Horat. Epist. I, 5, 13 sq.); quum contra alii, id quod minus mireris, futuri heredis cogitatione ad lautiorem vitam incitarentur. Horat. Od. II, 14, 25 sqq.

33. *Coena funeris* seu funebris erat duplicis generis, vna diis manibus in rogo parabatur, proprieque vocabatur *silicernium;* altera proximis et amicis, eamque vocabant *epulum funebre*. v. Kirchm. de fun. Rom. VI, 5 sq. Lips. ad Tac. Ann. VI, 5. Doering. ad Catull. LIX, 3. Lucian. Contempl. c. 22. T. I. p. 519. ed. Reiz. ibi Hemsterh.

34. *quod rem curtaueris*, rem familiarem minueris. Spectat hoc ad superiora: *de cespite viuo frange aliquid*, non ad consumptionem annui reditus; nam, cuius sumptus annuos reditus non superant, is rem familiarem minuere dici non potest.

35. 36. *vrnae Ossa inodora dabit*. Corpore cremato et peracto ossilegio reliquiae vino et lacte consperfae adiectis odoribus vrna condebantur. Tibull. III, 2, 17. et I, 3, 7 sqq. vbi v. Heyn. Propert. II, 10, 20 sqq. *inodora*, sine odoribus. Intp. Calpurn. eclog. IV, 19. cf. Ovid. Trist. III, 3, 89. *nescire paratus*, fortius quam; negligens, dissimilans. *seu spirent cinnama surdum*. *Cinnama* Plin.

H. N. XII. sect. 42. *Cinnamum* erat frutex corticis odoratissimi duorum cubitorum altitudine amplissimus. Inde fiebat vnguentum cinnamominum pretio prodigioso. Plin. l. c. XIII. sect. 2. Martial. IV, 13: *cinnama rara. surdum* pro: surde. *Surdus* a Plinio maiore saepe de iis rebus vsurpatur, quae nec oculos nec nares mouent, h. l. de re, quae hebeti odore est. Odores itaque intelliguntur situ conrupti ideoque viles. *Seu ceraso peccent casiae. Casia* fortasse *der wilde oder Mutterzimt.* Voss ad Virg. Georg. II, 466. Plin. H. N. XII. sect. 43. cf. Salmas. ad Solin. p. 919 sqq. fusius de *cinnamo* et *casia* disputantem. *peccet* i. e. vel nullum odorem emittat, vel alienum a natura sua. *ceraso* interpretes passim adceperunt pro gummi e ceraso, verum quam auctoritatem in hoc secuti sint, equidem adhuc reperire non potui, neque video sane, quomodo casia, siquidem nostro *Zimt* haud plane absimilis et cortex sit, aliquo gummi genere possit adulterari. Siue enim casiam hoc loco Noster pro vnguento ex casia facto posuerit, siue ipsum librum casiae fruticis intellexerit; vnguentum resinae aut gummi additione non conrumpitur, nisi saporem aliquem aut odorem ei adferat, et vtroque gummi e ceraso caret, nec in cortice vlla gummi admixtio locum habere potest. Adulterari casiam, narrat Plinius H. N. l. c. *styrace*, et, propter similitudinem corticum, *lauri tenuissimis surculis.* Cur itaque *casia* non potest permisceri libro cerasi, qui eamdem fere speciem habet, et sic adulterari et conrumpi? Quin puto Nostrum de industria genus fraudis posuisse, quod facillime detegi posset, nisi heres nimis *paratus* esset *nescire.* cf. Io. Bodaeum a Stapel ad Theophrast. H. Pl. IX. cap. 5. p. 986. Ceterum in cremandis mortuis vsum casiae praecipuum fuisse, scimus ex Martial. X, 97. Corpus in rogo iam conlocatum vnguentis suaueolentibus perfundebatur. Stat. Silv. II, 1, 160 sq. An hanc ad rem vnguento quoque ex casia vsi sint veteres, mihi quidem non liquet; sed casiam ipsam seu casiae librum super rogum fuisse sparsum ac concrematum ad foetorem vsti corporis odoris suauitate mitigandum, adparet ex Martial. XI, 55, vbi casiae et cinnami separatim ab vnguentis fit mentio. Ipsos quoque casiae surculos adustos suauissimi odoris fuisse, patet ex *Phoenicis* nido, ex omnibus rebus bene olentibus, quum cremarentur, constructo; v. elegiam de Phoenice ad calcem Claudiani adiectam v. 79 sqq. ibique Burm. Ovid. Met. XV, 397 sqq. Quibus rebus fit, vt mihi non plane absurdum videatur

ſtatuere, caſiam ceraſi libro potuiſſe adulterari, etiamſi huius fraudis apud veteres nulla mentio reperiatur.

37. *Tune bona incolumis minuas?* Verba ſunt heredis, quem loquentem inducit Noſter conſilio ſuo adcommodate, vt mores nempe huiusmodi hominum, alterius rei familiaris, quam vt ſuam ſpe iam deuorant, iacturam vehementer indignantium, quaſi ſub oculos lectoris vocet. *incolumis*, h. l. inpune. Ceterum genus loquendi iratorum eſt, vlciſcendi ſe occaſionem aut nactorum aut adhuc exſpectantium. *Beſtius* homo frugi et auarus atque nebulonum caſtigator vehemens, ex Horat. Epiſt. I, 15, 36 ſq. notus. *vrget*, adcuſat, culpam luxuriae transfert in

38. *Doctores Graios.* Senſus: Atque idem heres, vt alter Beſtius, frugalitatis et parſimoniae cauſam agens, reos agit doctores Graios, i. e. adfirmat, morum mollitiam et peruerſam vitae diſciplinam e Graecia cum literis Romae inlatam eſſe. Communis querela erat omnium Romanorum, apud quos antiqua ſimplicitas adhuc in pretio erat, iam ab iis temporibus, quae Ciceronis aetatem praeceſſerant, diſciplinam Romanam Graecarum doctrinarum ſubtilitate morumque prauitate eſſe corruptam. Iuvenal. VI, 16. et 291 ſqq. Ex hoc quaſi fonte manauit etiam odium in iſtam gentem, quae deuicta iam victoris ſuperbiae deſpectui erat. Quo odio nonnulli ita inflammati erant, vt literas quoque et ſapientiae ſtudium, quippe a Graecis ortum, reſpuerent et contemnerent, Iuvenal. III, 60 ſqq. XV, 110 ſqq.; ex quibus locis quoque adparebit, quantopere omnia Romae ad Graecorum inſtituta compoſita fuerint. *Ita ſit*, vt noſtrates: *ſo geht es. poſtquam ſapere vrbi*

39. *Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers. veſtrum hoc ſapere, maris expers.* Omnes editiones, quas ego quidem inſpexi, habent *noſtrum hoc maris expers*, et inde nata eſt difficultas, ad quam tollendam plerique interpretes nequidquam ſudarunt. Haud ſcio, an Reizius hanc lectionem ingenio ſuo debeat; at vnusquisque intelliget, hac lectione recepta, faciliorem eſſe interpretationem. *veſtrum hoc ſapere* i. e. veſtra ſapientia. Bene Noſter vſus eſt hoc *ſapere*, quum anceps eius vis et poteſtas h. l. vehementer apta ſit. *maris expers*, (ſupra v. 4. eſt *marem ſtrepitum*) expers omnis roboris maſculi. Senſus: poſtquam veſtra ſapientia effeminata Romam venit, *cum pipere et palmis*, cum mercibus externis, commercio nempe cum populis orientis.

40. *Foenisecae*, proprie homines infimae conditionis; h. l. veteres Romani designantur agriculturae studiosi et omnis eruditionis expertes. *vitiarunt* verbum indignantis pro: tinxerunt. *crasso vnguine*, vnguento exquisito. Horat. in arte 375. Sensus: homines infimae sortis laute viuere didicerunt. Hanc interpretationem, quam Casaubonus dedit, facillimam saltem omnium esse, quae mihi quidem innotuerunt, non possum negare. Illud *maris expers* alio forsan sensu obcurrit apud Horat. Sat. II, 8, 15, atque haec res nonnullos interpretes, qui in singulis Persii verbis, quibus Horatius quoque vsus est, imitationem seruilem iniquissima ratione odorantur, in fraudem induxit, fecitque, vt ipse Casaubonus alteram interpretandi rationem proponeret, quam vereor vt cuiquam sit probaturus.

41. *Haec cinere vlterior metuas?* Verba sunt poëtae. *cinere vlterior* i. e. post combustionem tuam, post mortem. *haec*, minas illas heredis et conuicia. *At tu, quisquis eris meus heres* cet. Haec cum anteced. ita cohaerent: Tu sine vlla ratione reformidas sepulturae minus splendidae ignominiam, et heredis auaritiae indulges? Iam tibi ostendam, quemadmodum ego cum meo herede acturus sim, quando tempus ita tulerit, aut omnino mihi in mentem venerit, vt minus parce, immo lautius, viuendum esse existimem. Quibus autem ambagibus Noster non vtitur; fingit heredem suum praesentem, statimque eum adgreditur. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sqq.

42. *a turba seductior*. v. ad II, 4. Seducit heredem, vt consilium cum eo communicet, quod ad eum pertineat.

43. *a Caesare.* Sed a quonam? a Caio Caligula, quoniam Caesoniae mentio fit. De vera victoria non est cogitandum. Tacit. Germ. 37. *Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos* (Germanos) *sedibus perculerunt. Post ingentes C. Caesaris minae in ludibrium versae. Inde otium, donec occasione discordiae nostrae et ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias adfectauere, ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt. missa est laurus.* Pro festo die quocumque posuit Noster eum diem, quo victoria a Caesare senatui per literas lauro inplicatas, vt tum mos ferebat, erat nunciata. v. Schwarz ad Plin. paneg. 8; Plin. H. N. XXXV. cap. vlt. Hac ratione obliquo quasi ictu tangit stultam Imperatorum vanitatem, qui saepius victorias de Germanis, vt ferocissima et Romanorum nomini infestissima gente, nusquam vero reportatas, senatui nunciarent,

et quasi re bene gesta, vt grates Diis inmortalibus agerentur, festa indicarent publice celebranda. cf. Sueton. Calig. 47.

45. *Frigidus cinis.* Versatur Noster in describendo diei adparatu, qui, quo amplior et speciosior est, eo magis ridenda res videri debet, quum reputas, de victoria agi simulata. *frigidus.* Remouetur cinis veterum sacrificiorum, ob longam sacrorum intermissionem frigidus.

45 — 47. Caesonia, Caii Caligulae Imperatoris vxor, parat omnia, quae ad agendum triumphum necessaria erant. Locum hunc aliter explicare conatus sum, ac vulgo interpretes. *Locare* adceperunt fere omnes pro: disponere, et hoc, meo quidem sensu, fraudem fecit reliquae interpretationi, locoque ipsi omnem paene vim et salem abstulit. *Locare* translatum est a censoribus aedilibusque curulibus, qui opera publica vel exstruenda vel resarcienda redemptorum minimum poscenti publice addicebant. Cognoui postea ex epistola I. Fr. Gron. ad N. Heins. missa, N. Heinsium iam illam interpretationem dedisse. v. Syllog. epistol. a viris ill. scr. cur. Burm. T. III. p. 52. Omnia deerant nempe Caesoniae, quibus triumphum de Germano populo posset ornare, quandoquidem illa gens re vera deuicta non erat. Arma deerant, vestes, captiui, nam Germani non erant spoliati, exuti, capti; haec omnia igitur paranda erant, et quasi redemptoribus locanda, vt et prompta essent in simulationem veri triumphi rerumque hostibus detractarum, et minimo sumptu, vt Imperator ipse inferat, constarent. *arma postibus* sc. figenda. *postibus*, arcubus triumphalibus et templorum postibus. Claudian. XXIV, 67 sqq. Broukh. ad Propert. III, 7, 26. Non solum publica templorum limina et postes, sed etiam priuatarum aedium spoliis hostibus detractis esse exornatos, copiose et docte adserit Burm. Anthol. lat. T. I. p. 206 sq. ad fragm. epigr. de Publ. Scip. vers. 46. *chlamydes regum*, vestes militares regum sc. parandas locauit. Germanorum reges in triumphum ducti amplam semper materiam adulandi dabant. Omnino, quando de triumphis apud poetas sermo est, semper regum captiuorum fit mentio. Horat. Od. II, 12, 11 sqq. Propert. II, 1, 33 sqq. *Lutea Gausapa.* Non vestes intelligendae sunt, quamquam Casaubonus, quum id adfirmat, Varronis auctoritate nititur; vbi enim vmquam relatum legimus, luteas vestes Germanorum insigne fuisse? sed *gausapa* eadem ratione, qua Sat. IV, 37, pro capillamento posita. In editione Persii Venet. 1516. vetus interpres, qui sub Cornuti nomine venditur, haec habet: *Gausape genus pilei, quorum*

(lege: *quo*) *captiuorum capita induebantur.* Vt scilicet mercede conducti aut aliunde capti et in triumphum producendi Germanorum speciem prae se ferrent, debebant esse procera statura, et capillis luteis seu flauis aut rutilis: (Iuvenal. XIII, 164 sqq.) opus igitur erat tegumentis capitis e luteis pilis confectis, quae quoque conficienda debebant locari. Iuvenal. VI, 120. Martial. XIV, 24. Huiusmodi capitis tegumenta Romae in vsu fuisse in vulgus notum est. Inuenerant quoque artem rutilandi capillos lixinio seu sapone Gallico. Plin. H. N. XXVIII. cap. 12; Martial. VIII, 33. 20. — V. 47. *Essedaque*, vehicula, quibus Galli et Belgae in primis vtebantur. v. Heyn. ad Virgil. Ge. III, 204. Burm. ad Prop. II, 1. 85. *ingentesque Rhenos.* Casaubonus existimat, *Rhenos* Nostrum pro: *Rhenanos homines* posuisse; sed hoc esset vtique nouum et sine exemplo. Si Rheni adcolae intelligendi sunt, legendum mihi videtur *Rhemas*, seu *Remos.* v. Oudendorp. ad Lucan. I, 424. Verum, si quid mutandum est, equidem malim: *ingentemque Rhenum* i. e. ingentem imaginem Rheni fluminis. Simulacra enim vrbium et fluminum, vt neminem praeterit, in triumphum producebantur. Propert. II, 1. 31 sqq. Ovid. ex Ponto III, 4. 107 sqq. Lucan. III, 75 sqq. Claudian. XXIV, 22 sqq. Anthol. lat. T. I. p. 230. ibi Burm. Ceterum victoriam de Germanis saepius poëtae ita expresserunt, tamquam Rheni numen armis Romanis se submiserit. Ovid. Fast. I, 286. Martial. II, 2. 3. IX, 2. 3. Stat. Silv. I, 4. 89. Forsan *ingentesque Rhenos* ad plures Rheni imagines spectat, quibus diuersa eius ostia erant expressa. Caesonia igitur ad mariti de Germanis victoriam triumpho celebrandam locat imagines Rheni ingentes faciendas. Etenim flumen ipsum seu eius imaginem, non Germanos aut Gallos eius adcolas, h. l. innui, indicare videtur verbum: *locat*, quod, quamcumque vim ei tribuas, ad captiuos ductum vix commodum sensum praebet. Ad horum versuum explicationem faciunt ea, quae Sueton. Calig. 46. 47. Dio Cass. LIX. p. 659. E. narrant. Similem stultitiam Tacitus in vita Agric. 39. de Domitiano commemorat: *Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captiuorum speciem formarentur.*

48. Hanc victoriam et ego pro virili celebraturus sum. *Genioque ducis.* Intelligo deum tutelarem ducis ideoque etiam omnis imperii, cui sacra publice fiebant. Ovid.

Fast. V, 145 sqq. Per genium ducis Romani iurabant, Caligulaeque superbia et vecordia tanta erat, vt eum, qui numquam per genium suum deierasset, morte plecteret. Sueton. Calig. 27. cf. Schwarz ad Plin. paneg. LII. *centum paria* sc. gladiatorum. Horat. Sat. II, 3. 85 sqq. Suet. Claud. 34. Priuati quoque sub Imperatoribus spectacula edebant populo et munera. Iuvenal. III, 34 sqq. Martial. III, 16. Sub Tiberio iis tantum id licuit, quibus saltem quadringentorum millium res esset. Tacit. Ann. IV, 63. Interdum hoc ius honoris causa alicui dabatur. Sueton. Claud. 28. *ob res* cet. ironia acerbissima.

49. *quis vetat?* sc. tantum me insumere in celebrationem huiusmodi diei, quantum mihi lubet. Praeuertit hac interrogatione heredem vultu significantem, sibi illam liberalitatem minime placere. *aude.* ostendit hoc, quam audacter cum herede suo acturus esset.

50. *Vae, nisi conniues!* Minas iam adiicit, se maiore largitione vsurum, nisi id heres aequo animo tulisset. *oleum.* Saepe oleum distributum esse ab Imperatoribus populo, quin equiti et senatui in gymnasii vsum gratis praebitum, notum est ex Sueton. Caes. 38. Ner. 12. Tacit. Ann. XIV, 47. Eadem liberalitate licebat priuatis vti sub Imperatoribus in ipsorum honorem. *artocreas*, ferculi genus ex pane et carne confectum, omnino pro: epulas. Sic Laruntius Stella, poëta Patauinus, Domitiani triumphum ludis exquisitissimis donisque et muneribus populo datis celebrauit. Martial. VIII, 79.

51. *an prohibes?* rursus instat heredi. *dic clare.* constans et firmus testatoris animus heredem perculerat; nescit ille, quid respondeat, et mussare tantum audet. *Non adeo* sc. hereditatem tuam. Hoc subplere suadent sequentia.

52. *Exossatus ager iuxta est.* *Exossatus* est h. l. a lapidibus purgatus; lapides enim quasi ossa terrae sunt. Ovid. Met. I, 390. Intelligendus igitur est ager diligenter cultus et suburbanus, quod posterius indicatur per *iuxta.* Sensus: Sub hac conditione, vt omnes tuas profusiones aequo animo feram, hereditatem tuam adire nolo; adest enim ager probe cultus ad vitae necessitates mihi subficiens. Moriaris sine herede, qui iudicio tuo generis dignitate respondeat.

52.—56. Si nemo consanguinitate et adfinitate mecum coniunctus iam superest, subiungit Noster, qui heres meus fieri possit, tamen de herede non est quod laborem; statim

aliquem inuenero, qui bonis a me relictis, quantulacumque sint, contentus sit futurus. Notum est, deficientibus *heredibus suis* et consanguineis hereditatem ab intestato ex Romanorum more et instituto peruenisse ad proximos *agnatos* i. e. ad virilis sexus personas cognatione coniunctos, et, si hi nulli essent, ad gentiles. Sed forsan gentilitiae subcessiones Persii aetate iam in desuetudinem abierunt, cognatique i. e. per feminas cognatione coniuncti, deficientibus agnatis, in subcessionem vocabantur. Dicere igitur vult Noster: si nulli agnati mihi supersunt; pro hoc posuit remotiores agnationis gradus. primum ait: *Si nulla ex amitis* (patris sororibus) *reliqua* i. e. nemo ex tertio gradu agnatorum in linea transuersa; porro, *patruelis* (filius seu filia sororis patris) *nulla* i. e. nemo ex quarto gradu agnatorum in linea transversa; tandem, *proneptis patrui* (filia neptis patrui) *nulla* i. e. nemo ex sexto gradu agnatorum in linea transversa. Pergit iam: Si nemo cognatorum mihi superest; pro hoc posuit remotiores cognationis gradus: *nulla proles materterae, nulla proles auiae.* cf. Heinecc. antiq. Rom. lib. III. tit. 2, 5, 6.

55. *Bovillae sunt vicus ad vndecimum lapidem Appiae viae; quia aliquando in Albano monte ab ara fugiens taurus, iam consecratus, ibi comprehensus est. Inde Bovillae dictae.* vet. Schol. cf. Broukh. ad Prop. IV, 1, 33. Cluver. Ital. antiq. p. 917.

56. *Cliuumque ad Virbi. Quatuor millibus ab Vrbe est Virbii cliuus, qua iter est ad Ariciam et ad nemus Dianae, vbi Virbius colitur, i. e. Hippolytus, quod bis in vitam prolatus sit. Nota autem apud Virgilium* (Aen. VII, 765-777.) *fabula est.* vet. Schol. v. Heyn. Exc. VIII. ad Virg. A. VII, 761. Hic locus a mendicis praecipue frequentabatur. Martial. II, 19. XII, 32. 11. Iuvenal. VII, 117 sq. vbi v. Ruperti. *Manium dicit deformem et ignotum hominum, eo quod Maniae dicuntur indecori vultu personae, quibus pueri terrentur.* vet. Schol. His verbis consentire videtur prouerbium: *Multi Manii Ariciae.* v. Erasm. in adag. Sensus: Heres hercle, etiamsi legitimum non inuenero, mihi non deerit; in mendicorum coetu semper probus aliquis mihi praesto erit hereditatem meam adire non recusaturus.

57. *Progenies terrae!* Verba legitimi heredis sunt, hominis obscuritatem contemnentis. Heres tibi praesto

erit quidem, fed qualis? obfcurus nempe. Terrae filii dicti funt populi, de quorum origine non liqueret, quosque in vna eademque regione femper habitaffe conftaret. Sic Athenienfes αὐτόχθονες, indigenae, vocabantur. Inde translatum hoc ad hominem obfcuro et ignobili loco natum. Apud Petron. 43. eft: *terrae filio. Quaere ex me.* orationem Nofter excipit, vt doceat illum ftultum, omnes homines quodammodo effe cognatos.

58. *quartus pater*, abauus nempe. *haud prompte.* refricanda enim quafi prius eft antiquae rei memoria.

59. *terrae eft iam filius.* i. e. huius maiores qui fint, nullus tibi dicere poffum; eft igitur iam obfcurum nomen.

60. *maior auunculus.* Propria vi huius verbi non vfus effe videtur Nofter. Sic colligit Perfius: Manius progenies terrae eft; atqui atauus meus ab eadem terra editus: ergo Manius, frater atani, quandoquidem vterque terram matrem falutat, eft maior auunculus meus. Hac ratione optime rideri poteft eorum ftultitia, qui alto maiorum ftemmate tument, nihilque ipfi faciunt tanta nobilitate dignum. Iuvenal. VIII, 272 fqq.

61. Omiffo Manio conuertit fe Nofter ad priorem. *prior*, Tu qui legitimus mihi heres es et illi Manio praeferendus. *cur me in decurfu lampada pofcis?* prouerbialis locutio nata ex Graeco aliquo ludo, Varro R. R. III, 16, 9. *Nunc curfu lampada tibi trado.* Plato de legg. γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων. Lucret. II, 78. *Apud Athenas quum iuuenes ludos curfu celebrabant, qui victor effet, primus facem tollebat, deinde fequenti fe tradebat, et fecundus tertio: fimiliter omnes, donec currentium numerus inpleretur;* vet. Schol. Hi ἀγῶνες λαμπαδοῦχοι non folum in Hephaefteis fed etiam in Panatheneis, Prometheis aliisque Athenis celebrabantur, prouerbiumque inde natum fpectat proprie rerum viciffitudines mutationesque, quibus aliud ab alio excipitur. Hoc loco fub *lampade* opes, quibus heres legitimus viuo adhuc poffeffore inhiat, intelligi debent. *in decurfu.* me adhuc currente; me viuo.

62. *Sum tibi Mercurius.* Mercurius omnis lucri inopinati auctor; inde Graecum ἕρμαιον Horat. Sat. II, 3. 68. Senfus: Bona, quae ex hereditate tibi veniunt, non exfpectare debes vt rem debitam, fed vt lucrum, quod tibi

nec opinanti contingit, et quod, quantulumcunque tandem fit, aequi bonique confulere debes. *ille*, Mercurius.

63. *Pingitur.* pingebatur Mercurius κερδῷος crumenam dextra tenens. *renuis?* recufas adcipere oblatum? *vin tu gaudere relictis?* verba funt interminantis. *gaudere*, contentum effe.

64. *Deeft aliquid fummae.* Verba heredis fummae deminutionem aegre ferentis, nec tamen plane audentis oblatum recufare. *Minui mihi.* Me viuente illud, quod habeo, meum eft; fi quid inde detractum fuerit poft mortem meam, quum coeperit effe res tua, tunc erit, quod doleas. *tibi totum.* Tuum enim eft, quod hereditate tibi relictum eft; quod antea inde decefferit, non erat tuum; tibi igitur fumptibus meis nihil detrahitur.

65. *vbi fit* cet. Dicere vult Nofter: rationem mearum rerum noli a me exigere. *fuge*, noli.

66. *Legarat Tadius.* Illud legatum Tadii pofitum eft pro quibuscumque adceffionibus, quibus res familiaris Perfii aucta fingitur. *nec dicta repone paterna.* nec repete mihi veterem illam cantilenam, qua filiis a patribus parfimonia commendatur.

67. *Feneris adcedat merces.* Hoc fcilicet eft, quod fuadebant patres filiis. *Feneris merces* eft lucrum ex pecunia fenere occupata. Horat. Sat. I, 2. 14. 3. 88. *Hoc, quod vobis lucri de fenere adceffit, ad vfum vitae vobis proficiat* vet. Schol. *hinc*, ex fenere, non ex forte, quae femper integra feruanda eft. *fumptus* fcil. qui faciendi funt ad vitae neceffitates comparandas.

68. *Quid reliquum eft? Reliquum?* Heres interrogat, et poëta grauiter commotus heredis inpudentia et inprobitate iterat interrogationem, pergitque cum incremento indignationis: Tune recufas contentus effe relictis? recufas? Iam curabo, vt tibi quam minimum poft mortem relinquatur, vt tuo cum dispendio difcas, bona effe viventis non heredis viuo adhuc teftatore. *nunc nunc inpenfius vnge.* Horat. Sat. II, 3. 125. et 2. 61. Senfus: Lautius iam mihi parate cibos.

69. *fefta luce.* vt fupra: folis natalibus.

70. *Vrtica* pro: cibus viliffimus, cuius tamen vfus fefto tantum die ab herede conceditur. *et fiffa fumofum finciput aure. Sinciput* fc. porcinum. Caminis, quibus nos vtimur, carebant veteres, fed fumus per fores et fe-

nostras exibat, solebantque igitur res fumo condiendas tigillis suspendere, aut in summa aedium parte locare, vt de vino notum est. Burm. ad Petron. 135. Inter cibos vulgares et rusticos erant etiam capita porcina, sale et fumo durata, vt in longum tempus possent reseruari. cf. Horat. Sat. II, 2. 117 sq. Iuvenal. XI, 82 sq. *fissa aure*, vel paxillo, quo erat caput suspensum, perforata, vel canibus venaticis lacerata.

71. *nepos*, filius forsan, nepotino more viuens. *anseris extis*, iecinore anseris. Iecinora anserum deliciae erant helluonum veterum, itaque anseres alebantur, vt iecinora in magnam amplitudinem crescerent. Plin. H. N. VIII. sect. 77. X. sect. 27. Horat. Sat. II, 8. 88. Martial. XIII, 58. cf. Heins. et Gonsal. ad Petron. 137. Iuvenal. V, 114. *satur anseris extis* pro: repletus cibis delicatissimis.

72. *morosa vena*. Venae libidine inflantur. Horat. Sat. I, 2. 33. hinc *vena* pro libidine ponitur et pro sede libidinis, vt h. l. pro ea parte, qua viri sumus. cf. Priapeia *Naiades antiqui Dryadesque habuere Priapi, Et quo tenta Dei vena subiret erat*. Martial. VI, 49. 2. *morosa*, fastidiosa. *singultiet*, fortius quam fastidiet; ex fastidio aut ventre cibis nimis oppleto singultus oritur. *inguine* saepe pro parte naturali vtriusque sexus. Iuvenal. I, 41. h. l. pars intelligitur, qua feminae sunt. *vago*. hoc epitheton adiicitur puellis, quae pudicitiam in propatulo habent. Propert. I, 5. 7.

73. *Patriciae inmeiat vuluae*. rem veneream cum nobili matrona exerceat. Horat. Sat. II, 7. 52. Sensus: vt mulieres vulgares pudicitiae vulgatae fastidiat, et libido eius, magnis et amplis opibus adiuta, in feminas nobiles cadat. *trama* proprie filum, quod intra stamen currit: sic Serv. ad Virgil. Aen. III, 483, vbi Noster laudatur. Senec. Epist. 90. *deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtemen insertum est, quod duritiam vtrimque comprimentis tramae remolliat, spata coire cogantur et iungi* cet. H. l. saltem *trama* ab subtemine diuersa est. *Trama* erat filo magis torto ac duro, subtemen molli magis ac soluto, quo panni mollescebant; villis et subtemine absumpto restabat *trama*. Sensus: Egone ita me macerem, vt ossa tantum et nerui ex toto meo corpore supersint?

74. *Ast illi* cet. At ille corpus bene curatum et saginatum habeat. Ventrem vocat *popam*, victimarium,

victimis ſaginatum. *tremat* verbum aptum pinguedini. *omento*. hoc enim in hominibus obeſis incrementa ſumere ſolet et ventrem extendere. Simpliciter hoc loco pro: adipe.

75—80. His verſibus Noſter docere vult, auaritiam nec finem nec modum noſcere. Stulte facere eos, qui, vt gratiam apud heredes ſuos ineant, ad opes vndique conligendas pericula omnia adeant, labores omnes exhauriant, dum ſtudeant, inexplebili heredum cupiditati ſatis facere.

75. *Vende animam lucro*. Sumptum ab iis, qui vitam ſuam laniſtis vendunt. Lipſ. Saturn. II, 3. Iuvenal. VIII, 192. ibi Ruperti. dictum pro: pericula vitae adi lucri cauſa. *excute*, peruagando ſcrutare. Iuvenal. XIV, 275 ſqq. Lucian. Toxar. T. II. p. 511. ed. Reiz. de mercatoribus ἅπασαν γὰρ οὗτοι ἀκτὴν καὶ πάντα αἰγιαλὸν, ὡς εἰπεῖν, διερευνησάμενοι καθ' ἕκαστον ἔτος, ὀψὲ τοῦ μετοπώρου εἰς τὴν αὐτῶν ἐπανίασιν.

76. *omne latus mundi*. remotiſſimas mundi plagas. *ne ſit praeſtantior alter* cet. Senſus: nullum quaeſtus genus tibi ſordeat, vel mangonium exerce.

77. *Cappadocas*. Seruorum genus poſuit proceritate corporum et habitu inſigne, audax et perfidum, ad turpia miniſteria praeſtanda idoneum. Lucian. in Aſino T. II. p. 604. ed. Reiz. Ad lecticas ferendas adhibebantur. Martial. VI, 77. 4. Suidas in prouerb. τρία κάππα κάκιστα, Κρῆτες, Καππάδοκες, Κίλικες. vet. Schol. dicit, Cappadoces habere naturale ſtudium ad falſa teſtimonia proferenda, additque: *qui nutriti in tormentis a pueritia, equuleum ſibi facere dicuntur, vt in eo ſe inuicem torqueant, et quum in poena perdurarent, ad falſa teſtimonia ſe bene venumdarent*. Fallaciis ſuis ſaepe libertatem nacti et ad dignitatem equeſtrem euecti ſunt. Iuvenal. VII, 15. ibi Ruperti. Martial. X, 76, 3. Ceterum ex Cappadocia, Galatia regionibusque, quae circa erant, multos ſeruorum greges quotannis Romam eſſe deductos, conſtat ex multis locis. v. interpp. ad Petron. 29. et 63. *Cataſta* erat pegma ligneum, in quo venales ſerui a mangonibus, quum illos vendebant aut vendere parabant, conlocabantur, et quidem nudi, ne emptoribus diligentibus fraus fieri poſſet. Claud. XVIII, 35 ſq. Sueton. ill. gramm. 13. *plauſiſſe*. Senſus: Ne ſit quis te callidior (*praeſtantior*) in commendandis emptori ſeruis venalibus,

quod fiebat plaudendo eos, ad indicandum bonum corporis habitum.

78. *Rem duplica.* Si nempe auaritiae heredis velis fatis facere, auge rem familiarem, vt quibuscumque artibus dupla fiat. Horat. Od. III, 24. 59 fqq.

79. *redit in rugam* pro: iam decupla facta eft res familiaris. Eleganter translatum hoc a veftibus. Ovid. A. A. III, 454. Quo ditior et elegantior aliquis erat, eo latiores et fufiores erant veftes. *redire in rugam* itaque pro multiplicari. De hac infatiabili auaritiae natura lege Iuvenal. XIV, 139 fqq. et 323 fqq. Claudian. III, 183 fqq. 196 fqq. *Depunge, vbi fiftam*, conftitue finem et modum, quovsque diuitias adcumulem.

80. *Inuentus, Chryfippe, tui finitor acerui. Aceruus* eft ratio argumentandi a Chryfippo inuenta ab exemplo *acerui.* Aceruumne faciunt grana tria? non; an quatuor? non etc. et locum habet in omnibus, quae non certum modum fignificant, fed relatione tantum multum aut parum. v. Gesn. ad Horat. Epift. II, 1, 47. cf. Menag. ad Diog. Laert. II, 108. Proprie fic dicendum fuiffet: Tu non magis terminum, vbi in adcumulandis diuitiis confiftam, poteris conftituere, quam terminus vllus in Chryfippi forite feu acervo vltimus poteft vocari. Senfus: Quae fieri non poffunt, vt fiant, non poteris efficere. Nofter hoc per exclamationem expreffit, quafi iam factum effet, quod fieri omnino nequit. cf. Ariftoph. Plut. 134 fqq.